بۆ شارەکەم سەردەشت

نامیلکەی تایبەت بە بۆنەی ٢٥ ساڵەی کارەساتی دڵتەزینی شیمیا بارانی سەردەشت

ئامادە کردنی : ڕەحمان نەقشی

پووشپەڕی ٢٧١٢ ی کوردی - جۆنی ٢٠١٢ی زایینی

پێرست

١- بۆ شارەکەم سەردەشت .... سەعید مامەندی................... لاپەڕەی ٤
٢- لە یادی ساڵرۆژی شیمیایی بارانی سەردەشت. .... برایم زێوەیی .... لاپەڕەی ٥
٣- بەرپرسی ئەنجومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی سەردەشت.لە بارەی یادکردنەوەی کارەساتەکە دەدوێ.... وتووێژ: عەلی بداغی .... لاپەڕەی.. ٦
٤- لە بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان یادەی ٢٥ ساڵەی کارەساتی شیمیایی بارانی شاری سەردەشت زیندوو راگیرا .... لاپەڕەی.......... ٧
٥ - شاری سەردەشتیش قوربانییەکی دیکەی شەڕی هاوبەشی کورد لە گەڵ ئێران.................. عەلی مەحموود محەممەد .... لاپەڕەی............ ٨
٦- سیمیناری کارەساتی کیمیا بارانی سەردەشت لە ئەنیستیتۆی خانی بەڕێوە چوو............................لاپەڕەی.................١١
٧- ئەمرۆ ٢٤ سال بە سەر کیمیابارانی شاری سەردەشتی رۆژهەلاتی کوردستان دا تێدەپەرێت ....لاپەڕەی............... ١٢
٨- لە یادی قوربانیەکانی کارەساتی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت دا................ کۆمەڵە..............................لاپەڕەی.......................... ١٤
٩- لە یادی ٢٤ ساڵەی تاوانی بۆردومانکردنی شاری سەردەشت............... چاودێری کوردۆساید.................. لاپەڕەی............... ١٥
١٠- هەناسە خنکاوەکان (لەیادی سەردەشتییە نازلێشێواوە شیمیاباران کراوەکان دا) ....هەیاس کاردۆ.................. لاپەڕەی.......... ١٦
١١- دەبینم شەهێن و باز و هەڵۆ بەرزەفڕەکان شاپەڕی توانا و هێز لێدەدەن............ فەوزی ڕەمزی مەلا مارف ....لاپەڕەی ١٨
١٢- ئەو ئێوارەیەی کە شارەکەم "سەردەشت" زامی هەڵگرت................ عەزیز شێخانی ....لاپەڕەی ٢٠
١٣- لە یادی بیست و سێ ساڵەی شیمیابارانی شاری سەردەشت................. حاجی حوسێن حەدداد.................. لاپەڕەی............ ٢٣
١٤- لە یادی ٢٣ ساڵەی کیمیابارانی شاری سەردەشت کۆڕێک بە بۆ بەڕێزان شاخەوان شۆرش و دکتۆر حوسەینی خەلیقی................. لاپەڕەی ٢٣
١٥- با یادی شەهیدانی کارەساتی سەردەشت هەمووومان بە تەبایی کۆبکاتەوە............... لاپەڕەی ٢٤
١٦- کیمیا باران کردنی سەردەشت، مەرگەساتێکی لە بیر نەکراو................مادیح ئەحمەدی...................لاپەڕەی ٢٦
١٧- یادی شیمیایی بارانی شاری سەردەشت لە ولاتی سویس بەرز ڕاگیرا........................ لاپەڕەی ٢٧
١٨- ٢٢ ساڵەی یادی کیمیا بارانی سەردەشت...... کومیتەی بەڕێوەبەری حیزبی دیموکڕاتی کوردستان لە دەرەوەی وڵات......... لاپەڕەی.......... ٢٧
١٩- سەردەشت ١٩٨٧ .... نووسینی: باقی تالبولعیلم .... لاپەڕەی ٢٨
٢٠- لە یادی ٢٢ ساڵەی کارەساتی کیمیابارانی سەردەشت دا.....................لاپەڕەی ٢٩
٢١- نیشتمان....................... نووسینی: مێهدی بیگزادە .وەرگێرانی: عەبدوڵلا عەبدوڵلا پوور ....لاپەڕەی ٣٠
٢٢- لە یادی بیست و یەک ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت...................سیروان حەدداد...........................لاپەڕەی ٣٣
٢٣ - کیمیابارانی شاری سەردەشت........................ نووسینی: عەزیز ئەحمەدی ....لاپەڕەی ٣٤
٢٤- ٢١ ساڵ دەرد و ئازاری بێ برانەوە................................. ن: وریا ساڵح زادە.............................لاپەڕەی ٣٥
٢٥- کارەساتی ٧ی پووشپەڕی ٦٦ ی شاری سەردەشت، هەوڵێکی دیکە بۆ کوردقران،............. ڕەحیم رەشیدی............... لاپەڕەی....... ٣٦
٢٦- بەڕێوەچوونی ساڵیادای شیمیابارانی شاری سەردەشت لە ڤانکۆڤێری کانادا........................ لاپەڕەی ٣٦
٢٧- منالانی شاری سەردەشت بە یادی منالانی ٧ی پووشپەڕ .... لاپەڕەی ٣٧
٢٨- لە هۆڵەندا، یادێکی پڕ شکۆ بۆ قوربانیانی کیمیابارانی شاری سەردەشت ....لاپەڕەی ٣٨
٢٩- کەڵکی سیاسیی لێ وەرمەگرن .... نووسینی : سامان رەسووڵپوور ،وەرگێران لە فارسییەوە: عەلی بداغی .... لاپەڕەی. ٣٩
٣٠- دوای تێپەرینی ٢٠ ساڵ بە سەر بومبارانی شیمیایی سەردەشت دا، .... نووسینی: حەمەرەسووڵ کەریمی ....لاپەڕەی.......٤٠
٣١- برینێکی بیست ساڵە کە قەت سارێژ نابێتەوە................ کەماڵ حەسەن پوور .... لاپەڕەی ٤٣
٣٢- ژیان دەگەڵ مردن دا، بیرەوەری کچێکی بریندارى چەکی شیمیایی لە سەردەشت.............. نووسینی: خوشکی شوانە ....لاپەڕەی ٤٨
٣٣- لە یادی کارەساتە مێژووییەکەی شاری سەردەشت.................... شاخەوان عەزیزی .... لاپەڕەی ٥٠
٣٤- کۆنگەرەی شیمیایی شاری سەردەشت .... پێداچوونەوە: حەمەڕەسووڵ کەریمی.....................لاپەڕەی ٥١
٣٥- بیست ساڵ ئازاری ناوچە جوانەکەمان سەردەشت............................. نووسینی: مستەفا شەڵماشی ....لاپەڕەی ٥٢
٣٦- کارەساتێکی دڵتەزین و دژی مرۆڤایەتی.......................... ڕەحمان نەقشی.............................لاپەڕەی ٥٣

٣٧- من کۆرپەیێکی شیمیایی کراوی کوردم .... نووسینی: ئەیوب ڕەحمانی .... لاپەڕەی ٥٣
٣٨- ئاوا تەیارەم ناسی .... نووسینی: فایەق بەریاجی .... لاپەڕەی ٥٨
٣٩- لە بیست ساڵەی کارەساتا، ناسۆرەکان بۆ بێدەنگن .... سوهراب لەحافدوزی .... لاپەڕەی ٥٩
٤٠- پەیامی دەفتەری سیاسیی حیزب بە بۆنەی بیستەمین ساڵیادی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشتەوە .... لاپەڕەی ٦٣
٤١- پەیامی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ٢٠مین ساڵوەگەری بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت .... لاپەڕەی ٦٤
٤٢- هەر دەمێنم گەر ناحەزانیش بمکوژن .... نووسینی: سیروان حەدداد .... لاپەڕەی ٦٥
٤٣- بیست ساڵ دەرد و ئازار .... نووسینی:حەسەن حاتەمی .... لاپەڕەی ٦٦
٤٤- غەدری مێژوویی لە شاری خنکاوی سەردەشت .... نووسینی: وریا ز.محەممەدیان .... لاپەڕەی ٦٦
٤٥- کارەساتی ٧ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی شاری سەردەشت .... نووسینی: حەمەڕەسووڵ کەریمی .... لاپەڕەی ٦٩
٤٦- شارەکەم سەردەشت .... نووسینی: سەید ئەحمەد حوسێنی .... لاپەڕەی ٧٢
٤٧- ئەمرۆ لە مێژوو دا .... نووسینی: حەمەڕەسووڵ کەریمی .... لاپەڕەی ٧٤
٤٨- لە ڕێوڕەسمێکی تایبەت دا یادی بیست ساڵەی بۆردمانی شیمیایی سەردەشت کرایەوە .... لاپەڕەی ٧٥
٤٩- پەیامی سەرکردایەتی پارتی سەربەستیی کوردستان، بەبۆنەی بیستەمین ساڵرۆژی بومبارانی شیمیایی شاری سەردەشت .... لاپەڕەی ٧٥
٥٠- خنکاندنی شاری سەردەشت .... نووسینی: عەزیز شێخانی .... لاپەڕەی ٧٧
٥١- بۆ شارەکەم! .... نووسینی: حەمەرەسووڵ حەسەنپوور .... لاپەڕەی ٧٨
٥٢- گوللەی تایبەتی .... نووسینی: جەلال حاجی زادە .... لاپەڕەی ٧٨
٥٣- کیمیاباران کردنی سەردەشت، تاوانێکی گەورەیە بە تەوێڵی دوژمنانی نەتەوەکەمانەوە .... نووسینی: مەریوان نستانی .... لاپەڕەی ٨٢
٥٤- دادگای کردنی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە شاری لاهەی هولەند .... نووسینی عەلی رەحیمی .... لاپەڕەی ٨٣
٥٥- بۆ شارەکەم "سەردەشتی خوێناوی" .... لاپەڕەی ٨٦
٥٦- گەرمەشین بۆ سەردەشتی شیمیالێدراو. .... نووسینی: حاجی حسێنحداد .... لاپەڕەی ٨٦
٥٧- بەرەو یادی بیست و دووساڵەی تاوانی بۆردومانکردنی شاری سەردەشت .... چاودێری کوردۆساید – چاک .... لاپەڕەی ٨٨
٥٨- سەردەشت: ڕێوڕەسمی یادی بیستەمین ساڵیادی شیمیابارانی سەردەشت .... لاپەڕەی ٨٩
٥٩- چاوانی شار چاوەڕوانە .... نوسینی: هیوا گەڵ محەممەدی .... لاپەڕەی ٩٠
٦٠- با نەهێڵین شیمیابارانکردنی سەردەشت ببێ بە مێژوو .... شاهۆ حەسەنپوور .... لاپەڕەی ٩٠
٦١- پیام انجمن دفاع ازحقوق مصدومین شیمیایی سردشت به مناسبت بیست و سومین سالگرد فاجعه بمباران شیمیایی سردشت .... لاپەڕەی ٩١
٦٢- جنایتی کمنظیر .... صالح نیکبخت .... لاپەڕەی ٩٢
٦٣- گمشدەای دیرین .... زینب محمودزادە .... لاپەڕەی ٩٢
٦٤- دلایلی چند بر محکومیت بمباران شیمیایی سردشت .... عثمان مزین .... لاپەڕەی ٩٤
٦٥- ١١٣شەهیدی شیمیابارانی ٧ ی پووشپەڕی ١٣٦٦ شاری سەردەشت .... سیروان حەدداد .... لاپەڕەی ٩٧
٦٦- بەشێک لە وێنەکانی شیمیایی سەردەشت .... ئامادە کردنی رەحمان نەقشی .... لاپەڕەی ٩٨
٦٧- ئەم شارە هەر بەسەوزی دەمێنێتەوە .... نووسینی : موکریان نستانی .... لاپەڕەی ١٠٠

بۆ شارەکەم سەردەشت

سەعید مامەندی

بۆ دوایە دەگەڕێمەوە، سەیری مێژوو دەکەم. رووپەڵەکانی دیرۆک هەڵـدەدەمەوە. مێژوو پەڕپەڕە و مێـژی وەستیایە. هەرچی ورد دەبمەوە و بەنـاخی دا ڕۆدەچم، زۆر ئاستەمە بەدڵـی خۆم بە ئاوات بگەم.

مێژووش وەک خەبات و پێشمەرگایەتی هەوراز و نشێوی زۆری هەیە. باس لە چاکە و خراپە دەکات، خێر و شەڕی دابەش دەکرێ. وەک حیزب حیزبێن شتێک لە بەرژەوەندی خۆی دا نەبێ؛ پشتگوێی دەخات و ئەمڕۆ و سبەی پێدەکات.

تاوان و کارەساتەکان لە کەو و بێژینگ دەدا؛ هەڵبژاردەی خۆی هەڵـدەگرێ و یاغەکانیش وەلا دەنێ. کۆمەڵکوژی و مرۆڤ قڕکردن،ئەنفال و قـڕان و گـۆڕی بەکـۆمەڵ، سووتـاندنی گوڵ و خاک و منداڵ، وشک کردنی کانی رووبار، ژەهراوی کردنی سروشت و خـۆزا، مرۆڤ رفانـدن و چاوبەستن، زمان بـڕین و کەلەبچە کـردن،هێلانە شێواندنی مەل و پەلەوەر، بەکارهێنانی چەکی قەدەخەکراو لەلایەن کۆمەڵی پێشکەوتووی بەشەری، بەندکردنی مامۆستا و قوتابی و زۆر بـابەتی دیکە لەکـاتی خـۆی دا لەبەر چاو نـاگرێو راسپاردەی رۆژی مەبادای دەکات. ئەم کارەسات وئـازار و دابەشکردنانەی بەبەژن و باڵای کورد بڕاون؛ دەکرێ لەم چوارچێوەیە دا دابنرێن. هەربۆیە زۆر بەکەمی رەنگ و دەنگیان هەیە.

ئێمەی کورد لە گشت بوارێکەوە گەمارۆ دراو و داگیرکراوین. لە وڵاتـی ئێمە کەم شت پێوانەی راستینەی خۆی بۆ دەکرێ. بوختـان و درۆ، پێچەوانە و ئـاوەژوو، نـاو و نـاتۆر، پـێ هەڵـداگوتن، نـاو دەرکردنـی بەخـۆڕایی، کەڵەکەی سەرمایەی نەزۆک، لەخـۆڕا بـوون بە مامۆستای دێموکڕاسـی، دەوڵەمەنـد بـوون و زەنگینـی لە نەکـاو،جمگە و رنـوو، هەرەس و داپڵۆسین، خۆ بەکەم گـرتن و بێگـانە پەرستی بـازاڕ و بـاوی زۆریـان زۆریـان هەیە. هەربۆیە کەسانی نەخۆش و قـین لەدڵـی وێنەی سەددام، رەزا شـا و حەمەی کـوڕ، ئەتـای

تورکـان و ئەسـەدی سوری؛ تەرازوی بەختیـان بـۆ سـەردەمێک سـەردەکەوێ و مرۆڤە سـاکار و دڵپاکەکـانیش، شیمیایی و زام، دەربەدەری و نەداری بەش و نسیبیان دەبێ.

هەڵسەنگاندن و پێوانەکـان ئـاڵۆز پێچەوانەن. لێرە پێشمەرگە و گەریلای کـورد بە تێکـدەر، دژی شـۆڕش و تیرۆریسـت نـاودێر دەکـرێ و هێـزی داگیـرکەریش پـارێزەری ئاسایش و چاک و ئەسحابە پشکی دەبـێ. مرۆڤـی کورد هیچ دەورێکـی لەشەڕ هەڵایسـاندن، سنووربەزاندن و دابەش کـردن دا نیـیە. وڵاتەکەی لە مەڕ خـۆی دابەش و داگیرکـراوە و خـۆی بە پێناسـەی تورکی، ئێرانی، سوریایی و عێراقیەوە هەڵدەکێشێ؛ کەچی لەبەشە خێر و بەرەکەتی ئەو وڵاتـانەش دا هیچی پێ نابڕێ. لە کەڵەمستێن و شەڕ و شوڕ دا سوارچاکی گۆی زەوییە. بۆ ئیسلام و کومونیزم، بۆ دێموکڕاسی و پاراستنی سنوورەکان، بۆ ئاو لە ئاشی دوژمن کردن، بۆ یەک نەگرتن و هێنـانی هێزی داگیـرکەر بـۆ کوردسـتان کەس تـای ناکـا. سـەرەڕای ئەوانەش نەتەوی بەتـاوانی جیاوازی خوازی گەل و وڵاتـی دەسوتێنێ.

برین و ئـازار و ئاوازەکـان هێنـدە زۆرن بە چۆرت و تەسبیحی سەت و یەک دەنکیش دەحیسـاب نـایەن. ریز کردنـی نـاوی کارەسـات و رووداوەکـان، قوربانیـانی خەبـات و خوێنی رزگاریخوازی نیشتمانی، بڕیار و پەیمانە دەرچووەکان سەبارەت بە کۆت و زنجیر کردنی کورد و کوردستان ژمارەیان لە رادە بەدەرە. ئێمەی کورد گەل وا بێدەسەڵات و بەستەزمان کراوین، ئێستاشی لەگەڵ بێ خاوەنی مێژوو یان پەیمانێکی رێک و پێکی هاوبەشی نووسراوی کوردانە نین. لێکدابڕانی کورد و بەستنەوەی بە چوار وڵاتـی رەگەزپەرستی تـورکیە، ئێران، عێراق و سوریە کـوردی تووشی فرە نەهـامەتی و قوڕبەسەری کـردووە. هەزار داخ و مەخـابن کـاریگەری ئەم زۆرداریە گەیشتۆتە شوێنێک پڕ جـار تـاکی کـورد گـۆرانی و موسیقای داگیرکەرانی لە هی خۆماڵـی پێ خۆشترە. دەیان جۆر شایی و گۆڤەندی رەسەنی کوردی بە سەما و رەقسی نەیار دەگۆڕێتەوە.

خەبات و خۆڕاگری، سەرکەوتن و پاشەکشە، شاخ و پێشمەرگە، برسییەتی و نەداری، رەوکردن و راونان، ماڵوێرانی و دەربەدەری، کڵاو چونەسەر و فریو خواردن، شەڕی نێوخۆ و براکوژی وەک پیشەی کوردانی لێ هاتووە. لێ جارێک لە جاران گرێبەستێکی نەتەوەیی کوردانە لە دژی داگیرکەرانـی کوردستان مۆر نەکراوە. هەر حیزب و رێکخراوێک لە گـۆڕی بەرنامە و سۆزی خۆی خەبـات و خـو و خدەی دیـاری دەکـا. هەر کەسیش دەزانـێ برینەکـان لە یەک جەستەن و دەنـگ و دیمەنەکـان شەنگاڵن. کوردستان و کـورد، چـارەنووس و چوارچێوەی مافەکـانی لێک جیـا نـاکرێنەوە. شەڕی چاڵـدران و ئاکامەکـانی خەنجەرێکـی ژاراوی بـوون لە هەیکەلـی کـورد دران. ئەو بـرینە قـوڵە هەتـا ئێستاش سارێژ نەبـووە. تیراوەیە و هەر هەڵـدەداتەوە. پەیمانی لۆزان و ئەلجەزاییریش دەستە برای دڕندەی ئەو بێ بەختییەن.

شێخی شەمزینان، شێخی دێرسیم، شێخی بەردە قارەمان، قـازی و سمکۆی رۆژهەڵاتـی کوردان، میری بابـان، رەوانـدز و ئەردەڵان پێشـەنگ و رێبـواری یەک رێگـا بـوون. خـانی و حاجی، هێمن و جگەرخوێن، مەلا و فەقێ، بابـا تـاهیر و هەژار، نـاڵی و بێکەس، مەولەوی و شامی هۆزانڤـانی یەک نەتەوە بـوون و بـۆ کوردستان دەیانناڵانـد. کـاوەیس ئـاغـا، تاهیر تۆفیق، موحەممەد شێخۆ، ئەسغەری کوردستانی و شاکیرۆ هاوخەم بوون و لۆ کورد و کوردستان ستران وگۆرانییان دەچڕی. شەڕەفخان، زەکی بەگ، مەستورەی ئەردەڵان و گیو موکریانی دیرۆک و مێژووی کوردیان نووسیوە و بە شتەق داگیرکەری کوردستانیان هەڵنەگوتوە. پیرە مێردی پیری دەستی کوردان لە سوێی کوردستان بوو بە مریدی نەورۆز

و مامەیارە. زەکیە ئاڵکانیش هەر بۆ ئاخ و نیشتمان ئاگری نەورۆزی لە خۆی بەردا.

سووتەمەنی کڵی ئاگری خەبات لە نێو کۆمەڵی کوردەواری وەخرِ دەکرێ و گرِی ئاگرەکەش هەر چرِ و چاوی خۆمان دەسوتێنێ. ژیلەمۆ ئێمەین و ژان ئێمە دەیچێژین. کورد زگی دەسوتێ کوردستان کاول دەبێ؛ بارەقەڵلا و ئافەرینیش لە نێوچاوانی ئێمە نانووسرێ!!! ئێمە گیانێکی یەک جەستەی کون کون و زامدارین. سەدان ساڵە شوانکارە و سەپانی داگیکەرانین. بە فیتو و بالۆرەی ئەوان دژی یەکتر شەرِ دەکەین. بە دەهۆڵ و زورِنای ئەوان هەڵدەپەرِین و یەکگرتوو نابین. نازانم هۆرە و سیاچەمانەی هەورامان، لاوک و حەیرانی دەشتی هەولێر،

گەلۆ و سوارۆی سابڵاخ، لۆری لۆری ئامەد و لایە لایەی قامیشلی، سۆز و لاواندنەوەی دایە بەهێ و دایە سەڵتەنە یان دایکانی جەرگ سووتاوی دیکەی نیشتمان؛ بۆ کام بەشەی کوردستان، بۆ کام برین،بۆ کام کارەسات و نسکۆ بێژم و هەڵرێژم. گەرچی هەموو برینێک ئێش و سەردەمی تایبەت بەخۆی هەیە؛ بەڵام داخ و خەمی قەڵای دم دم، قانگ دان و خۆ بەچۆم دادانی دێرسیم، سێدارەی چوار چرا، سووتانی سینەمای ئامود، نەورۆزی بەخوێن شەلاڵی سنە و قامیشلی، ئەنفال و هەڵەبجە، رەوی بە کۆمەڵ و شیمیابارانی شارەکەم سەردەشت بە رزگاری گشت کوردستان و سەربەخۆیی کورد نەبێ تۆڵەیان ناکرێتەوە.

وەک چۆن ئاوارە و ئارام، عەگید و هارون، مەزڵوم دوغان، مەلا عەلی، شیرین و لەیلا قاسم، فەرزاد و شەهیدانی تری رێی رزگاری کورد و کوردستان جێی رێز و وێردی سەر زارانن؛ هەرواش برینەکان لە رۆژی خۆیان دا دەکولێنەوە و داوای تۆڵە و بەردەوامی بەرخۆدان دەکەن.

سەردەشت لە سۆنگەی شەرِی نێوان دوو داگیرکەر دا سووتا و شیمیاباران کرا. ئەمرۆ داگیرکەری تورکیش بۆتە سەربار. سێ داگیرکەر پێکەوە و بەجیاش رق بە شار و دەڤەری سەردەشت دەرِێژن. بۆ؟؟؟ پرسێکە و بێ وەلامە. یان وەلام دانەوەی ئاستەم و دژوارە. ئەوەندە دەزانم ئەم مەڵبەندە لانکەی شۆرِشی مەزنی کوردستانە. گوێ بۆ هەموو دەنگێکی خۆش رادەگرێ، ئامێز و باوەشی بۆ هێز و رێکخراوە کوردیەکان ئاوالایە و زۆر جاریش خانەخوێی هێزە دژبەرەکانی سەرا سەری ئێران و عێراقیش بووە. کەمن ئەو هێزانەی لە رۆژی تەنگانە و ئەنگوستە چاو دا دەست و داوێنی چیا و کێوە سەربەرزەکانی دەڤەری سەردەشت نەبووبن. هەر لایە لایەی توژەڵ و خرِی ناوزەنگ؛ پێشمەرگەی دوێنێی کردە سەرکۆماری ئەمرۆ. پێگەی خەبات و کوردایەتی سەردەشت و دەڤەری کردۆتە گوڵێک هەموو درِک و داڵێک لێی دەهاڵێ و بۆنی پیسی گازی خەردەل دەیشەمزێنێ و شەهیدەکانی بە ئاوی ژیان دەشۆرِێن ودەبنە خدری زیندووی سەردەم.

لە یادی ساڵرِۆژی شیمیایی بارانی سەردەشت.

برایم زێوەیی

مێژووی کورد هەوراز و نشێو و شکان و هەستانەوە و کارەساتی زۆر جەرگبرِی بە خۆیەوە دیتوە. ئەم گەلە لە هەر دەرفەتێک بۆ گەیشتن بە ئامانجە لەمێژینەکانی خۆی بە گوێرەی هەلومەرجی مەکانی و زەمانی هاتۆتە مەیدان و تێکۆشاوە لە مافە سرووشتی و نەتەوەیی یەکانی خۆی بەهرەمەند بێ.

هەر چەند کورد قەت تەماعی لە خاکی کەس نەکردوە و نەیویستوە کە مافی هیچ تاک و نەتەویەک پێشێل بکا بەڵام فەرمانرِەوایانی زاڵ بە سەر کوردستان، لەبری ئەوەی رێگایەکی مەنتق و لۆژیک بگرنەبەر ریگای زەبرووزەنگ وسەرکوت وکوشتار و توانەوەی ئەم گەلەیان کردۆتە بەرنامەی کاری خۆیان.

لە جەریانی شەرِی کونەپەرستانە و کاولکارانەی نێوان ئێران و عێراق دا، بەشێک لەو خاکە لە هەر دوو بەشەکەی (رۆژهەڵات وباشوور) بە ئەنقەست کرا بە مەیدانی تەراتێنی هێزە سەرکووتکارەکانی ئەو دوو رێژێمە و لە هەرکام لەو پارچانە کوردەکان زۆرترین زەرەر و تەلەفاتیان بەرکەوتوە کە دەتوانین ئاماژە بە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت لە ٧ی پووشپەرِی ١٣٦٦لە لایەن فرِۆکە شەرِکەرەکانی رێژێمی عێراقەوە بکەین کە لە کۆمەڵکووژییە دا، سەدان کەس لە خەڵکی ئەم شارە بێ دیفاعە شەهید وهەزاران بریندار لێ کەوتەوە.

هەر چەند سەردەشت یەکەم قوربانی دەستی چەکی شیمیایی دوژمنانی سوێندخواردووی کوردە، بەڵام دەلێی قەدەری کوردە کە بە درێژایی مێژووی پرِاوپرِ لە خەبات و خوێن و کۆڵنەدان و فیداکاری و وەرێخستنی جووڵانەوەی رزگاریخوازانە، هاواری حەقخوازانەکەی پەنگ بخواتەوە وبە گوێی بیرورِای گشتیی و بە تایبەت ئازادیخوازان و کۆرِوکۆمەڵی داکۆکیکار لە مافەکانی مرۆڤ ومرۆڤایەتی نەگا.

ئەگەرچی ئێران و عێراق بە درێژایی چەند دەیە دوژمنی قەستەسەری یەکتر بوون و لە شەرێکی مان و نەمان دا، دەست و پەنجەیان لێک دەدا، بەڵام خودی ئێران بە هۆی کۆمەلێک تێبینی لە سەر ئەم شارە کوردە، لە ئاست قووڵایی کارە ساتەکەوە دژکردەوەیەکی وای لە خۆ نیشان نەدا و هەر لەو پێوەندی یەدا نەتەنیا نەیویست رەهەندەکانی لە ئاستێکی ناوچەیی و جیهانی دا،بڵاو بکرێتەوە بگرە لە بەرامبەر بەرکەوتووەکانی بۆمبی شیمیایی ئەم شارە وەک پێویست ئەرکی خۆی بە جێ نەگەیاند.

لە وانەیە بۆ زۆر کەس ولایەن ئەو پرسیارە بێتە گۆرِێ کە بۆ عێراق یەکەم ئامانجی بۆمبی شیمیایی خۆی ئاراستەی شاری سەردەشت کرد،لە وەڵام دا دەبێ بلێم کە هێندێک فاکتەر وەک مێژوویی و جۆغرافیایی لەو کردەوەیە کۆمەڵکووژی یە دا کاریگەربوون.

سەردەشت و دەوروبەرەکەی بە گوێرەی هەڵکەوتەی جوغرافیایی و مێژوویی یەوە لە زۆربەی جووڵانەوە و ڕاپەرینەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تا ڕادەیەکیش باشووری کوردستان دا، ڕۆلی پۆزوتیڤ و باشی گێراوە و هەمیشە مەکوی بەرخۆدان و خۆراگری و سازماندان و ڕێکخستنی شانەی بەربەرەکانی بە دژی دوژمنانی کورد بووە کە دەکرێ ئاماژە بە شۆرشی شێخ عوبەیدیڵا نەهری(پەنا دانی هەمزاغای مەنگوڕ)، دامەزرانی کۆماری کوردستان، ڕاپەرینی مەلا خەلیلی گۆڕەمەڕ، جووڵانەوەی چەکداری ساڵەکانی ٦٧ - ١٣٤٦و هەر وەها جووڵانەوە و شۆڕشەکانی باشووری کوردستان بکەین.

هەر لەو ڕابیتەیە دا، ناکری ڕۆل ونەخشی ئەم شارە لە پاش هاتنە سەر کاری کۆماری ئیسلامی دا نادیدە بگرین کە تا چەند لە بواری دیفاعی و بەربەرەکانی و پاراستنی هێندێک ناوچەی ئازادکراوی کوردستان دا پێش قەدەم بووە وزەربەی گورچووبری لە پەلاماردەران وەشاندوە و لە لایەکی دیکەش بەشێک لەو خەلکە لە ڕێژیمەکانی پێشوو و ئێستا دا بە جۆرێک کە بۆیان لوابێ لە شۆڕش و جووڵانەوەکانی باشووری کوردستان دا لە بواری تەدارووکاتی و پێرسۆنێلی یەوە بەشداری یان کردوە.

ئەم کۆمەلە فاکتەرانە بوون کە ڕێژیمی درەندەی عێراقی وادار کرد کە بە چەکی شیمیایی هێرش بکاتە سەری وشارەکە شەڵالی خوێن وفرمێسک بکا.

دەبا لە یادی سالرۆژی یەکەم شاری قوربانی دەستی چەکی شیمیایی دا،ئەم یادە تالە بکەینە ئیرادەو هاندەرێک تا پێکەوە لە شادی وشایی وفرمێسک وشینی یەکتر دا، خەمخۆر و هاودەردی یەکتر بین و بە وەلانان و بە هێند نەگرتنی حەز وئاوات وبەرژەوەندییە تاکی وگرووپی وحیزبی یەکان تۆوی هیوا وبروا بەخۆبوون و ڕەچاوکردنی بەرژەوەندییە گشتی ونەتەوەییەکان بکەینە ڕێبازی نەگۆری خۆمان و بە یەک وتاری و یەک هەڵوێستی، ئەرکی پیرۆزی نەتەوەیی مان لە ئاست خاک ونیشتمان دا بە جێ بگەیەنین و لەوە زیاتر خەلکەکەمان لە چاوەڕوانی دا، ڕانەگرین.

٢٦ی جۆنی ٢٠١٢

بەرپرسی ئەنجومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی سەردەشت،لە بارەی یادکردنەوەی کارەساتەکە دەدوێ

وتووێژ: عەلی بداغی

سیروان حەداد: زیاتر لە ٤ ساڵە ئیزنی یادکردنەوەی ساڵیادی شیمیایی باران کرانی سەردەشت بە ئەنجوومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی ئەو شارە نەدراوە ڕۆژی ٧ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ شاری سەردەشت لەلایەن ڕێژیمی بەعسی عێراقەوە کەوتە بەر چەکی شیمیایی و لە ئاکامی ئەو هێرشە کۆمەڵکوژییەدا بە سەدان کەس کوژران و زیاتر لە ٨ هەزار کەسیش بریندار بوون.

٢٥ ساڵ لەو کارەساتە تێپەڕیوە، بەڵام برینی شاری سەردەشت هێشتا قەتماغەی نەبەستوە، بەرکەوتووان و قوربانیانی لە ژیاندا ماوی ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە، ئێستاش بە دەست ئازار و برینەکانی ئەو ڕووداوە دەناڵێنن و دەوڵەت و دەزگا حکومەییەکان کەمترین ئاوڕیان لەو خەڵکە داوەتەوە و داوا و پێداویستیی سەرەکی و ژیانەکیی ئەو خەڵکە هەروا بێ وەڵام ماوەتەوە.

سیروان حەداد، بەرپرسی ئەنجوومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی سەردەشت لە وتووێژ لەگەڵ لاپەرە ٧ ، بەرنامەیەکی تەلەڤزیۆنی کورکاناڵدا تیشکی خستۆتە سەر بەشێک لە مەینەتی و کێشە و پێداویستییەکانی ئەو کۆمەڵە خەڵکەی کە برینی شیمیایی باران کردنی شارەکەیان لە سەر جەستەیان هەروا زیندوویە و دەڵێ کە لەو وتوێژەیدا ڕادەگەیەنێ کە ناوەندە ئەمنیەتی و ئیدارییەکانی شاری سەردەشت ماوەی ٤ ساڵە ئیزنی ئەوە بەو ئەنجوومەنە نادەن تا بەشێوەی سەربەخۆ ساڵیادی ئەو ڕووداوە مێژووییە بکاتەوە و ئەو بۆنە و موناسیبەتانەی ئەو ساڵانەی دوایی لە لایەن ئیداراتی پێوەندیداری دەوڵەتی لە چوارجیوەی تایبەت و سنووردارد‌ا بەڕێوە دەچێ.

لەبارەی چۆنیەتیی یادکردنەوەی ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە لە ساڵانی پێشوو دا، سیروان حەداد دەڵێ هەر لە ساڵی ٦٧ وە کۆمەڵێک لە بنەماڵەی شەهیدان و چالاکانی هونەری بە گرتنی شەوی شیعر و هەڵبەست و کۆڕ و کۆبوونەوە یادی ٧ی پووشپەڕیان بەرز ڕاگرتووە، تا ئەو کاتەی لە ساڵی ٨١ ئەنجومەنی بەرگری لە مافی بریندارانی شیمیایی سەردەشت پێک هات. دوای دامەزرانی ئەو ئەنجوومەنە هەر ساڵ بە شێوەیەکی جوان و شیاو ساڵیادەکان بە بەشداریی کۆمەڵانی خەڵک و چالاکانی هونەری بەڕێوە دەچوو، بەڵام ئەوە نزیک چوار ساڵە کە بەداخەوە لە لایەن بەرپرسانی سەردەشت مۆڵەتی یادکردنەوە بە ئەنجومەن نادرێ و یادەکان زۆرتر حکومی بەڕێوە دەچن تا ناحوکمی. ئەم ساڵیش ئەنجومەن تەنیا بە کردنەوەی پێشانگایەک لە مەیدانی سەرچاوە و دانانی تاجەگوڵینە لە سەر گلکۆی شەهیدان یادەکە بەڕێوە دەبا و کۆمەڵێک کەس و کەسایەتیش لە شارەکانی حەڵەبجە، گەرمیان و قەڵادزێ بانگهێشت کراون، بەڵام بە گشتی ئیبتکاری بەڕێوەبردنی یادەکە لە دەستی کاربەدەستانی شار دایە.

سیروان حەدداد لە بارەی ژمارەی قوربانیان بە بەرکەوتووانی ئەو ڕووداوە دەڵێ کە ئەو کەسانەی وەک قوربانی شیمیایی دەناسرێن دوو بەشن، بەشێکیان ئەوانەن کە لە لایەن بنیاتی شەهیدان و جانبازان و لەلایە دەوڵەتەوە بە ڕەسمی ناویان تومار کراوە کە ژمارەیان ١٣٨٠ کەسە و لەو ١٣٨٠ کەسەش کەمتر لە ٤٠٠ کەسیان یارمەتی مادی و پزیشکی وەردەگرن. بەڵام بە بڕوای ئێمە وەک ئەنجومەن زیاتر لە ٨٠٠٠ کەس لە خەڵکی سەردەشت بریندار‌ی شیمیایین و دەبی پێداویستیی پزشکی و دەرمانیان بۆ بکرێ و لەوانەشدا زیاتر لە چەند سەد کەس کە برینەکانیان زیاترە، دەبێ بەشێوەی هەمیشەیی لە ژێر چاوەدێری دابن.

بەرپرسی ئەنجوومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی سەردەش لەبارەیکێشە و گرفت و پێداویستیی بەرکەوتووان و برینداران و بنەماڵەی قوربانیانی ئەو ڕووداوە لە ئێستادا تیشکی خستە سەر ئەوەی کە کێشەی خەڵکی بەرکەوتووی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت زۆرتر لە بواری پزیشکی و دەرمانییەوەیە. سەردەشت ناوەند و نەخۆشخانەیەکی تایبەتی بۆ بریندارانی شیمیایی نییە و پزشکی شارەزا و پسپۆڕی نیە کە بتوانی دەردی برینداراەکانی شیمیایی دەرمان بکەی، بۆیە دەبێ بۆ دەرمان کردن و چارەسەریی نەخۆشەکان بەرەو ورمێ یا تاران ڕاگوێزرێن و ئەوەش زۆر سەخت و تاقەت پڕوکێنە. ناوبراو هەروەها دەڵێ کە سەردەشت لە بواری ئاوەدانی و پێڕاگەیشتنەوە

کێشەی زۆری هەیە و بە شێوەی پێویست بەرپرسان نەیانتوانیوە ژینگەیەکی خاوێن بۆ بەرکەوتوانی چەکی شیمیایی دابین بکەن و زۆر گرفتی دیکە کە ڕەنگبێ لێرەدا مەجالی باسکردنیان نەبێ.

سیروان حەداد لە بارەی یادی ٧ ی پووشپەڕ و گرینگیدان بە یادکردنەوەی بەردەوامی ئەو ڕووداوە مێژوویی و دڵتەزێنەی بە سەر کورد و شاری سەردەشت هاتوە، دەڵێ کە کارەساتی ٧ی پووشپەڕی سەردەشت تەنیا بۆمبارانێکی دەورانی شەڕی هەشت ساڵە نەبووە کە ئێمە لە بازنەی کاتیدا بچووکی بکەینەوە و تایبەت بە ناوچەی سەردەشت و خەڵکی سەردەشت بێ، بەڵکوو ئەم دەستدرێژیێە نامرۆیانە لە درێژەی تاوانی ژینۆسایدی گەلەکەمان دایە کە تەنیا بۆ قڕکردنی گەلی کورد و سڕینەوەیان ئەنجام دراوە. کەوایە ئەم تراژێدیایە پرسێک دروست دەکا بۆ هەموو گەلی کورد کە دەبێ هەموان بەیەکەوە هەوڵی بۆ بدەن.

ئەنجوومەنی بەرگری لە بەرکەتووانی شیمیایی بارانی سەردەشت دەڵێ هەوڵەکان لەو پێناوەدا دەبێ بە ئاراستەی بە جیهانی کردنی ئەو پرسەدا بێ و بۆ بە جیهانی کردنی کارەساتی ژینۆسایدی سەردەشت هەر کوردێک دەبێ بە پێ توانای خۆی کاری بۆ بکا و هەوڵی پێویستی بۆ بدا، هەڵبەت ئێمە وەک ئەنجومەنی شێمیایی سەردەشت چەند ساڵێکە بەردەوام بۆ بە جیهانی کردنی هەوڵ دەدەین و بۆ گەیشتنی هەوڵمان داوە و لە ڕێگەی سازمان و ئەنجومەنە نێونەتەوەیەکان وەک opcw و ipb و cwccلە کۆڕ و کۆبوونەوە نێونەتەوەیەکاندا کاری پێویستی بۆ دەکەین. بەڵام وەک ڕەخنەیەک لە هەموو کوردەکانی دانیشتویی ئورووپا، جیا لە بنەماڵەی عەلی ڕەحیمی تا ئێستا هیچ لایەنێک و تاکێک کۆمەک و یارمەتی ئێمەی بۆ ئەو مەبەستە نەداوە.

٢٧ی جۆنی ٢٠١٢

کوردستان و کورد

لە بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان یادەی ٢٥ ساڵەی کارەساتی شیمیایی بارانی شاری سەردەشت زیندوو ڕاگیرا

پێشنیوەڕۆی ئەمڕۆ چوارشەممە، ڕێکەوتی ٧ی پووشپەر بە پێک هێنانی سمینارێک، حیزبی دێموکراتی کوردستان یادی ٢٥ ساڵەی شیمییایی بارانی سەردەشتی کردەوە.

لە سەرەتای ئەم سمینارەدا کە بە بەشداریی ژمارەیەکی بەرچاو لە تێکۆشەرانی دێموکرات لە بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزب بەرێوەچوو، دوای ساتێک بێ دەنگی بۆ ڕێزگرتن لە یادو بیرەوەری شەهیدانی کوردستان، بەرێز قادر وریا، ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزب قسەی بۆ بەشداران کرد. بەرێزیان لە سەرەتای قسەکانی دا وێڕای وەبیر هێنانەوەی چۆنیەتی ڕوودانی ئەم کارەساتە لە لایەن ڕێژیمی بەعسی عێراقییەوە، ئاماژەی بە شەڕی نێوان هەردوو دەسەڵاتی بەعس و کۆماری ئیسلامی کرد کە هەردوو لا ئاوریان بە سەر خەڵکی کوردستان دا دەباراند.

ناوبراو لەم پێوەندییەدا وتی: هەرچەند خەڵکی کوردستان بەشێک نەبوون لە شەڕی نێوان ئەو دوو دەوڵەتە و خاوەنی بزووتنەوەی مافخوازانەی خۆیان بوون، بەڵام هەردوو لا کوردیان قەڵاچوو دەکرد و، لەم پێوەندییەدا ئاماژەی بە کارەساتی شیمیایی بارانی سەردەشت و هەڵەبجە لە لە هەردوو بەشی کوردستان دا کرد.

لە بەشی کۆتایی قسەکانی دا، قادر وریا، بە نوێنەرایەتی لە دەفتەری سیاسیی حیزبەوە وێڕای بەرزراگرتنی یادی قوربانیانی ئەم کارەساتە و دووپات کردنەوەی هاودەردی لە گەڵ بنەماڵەکانیان وتی: ئێمە وەزیفەمانە کە ئەو یادە زیندوو ڕابگرین و لە کۆڕو کۆمەڵە نێونەتەوەییەکان دا بە کراوەیی بهێڵینەوە.

لە بەشێکی دیکەی سمیناری زیندوو ڕاگرتنی یادی ٢٥ساڵەی شیمیایی بارانی سەردەشت دا، دوکتور ئاسۆ حەسەنزادە، مافناس و ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان باسێکی لە ژێرناوی "ڕێوشوێنە نێونەتەوەییەکان لە دژی بەکارهێنانی چەکە کۆمەڵکوژییەکان"، پێشکەش بە بەشداران کرد.

دوکتور حەسەنزادە لە قسەکانی دا باسی لەو مەنشوورو یاسا نێودەوڵەتیانە کرد کە پێوەندییان بە قەدەغە کردنی بەکارهێنانی چەکە کۆمەڵکووژییەکانەوە هەیەو پاشان پەرژایە سەر ئەو پرۆتۆکۆل و پەیماننامانەی لەم پێوەندییەداو لە قۆناغە جیاجیاکاندا لە ئاستی نێونەتەوەییدا تەسویب کراون.

ناوبراو لە بەشی کۆتایی قسەکانی دا باسی لە چۆنیەتی بە نێونەتەوەیی کردنی کارەساتی شیمیایی بارانی سەدەشت کرد و لەم پێوەندییەدا پێی وابوو کە دەکرێ هەوڵ بدرێ ئەم کەیسە کاری لە سەر بکرێ و لە ئاستی نێونەتەوەیی دا لە ڕووی یاساییەو مەترەح بکرێ.

کۆڕگێڕێکی دیکەی ئەم سمینارە بەرێز عەلی مەحموود، بەرپرسی ڕێکخراوی کوردۆساید، بە ڕەخنە گرتن لە لایەنە سیاسییەکان کە کەمیان هەوڵ داوە ئەم کارەساتە بناسێندرێ،

باسی لە مەترەح کردنی پەروەندەی ئەم کارەساتە لە دادگایەکی وڵاتی هۆلەند دا کرد.

بەرێزیان لە پێوەندی لە گەڵ ئەم دادگایەدا کە کاتی خۆی لە وڵاتی هۆلەند بەرێوەچووەو چەندین شاهید و قوربانیی ئەم کارەساتەش تێدا بەشداربوون، وتی: ئەم دادگایە توانی کاریگەریی باشی لە ناساندنی ئەم کارەساتەدا هەبێ.

عەلی مەحموود لە بەشێکی قسەکانی دا باسی لە پیلانگێڕییەکانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی لە دادگای ناوبراودا کردو وتی: کۆماری ئیسلامی زۆری هەوڵ دا کاری دادگای هۆلەند بە لارێدا بەرێ. بۆ نموونە باسی لەو شاهیدانە کرد کە بە سفارشی کۆماری ئیسلامی دزەیان دەکردە نێو دادگاکەوەو بە جۆرێک دەیانهەویست تاوانە کە بخەنە پاڵ هێزە کوردییەکان.

هەر لەم سمینارەدا بەرپرسی رێکخراوی کوردۆساید چیرۆکی یەکێک لە قوربانیانی کارەساتەکەی گێڕایەوە کە شوێنەواری تایبەتی لە سەر ئامادەبووان دانا.

دوایین کۆرگێری ئەم سمینارە، بەرێز رێبوار مەعرف زادە، ئەندامی دەستەی نووسەرانی رۆژنامەی "کوردستان" بوو، کە لە روانگەی کۆمەڵناسانەوە باسی لە کارەساتی شیمیایی بارانی سەدەشت کرد. بەرێزیان لە باسەکەیدا باسی لە بارودۆخی ۲۵ ساڵ لەمەوبەری کۆمەڵگای کوردستان کرد کە وەها کارەساتێکی بەسەر هاتبوو.

باسی لە بارودۆخی زیان لێکەوتوانی ئەو کارەساتەی کرد کە لە لایەن رێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە بە تەواوەتی پشتگوێ خراون.

مەعرف زادە لە کۆتایی باسەکەی دا چەند پێشنیارو راسپاردەی باس کردن بۆ ئەوەی زیاتر بکرێ گرینگی بە ژیانی زیان لێکەوتوانی ئەو کارەساتە بدرێ و هەروەها لەو کەیسەبە مەبەستی هەرچی زیاتر ریسواکردنی رێژیمە داپڵۆسێنەرەکان کەڵک وربگیردرێ.

لە بەشی کۆتایی ئەم سمینارەدا کورتە فیلمێکی دیکۆمێنتی نیشان دراو دواتر بەشداربووان سمینارەکە بۆ سەدانی پێشانگای وێنەی بەشێک لە قوربانیانی کارەساتەکە سەردانی یەکێک لە ساڵۆنەکانی حیزبیان کرد.

٢٧ی جۆنی ٢٠١٢

کوردستان و کورد

شاری سەردەشتیش قوربانییەکی دیکەی شەڕی هاوبەشی کورد لە گەڵ ئێران

عەلی مەحموود محەممەد

((ئەم بابەتە پێشکەشە بە مام عەلی رەحیمی کە بە داخەوە ئەمساڵ بە هۆی نەخۆشییەوە نەیتوانی وەک ٧ ساڵی رابردوو دێوانەی یادکردنەوەی ئەو تاوانە بێت))

دوای ٢٢ رۆژ لە کیمیابارانکردنی گوندی شێخ وەسانان, هێشتا بریندارەکانی ئەو دەڤەرە بە دەم ئازار و خۆشاردنەوەوە دەیان ناڵاند,

شارێکی دیکەی کوردستان کەوتە بەر شاڵاوی کیمیابارانکردن لە لایەن فڕۆکە جەنگییەکانی ئێراقەوە , سەردەشت مژدەی هاتنی هەڵەبجەی بە گوێی هەمو لایەک دا ,دەروازەی شار کیمیابارانکردنی لە لایەن بەعسەوە خستە سەر پشت .

بریندارەکان ئەو شارە دەڵێن و دەگێڕنەوە دوای کیمیابارانکردنی شارەکەیان دە دە دەستیان دەگرت و پێکەوە رێیان دەکرد, چاوەکانیان بینایی لێ سەندرابووەوە, شار لە ناو گازبارانداا بە بێ کەسی بە دیار تەرم و بریندار و کەلاوەکانییەوە دەیناڵاند ,بوو بووە شاری مردو خۆرەکان .

لە ناو شار مرۆڤ و مانگاو مەڕو بزن و هەموو جۆرە ئاژەڵ و پەلەوەرێک پێکەوە بە مردوویی و مردارەوە بوویی کەوتبوون, بۆنی بۆگەنی شارە هاوینە هەوارەکەی سەردەشتی داگرتبوو, وێرانەیی و چۆڵی و تەرم و بۆن و بەرامە دیمەنێکی ترسناکیان لەو شارە چۆڵ و کاولە درووست کردبوو.

ژمارەیەکی زۆر لە هاووڵاتیان لە شوێن لێدانەکە بە مردوویی کەوتبوون, شار نیمچە وێران ,نزیکی چارەکی دانیشتووانی شاریش بریندار, ئەوی دیکەش ئاوارەی شارو شارۆچکەو لادێکان دەورو بەر بوون .

مرۆڤە مردووەکان و ئاژەڵ و پەلەوەرە مردارەوەبووەکان نزیک بە مانگێک لە سەر شەقامەکان کەوتن و کەسێک نەبوو هەڵیان گرێتەوە, تاوانی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت زۆر لەوە گەورەترە هەستی پێ دەکەین و گوێ بۆ حەکایەتەکانی دەگرین. دوای کیمیابارانەکە تا نزیک ١٣ مانگ خەڵکەکەی لە ئاوارەییدا ژیان و تا شەڕی نەگریسی کۆنەپەرستانەی عێراق –ئێران بە کۆتا نەگەیشت لە دڵە راوکێی مەرگێکی نوێدا دەژیان, ترسیان لە هاتنەوە بوو بۆ سەر زێدی باو باپیریان ,ئەو ترسەی بەعس چاندی شارێکی کرد بە دۆزەخستان .

واز لە مردووەکانی کیمیابارانەکە نەهێنران, تەنانەت دوای مردن و ناشتنیشیان لە گۆڕ دەردەهێنران و گیرفانەکانیان دەپشکنراو زێڕ و دراوی گیرفانیان دەردەهێنرا.

حەمامچی شار مەحمود وسوش ناچار کرا شار بە جێ نەهێڵێت, بۆ ئەوەی لە گەرماوەکەی خۆ بشۆن, دوای یەک مانگ لە تاوانەکە شارێکی دەیان هەزاری تەنها ١١ کەسی تێدا مابووەوە,ێ دوانیش بریتی بوون لە ((حەمامچی, مردو شۆر,....)). سەرەتا ٦٧ مردوویان بۆ شار هێنایەوە, ئەو ١١ کەسەی کە لە شار مابونەوە ناشتیانیان, گۆڕی ٦٧ کەسیان

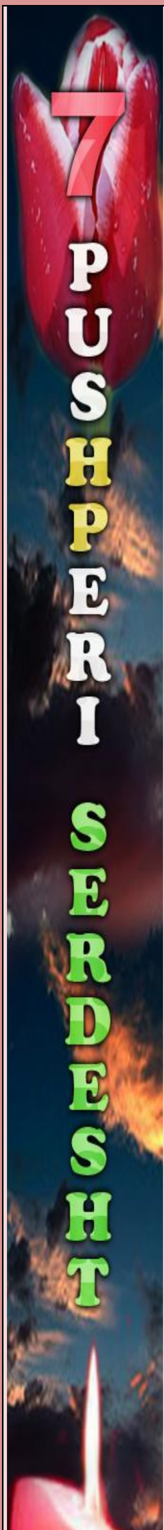

هەڵکەند, قوربانیانی کیمیابارانەکە بەشێکیان خەڵکی لادێکان دەوروبەر بوون هاتبوون بۆ شار .

حەسەن کەریمی خەڵکی شاری سەردەشت ئاوا لە دادگایی فرانس ڤان ئانرات حەکایەتی ئەو ڕۆژەی خۆی گێڕایەوە ((پاش ئەوەی چووە بۆ مهاباد بۆ چارەسەر , بە داواکاری پزیشک دووشیکردووە , بەڵام بە دووشکردن بینایی لە دەست دەدات , خێزانەکەی سکی پڕ بووە , لە نێوان ژن و منداڵەکەی ناو سکی , کە لە ناو مانگ و ڕۆژی خۆی بووە , بە وتەی خۆی : پزیشک داوای لێمکرد یەکیان هەڵبژێرم لە نێوان هاوسەرەکەی و منداڵەکەی ناو سکی , کەچی دوایی هەردووکییانم لە دەست دا . لە خێزانی خۆم و براکەم ٩ قوربانیمان هەیە بە چەکی کیمیاوی .ئەو وتی کە ئێستاش قسە دەکەم شتێک لە دەممەوە دەرەچێتە دەرەوە , بۆیە شەرمە کەم لەگەڵ خەڵکدا گفتوگۆی نزیک و ڕاستەوخۆ بکەم ((پەرتووکی ڤان ئانرات (بازرگانی مەرگ) -نووسین و کۆکردنەوەی :عەلی مەحموود محەمەد)).

بۆ سەردەشت هەڵبژێردرا؟

مێژووی نوێی کورد بریتیە لە کۆمەڵێک تاوانی گەورە,بڕێکیان خودی لایەنە سیاسییەکانی بەرپرسن لە خۆشکردنی زەمینەی سەرهەڵدانی ,پێویستە بە چاوی ڕەخنەگرانەو بە بوێرییەکی سەربەخۆیانە و ڕاستگۆیانە لێکۆڵینەوەیان لیەسەر بکەین بۆ ئەوەی بگەینە ڕاستییەکان ,لە گەیشتن بە ڕاستییەکانیشەوە بگەینە نووسینەوەی واقعی کارەسات و تاوانەکان .ژیاندنەوەی ڕابردوو, پشکنینی ڕابردوو بۆ ئەوە نییە هەر لە ڕابردوودا بژێین و لێی دەرنەچین ,بەڵکە بۆ ئەوەیە نەبردرێینەوە بۆ هەمان مەرگەسات و مێژوو لە درۆ ڕزگار بکەین .با لە زمانی شایەد حاڵەکانەوە بزانین هۆکاری کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و لەو چرکە ساتەیا چی بوو؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشت و خەڵکە سڤیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و زەمەندا ؟؟ ,با بزانین لەم بارەیەوە چی وتراوە :((لە پاش ڕوودانی ئەو کارەساتە و ڕۆژێک دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبۆوە، کە بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووە و ڕێژیمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون. بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوە دەکرا، کە کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەک سیخوڕ بەرپرسانی عێراقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردۆتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردۆتەوە و تەنانەت لە راگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- ٢٢ ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی))بەڵام لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان کە توێژینەوەیەکی وردی لەم بارەیەوە کردووە"هەرچەندە لێرەو لەوێ لە نوسینەکەیدا کەوتۆتە ناو هەڵەوە " لە بارەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هۆکارەکەی دەڵێت ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەبوو, بوو بووە داڵدە و پەناگای گوندنشینە ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەک ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بە فڕۆکە بۆردەمان کرابوو چەند ڕۆژێک پێش هیرشە کیمیاویەکەش ,هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیک چیای مامەندە و پاشان لە هێڵەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بە یارمەتی پێشمەرگەکانی ینک ,بەر لە هێرشێکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەک حەمەی حەمە سەعید ,کە بەشداربوویەکی ینک بوو لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنێکی ساڵی ٢٠٠٢ دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بووکە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیاییان خستووەتە خوارەوە و پاشان بۆ ماوەی بیست دەقیقە بە ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسۆدا لە چاو ونبن - کارێکی ژەهراوی-یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە- ل ١١٢)) .لەم دوو شایەدییەدا ئەوەی زیاتر لە ڕاستییەوە نزیکە و بە بەڵگە لێکۆڵینەوەی لە سەر کردووە ,بۆ چونەکەی یۆست هیلتەرمانە . کە بوونی شەڕی هاوبەشی ئێران-یەکێتی لە ناوچەی مامەندەی قەڵادزێ بە سەرچاوەی ئەو هێرشە کیمیاوییەیە بۆ سەر شارەکە دەزانێت !!.خەڵکی شارەکە لە کۆڕ و کۆبونەوەکان , نەیان شاردۆتەوە ڕاشکاوانە لێرەو لەوێ ئۆباڵی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستۆتە سەر هاوکاری ئێران-پێشمەرگە ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی ڕێژیمی تاران لە بیری هەزاران بریندارى کارەساتی ٧ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێک بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو ڕووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە.-22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی- ئا: عەزیز شێخانی)) لێرەوە دەگەینە کردنەوەی سەرەداوێک ئەویش ئەوەیە , شاری سەردەشتیش قوربانییەکی دیکەی شەڕە هاوبەشەکانی پێشمەرگەو ئێرانە , بۆیە جێی خۆیەتی داوا بکرێت داوای لێبوردنکردن و قەرەبوو کردنەوەو گرنگی دان بە کەیسی سەردەشت , ئەرکی ئەو پارت و لایەنانەیە بەشداری هێنانی ئێرانیان کرد ,ئەوانەی بە تاکتیکە هەڵەکانیان مەرگەساتیان بۆ ئەو خەڵکە هێنا .

ژمارەی قوربانیان

تاکو ئێستا ئامارێکی ورد لە سەر ژمارەی شەهیدان و بریندارانی کیمیاب ارانکردنی شاری سەردەشت لە بەردەستدا نییە ,وە ئامارێکی زانستیش بۆ قوربانیان و زەرەرو زیانەکانی نەکراوە ,تاکو وەک سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراو لە بەردەستدا بێت و کەڵکی لێ وەربگرترێت . ئەوانەی لە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت بوونە قوربانی بەسەر چەند تیمێکدا دابەش دەکرێن ((خەڵکی شارەکە, خەڵکی گوندەکانی دەوروبەر, ڕێبواران , هێزەکانی ڕژێم , ...)) بۆیە ئامارکردنی ئەمانە گرانە,بەڵام ئەرکی سەردەشتییەکانە ئاماری وردی قوربانیانی ناو شار و گوندەکانی دەوروبەری بکەن .ئەو سەرچاوانەی ئاماژە بە قوربانیان دەکەن ,ژمارەی جۆراو جۆرمان دەدەنی , کە من لێرەدا ئەوانەی خوێندومەتەوە و ئاگاداریانم سەرجەمی دەخەمە بەر دەست خوێنەرانی خۆشەویست .مامۆستا جەماڵ نەبەز ژمارەی قوربانیان بەم شێوەیە دیاری دەکات ((ڕۆژی ٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧ ڕژێمی عێراق بە بۆمبای ژەهراوی بۆردومانی شاری سەردەشتی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێرانی کرد و ١٢٢کەس کوژران و ٥٠٠٠ کەسیش بریندار بوون ((جینۆسایدی گەلی کورد-مارف عومەر گوڵ-چاپی پێنجەم دەزگای ئاراس ٢٠١٠ل٤٥).جەمال نەبەز,ستۆکهۆلم ١٩٨٩ ئێستاو پاشەڕۆژی نەتەوەی کورد لە بەر ئاگری جەنگی عیراق و ئێراندا ل٩٤.)).بەڵام بۆست هیلتەرمان بەم شێوەیە ژمارەی شەهیدانی شاری سەردەشت دیاریدەکات ((سەرەتا٣٠ کەس, مانگی یەکەم ٦٦ کەس ,١٩٨٨دا ٨ کەس ,١٣ ساڵی دواتر ٧ کەس کۆی گشتی تاکو

٢٠٠٢ گەیشتە ١١١کەس شەهید بوون- کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان،
وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق -کۆمپانیای ئاوێنە ,ل١١٢)) .بەڵام سەردەشتییەکان بۆ خۆیان بەم شێوەیە ئاماژە بە کۆی زیانە مرۆییەکانی شارەکەیان لەو پەلامارە کیمیاوییە دەکەن ((بە پێی ئامارە کان زیاتر لە ٨٠٢٥ کە س لە و شارە دا شە هید و بریندار بوونە. ئە وە لە کاتێکدایە کە زۆربە ی زامدارە کان ناویان لە ریزی لیستی بریندار وکوژراون تۆمار نە کراوە.-شوانە سەردەشتی)).
((کاتژمێر چوار و نیوی پاش نیوەڕۆی ٧ پووشپەڕی ١٣٦٦ هەتاوی بەرامبەر بە ٢٨ ژوئەنی ١٩٨٧ زایینی شاری سەردەشت (ڕۆژهەڵاتی کوردستان) کەوتە بەر پەلاماری چەکی قەدەغەکراو. لە ئاکامی ئەو پەلامارە نا مرۆڤانەیەدا سەدان کەس لە خەڵکی بێتاوان و دانیشتوانی شار بوونە قوربانی و زیاتر لە پێنج هەزار کەسیش بریندار بوون -٢٢ ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)).
هەرچی ڕێکخراوی سەنتەری ئەنفالە سەبارەت بە ژمارەی قوربانیانی ئەم تاوانە لە بەیاننامەی خۆیاندا لە ٢٣هەمین ساڵیادی تاوانەکەدا دەنوسن : بەپێی نووسراوێکی فەرمی حکومەتی ئێران لە ئاماری کیمیابارانەکەدا لە ساڵی(١٩٨٧)، ناوی (٤٥٠٠) شەهید و برینداری پێشکەش بە نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە، بەڵام ئامارە نارەسمیەکان باس لە شەهید و برینداربوونی(٨٠٠٠) هاووڵاتی دەکەن- بەیاننامەی (سەنتەری ئەنفال)لەیادی کیمیابارانکردنی شاری (سەردەشت)ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.
هەرچی هەواڵگری ئێراقییە بەم شێوەیە ئاماژە بۆ لێدانی کیمیاوی شاری سەردەشت دەکات : ((بە پێی بەڵگانامەیەک کە بۆ یەکەمجار بڵاو دەکرێتەوە, کە لە ٤ی ئاگوستی ١٩٨٧ لە سکرتاریەتی سەرۆکایەتی کۆماری ئێراق ,بەڕێوەبەرایەتی هەواڵگری کەرتی ڕۆژهەڵات دەرچووەو لە لایەن عەمیدی ڕوکن بەڕێوەبەرەکەیەوە واژۆ کراوە و بۆ هەواڵگری گشتی شوعبەی ٥ ی ڕۆژهەڵات نێر دراوە ,خاڵی ١١ لاپەڕەی سێی دۆکۆمێنتەکە تایبەتە بە لێدانی شاری سەردەشت ,بەم شێوەیە ئاماژە بە زیانەکانی دەکات :
لە دۆکۆمێنتەکە هاتووە کە ڕژێم ئامێری تایبەتی لە شارەکە داناوە بۆ هەڵمژینی مادەی کیمیاوی بۆ کەمکردنەوەی کاریگەری لێدانە کیمیاوییەکە ,لە ئاکامی ئەو لێدانە کیمیاوییەی کە ئاراستەی گردبوونەوەی هێزەکانی دوژمن لە شاری سەردەشت کرا ,کە ئەنجامی زیانەکانی بەم شێوەیە بوو:
ا- کوژرانی ١٥٥ کەس لە خەڵکی شاری سەردەشت.
ب- بریندار بوونی ٤٦٠٠ کەس لە خەڵکی شاری سەردەشت.
ج- بریندار بوونی ٩٠٠ کەس لە هێزەکانی بەسیج و سوپای پاسداران لە ناویاندا فەرماندەی هێزەکانی جونداڵڵەی شاری سەردەشت)) .

تاوانی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت وەک تاوانی جەنگ

پێشێلکردنی یاساکانی جەنگ و پەلاماردانی ناوچەی سڤیل نشین بە یەکێک لە تاوانە مەزنە نێو نەتەوەییەکان دێتە ژماردن , کە تێپەڕ بوونی کات نابێتە هۆی بەسەر چوون و کۆنبوونی و تاوانکار لە دادگایی کردن قوتار ناکات .
بۆمبارانی ناوچەی سڤیل نشین لە ساڵی ١٩٤٩ ەوە وەک تاوانی جەنگ لە ئاستی جیهانی دەناسرێت ,بێشک بە پێی ئەو بەڵگە نامەیەی پێشکەشمان کرد وەک دانپێنانی خودی دەسەڵاتدارانی پێشووی ئێراقە ئەو تاوانە مەزنەیان دژ بە خەڵکی سڤیلی شاری سەردەشت ئەنجامداوە .
لە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت سەرپێچی مەزن دەرهەق بە ڕێککەوتنامەی جنێف کراوە .هەردوو ڕژێمی ئێران و ئێراق لە هەڵەبجە و سەردەشت لە بەرامبەر بە خەڵکی سڤیل شەریعەتی دارستانیان پیادە کردووەو دەستیان لە پەلاماری خەڵکی سڤیل نەپاراستووەو یاسای جەنگیان پێشێل کردووە .
ئەم تاوانانە ((تاوانی جینۆساید , تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی , تاوانی جەنگ ,تاوانی عدوان ((هەڕەشە)))).. سروشتی جیهانیان هەیە و لە یاسای نێو دەوڵەتیدا وەک پێشێلکاری گەورەی یاسای نێو دەوڵەتی مرۆیی دەناسرێن , مرۆڤایەتی لە ئاستی جیهانی بەرپرسی ئەخلاقی دەکەوێتە سەر .ڕێککەوتنامەی جنێف کە لە بەرواری ١٢ی ئاگوستی ١٩٤٩ دا دەرچووە بۆ پاراستنی قوربانییەکانی شەڕ , بەندەکانی ئەو پێشێلکاریانەی تێدا دیاریکراوە .
بەکار هێنانی گازی کیمیاوی لە ململانێ نێو نەتەوەییەکاندا و پەلاماردانی خەڵکی سڤیل لە ئەرکانەکانی تاواندا وەک تاوانی جەنگ ناسێنراوە, سەرباری ئەوەی ئێستا بەکار هێنانی لە ململانێی ناوخۆییشدا وەک تاوانی جەنگ سەیرە کرێت .بەکار هێنانی گازی کیمیاوی بەرامبەر بە خەڵکی شەری سەردەشت ,پێشێلی ئاشکرای پرۆتۆکۆڵی ساڵی ١٩٢٥ی جنێفە , سەبارەت بە قەدەغەکردنی بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی .
لە دادگایی فرانس ڤان ئانرات لە وڵاتی هۆڵەندا دۆسیەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و گوندی ڕەشە هەرمێی قەراغی شاری سەردەشت یەکێک بوو لەو دۆسیانەی گرنگی زۆری پێدرا و بە تاوانی جەنگ هاتە ناسین , دەشێت لە پای ئەم تاوانانە ((هەڵەبجە,گۆپتەپە ,زێوە)) ((سەردەشت ,ئالوت ,زەردە,شنۆ ,....))* بە تاوانی بەشداری , هاندان , ... خەڵکی دیکەش دادگایی بکرێن پاش ئەوەی پشکنینی ورد لە سەر بەشداریکردنیان لەو تاوانانە دەردە کەوێت .لەو بەڵگەیەی بڵاومان کردۆتەوە , لە سەر زمانی دەزگای هەواڵگرییەوە ئەوە سەلمێنراوە کە *** :
١- پەلاماری خەڵکی سڤیل دراوە.
٢- لە پەلامارەکە گازی کیمیاوی بەکار هاتووە .
٣- تاوانەکە مەزن بووە ,تزیک ٤٧٥٥ هاووڵاتی کوژراوەو بریندار بوونە.
٤- ئەم تاوانە حیزبی بەعس ئەنجامی داوەو لە لایەن دەزگای هەواڵگرییەوە بە پێی ئەو بەڵگە نامە باوەڕ پێکراوە کە لە بەردەستدایە دانی پێدا نراوە.
وێرای ئەوەی بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی بۆ خۆی تاوانی جەنگە ,هاوکات پەلاماردانی خەڵکی سڤیل بە تاوانی جەنگ دێتە ژماردن ,لە خوارەوە بەشێک لەو بڕگانە ببینن **.ا
نەهاتنە پێشەوەی کەیسی شاری سەردەشت لە دادگای باڵای تاوانی عێراقی بەهۆی بە کەم سەیر کردنی تاوانەکەوە نییە , بەڵکە بە هۆی سنووری جوگرافیای ئەنجامدانی

تاوانەکەوەیە ,کە لە سەر خاکی ئێران ئەنجام دراوە , ئەو دادگایە تایبەت بوو بە تاوانە ناو خۆییەکان نەک تاوانە دەوڵەتییەکان , بەم هۆیەوە کەیسەکە نەهاتە پێشەوە , ئەو کەیسە بەشێکە لە زنجیرەیەک تاوان لە درێژەی شەڕی عێراق ئێران بەرامبەر بە گەلانی ئێران ئەنجام دراون .

چی پێویستە بکرێت بۆ سەردەشت و سەردەشتییەکان ؟

خوێندنەوەی حەقیقەتەکانی ڕابردوو دیاریکردنی هۆکارە زۆرەکانی ئەو تراژیدیاو تاوان و کارەساتانەی یەک لە دوای یەک بەسەرماندا هاتوون ئەرکی هەموو مێژوو نوسێکی خاوەند ویژدانە, لەم ئاستەیا بۆ تاوانی سەردەشت هیچ نەکراوە , نە تاوانەکە وەک خۆی لێکۆڵینەوەی مێژوویی و سیاسی و یاسایی لە سەر کراوە , نە ئاماری وردی قوربانیان و زەرەرو زیانی هاووڵاتیان کراوە .

زیندوڕاگرتنی ساڵانەی یاداوەریی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و دروست کردنی مۆنمێنت بۆ قوربانیان , مۆزەخانە و پەیکەرە یاداوەری ,کە دەبنە هۆی پاراستنی یادگای گشتی قوربانییەکان ئەرکی هەموو لایەکە , کە ئەمەش هۆشیاری ومەعنەوی درووست دەکات سەبارەت بە پێشێلکاریەکان ڕابردوو ,بۆ ئەوەی ببێتە بەربەستێک لە داهاتوو لە بەردەم دوبارە بونەوەی .

ئەرکی هەموو ئەو لایەنانەی پاسداریان هێنا بۆ کوردستان بە گشتی و یەکێتی نیشتمانی کوردستان و فەرماندەکانی ئەو کاتێتیەتی بە تایبەتی بەهۆی ڕۆڵیان لە دروست کردنی زەمینەیەکی وا شاری سەردەشت ببێتە بەشێک لە بەرەی شەڕی عێراق – ئێران :

* بە نامەی تایبەتی سەرۆکی ینک و لایەنەکان دیکە داوای لێبوردن لە خەڵکی شاری سەردەشت بکەن .
* قەرەبووی مەعنەوی بکرێنەوە بە درووستکردنی مۆنمێت و یادکردنەوەی یادەکە و کردنەوەی شوێنی تایبەتی لە باشووری کوردستان بە تایبەتی لە پایتەخت و شاری هەڵەبجە بە ناوی شاری سەردەشتەوە.
* مەرزی سنووری سەردەشت –قەڵادزێ بکرێتەوە وەک هاوکارییەکی مادی بۆ دانیشتوانی ئەم دو جێگەیە.

٢٨ی جۆنی ٢٠١١

گیارەنگ

سیمیناری کارەساتی کیمیا بارانی سەردەشت لە ئەنیستیتۆی خانی بەڕێوە چوو

لە ڕیکەوتی ٢ی جۆلای ٢٠١١ بەرامبەر لە گەڵ ١٠ای پووشپەڕی ١٣٩٠ سیمیناری کارەساتی کیمیابارانی سەردەشت لە لایەن ئەنیستیتۆی کلتووری و هونەری ئەحمەدی خانی لە شاری ورمێ بەڕێوە چوو. لەم مەڕاسیمەدا کە لە کات ژمێری ٤:٣٠ پاش نیوەڕۆ دەستی پێکرد، هەژار ئاریانفەر بەرپرسی سەنتەری لێکۆڵینەوەکانی ئەنیستیتۆی خانی، وێڕای بە خێر هێنانی میوانان و بەشدار بووانی ئەم کۆڕە، کارەساتی کیمیابارانی حەلەبچە و سەردەشتی وەکوو ژینۆساید وەسف کرد کە لە پێوەندیەکی مانادار و لە چوارچێوەی پرۆژەیەک دا، بە یەکەوە گریدراون. ناوبراو لە درێژەی وتەکانی دا، ئاماژەی بە پێشکەش کردنی پێناسەیەک لەم کارەسات و تراژیدیایە لە چوارچێوەی نیزامەکانی مەعریفی کرد و هەڵسەنگاندنی زانستی، و ڕەچاو کردنی لۆجیکی زانستی بە ئەرکی ڕۆشنبیران و بیرمەندانی کورد زانی. لە درێژەی ئەم سیمینارەدا، وتارێکی لە ژێر عینوانی ئەو ئێوارەیەی کە شارەکەم "سەردەشت" زامی هەڵگرت... نوسراوەی عەزیز شێخانی و لە لایەن هادی ڕەسووڵی ناسراو بە ئاگری پێشکەش کرا.

مامۆستا جەلال مەلەکشا ئەندامی ئەنیستیتۆ خانی و لە بەڕێوەبەرانی گۆڤاری ئەدەبی خانی، دو کۆپلە شێعری لە ژێرعینوانی هەڵەبجە و دارەی پیرەی پێشکەش کرد کە زۆر بە گەرمی پێشوازی لێکرا. هەڵسەنگاندنی کارەساتی سەردەشت لە ڕوانگەی کۆنوانسیۆنی ژێنێف و ماڤی مرۆڤ یەکێک لەم وتارانە بوو کە لە زمانی عیسا ءیسازادە ئەندامی ئەنیستیتۆی خانی و ماجستەری مافی مرۆڤ خوێندرایەوە.لە درێژەی ئەم کۆڕەدا، ئیبراهیم ڕەواندڵ بەرپرسی گرووپی موزیکی ئەنیستیتۆی خانی دوو پارچە مۆسیقای بە سۆزی لە بارەی کیمیابارانی سەردەشت و هەڵەبجە پێشەکەش کرد و لە دەرێژە دا هونەرمەندی کورمانج کاووس میلانی سترانێکی پێشکەش کرد، هەڵبەستوانی کورمانج، مامۆستا عەزیز نیعمەتی یەکێکی تر لە شاعیران بوو کە بە خوێندنەوەی هەڵبەستێک، ئەم کۆڕەی هەژاند.لە درێژەی ئەم سیمینارەدا، جەلال حاجی زادە، وێڕای هەبوونی پێوەندی لە نێوان کارەساتەکان و کۆمەڵکوژیەکان لە ناو گەلی کورد دا، باسی لە پێویستی پێکهێنانی گۆڕانکاری لە شێوازی بیر کردن و هەڵسەنگاندنی ئەم مژارە کرد و گووتی کە پێویستە بە شێوازێکی مۆدێرن و لە چوارچێوەیەکی فەلسەفی ،یاسایی و سایکۆلۆژیک، و بە پێی مێتۆدی زانستی سەیری مەسەلەکە بکردرێت. لە درێژەدا خاتوو گوڵاڵە

ستاوەند و خاتوو شلێر ئیمراەنیژاد دوو هەڵبەستوان و لە ئەندامانی خانی بە پێشکەش کردنی دوو شێعری فەزایەکی ئیحساسی و پڕ لە گوڕ و تینیان بەم کۆڕە بەخشی. بەختیار ملکاری یەکێکی تر لە بەشداربووانی ئەم سیمیناره بوو و بە لێدوان لە سەر پایان نامەی خۆی کە باس لە شوێنەواری دەروون ناسی چەکی شیمیایی لە سەر جەستە و دەروونی قوربانیانی چەکی کۆمەڵکوژ دەکات، لە چەندین ڕوانگەوە، باسی لە گرفت و کێشەی بنەماڵەیی و گرفتەکانیان کرد و تووڕەیی، دڵپڕێس بوون، نارەزایی بوون لە وەزعی جەستە، و هەبوونی گرفت لە پێوەندییە کۆمەڵایتیەکانی، لە تایبەتمەندیەکانی قوربانیانی چەکی کیمیایی لە سەردەشت زانی کە بە پێی مێتۆدی دیمانە بە دەستی هێناون.لە درێژەی ئەم سیمیناره دا، ژیان بەیگ زادە بە خوێندنەوەی دەقێکی ئەدەبی لە سەر ئەم کارەساتە، هەستی بەشداربووانی وروژاند و هەروەها حاتم ئاژەند کۆپلە شێعرێکی پێشکەش کرد. لە دوایی دا عوسمان موزەیەن بەرپرسی کۆمیتەی یاسایی ئەنجوومەنی داکۆکی کردن لە قوربانیانی کیمیایی سەردەشت بە باس کردن لەم کارەساتە، ڕێژەی قوربانیان، و هەر وەها گلەیی لە نەبوونی خزمەتگوزاری پێویست بۆ قوربانیانی ئەم کارەساتە، نەبوونی ئیرادەیەکی جیددی بۆ چارەسەری و دەرمان کردنی قوربانیان بە گرفت و خەساری ئەم مەسەلەیە زانی. ناوبراو لە بەشێک لە وتەکانی، چالاکی ئەنجومەنی خستە بەرچاو و ڕۆڵی ئەم ناوەندەی لە بەدوادا چوون لە ناو خۆ و دەرەوەی وڵات بەرز نرخاند.لە درێژەی کۆڕەکەدا عەبدوڵا حەسەن زادە، سترانی فەرمانەی پێشکەش کرد کە پێشوازیەکی باشی لێکرا. لە کوتایی ئەم مەڕاسیمە، هەژار ئاریانفەر ئامادەیی و پێشوازی ئەنیستیتۆی خانی بۆ بەڕێوە بردنی و پێشکەش کردنی مەراسیمی لەم چەشنە ڕاگەیاند و ئەم مەڕاسیمە لە کات ژمێری 8:30ی ئێوارە کۆتایی پێهات.

٢ی جۆلای ٢٠١١

ئەمرۆ ٢٤ ساڵ بە سەر کیمیابارانی شاری سەردەشتی رۆژهەلاتی کوردستان دا تێدەپەڕێت

ئەمرۆ ٢٤ ساڵ بە سەر کارەسات وکیمیابارانی شاری سەردەشتی رۆژهەلاتی کوردستان دا تێدەپەڕێت. ئەو بۆردومانە بووە هۆی ئەوەی زیاتر لە ٨ هەزار کە ببنە قوربانی یەک لە تاوەنەکانی رژێمی بەعسی روخاوو. لە ئەنجامی ئەو هێرشە دا ١١٠کەس ژیانیان لەدەست دا و بە هەزاران کەسیش برینداربوون و بەگشتیش تا بەئەمرۆ زیاتر لە ١٠٠٠ کەس بونەتە قوربانی کیمیا بارانەکە.بەڵام سەرەڕای بوونی ئەو هەمو قوربانییە ،تەنیا دکتورێک بۆ چارەسەرکردنی برینداەرەکان هەبوو و دواتر برینداەرەکان ڕەوانەی نەخۆشخانەی شارەکانی مهاباد، ورمێ ،تەورێز و تاران کران. دواتر ئاشکرا بوو کە ئەو گازەش لە کیمیابارانەکەدا بەکار هاتووە گازی خەردەڵ بووە..

چۆنیەتی رووداوەکە

کاتژمێر(١٦:٣٠) دوانیوەڕۆی رۆژی (٢٨ ی جۆنی١٩٨٧) بەرامبەر بە (٧/ی پووشپەری ١٣٦٦)ی هەتاوی چوار گەڕەک لەگەڕەکە قەرەباڵغەکانی شاری سەردەشت و گوندێکی نزیک شارەکە بەناوی «ڕەشەهەرمێ» هەروەها ناوچەی «دەشتی کەپران» کەوتنە بەر هێرشی بۆمبارانی کیمیایی رژێمی بەعسی عێراق. سەرەتا خەڵک وایزانی، ئەم بۆمبانە هەمان ئەو بۆمبانەن کە لە رابردوودا بەکار هاتوون، هەر بۆیە خەڵکەکە بە پەرۆشەوە بەهانای برینداەرەکانەوە چوون، و خۆیان گەیاندە شوێنی بۆمبارانەکە، هەر ئەمەش وایکرد کە ژمارەیەکی زیاتر لە خەڵکی شاری سەردەشت ببنە قوربانی کیمیابارانەکە. رۆژێک دوای بۆمبارانی کیمیایی شاری سەردەشت، ساڵۆنی وەرزشیی شار کە بەناوی «هۆڵی پاڵەوان تەختی» ناسرا بوو، کرا بەشوێنی تەرمی کوژراو و برینداەرەکان. بەڵام سەرەڕای بوونی هەزاران بریندار تەنیا دکتورێک بۆ چارەسەرکردنی برینداەرەکان بوونی هەبوو و دواتر برینداەرەکان بۆ نەخۆشخانەی شارەکانی مهاباد، ورمێ، تەورێز و تاران ڕادەگوێزرێن و دواتر ئاشکرا بوو کە ئەو گازەش کە لە کیمیابارانەکەدا بەکار هاتووە ناوی (گازی خەردەڵ)ە.ئاماری قوربانی و برینداەرەکان هەرچەندە ئاماری قوربانیان روون نییە، بەڵام ئاماری کوژران و برینداارەکان بە (٨هەزار) کەس مەزەندە کراوە، کە (١١٠) کەس لە کاتی هێرشەکەدا گیانیان لەدەست داوە. لەمبارەوە عوسمان مۆزەیەن بەرێوەبەری کۆمیتەی ئەنجومەنی بەرگری لە مافی قوربانیانی کیمیایی دەڵێت: «(٨)هەزار کەس بوونە قوربانی کیمیابارانەکە، ناوی (١٤٠٠) کەس لەو قوربانیانە تۆمارکراوە و (٤٠٠) کەس لەو کەسانە لە لایەن حکومەتەوە موچە وەردەگرن».

چ زهنییەتێک لە پشت ئەو تاوانە ئامادەیە

ململانێی دەوڵەت و دەسەڵاتەکان هەردەم بە زەرەری کۆمەڵگا شکاونەتەوە وەک نمونەی تاوانەکانی هەڵەبجە، سەردەشت و ئەنفاڵ و تەنانەت شەڕی سپی...، لە دەرهاویشتەکانی ئەو ململانێی دەسەڵاتدارەکانن. ئەبوبەکر شەریعەت پەنا ماستەر لە بواری کۆمەڵناسی، لە بارەی ئەوی چ زهنییەتێک ڕێگا بۆ ئەو تاوانە مرۆڤایەتیانە دەکاتەوە لە چاوپێکەوتنێکی ماڵپەری شارۆنیوزی سەردەشت دەڵێت: «مرۆڤایەتی هەردەم لە قۆناغی یەکەم قوربانی چەک و تەقەمەنییە کیمیاییەکان نییە، بەڵکو قوربانی ئایدۆلۆژییەکانی وەهمی و مەترسیدار و دژە مرۆڤانەیە، لەوانە ئایدۆلۆژی بەعس ڕێگا بۆ تاوانەکانی هەڵەبجە، ئەنفال و سەردەشت و کۆمەڵکوژی کردەوە«. هەروەها لە درێژەی قسەکانیدا دەڵێت: «هەر نەتەوەیەک لە شوێنی خۆی پێگەیەکی تایبەتی خۆی هەیە و هیچ نەتەوەیەک یا دەوڵەتێک ناتوانێت بانگەشەی خۆگەورەبینین بکات».

ئەنجومەنی بەرگری لە مافی قوربانیانی کیمیایی

ئەنجومەنی بەرگری لە قوربانیانی کیمیایی کە وەک ڕێکخراوێکی ناحکومی خۆی لەقەڵەم داوە، لە ساڵی (١٣٨١)ی هەتاوی بەرامبەر بە(٢٠٠٢)ی زایینی مۆڵەتی فەرمی لە کۆماری ئیسلامی وەرگرتووە و دوو ساڵ دواتر بە هەوڵ و تێکۆشانی ئەندامانی ڕێکخراوەکە، وەک ئەندامی چاودێری چەکە کۆمەڵکوژییەنێودەوڵەتییەکان (**OPCW**) وەرگیراوە و لە مەیدانی جیهانیدا ڕێگا بۆ چالاکییەکانی کراوەتەوە. هەروەها لە ساڵی (١٣٨٧ی هەتاوی بەرامبەر بە(٢٠٠٨)ی زایینی لە ڕێکخراوی ناحکومی لاهەی هۆلەندا (**CWCC**) مافی دوو ئەندامی وەک دەستەی دامەزرێنەر پێدراوە ، هەروەها لە ساڵی (١٣٨٨)ی هەتاوی بەرامبەر بە(٢٠٠٩)ی زایینی بووەتە ئەندامی (**IPD**) ڕێکخراوی جیهانی. ئەم ڕێکخراوە لە لایەن چین و توێژەکانی سەردەشت کەوتۆتە بەر ڕەخنە کە ڕێکخراوەکە لە لایەن دوو بنەماڵەی ئەنجومەنەکەوە قۆرخ کراوە و خزمەتی بە قوربانیانی کیمیاباران نەکردووە، هەروەها ئەو پرسیارە ئاراستەی (سیروان واحد) دەکرێت: «ئایا باشتر نییە، ناوی ئەنجومەنەکە بە ناوی بنەماڵەی (کەریمی واحد و عەزیزپوور ئەقدەم) بەناو بکرێت؟ سیروان حەداد لە هەمان کاتدا کە وەک نوێنەری قوربانیانی کیمیایی لە ناوخۆ و دەرەوە بەشدار بووە باس لە کێشەی مادییات دەکات و دەڵێت: «ڕێگا بۆ هەموو کەسێک کراوەیە کە ببێتە ئەندامی ئەنجومەن، مافی هەر کەسێکە لە ئەنجومەنەکەدا بەشدار بێت.» سیروان حەداد لە وەڵامی پرسیارێکی یەکێک لە هاوڵاتیان کە ئایا ئەوکەیسەی کە ڕەوانەی دادگای عێراقتان کرد چی لێبەسەر هات دەڵێت: «بەداخەوە ئێمە شکایەتنامەیەکمان بۆ دادگای سەرانی ڕژێمی بەعسی عێراق نارد و دادگا داوای تەئیدیەی وەزارەتی دەرەوەی ئێرانی لێکردین، بەڵام وەزارەت لەو کاتەدا ئامادەی ڕەزامەندی و هاوکاری ئێمە نەبوو و هەوڵەکانمان بێ ئەنجام مایەوە

چالاکییەکانی یادکردنەوە

بە پێی ئەو زانیارییەکان دەست ڕۆژنامەی (چەتر) کەوتوون هەموو ساڵێک لە سەردەشت ئەم یادە کراوەتەوەو خەڵک خۆی بە چالاکیە ڕەنگاڕەنگەکانی خۆی ئەم ڕۆژەی واتادار کردووە، بەڵام لەم ساڵانەی دوایی دەوڵەت ڕێگری لە چالاکییەکانی گەل کردووە و یادکردنەوەی ئەم ڕۆژە لە لایەن ڕێکخراوەکانی دەوڵەتیەوە قۆرخ کراوە، واتا کۆمەڵایەتییەکەی خۆی لەدەست داوە. سیروان حەداد بەرپرسی ئەنجومەنی بەرگری لە مافی قوربانیانی کیمیایی لە بارەی بەرنامەکانی یادکردنەوە بە (شارۆنیۆز)ی ڕاگەیاندووە: ڕۆژانی (٥ ـ ١٥ پووشپەڕ١٣٩٠/ی هەتاوی) سیمیناری جۆراوجۆر لە زانکۆی ئازاد و پەیام نووری سەردەشت بەم بۆنەوە ڕێکدەخرێت. هەروەها دەڵێت: «لە (٧ی پووشپەڕ) ساڵرۆژی کیمیابارانەکە لە (ئیدارەی فەرهەنگ و ئیرشادی ئیسلامی) بەرنامەی جۆراوجۆر بەڕێوەدەچێت و پاش نیوەڕۆی هەمان ڕۆژ لە سەنتەری شار مەراسیمی تەشریح جەنازەی نمایشی بەڕێوەدەچێت و دواتر سەردانی مەزاری قوربانیانی کیمیاباران دەکرێت». هەروەها دەڵێت: «بەرنامەی تریش وەک پێشانگەی کتێب بە درێژی یەک کیلۆمەتر و پێشبڕکێی وێنەکێشان و شیعر لە لایەن منالانەوە بەم بۆنەوە پێشنیاز کراوە

دۆخی بریندارانی کیمیاباران

پاش تێپەڕبوونی (٢٤) ساڵ بەسەر کیمیابارانی سەردەشتدا، بریندارانی کیمیابارانەکە، هێشتا بەدەم برینەکانیانەوە دەناڵێنن و هەموو ساڵێک چەند کەسێک گیان لەدەست دەدەن. عەلی مەحمود ئەندامی (کوردۆسایدا/ چاک) دەڵێت: «بەداخەوە کە ژمارەی بریندارانی کیمیابارانی سەردەشت (٤٠٠٠) کەس بووە و لە ماوەی ئەو (٢٤)ساڵە زۆربەی ئەو بریندارانە بەدەم ئێش و ئازاری برینەکانیانەوە ـ لە بێ چارەسەریدا ـ گیانیان لەدەست داوە«. هەروەها دەڵێت: «ئەوە لە حاڵێکدایە کە بریندارانی کیمیابارانی هەڵەبجە بە مەبەستی چارەسەری بۆ تاران ڕەوانە دەکرێن، بەڵام هەر لە شاری سەردەشت کۆماری ئیسلامی گوێ بە بریندارەکانی کیمیایی شاری سەردەشت نادات». ساڵح عەزیز پوور بەڕێوەبەری ئەنجومەنی بەرگری لە مافی قوربانیانی کیمیابارن بە ڕۆژنامەی (تاران ئێمرۆز)ی ڕاگەیاندووە »کلینیک بەتەواوەتی ناکارا بووە و ئێستا کلینیک بێ پزیشک، دەرمانخانە و تاقیگەیە«. ساڵح عەزیز پوور لە درێژەی قسەکانیدا باسی لەوە کردووە کە »ئەم کلینیکە بە زانکۆی علوم پزیشکی سپێردراوە و زانکۆش وەڵامێکی روونمان پێناداتەوە«. لەمبارەیەوە نوسرەت مەلا زادە بەڕێوەبەری زانکۆی علوم پزیشکی ڕایگەیاندووە کە »ئێمە لەبەرانبەر ئەم دۆخەدا بەپرسیار نین پێویستە لە لایەن پارێزگارەوە بەدواداچوونی بۆ بکرێت، بەڵام بڕیار وایە هەندێک کار لەوبارەوە بکرێت».

کاریگەری خۆڵبارین لەسەر بریندارانی کیمیایی

لەم ساڵانەی دواییدا شەپۆلی خۆڵبارینەکان کە لە وڵاتانی عەرەبەوە ڕووی لە باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران کردووە و ئەمەش دۆخی قوربانیانی کیمیایی خستۆتە مەترسییەوە و بریندارن توشی هەناسەبڕکێ و تەنگەنەفەسی دەبن و مەرگ هەڕەشە لە ژیانیان دەکات. حەسەن عەباس زادە بەڕێوەبەری گشتی پاراستنی ژینگە لە پارێزگای ورمێ، دەڵێت: «بە گشتی لە ساڵێکدا نزیکەی (١٠٠) ڕۆژ هەوای پارێزگای ورمێ خۆڵبارانە و (٤٠) ڕۆژ پاکی هەوا لە ئاستی ستاندارد دەردەچێت و چوار ڕۆژ بۆ گشت چین و توێژەکان مەترسی هەیە».

٢٨ی جۆنی ٢٠١١

ڕۆژ پرێس

لە یادی قوربانیەکانی کارەساتی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت دا

٢٤ ساڵ لەمەبەر، سەر لە ئێوارەی رۆژی ٧ی مانگی پوشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی، چەند تەیارەی بومب هاوێژی رژیمی بەعسی عێراق، لە ئاسمانی شاری سەردەشت و دیهاتی دەورروبەریدا دەرکەوتن و لە کردەوەیەکی جینایەتکارانەدا، ئەم شارە و دەوروبەریان بە چەکی شیمیایی بومباران کرد. بەم جۆرە کارەساتێکی دەڵتەزین خولقا کە خەمێکی قورسی خستە سەر دڵی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەموو مرۆڤدۆستانی ئێران جیهان.

لە جەریانی روادنی ئەم تاوانە مێژووییەدا، ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەری گیانیان بەخت کرد، ژمارەیەکی زۆریش بە گازی ژاراوی مەسموم بوون بە جۆریک کە ئاسەواری ئەم جینایەتە تا بە ئەمرۆش ئازاریان دەدەات و مەترسی خستۆتە لە سەر ژیانی نەوەی داهاتووشیان.

بومبارانی شیمیانی شاری سەردەشت لەرووی بەکارهێنانی جۆری سیلاحی کۆمەڵکوژ کە لە دژی خەڵکی مەدەنی بە کار بێت، خاڵێکی وەرچەرخان بوو لە شەری کۆنەپەرەستانەی ئێران و عێراقدا. ساڵانی پێشتر سیلاحی شیمیایی لە ئاستێکی بەرتەسەک دا لە لایەن رژیمی بەعسەوە دژ بە هێزی پێشمەرگە بە کار هاتبوو. لە بەرەکانی شەریشدا، رژیمی عێراق جاروبار ئەم سیلاحەی بە مەبەستی تاقی کردنەوە بە کار هێنابوو، بەڵام لە ئاستێکی ئاوا بەریندا و لە دژی خەڵکی بێ دیفاع شارێک، ئەوە یەکەم جار بوو کە بەم شێوە لە شەری کۆنەپەرەستانەی ئێران و عێراقدا ئەم سیلاحە بە کار دەهات. لە شەری جیهانی یەکەم بەملاوە، ئەوە یەکەم جار بوو کە ئەم سیلاحە لە شەری نێوان دەوڵەتەکاندا، سەر لە نوێ بە کاردەهات.

رژیمی بەعسی عێراق چەند مانگ دوای ئەو کارەساتە،جینایەتێکی کەڵێک گەوەرتر و سامناکتری لە شاری هەلەبجە خولقاند. لە ئاکامی بومبارانی شیمیایی شاری هەلەبجە دا، نزیکەی ٥٠٠٠ ئینسان گیانیان لە دەستدا و زیارتر لە ٧ هەزار کەسیش، مەسموم و بریندار بوون.

دەوڵەتە ئەمپریالیستەکان، ئەوانەی کە سیلاحی شیمیائیان بەرهەم هێنابوو و دابویان بە تاوانبارانی شەڕ، بە پێی بەرژەوەندی ئابووری و سیاسی خۆیان چاویان لە جینایەتی بومبارانی شاری سەردەشت پۆشی و بەم جۆرە دەرفەتی ئەوەیان بە رژیمی سەدام دا، کە ئەم جینایەتە لە ئاستێکی بەرینتر و پڕ کارەساتردا لە شاری هەلبجە دووپات کاتەوە. ئەم دەوڵەتانە لە ساڵی ١٩٢٥ی زاینیدا، رێکەوتن نامەی، قەدەغە بوونی بەرهەم هێنان و بە کارهێناتی سیلاحی شیمیائیان پەسەند کردبوو. بەم حالەشەوە لە بەرهەمهێنان و فرۆشتنی ئەمن سیلاحە دەستیان نەدەپاراست.

کۆماری ئیسلامی لە ماوەی بیست و چوار ساڵێک کە لە رودوای بومبارانی شیمیای شاری سەردەشت تێپەڕ دەبێ، جگە لە مەزلووم نمایەکی ریاکارانە و پێدا هەڵکوتن بەشەری ٨ ساڵە و پیرۆز کردنی ئەم شەرە و جگە لە هەوڵدان بۆ پاکانە کردن بۆ جینایەتەکانی خۆی لەو شەرەدا نەبێ، کارێکی بۆ قوربانیەکانی ئەم کارەساتە نەکردۆە. قوبانیەکانی بریندار و مەسموم ئەم رووداوە تا بە ئەمرۆش بە دەست ئازارەکانی و ئاسەوارەکانی دەناڵێنن.

ئەم رژیمە هەموو ساڵێک بە بۆنەی ئەم رۆژەوە رێوەرەسمی تایبەت بەرێوە دەبات و بەمەبەستی پروپاگەندە بە کاری دێنێ، بەڵام تەنیا شتێک کە بەلایەوە گرینگ نیە، ژیانی بازماندەگانی ئەم کارەساتەیە. ئەگەرچی ئەمرۆ بریاردەران و بەرێوەبەرانی راستەوخۆی خۆلقاندنی ئەم کارەساتە، فرێ دراونە ناو زبڵدانی مێژووەوە، بەڵام پێویستە ئەو راستیە لەبیر نەکەین کە هاو دەستانی ئەم جینایە تکارانە، ئەوانەی کە هەر ئیستاش، هەر لە شاری سەردەشت، رۆلەکانی قوربانیەکانی ئەم جینایەتە دەگرن و دەیان خەنە زیندان و ئەشکەنجەیان دەدەن، لە ئێران لە سەر دەسەڵاتن.

کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و مێژوو، رووداوی بومبارانی شیمیایی شاری سەردەشتیان بە ناوی سەدام و هاوکارانی تۆمارکردوە و لە هەمانکاتدا، ناوی خومەینی و خامنەیی و هەموو ئەو جیناتکارانەش کە ئەمرۆ لە سەر دەسەڵاتن و ئەو کات بە درێژە پێدانی شەر، هەوڵیان دەدا، بە ناو رێگای قودس لە رێی کەربەلاوە ببرن و دام و دەزگای رژیمی کۆنەپەرەستی ئیسلامی لە سەر تاسەری ناوچەکەدا دامەزرێنن، وەکوو شەریکی ئەم جیناتە لە بیر ناکەن.

بێ گۆمان لە سبەێ رۆژی رووخانی ئەو رژیمە دا، یەکێک لە هەزاران لاپەرەی تاوانەکانی ئەم شەرە کۆنەپەرەستانەیە، بومبارانی شیمیایی خەڵکی بێ دیفاعی شاری سەردەشت دەبێ کە مەزڵومانە بوونە قوربانی و گیانیان بەخت کرد و یان بریندار و مەسموم بوون. بەڵام هەلرشتنی فرمێسکی تیمساحیانە لە لایەن رێبەرانی ئەمرۆ رژیمی کۆماری ئیسلانی بۆ قوربانیەکانی ئەم کارەساتە، ناتوانێ ئەم راستیە لە بیر خەڵک بباتەوە کە چڵون خومەینی لەگەڵ دەستپێکردنی شەر، ئەم شەرەی وەکوو بەرکەتێکی ئاسمانی ناوی لێبرد و هەڵسووراوانە هێنایە خزمەت سەقامگیر کردنی حکومەتی ئیسلامیەوە. کۆماری ئیسلامی بۆ تێکشکاندنی شۆڕشی ئێران، بۆ زەوت کردنی هەموو دەسکەوتە دیموکراتیکەکانی ئەم شۆڕشە، بۆ کوشتاری کۆمۆنیستەکان و هەموو نەیارانی خۆی و بۆ تیکەوەپێچانی هەموو ئەو داخوازی و چاوەروانیانەی کە لە شۆڕشی ١٣٥٧ دەکرا، بە پێر ئەم شەرەوە چوو. ئەوان بە درێژەی پێدانی شەڕ توانیان هەر لە یەکەم ساڵەکاندا، موقامەتی خەڵکێک کە نەیاندەوێست بەم جۆرە شۆڕشی رەوای ئەوان تاڵان بکرێ و خەڵتانی خوێن بێت، تێکشکاند.

لە ساڵهاتی کارەساتی مرۆڤی بومبارانی شیمیانی شاری سەردەشتدا نەفرەت دەکەین لە بریاردەران و بەریوەبەران و هاوکارانی ئەم جینایەتە گەوریە و درود دەنێرین بۆ ئەم ئینسانە بێ دیفاعانەی کە لە جەریانی ئەم کارەساتەدا گیانی ئازیزیان لە دەست دا.

حیزبی کۆمۆنیستی ئێران – کۆمەڵە

٢٨ی جۆنی ٢٠١١

7 PUSHPERI SERDESHT 25

لە یادی ٢٤ ساڵەی تاوانی بۆردومانکردنی شاری سەردەشت

بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی لەململانێی ناوخۆیی ئیتر تاوانی جەنگە

کەس و کاری قوربانیانی شاری سەردەشت

جەماوەری کوردستان

پارت و رێکخراوە کوردستانییەکان

هەمووماں ئاگادارین ٢٤ساڵ پێش ئێستا، لە بەرواری ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧ فڕۆکە مەرگهێنەرەکانی بەعسی فاشی، کاتژمێری ٣٠،٤ سەر لە ئێوارە ژەهری قینی خۆیان بەسەر خەڵکی کورد پەروەری شاری سەردەشتی قارەمان و گوندی ڕەشە هەرمێ و دەوروبەریان باراند ، ٤ فڕۆکەی مەرگهێنەر ، بەم تاوانەیان، زیاتر لە هە شت هەزار هاووڵاتی سڤیلی ئەم دەڤەر و شارەیان شەهید و بریندارکرد ، چەندین خێزانیان لە بنەچەوە پاککردەوە ، تاکو ئێستا زیاتر لە ١٠٠٠ هاووڵاتی بونەتە قوربانی ئەو تاوانە نامرۆڤانەیە.

لە کاتێکدا ئێمە یادی ٢٤ ساڵەی ئەو تاوانە دەکەینەوە ، هێشتا مەرگەساتی سەردەشت نەبۆتە دۆزێک بۆ تاوانبارانی بەغدا و لە رێگای خەمخۆرانی شاری سەردەشت مام عەلی رەحیمی ئەندامی جێی شانازی رێکخراوەکەمان هەوڵی جدی بۆدرا، هێشتا بریندارەکانی ئەم شارە لە ئێش و ئازاردا دەژێن و چارەسەری پێویستیان بۆ نەکراوە، هێشتا ونبوەکان نەدۆزراونەتەوە، هێشتا لە لایەن ڕەوەندی کوردی و لایەنە سیاسییەکان بە تایبەت لە خۆرهەڵاتی کوردستان و دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە گرنگی بەم مەرگەساتە گەورەیە نادرێت، هێشتا سەردەشتییەکان بە تەنها یادی قوربانییەکانیان دەکەنەوە و لە شیندا هاوڕێیان بێکەسن

ئێمە لە رێکخراوی چاودێری کوردۆساید کە یەکەم دەزگای کوردی بووینە گرنگیمان بەم یاداوەرییە داوەو لە ٨ ساڵی ڕابردووەوە، ساڵانە یادمان لە قوربانیانی سەردەشت کردۆتەوە، لە یادی 24 ساڵەی ئەم تاوانەدا، داوا لە هەموو لایەک دەکەین، ئەمساڵ ڕۆژی یاداوەرییەکە بکرێتە ڕۆژێک بۆ ڕسواکردنی دوژمنانی گەلەکەمان و بەکارهێنانی چەکی کۆمەڵکوژی کیمیاوی و هاوپشتی لەگەڵ داواکارییەکانی خەڵکی ئەم شارە.

تاوانی کیمیاباراکردنی شاری سەرەشت وەک لەدادگای تاوانباری بازرگانی مەرگ فرانس ڤان ئانرات دیاریکرا بەتاوانی جەنگ،هەردوو تاوانی نێونەتەوەیی جەنگ وتاوانی دژ بەمرۆڤایەتی لەخۆ دەگرێت ،نەکردنەوەی دۆسیە و سزا نەدنی تاوانبارانی ئەم تاوانە نێونەتەوەییە تاوانێکی دیکەیە بەرامبەر بەخەڵکی ئەمشارە.

خۆشبختانە لەکاتێکدا یادی ٢٤ ساڵەی ئەم تاوانە دەکەینەوە، پارساڵ لەکۆنگرەی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی لەشاری کەمبالای ئۆگەندا "٣١ - ٥ بۆ ١٠ - ٦"،بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی لەململانێ ناوخۆییەکان وەک تاوانی جەنگ پەسەندکرا، ئەمەش بەهەنگاوێکی مەزن بۆ مرۆڤایەتی دەزانین بۆ قەدەغەکردنی چەکی کیمیاوی لەجیهاندا و بنەبڕکردنی بۆ هەتا هەتایە، هەنگاوێکی مەزنە بۆ دوبارە نەبونەوەی (هەڵەبجەکان و سەردەشتەکان، شێخ وەسانانەکان و گۆپتەپەکان و زەردەکان، سوێیسنانەکان و.....هتد ،)) ئەم سەرکەوتنە لەمرڤایەتی پیرۆز بێت. ((

پارت و رێکخراوە سیاسییەکانی خۆرهەڵاتی کوردستان

بێدەنگی ئێوە لە ئاست ئەم دۆزە گرنگە و گرنگی نەدانتان بەم کارەساتە گەورەیە و کارەساتەکانی دیکەی تاوانە نێونەتەوەییەکان کە بەسەر گەلەکەمان لە رۆژهەڵاتی کوردستان هاتووە ، مایەی نیگەرانی ئێمەو خەڵکی شاری سەردەشت و گوندی ڕەشە هەرمێ و تەواو قوربانیانی کۆمەڵکوژییە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ، بۆیە داواتان لێدەکەین با هەمووماں یەکگرتووانە گرنگی بەو دۆسیانە بدەین ،گرنگییەک لە ئاستی گەورەیی تاوانەکان و ژمارەی قوربانیانیان و و تێکۆشەری و مێژووی پڕ لە شانازی شاری سەردەشتدا بێت.

چاودێری کوردۆساید

Kurdocide Watch

www.kurdocide.com

www.kurdocidewatch.net

kurdocide@hotmail.com

kurdocide@yahoo.com

٢٨ی جۆنی ٢٠١١

چاودێری کوردۆساید رێکخراوێکی سیڤیلی سوود نەویستی سەربەخۆیە، بە پابەندبوون بە پرەنسیپو پێوەرە دیموکراتییەکان، کارەکانی خۆی لەسەر پرسەکانی تاوانەکانی ژینۆساید و جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و هەموو ئەو پێشێلکارییانەی بەرامبەر بە مافی مرۆڤی کوردستان کراون و دەکرێن بەڕێوە دەبات. لە ٦ی ژانوییەی ٢٠٠٢ دامەزراوە ، لە زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا و هەموو پارچەکانی کوردستان لق و کۆمیتەی هەیە، پێشتر لە ژێر ناوی(ناوەندی هەڵەبجە دژ بە ئەنفالـکردنو جینۆسایدی گەلی کورد- چاک) کاری دەکرد، لە بەرواری ٢٤ی فێورییەی ٢٠٠٩ ئەم ناوەی وەرگرت، تا ئێستا سێ کۆنگرەی بەستووە، ساڵانە سەدان چالاکی ئەنجامە دات .

هەناسە خنکاوەکان (لەیادی سەردەشتییە نازلێشێواوە شیمیاباران کراوەکان دا)

هەیاس کاردۆ

جوانیی تۆپی زەوی لە رەنگاو رەنگیی دیمەنەکانی، لە هەمە جۆریی سروشتەکەی، لە بەربڵاویی خاکەکەی و لە فرەچەشنیی خەڵکەکەی دایە. ئەوەندەی کلووی بەفر و تکەی باران و شریخەی هەور جوانی بەخشن، بە هەمان ئەندازە تاریکیی شەو و مانگی چاردە و سوورە تاوی هاوینی دڵگیرن. هەر بەو رادەیە کە شنەی شەماڵ و کزەی زریان و هاژەی رووبار و خورەی کانیاو سۆکنایی دەبەخشن، هەر ئاواش جریوەی باڵندە و خشەی مار و هۆڕەی مانگا و بارەی بەرخ و حیلەی ئەسپ سەرنج راکێشن. سەیر کەن چۆن لە تاریکە شەوی قەترانی دا سوپای ئەستێران خۆ دەنوێنن و چاو برکێ دەکەن. تەماشا کەن دڵۆپەی باران چۆن وەسەر یەک دەگەڕێن، تێکەڵ دەبن و جۆبار ساز دەکەن. ئەو جۆبارانە بە چ شێوەیەک کۆ دەبنەوە، زیاد دەکەن و رووبار وەڕێ دەخەن. رووبارەکان لە شوێنێک هێدی و لە جێگایەک بە تەوژم رێگا دەبڕن و خۆ دەخزێننە باوەشی دەریا. سەرنج بدەن لە شوێنێک لووتکەی شاخ سەری لە هەوران داوە و لە جێگایەک نزمیی زەوی هەتا قووڵایی دەریاکان داکشاوە. چاوێک لە دنیای رەنگاو رەنگی گیان لەبەران بکەن کە چۆن هەر بەشەی بە تەبیعەتی خۆی وەدیار دەکەوێ و هەر شتەی خاوەنی ناسنامە و تایبەتمەندیی خۆیەتی. سروشت بە هەمووی ئەوانەوە جوانە و بێ ئەوانە مانای نیە.

ئەو گیان لەبەرەی ناوی ئینسانی لەسەرە بەشێک لە تابلۆی ئەو سروشتە رەنگاورەنگەی پێک هێناوە و لەراستییدا سەرنجراکێشترین لایەنی تابلۆکەشە. ئینسان بەتەنیا بارتەقای هەموو گیان لەبەرانی دیکە چێژ لە جوانییەکانی سروشت وەردەگرێ و زۆرجار بەمەیلی خۆشی و بەپێی نیاز دەسکاریشیان دەکا. ئینسان بوونەوەرێکی زۆر سەیرە. ئەو بوونەوەرە ئەوەندەی جوانی پەرەست و سروشت رازێنەر و دنیا خۆشکەرە، ئەوەندەش تێکدەر و پیسکەر و هەڵلا سازکەرە. ئەو بوونەوەرە لە لایەک مێشکی وەکار دەخا،لە هیچ هەموو شتێک ساز دەکا، شتی کۆن فڕێ دەدا و کەرەسەی نوێی لە جێ دادەنێ، کار ئاسانی بۆ ژیان دەکا و خۆراکی تەیر و توور و ورد و دریشت دابین دەکا. لە لایەکی دیکە هەر بەومێشکە هەڵسووڕەی رزقی گیان لەبەر دەبڕێ، ئاوەدانی وێران دەکا، بەرزایی تەخت دەکا و تەختایی دەکاتەوە تەپۆڵکە. هەر ئەو ئینسانە، جارێک هەرچی زەخیرەی سەرتۆپی زەوییە دەیخاتە خزمەت بەرژەوەندیی نەسلی خۆی و لەقووڵترین قووڵایی دەریاکان را بگرە هەتا بەرزترین لووتکەی شاخەکان و تەنانەت سەرتر لەوانیش مانگ و ئەستێرەکانیش داگیر دەکا و بۆ خۆشی و بەختەوەریی نەسلی خۆی بەکاریان دێنێ. بەڵام هەمان ئەو بوونەوەرەی ناوی مرۆڤی لەسەرە راست بەپێچەوانە و تەواو بۆ مەبەستی دژی ئەوی دیکە، لە هەمان ئەو کەرەسانە کە بۆخۆی لەسروشت وەری گرتوون بۆ لەنێو بردنی نەسلی خۆی کەڵک وەردەگرێ. سەرنج راکێش ئەوەیە لە هەردووکی ئەو حالەتانە دا توانای ئینسان بۆ کەڵک وەرگرتن لە دروستکراوەکانی دەستی دەگاتە ئەوپەڕی خۆی.

رازێک کە لەپشتی بەبەزەیی ئینسان لەلایەک و درندەییەکەی لەلایەکی دیکەوە خۆی حەشار داوە نەناسراوە. هەتا ئێستاش روون نەبۆتەوە کە ئینسان چۆن دەتوانێ لەو جێگایە دا کەپێویستە هەتا ئەوجی دڵ ئاوەڵایی و خۆبەخشی دەچێتە پێش و جاری واشە لەدڵرەقی و بێ بەزەیی و ماڵ وێرانکەریدا هەموو سنوورێک دەبەزێنێ. زۆر سەیرە، کەسێک چ ژن چ پیاو جاری وایە دوو تەبیات و دوو ئەخلاق و دوو سروشتی تەواو لێک جیاوزی هەیە. یانی لە کاتێک دا بەخشەندە و یارمەتیدەر و بە بەزەیە، لە هەمان کات دا داگیر کەر و ماڵ وەسەر یەک نەر و دڵ رەقە. ئەوە سروشتی ئینسانە و جارێ روون نەبۆتەوە کە ئەو دووگانەگییە لە چیەوە سەرچاە دەگرێ. رەنگە سەیر بێتە بەر چاو کە خوێنرێژێکی وەک سەدام حوسەین کە دەستووری کوشتنی دەستە دەستەی ئینسانەکانی دەدا، منداڵی خۆش ویستبێ، بەڵام ئەوە راست بوو. ئێستا با بچینە سەر بەشێکی دیکەی تایبەتمەندییەکانی ئینسان:

دەڵێن لە شەڕ دا هەڵوا دابەش ناکرێ. ئەوە شتێکی راستە. واتە کاتێک شەڕ - جا بە هەر مەبەستێک - لە نێوان دوو کەس، دوو لایەن یان دوو دەوڵەت دا روو دەدا هەر لایەنەی بە حەقی خۆی دەزانێ لە هەموو ئیمکانات و تواناکانی خۆی بۆ بەچۆک داهێنانی لایەنی بەرامبەر کەڵک وەرگرێ. لێرەش دا سروشت و تایبەتمەندییە جیاوازەکانی ئینسان بە روونی خۆ دەردەخەن. جاری وایە ئینساف و بەزە و تەئەهود رێگا بەلایەنێک نادا دەست بۆ هەموو کەرەسەیەکی لە نێو بردن بەرێ و هەر بۆیە لەکاتی برپارێ نیزامی دا هەموو لایەنە ئینسانییەکانی مەسەلەکە لێک دەداتەوە. ئەو جۆرە کەس و لایەنانە پێیان وایە بۆ گەیەشتن بە هەدەفی مەقەدەس نابێ لەکەرەسەی ناموقەدەس کەڵک وەربگیرێ. ئەگەر بمانەوێ نموونەی ئەو جۆرە لایەنانە لە شەڕی رووبەروو دا باس بکەین، رەنگە بتوانین قامک لەسەر بەرێوەبەرانی بزووتنەوە ئازادیخوازانەکانی گەلانی بن دەست دابنێین کە بۆگەیشتن بەئازادی و سەربەستی خەریکی خەبات و تێکۆشانن. دروشمی خەباتکارانی رێی ئازادی ئەوەیە کە: زۆر هاسانە لە پێناو ژیانی بەختەوەرانە دا بمری، بەڵام زۆر زەحمەتە پەنا بۆ وەسیلەی ناموقەدەس لە پێناو گەیشتن بە ئامانجەکانت دا بەری. لەلایەکی دیکە بۆچوونی وا هەیە کە دەڵێ هەدەف وەسیلە تەوجیە دەکا. ئەوە بەو مانایە کە لایەنێک بۆ گەیشتن بەو هەدەفانەی کە لەپێش خۆی داناون لەهەر کەرەسە و ئامرازێکی مومکین کەڵک وەردەگرێ. تراژێدیی ئینسانییش راست ئەو کاتانە روو دەدەن کە سنوورێک بۆ کەڵک وەرگرتن لە وەسیلەی لەنێو بردن نەناسرێ. لە نێو ئەو کەس و لایەنانە دا کە زیاتر پەنا بۆ کەڵک وەرگرتنی بێ سنوور لە وەسیلەی ئاوا دەبەن هێز و دەوڵەتە داگیرکەر و پەلاماردەرەکان دەبینرێن کە لەپێناو مانەوەی خۆیان دا دەست بۆ هەر کارێکی ناشایست دەبەن و لەکەڵک وەرگرتن لە وەسیلەی ناموقەدەسیش هیچ دوودڵییەک لە خۆیان نیشان نادەن.

غەدری بەشەر لە هاونەوعی خۆی هەر ئەوە نیە کە لایەنێکی شەڕ دەست بۆ وەسیلەی پڕ مەترسی بە دژی لایەنی بەرامبەری دەبا. چونکە ئەو غەدرە رەنگە بەوە پاساو بدرێ کە لە شەڕدا هەڵوا دابەش ناکرێ. واتە دوو تەرەف بۆ بەچۆک داهێنانی یەکتر لەکاریگەرترین وەسیلەی مومکین کەڵک وەردەگرن. بەڵام لایەنی هەرە دزێو و دژی ئینسانی و بێ بەزەییانەی ئەو جۆرەکردەوانە ئەو کاتانە خۆ نیشان دەدەن کە کۆمەڵە خەڵکێک بەپانەوە وەبەر پەلامار دەکەون و بێ جیاوازی قڕ دەکرێن. لەوەش ناخۆشتر و جەرگبڕتر

ئەوەیە کە پەلامارەکە بەکەرەسەی زۆر نائاساییی بەڕێوە بچێ و لە کەمترین کاتی مومکین دا زیاترین ژمارەی قوربانی لێ بکەوێتەوە. کارەساتی شیمیا باران کردنی خەڵکی سەردەشت لەو رووداوانەی مێژووی بەشەرییەتە کە بێ بەزەییانەترین بڕیاری بۆ دراوە و لە پڕمەترسیترین وەسیلەی قڕ کردن کەڵک وەرگیراوە و بێ بەشترین و بێ دیفاعترین کۆمەڵە خەڵکی پێ لەنێو براوە. لێرەدایە کە لووتکەی دڵڕەقی و بێ بەزەیی و بێ ئینسافیی ئینسان وەدیار دەکەوێ. ئەوە ئەو لایەنە نەناسراوەی سروشتی بەشەرە کە پێشتر باسم کرد.

پێم سەیرە زۆر جار بە کردەوەی بێرەحمانە و پڕ لەتوندو تیژی دەگوترێ کردەوەی غەیرە ئینسانی، یان حەیوانی، یان وەحشیانە. من ئەوە بە راست نازانم. لە مێژە روون بۆتەوە کە هیچ گیانلەبەرێکی کێوی، ئاوی، جەنگەڵی یان هیچ باڵدارێکی ئاسمانی بە قەت ئینسان و وەک ئینسان لەبێرەحمی نواندن دا دەستی نیە. ئەوە زۆر هەڵدەکەوێ کە دڕندەیەکی بەهێز پەلاماری گیانلەبەرێکی لاوزاتر لە خۆی بدا و بیکاتە پارووی جەمە خواردنێکی. بەڵام ئەوە لە لایەک رازی بەقایە چونکە تەنیا رێگای مانەوەی ئەو حەیوانە خواردنی حەیوانی دیکەیە. لەلایەکی دیکەش قەت دڕندەیەک ناتوانێ یان ناخوازێ بە یەک جار رەوەیەک گیانلەبەری دیکە بەسەر یەکەوە قڕ بکا. بەڵام کە دەکردەوەی ئینسان دەفکرین و چاو لە ئاکامەکانی دەکەین دەبینین جیاوازیی دڵڕەقی و بێ بەزەیی ئینسان و غەیری ئینسان عەرز هەتا ئاسمانە. هەر بۆیە رێگام بدەن کە بەشی ئینسان لەکۆی دڵڕەقییەکان، تاڵانچییەتییەکان، خوێن رشتنەکان، وێران کردنەکان، سووتان و کاول کردنەکان، کوشت و بڕەکان و بەگشتی خراپە کارییەکانی سەر گۆی زەوی لە سەرەووی باقی گیانلەبەرانی دیکە دابنێم.

ئێستا کاتی ئەوەیە بە یەکەوە دیمەنی کردەوەیەک وەبیر بێنینەوە کە بەدەستی ئینسان و بەدژی ئینسان بەڕێوە چوە. بیر لەو چرکەساتە بکەنەوە کە زاڵمێک، دیکتاتۆرێک، خوێنرێژێک ، یان بوونەوەرێک کەناوی ئینسانی لەسەرە کۆمەڵێک دەست و پێوەند و فەرماندە و بەڕێوەبەری کۆ کردوونەتەوە و داوایان لێ دەکا پلانی بەتاڵ کردنی ئەو بۆمبە پڕ لەگازی ژاراوییانە دابڕێژن و لە شوێنێک تاقییان کەنەوە. گرینگیی ئەو بڕیار و داوایە لەوە دایە کە هەم رادەی کاریگەریی گازەکە بەجوانی دەرکەوێ و هەم لەسەر کسانێک تاقی کرێتەوە کە زاڵم بە دژی خۆیان دەزانێ. دوای ماوەیەک چەند فڕۆکەی شەرکەر لە ئاسمان وەدیار دەکەون، تیژ دەڕۆن و شار و گوندان جێ دێڵن، وردە وردە لە شوێنی جێ مەبەست نیزیک دەبنەوە، خوار و پێچەی دەکەن و بەرەو نوختەی دیاریکراو دادەگەڕێنە خوارێ. لە سەرێرا کۆمەڵە ماڵ و بینا و بازار و چەند شەقامێک وەدیار دەکەون کە لە داوێنی ریزە گردێکی سەرسەوز دا هەڵ کەوتوون. شار پشتی بە شاخ و بە بەرزگیدا رووبارێک وەک مار خواروپێچەی داوەتێ و بەرەو خوار دەخوشێ. لە نێو شار دا هەموو شتێک ئاسایی دێتە بەر چاو. دووکان و بازار کراوەیە و خەڵک خەریکی سەودا و کڕین و فرۆشتنن. تاق و لۆق ماشێن لە سەر شەقامەکان لە هات و چۆ دان. بە هۆی تەعتیلیی قوتابخانەکان کووچە و کۆڵان پڕن لە منداڵ و هەمووی خەریکی یاری و گەمەن. ژنان بە کاری بەردەوامی ماڵ و منداڵەوە خەریکن و چاوەڕێی هاتنەوەی مێرد و کوڕ و براکانیان دەکەن. ئاسمان ساوە و کزەی بایەکی نەرم لە گەرمیی سوورە تاوی هاوینی کەم دەکاتەوە. کوێرەوەریی رۆژانە ئاگای لە خەڵک بڕیوە و هەر بۆیە هاتنی فڕۆکە بۆمب هاوێژەکان زۆر هەست پێ ناکرێ. لە سەرەوە بەڵام کار تەواوە. دەستوور پێشتر سادر کراوە. بۆمبی پڕلە گازی ژاراوی بە بەرزگی فڕۆکەوە هەڵواسراوە. فڕۆکەوان قامکی لە سەر دوگمەی فشارە و هەر بینا چەند گۆزەی زۆر گەورەی ئاسنین کە ناوی بۆمبیان لە سەرە فڕێ درانە خوارەوە. ئێستا کاتی داگرتنی دوگمەی فشارە. فڕۆکەوان سێ و دووی لێ ناکا. دوگمە فشار دەدرێ و بۆمب بەردەبنەوە. پاش تەنیا چەند چرکە، فڕۆکە دوور دەکەوونەوە و لە خوارەوە لە سەر شار، لە نێو بازاڕ، لە نیو ژن و منداڵ و پیر و لاو دووکەڵێکی سپی رەنگی خەستی نائاسایی بەرز دەبێتەوە. ئەوە و ئیتر هیچ. ئەوە و ئیتر هەموو شتێک. هەر پێست بوو دەسووتا و سوور هەڵ دەگەرا. هەر گەروو بوو وەقرخە دەکەوت و دەبەسترا. هەر چاو بوو وێک دەکەوت و لە بینایی بێ بەش دەکرا. هەر نەفەس بوو لە قووڵایی سینگ دا قەتیس دەما و دەخنکێندرا. هەر منداڵ بوو دەکەوتە سەر هەرد و هەر دایک بوو منداڵ لە باوەش دا بێ هەناسە دەکرا. هەر ئاه بوو بەرز دەبۆوە و هەر هاوار بوو لە گەروودا دەمایەوە. هەر گیان بوو دەبەخشرا و و هەر جەستەی رۆڵە کورد بوو سوور و شین هەڵدەگەڕا. ئەوە و ئیتر هیچ...

ئەوە ئەو رۆژە بوو کە بە بڕیاری نەسلی بەشەر و بە کەرەسەی دروست کراوی دەستی مرۆڤ، نەسلی ئینسان لەخاک و خۆڵ وەردەدرا و بێ گیان دەکرا. ئەوە کارەساتی شیمیا باران کردنی خەڵکی سەردەشت بوو. ئەوە یەکەم تاقی کردنەوەی ئەو گازە بوو کە نەسلی بەشەر بۆ نابوودیی هاو نەوعی خۆی پێویستی پێی هەبوو. سەردەشت یەکەم تاقیگای ئەو ژارە و خەڵکی سەردەشتیش یەکەم قوربانیانی ئەو تاقیکردنەوەیە بوون.

چاوم لێتانە
دڵم دەگەڵتانە
مێشکم ئاگای لێتانە و
ویژدانم مەعزووبی عەزابتانە
ئەی سەردەشتییە ناز لێشێواوە بە گاز خنکێنراوەکان
شارتان بوو بە یەکەم سەکۆی شانۆی مەرگ و
بۆ خۆشتان سەمای نەفەس بڕانتان لەسەر ساز کرد.
دە بخەون, خەوتان خۆش
چونکە ژیان بەڕێوەیە.

هەیاس کاردۆ – ئوستڕالیا

تێبینی: ئەم بابەتە رۆژی ٤ی جۆلای ٢٠١٠ لە کۆڕیادی شیمیاباران کردنی شاری سەردەشت لە شاری ئادلایدی ئوستڕالیا خوێندرایەوە.

دەبینم شەهێن و باز و هەڵۆ بەرزەفڕەکان شاپەڕی توانا و هێز لێدەدەن

فەوزی ڕەمزی مەلا مارف

وتاری بەرێز فەوزی ڕەمزی مەلا مارف بۆ یادای تاوانە گەورەکەی شیمیابارانی شاری سەردەشت لە وڵاتی سویس.

بەڕێزان و ماتەمگێڕان

پێشەکی بەخێرهاتنێکی گەرمتان لێدەکەم و ئامادەبوونتان پێزانینە و هاوخەمیە لەتەک گشت شەهیدان و زامداران و لێقەوماوانی شارە قارەمانەکەی شەردەشت.

ئەز گلەییەکم لە هەندێ لەو بەڕێزانەیە کە لە باسەکانیاندا دەڵێن " کارەسانی سەردەشت و هەڵەبجە و ئەنفال و قارڕێ و .... کە لە خۆیدا وادەزانم ئەمە هەڵەیەکی زەقە و "دەبێت بڵێین "تاوان."

هیوادارم بە سینگ و دڵێکی فراوانەوە لێمی قبووڵ بفەرموون.

"کارەسات" ئەو ڕووداوانەن کە لەوانەیە مرۆڤ ڕۆڵێکی تێدا نەبێت و لە لایەن هێزێکی بە توانای دەرەکییەوە ئەنجام درابێت کە مرۆڤ خۆی بۆ خۆی دەستەوسانە بەرامبەری، وەک بوومەلەرزە و لافاو و هەرەسی شاخ و بەفر..و..و... لە هێڵ دەرچوونی شەمەنەفەرێک و .....هتد. کە ببێتە فەوت و زیانێکی زۆری بێئەنداز. بەڵام ئەو کارانەی کە مرۆڤ پێی هەڵساوە و بۆتە هۆی کوشتن و بێ سەرووشوێن کردنی چەندین و چەندین مرۆڤی بێ تاوان وەک ڕەشەکوژی و ئەنفال و کیمیایی وەشان و تیرۆر...و...و.....کە هەر هەموویان وەک فشار خستنە سەر بەرامبەرە (سیاسی بێت یاخود سەربازی) بۆ مەبەستێکی دیاریکراو کە ئەوەی پێی هەڵدەستێت گەرەکیەتی، دەوترێت "تاوان."

بۆیە دەڵێم ئەو هەموو تاوانانەی کەدوژمنانمان بەکاریانهێناوە لە ئاستی میللەتەکەماندا، هێند وشە و زاراوەیەکی ترسناکن، کە مرۆڤ دەبێت و دەبێت هەر لە گوتنی ڕاستیە گەورەکاندا بەکاریانبهێنن.

بەڕێزان: ئەز نامەوێت وەک لێدانەوەی شریت و باسێک کە بەردەوام دووبارە دەبێتەوە و هەمووان پەیڕەوی دەکەین، باس لە چۆنیەتی ڕووداوەکە و چەند گیان لە دەست چوە و چی و چی... بەڵکە دەمەوێت دوای ئەم هەموو ساڵە پڕ لە ئازار و مەینەتیە (23 ساڵ)... وەک پەخشانە تراجیدییایەک باس لەو تاوانە و گشت تاوانەکانیتر کە دەرحەق بە خاک و نەتەوەکەمان لەسەر بەرنامەیەکی داڕێژراو کە دوژمنانمان پێی هاڵساون یان هەڵدەستن بکەم.

ئەم باسەم دەمەتەقە و گفتووگۆیەکە لە نێوان کەسێکی تازە ڕزگاربوو لە دەستی تاوانە نا هەمووارەکان و دڵسۆز بە خاک و گەلەکەی وە کوردێکی تری خەمساردی بێ پەروا .

لەناو ئەم هەموو کاولکاری و وێرانکاریەو و تاوانانەدا .... لە ناو ئەم هەموو بێدەنگی و گوێ کەڕییەی گێتیدا.... ئەی هاو هۆزەکەم... هاو خوێنەکەم... پشت و پەناکەم...

توخوا چیتر لێم مەپرسە... لە حاڵم مەپرسە؟.. کێ ماوە و کوێ نەماوە؟

ئاخۆ خوێندنگا چکۆلەکە و منداڵەکان چیان بەسەرهاتوە؟

ئا توخوا حاجی مامۆستا و فەقێکانی و کانیاوە ڕونەکەی بەردەم حوجرەکەیان چیبیان لێهاتوە؟

سەکۆی بەرماڵە گەوران هەر جمەی دێت؟ میمکە گوڵیزار و تەشیلەکەی ماون؟

پێم بڵێ مام هۆمەری نیکتەخوان ماوە؟ ڕەشە شاخی شوان چی بەسەرهاتووە چی؟

کورگەل چیان لێ بەسەر هاتوە؟...؟....؟....؟

سا تووبی خوا لێم مەپرسە ...بۆ خۆ تۆش هەر وەک من سینە سووتاو دڵ زامدار نیت ... پەژمووردە و ... ئاوارە نیت .... بە دوای هۆزە سەرگەردانەکەتدا وێڵ نیت.؟

بە دوای هەواڵ و سۆراخی زارۆڵە و ژن و کەسوکارە پێ خاوس و ڕووت و ڕەچاڵ و بێ دەرەتانەکاندا، شێت و وێڵ نیت... ئێمە ئیمڕۆ لە هەموو کەس وێرانەماڵترین... بێکەس و دەربەدەرترین... زامارترین، برینەکانمان ئاسایی نین و لە هی کەسانیتر ناچێت... بینابیم لێڵە و دیدەم وێنەی لێدەشێوێت خەریکە تارمایی دادێت ....

کێو و دەشت و سارا بۆتە خانەمان و ئاسمان بالیف و زەوی ڕاخەر و بەر سەرینە ئەوەشمان پێ ڕەوانابینن و لەوێش زاڵمان و دەستی ڕەشی تاوان هەر بە دواوامانەوەن.......

غەریب و بێکەس لەم دێ بۆ ئەو دێ لەو شار بۆ ئەو شار.. غوربەتی ئێستامان شارەکەی خۆمانە... عەوداڵی کەسێکم ... تەنیا کەسێک کە بە خوێ چێشت بمانگاتێ... یان خێر خوایی بە هانامەوە بێت... هەواڵێکم پێ بدات گەرچی ناخۆشیش بێت ...

شارەکان... گوندەکان... شەلالی خوێن کراون... کارەسات دوای کارەسات... تاوان دوای تاوان.... ئیمڕۆ خاکەکەم خوێناویترین خاکی سەر ئەم زەمینەیە... ئاسمانیش بەرگی سووری پۆشیوە و بە خوێنی هاوهۆزانم بێزوو دەکات.......

ئەی هاو هۆزە بێ ئاگا لە ڕووداوەکان ... هەواڵ و پرسیاری چیم لێدەکەیت.... خەمەکان بەرۆک و دووکەڵی شار و گوندە سووتێنراوەکەم و بۆنی گازە بۆنخۆشە کوشەندەکان گەروومی گرتوە.... چیت بۆ باسکەم ... چی؟ دەنگی مامۆستای مەکتەب!!...گووتنەوەی "دارا دوو داری دۆزیەوە و بەرخۆلەکەی دادە وازی دەکا و دۆی دادە ڕژاوە " و وتنەوەی بەیانییانی گۆرانیەکانی حەسەن زیرەک ئیتر نابیستڕین و نابیسرین لەو خوێندنگا خاپوورەدا ...

دەرکی حوجرە والایە و مات و بێدەنگ.... ئەمجا کانیە پاک و بێگەردەکەی ناو حەوشی مزگەوت، کە هەر جاموولکەیەکی وەک ئیکسیری ژیان بوو... داپۆشە لە جەستەی بێ تاوانی مەلاو فەقێکان، کتێب وشەی پیرۆز بەسەر جەستەی شەکەت و ماندوویاندا پەرش و بڵاوە، بێ ئەوەی خاوەنی وشەی پیرۆز لە بارەگا مەزنەکەیدا بلەرزێت و بێتە دەنگ ...

بەڵێ بەر ماڵە گەوران هەر وەک جاران جمەی دێت... جەستەی ساردەوەبوو سەر سەکۆکانی داپۆشیوە... بێ دەنگیەکی ترسناک باڵا پۆشیانە ورتەی کەس نایە... میمکە گوڵیزار و یا خاوەر بە خۆیان و تەشێلە و کڵافە خوریە ڕێسراوەکەی ناو کۆشیان... وەک پیشەی جارانیان پاڵیان داوەتەوە بە دیواری ماڵەکەیاندا و ساردوسڕ و بێدەنگ چاوی

نەترووکاویان لە گشت جەستەکانە... وەک ئەوەی پێیان بڵێن !! سەبرگرن دوو ڕۆژی تر وەرنەوە بۆ شاڵ و لیفکەکانتان...

چیت بۆ باس کەم پێم بڵی توخوا چی وەی بێ ئاگا لە دردومەینەتی گەلەکەت؟

دەپرسێت لە کێ و کێ ؟؟

قسە خۆش و بە توێکڵ و بەیت و باڵۆرەکانی مام هۆمەر هەمووی چوون چون و ئیتر ناگەڕێنەوە و کەسیش نییە جێی پڕکاتەوە.... هەواڵی ڕەشە شاخی و بلوێرەکەی!!!... مێگەل و دەوڵەت بەدەوریا هەر هەموو ڕۆچووی خەوێکی دووری درێژخایەنن... بلوێر و مێگەل بی وەفا نین...خاوەن هەستن... وەک زاڵمانی بێ ویژدان نین بۆیە مۆڵیان داوە بە دەوریدا....

ئەوەتا فریشتەکانی ئاسمانیش بە هانامانەوە نەهاتن و نایەن؟

ئەی هاوهۆزی بێ پەروا... هەر لەم دەوروویەرەدا چەندین کۆرپەلە بە وێلداشەوە و دایک بە منداڵەوە و کوڕ و کاڵ و گەنج و پیرمان بەدەستی خۆمان بی کفن هەر بە بەرگی خوێنینیانەوە لە ژێر گڵ نا... ئاخر بۆ ناپرسیت چ گڵێک؟ ...

بەڵێ گڵێک کە تەنیا و تەنیا مەگەر هەر بۆ شاردنەوە بوو بێت و بەس ....

کراسی سپی ئەوەڵ شەوی بووکێنیان بووە تارای سووری گواستنەوە بۆ بەردەم یەزدانی مەزن لە بۆ شکایەت..... چی و چی .... چیترت بۆ باس کەم... دۆزەخێکەو بۆمان داخراوە... چەندینی ترێش و هیتریش هەروا لە چاڵ دەنێین ....

خۆ دەڵێن لە تەورات و ئینجیل و قورئاندا... باس لەوە کراوە کە یەزدانی مەزن، هەر لەبەر زوڵم و زۆر و گومڕایی پاشایەک چەندین شار و گوندی خاپوور کردوە بەسەر زاڵمانیدا ...

ئەی کەی ئەم بارەگای یەزدانیە بۆ ئەم هەموو ستەمەی پاشایانی زەمان لێمانی دەکەن دێتە لەرزە؟

خۆ دەڵێن بێ تاوان شەهیدە... ئای شەهید چ ناوێکی گەورە و گرانی... تۆ لە کویی... تێناگەم هەر یەکە بە جۆرێک باست لیوە دەکەن... بەڵی ئیتر هەواڵی چیم لێ دەپرسیت .... چی!!

هاوهۆزە دوور لە بیستن و دیتنی زامەکانمان... نازانم بڵێم چی!! ئاخ و داخ و وەی وەی و ڕۆڕۆ و هاوار و گریە وەک کارک لەبەردەممانـدا هەڵـدەتۆقی... بۆ هەر لایەک دەچووین، لەبەردەم و چاوانماندا بوون، لەهەر خانە کاولەیەکدا و لەسەر هەر کۆڵانە شێواوێکدا باوکە ڕۆ و ڕۆڵە ڕۆ و دایکە ڕۆ بوو...

کاکی هاوهۆزی بێ ئاگا لە خەمەکانی گەلەکەت... ناحەقت ناگرم... تۆش حەقتە... وا سادە سەیرکەیت..

فێریان نەکردووین کە بە خەمی یەکترەوە بین .... تەنیا و تەنیا هەر ئاغاکانمان و خۆمان دەناسی...

ئای کە دڵمان ڕەقە لە ئاست یەکتر، بەردین بەرد، چاومان قایمە... پڕ بە زار هاوارمان دەکرد و دەمانگووت ئێمە لە پێناو ئەو ئارەزوانەی کە نەمردوون، ئەو سینانەی کە هەڵنەقرچاون، ئەو جەرگانەی نەسووتاون لە پێناو ئەو تازە نەو بووکانەی شەوقی چاوەڕوانی پرچی سپی پێ هۆنینەوە یا بەرگی بووکێنی و زاوایەتی کفنی شەوی حوجلەیان بوو... دەمان وت و دەمان وت....

هاوهۆزە بێ ئاگا لە خەم و سەرگەردانی کەسوکار... لە وڵاتەکەی من... لە وێرانەکەی من.....

ئەوەی ماوە پێت بیڵێم...ئەوەیە کە... گشت خۆشییەکان باریان کردوە... عەشقی شەهادەت لە دڵ و سینەی هەمووانـدا تـابلۆی گرتـوە... تۆڵـە لـە تاوانکـار و ستەمکاران لە داگیرکەران، بۆتە ویردی سەر زمانی هەمووان و ڕێبازی نیشتمانپەروەری و یەکرێزی و یەکتر قبووڵکردن بۆتە باسی ڕۆژانەی هەمووان.... ئەمە هیوایەکە و چەکەرە دەکا....

ئیتر لێم مەپرسە... دڵم وا شەق دەبات ئەی خەمساردی گوێ کەڕ لە ئاستی نەهامەتی هۆزەکەت... بەسە بەس... دڵم هێند شکست و غەمبارە... بڕوام نیە کەس لە وێنەی ئێمە هەبێت...

دەبا ئیتر قامبێژەکانمان، داستان و لاوک و بەیت و حەیرانەکانمان... و... با بە زیندوویی باسیان لێوەبکەن...لە گشت باس و دانیشتنندا یەک بۆ یەکی بگێڕنەوە، پشت بە پشت وەیگێڕنەوە...

با بزانن کە کەس هەیە وەک ئێمە ئاوا ماڵ کاول و خانە وێران و پەڕاگەندە......

با لاوان و جوانان ئاگادار بکرێنەوە کە ڕۆژگار بە دەستی زاڵمان چ مەرگەساتێکی گێڕاوە بەسەر باو و باپیرانیاندا بە بەرچاو بەڵێ چاوی دوونیای مرۆڤدۆستەوە .....

ئازیزەکە ..... پشت و پەناکەم ... گوێم لێبگرە!!!!

ئەمەی دەیڵێم برۆ بۆ هەمووانی بگێڕەوە و دەبا ئەوانیش بۆ نەوەکانی تری بگێڕینەوە.... پڕ بەزار بچریکێنن و بڵێێن گوێ ڕادێرن !!! داپیرەی سک سووتاو و جەرگ بڕاو وەی پیرەمێردەکەی خاوەن چەندین کەسی سەرتێداچوو... گوێتان لێبێت... ئەی هەموو خەڵکی خاوەن ویژدانی مرۆڤدۆستی سەر ئەم زەمینە.. گوێتان لێبێت !!! ئایا ئەمەی بەسەر ئێمەدا هاتووە و لە ئێمە کراوە و دەکرێت لە کاتی ئێوەدا یان لە کاتی باو و باپیرانتاندا توخوا ڕووی داوە؟

دەسا توخوا.. هەر هەموو ئەمانە بۆ منداڵەکانتان بگێڕنەوە... پێیان بڵێن.. با ئەوانیش بۆ منداڵەکانی خۆیانی بگێڕنەوە و ئەوانیش بۆ منداڵەکانی نەوەی دواتر... کە ئاوا لە خاکێک و نەتەوەیەکی سەر ئەم زەمینە کراوە کە پێی دەڵێن "کورد و کوردسان."

هاو هۆزەکەم... توو پاک و بگەردی پیران و پێشەوایانی ڕێگەی ڕاست خوازان... پێم بڵێ بۆ بێدەنگ بوویت بۆ؟ دیارە باسەکانم کاری تێکردوویت... دە توخوا ئەو دیواری بێدەنگیە بڕوخێنە و دەست بدە دەستم و گوێم بۆ ڕادێرە...

هەرگیز مەڵێ گشت ڕێگەکان بەستراون و پڕ مەترسییە و ئەمە دوا ڕێگەیە پێدا دەڕۆم.

گەرچی ئاسمان ئێستە ڕەش و تاریکە و هەوری چڵکن بەری ساماڵی شینی جوانی گرتوە ...

ئەو ڕۆژەی هەمووان بەتەما و هیوایین بێشک هەر دێت و دێت ...

بیروبۆچوونەکانمان، هەنگاوەکانمان دەنگەکانمان دەنگدەدەنەوە، بە دەنگی زوڵاڵی ئێمە دوژمن دەتۆقێت، ئێمە هەین و لێرەین و هەر دەمێنین... ئێمە گۆرانی بۆ ئازادی و سەربەستی و سەربەخۆیی و یەکسانی و بۆ خۆشەویستی دەچڕین...

دەزانم هەستت بزواوە و غیرەتوڵات تێدا هاتۆتە جۆش... با هەموو ئەوانەی چوون لە ڕێی شەرەفمەندیدا بکەینە سومبول و چرای ڕێگەی تێکۆشان و ژیان و یەکتر قبووڵکردن...

ئەمجا هاوهۆزە بە وەفاکەم... ئەز گیانم یەکپارچە پڕ لە هیوایە... لە ناو ئەو ئاسمانەی کە هەوری ڕەشی چڵکن سایەقەی داپۆشیبێت ... من خۆری پڕ هیوا و ئومێد دەبینم... تەم و مژ و هەوری چڵکن دەڕەوێنێتەوە... ئاسۆی سوور گەڕاڵ بە خوێنی شەهیدانمان ڕۆشنە و هاوارمان لێدەکەن بۆ باوەڕ نەکردن بە دووژمنانمان، بۆ یەکگرتن و یەک دەستی و یەک هەڵوێستی و یەکتر قەبووڵکردن...

دەبینم شەهێن و باز و هەڵۆ بەرزەفڕەکان شاپەڕی توانا و هێز لێدەدەن و بەرەو چیا سەرکەش و بڵندەکانمان لە شەقەی باڵ دەدەن... قاسپەی کەوە خۆشخوانەکان لەم کەل بۆ ئەو کەل، لەم دۆڵ بۆ ئەو دۆڵ لەسەر ئەو گاشە بەردانە بە دەنگیان خەبەردارمان دەکەن و موژدەی ڕۆژێکی نوێمان پێدەدەن و دەڵێن ئیتر بەسیە خەو، بەسەرچوو شەو، ماڵاوایی لە تاریکی کەن، بەخێرهاتنی ڕۆژێکی نوێی بەڵێ نوێ، ڕۆژێکی پڕ لە هیوا و سەرکەوتن کەن .

ئەی نەت بیستوە کە وتراوە، هەموو شەوێک ڕۆژێکی ڕووناکی بەدوادا دێت..

ئەی هاوهۆزە دڵسۆز بە خاکەکەم .. پێویستە هەر لەگەڵ یەکەم زەرتای گزنگدا ڕاپەڕێن و دەست دەیتە دەستم.... سوێندم بە هاوڕێیانی ئاوارە، بە ماڵ و حاڵی خاپوور و سووتێنراو، بە خوێنی ئاڵ و گەشی شەهیدانی بێ گۆڕ و کفن. سوێند بە خاکی پارچە پارچە کراوم، بە میللەتی هەر بەشە لە لایەک سوێند بە پێشەوایانی خۆبەخت و گیان فیداکار، سوێند بە شاخ و چیا و گا بەرد و بن ئەشکەوتان، کە تێیاندا نییە خوێنی تاکێکی ئەم میللەتەی تێدا نەڕژابێت و نە پژابێت...

دەبی هەر بەو هیواوە ئەم هۆزە سەرگەردانە بگەڕێتەوە سەر لانە شێرانە سەر بڵندەکەی خۆی کوردستان... بەڵێ ئەو کوردستانەی چەند کیمیای وەشان و ئەنفال و ڕاگوێزان و کاوڵکاری و تاوانی ئتێدا ئەنجام درابێت و بدرێت، هێندەیتر ڕەگ و ڕیشەی بە قووڵایی و ئەستوورایی زوقمستانی تاوانەکاندا ڕۆ دەچێت.

هەردەم دەنگی زوڵاڵی ئەو پێشەوایانە و سیمبولانەی گیانیان بەخشی لە پێناو خاک و گەلدا دێتە گوێم و پێمان دەڵێن.....

هەرگیز باوەر بە دووژمنەکانتان مەکەن و یەکگرتووبن و پێویستە لە بەردەم تۆفانەکاندا خۆڕاگر بن و یەک هەڵوێست وەک سەدێکی پۆڵایین بنوێنن

*ڕۆژێک لەسەر هۆلۆکۆست و ڕەشەکوژی ئەرمەنەکان شتێکم خوێندەوە، هێند کاریگەر بوو لەسەرم کە ڕایکێشامە سەر نووسینێکی وەک ئەو شێوەیە و باسەکەمی پێ بە پێزتر کەم. چونکە میلەتانی ستەم دیدە هەر هەموو هاوخەمن .

سویسرا ..... ٢٧ ی جۆنی ٢٠١٠

ئەو ئێوارەیەی کە شارەکەم "سەردەشت" زامی هەڵگرت

عەزیز شێخانی

سەردەشت یەکێک لەو شارانەیە، کە هێشتا بە گەورەیی کارەساتەکە نەناسراوە و لە ژێر باری قورسی تەم و مژی سیاسیی دەوڵەتە دزەکانی زاڵ بە سەر کوردستاندا ئەو کارەساتە پووش بەسەرکراوە. لە ٧ پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦هەتاویدا (٢٨ ژوئەنی ١٩٨٧ زایینی)، شاری سەردەشت زامدار دەکرێ و بە چەکی شیمیایی پەلامار دەدرێ .

پێشکەشە بە قوربانییەکانی ٧ی پووشپەڕ

ژیان گەڕانە و گەڕانیش ژیان، بەڵام تۆ بڵێی هاوار، شەڕ، وێرانی و کۆچ چی بن؟ ئەوانەی کە لە منداڵدانی دایکیانەوە و لە سەرەتای ژیانەوە گوێیان بە دەنگی ماڵوێرانکەری شەڕ ئاشنایە، پاش لە دایکبوونیان چاو و بیریان وردتر لەو کارەساتانە دەڕوانن، کە لە دەوروبەریان ڕوودەدەن. مردنی بە کۆمەڵ و قڕکردنی کۆمەڵە خەڵکێک لە نهێنییەکانی ژیان و چیرۆکە هەردەم سەوزەکانی مرۆڤایەتین. مرۆڤەکان زۆرجار لە بەرگی مرۆڤدا دەبنە ئەو گورگانەی، کە بۆ ڕژاندنی خوێنی مرۆڤەکانی دیکە لە پشت چیاو و لوتکەی ژیان و ئاوەدانییەوە لورەیان دێ. ئەوان تینوی خوێن و دەسەڵاتن و بۆ گەیشتن بە ئامانجە گڵاوەکانیان پێویستیان بە قوربانی و سووتەمەنی هەیە. لورەی مرۆڤە گورگەکان بۆ وێرانیی و ئاگرنانەوەیە و بە هەرزمان و دەنگێک بدوێن، ئاوازیان تەنیا مانای کوشتن و قەڵاچوکردن دەدا .

تۆپی زەوی سووڕەدخوا و هەرجارەی ڕەوەگورگێکی دڕندە بە ناوی جیاواز و لە ژێر دروشمی ڕەنگاوڕەنگدا بۆ قەڵاچۆکردنی مرۆڤەکان پلان دادەڕێژێ. لە کەرتی ڕەشی ئەفریقاوە هەتا دەگاتە ئەمریکای لاتینی ژێر چەکمەی سیاسەتی کۆلۆنیالیزم، لە هیرۆشیمای ژاپۆنەوە هەتا دەگاتە شارەکەم "سەردەشت" و دەستەخوشکەکەی هەڵەبجە، هەموویان خاوەنی سەدان ڕووداوی جەرگبڕ و تاسێنەرن. لەو کارەساتانەدا مردن ئەو ڕەمزە نییە، کە چاوەکانمان نەیبینی، بەڵکو باڵای مەرگ و سیمای مردن لە سەر شەقام و کۆڵان و تەنانەت لە چوارچێوەی ماڵەکاندا پیاسە دەکا. ڕۆژانێک هەن، کە مەردن بۆنی دێ و گۆڕستان بانگی دیدار و کۆبوونەوە دەکا. ئەو ڕۆژانەن، کە مردن دەبێتە تەختەڕەشەی قوتابخانەی ژیان و مرۆڤیش دەبێتە ئەلفوبێی نووسین. مێژووی مرۆڤایەتی پڕن لەو کارەساتانەی، کە ئاسمان لە هەژمەتی ژان و ئازاریان خۆی هەڵدەپازنێ و لە ئاسۆی بوونیدا ئاخی هەتا سەری هەڵدەکێشێ .

ئێوارەیە و هێدی هێدی خەریکە سێبەر شۆڕدەبنەوە. کرێکاران لە سەر چاخواردنی عەسرانە هەستاونەوە و وەستا هاواری کەرەستە دەکا. میوەفرۆشەکانی شار خۆیان بۆ ئێوارەبازاڕ ئامادە دەکەن و لە شەقامی سەرەکی شار داشقە و چەرخی تایبەتیان داناوە. ژمارەیەک لەو میوە و سەوزەفرۆشانە ئاوڕشێنی دەوروبەری شوێنگەی خۆیان دەکەن و دەنگیان بۆ

هاواری ئێوارە بازاڕ ساف دەکەن. ماوەیەکە دەرگای قوتابخانەکان داخراون و لە ژێر تیشکی خۆرەتاودا منداڵانی گەڕەکەکانی شار دەستە دەستە بەرەو پارکی شار شۆڕ دەبنەوە، تاکو لەو شوێنە بەرتەنگ و پڕ لە هەرایەدا ڕۆژگاری منداڵانە و لاوەتی بە خۆشی تێپەڕ بکەن. بەشێک لە منداڵ و مێرمنداڵان لە دەوروبەری پارکی شار وێڕای بە سەربردنی کات خەریکی فرۆشتن و بە کرێدانی کەل و پەلی یاری منداڵانەن. مزگەوتەکانی شار خەڵک بۆ کۆبوونەوە لە دەوری یەک بانگ دەکەن و دەرگایان خستۆتە سەر پشت بۆ ئەوەی باوەڕداران نوێژی عەسرانەی خۆیان بکەن. ژنانی گەڕەکەکانی شار لە بەردەرگای ماڵەکانیان خەریکی دوان و قسەکردن لە گەڵ جیرانەکانیان و چاوەدێری منداڵەکانیان دەکەن. سەرچاوی شار لە ئێوارەدا شوێنی کۆبوونەوەی بەشێک لە پیاوانە و خوڕەی ئاوی سەرچاوە سرنجی ڕێبواران بۆ لای خۆی رادەکێشێ، کە بە دوو جۆگەی تەنیشت شەقامی سەرەکی شاردا دەکشێن. لە کاڕێژی شار دەنگی چەند خاوەن ماشێنێک دێ، کە بە دەنگی بەرز هاوار دەکەن مەهاباد سەواریی. مەلای نەترس، مەلا باقی لە سەر شەقامی شار پیاسە دەکا و لە کۆنجێکدا نوشتوو بۆ خوازیارانی دوعا و چاکبوونەوە دەکا، بێخەبەر لەوەی ببێتە خۆراکی کارەساتێکی شاراوە. حەمە، ئەو پیرە پیاوەی بە بەقە ناسرابوو، لە تەنیشت سەرچاوەی شار لە گەڵ چەند کەسێک لە خاوەن دوکاندار و پیاوە بە ساڵداچووەکاندا خەریکی گەمە و شەڕەجنێو و گوچان هاویشتنە. ژنی بە ساڵداچوو، عەبداڵی لە دەوری پارکی شار هاتوچۆ دەکا و لە یادی کوڕە لە دەست چووەکەی دا هاوار و گازندە دەکا. ئەحمەد شەریفی، ئەو پیاوەی کە سەردەمێک لە دوڵتانچک کاری جۆلایی دەکرد، ئێستا لە کۆڵان و شەقامەکانی شاردا دەگەڕێ و بە دەنگی بەرز هاوار دەکا، زەلام، زەلام ئەوەتا زەلام.... لە بەردەم پادگانی شار و لە راستەی شەقامی شار مینە بێتوشی بە بڵیندگۆی دەستی هاوار دەکا و پەیامەکانی بە ناو فەرمانداریی بڵاودەکاتەوە. لە شەقامی میوەفرۆشان محەممەی عەباسی بە دەنگی بەرز هاواردەکا و پەیامی هەراجکردنی فەرش و بەرە بە گوێی بیسەران و ڕێبواران دەگەیەنێ .

گەڕەکانی شار لە سەمای خۆشی ژیاندان، بەڵام سێبەری نەهامەتی شەڕی دیکتاتۆرەکان هێشتا هەر ماوە. کەنەکە سپی، وەک مەیتێکی مۆمیای کراو رووبەڕی شار درێژ بووە و لە سەر پشتی ئەو تەرمە چەند ناوەندێکی چەکی قورس و تۆپخانەی ڕێژیم مۆڵیان خواردوە. شار چارەی قورسی پادگانی ناوێ، کە هەر چواردەوری بە چەکی دژی ئاسمانی و تەلبەندکراوە و وەک سێبەری سەرکوت بە سەر شان و پیلی شار قورسایی دەکا. گردەسوور لە داخی مۆڵخواردنی نەیارانی گەل و دژی گەلییەکان لە سەر تروپک و بەرزاییەکی، نێوچاوانی سوور هەڵگەڕاوە و پڕ بە سەختی گاشەبەرد و رقنەکانی لە نەیاران بێزارە. شێوەبرایمە و گەڕەکەکانی نێزەڕۆ زۆر لە مێژە کانگای چاوەکانیان تەقیوە و گۆڕستانی شەهیدان و دوڵتانچکیش لە ژێر بارانی بۆمب و ناپاڵمەکاندا جەستەیان خاراوە. گفەی بای ئێوارە پڕە لە هەست و نهێنی و گژ و گیای وشکە بووی پووشپەڕ لە سەر باڵەکانی بای شەماڵ بە ئاسمانی شاردا دەسووڕێنەوە و بەشێکیان پەڕیوەی دۆڵ و شیوەکانی دەوروبەری شار دەبن. ئێوارە پڕە لە جموجۆڵی ژیان و بۆن و بەرامەی سەوزەڵانی شاری داگرتووە.

لە ژێر دەواری ئاسمانی ساماڵ و تۆزگرتوودا، ئەو ئێوارەیە دڵم تەنگە و لە پەنای ئارەقەهەڵڕشتندا پەنجەی خەیاڵم لە دەرگای کۆشکی بیرەوەریەکانم دەدا. کۆشکی بیرەوەریەکانی مێرمنداڵێک پڕە لە ژان و ئازاری ژیان. لە ١٤ سەرماوەزی ١٣٥٦ دا هاتنی تانکەکانی ئەرتەشی شاهەنشاهی بۆ سەر شەقامەکانی شارم دێتەوە بیر، کە کوێرانە کەوتبوونە ویزەی خەڵک. ئێوارەی ١٤ سەرماوەز پڕ بوو لە بۆنی باڕوت و دوکەڵ و پەیامی خەم و کۆست، بەڵام لە پێناوی رووخاندنی نیزامی پاشایەتیدا بوو. تەسلیمبوونی ئەرتەشی شاهەنشاهی لە سەردەشت و قۆناخی سەرکەوتنی شۆڕش و بۆمباران و تۆپباران کرانی شار لە لایەن هێزەکانی ئێران و عێراق و کۆچی بە کۆمەڵی دانیشتوانی شارم بۆ چەند جار بە خێرایی هاتەوە بەر چاو. شەڕی پێشمەرگە و هێزەکانی رژێم لە نێو شار و دەرەوەی شار هەموویان لە خانەی تایبەتی کۆشکی بیرەوەریەکانی مێرمنداڵێکدا کۆبوونەوە، کە بەرامبەر بە چارەنووسی نەتەوە و خاک و نیشتمان خۆی بە بەرپرس دەزانێ. منداڵێک، کە کەلوپەلی یاریەکانی بریتی بن، لە فیشەک و نارنجۆک و گوللە خۆمپارە و مینەکانی دژی نەفەر و جۆری تفەنگەکان بێ، مەگەر دەکرێ کۆشک و تەلاری بیرەوەرییەکانیی بە دوور بێ لە وێرانی و شەڕ؟

لە جەرگەی ئەو جوڵە و خەیاڵانەدا بوو، کە فڕۆکە شەڕکەرەکانی عێراقی بۆ لێدانی بۆمبەکانیان خۆیان شۆڕکردەوە و نێوەڕاستی شاریان پێکا. چاوەڕوانی بەردەوامبوونی بۆمباران بووین، بەڵام تەقینەوەی بۆمبەکان لە گەڵ ئەوانی رابردوو جیاوازیان زۆر بوو. دەنگی ئەو بۆمبانە کپتر بوو و دوکەڵێکی سپی و زەردرەنگ بەرەوە بەرزای روومەتی شار بەرزبۆوە. هێشتا چەند خولەکێک تێنەپەڕیبوو، کە بە هاوکارێکم گوت ئەو بۆمبارانە شیمیاییە و بۆنی دێ. لە ساڵانی رابردوودا زۆرجار لە دەیان میتری شوێنی بۆمب و ناپاڵمەکان بووین، بەڵام هەرگیز بۆنێکی لەوجۆرەمان بەرلوت نەکەوتبوو. جوڵەی شار وەستا و بێدەنگی و هاوار تێکەڵ بە یەکبوون. لە گەڵ ئەوەی هەستم دەکرد، کە گازی خەردەل رەنگێکی مەیل و زەردی هەیە، بەڵام بۆ دڵنیابوون لە ئازارەکانی ئەو رووداوە لە شوێنی کارەوە بەرەو شەقامی سەرەکی شار و گەڕەکی سەرچاوە وەڕێکەوتم. تا نیزیکتر دەبوومەوە هاواری ماڵوێرانی بەرزتر دەبۆوە و خەڵکێکی زۆر پاش ئاگاداربوون لە بۆمبارانی شیمیایی رێچکە و رێگای دەرەوەی شاریان دەگرتە بەر. لە سەر یەک زانیاری لە سەر چۆنیەتی بەرگریکردن بەرامبەر بە چەکی شیمیایی کەم بوو، بۆیە هێندێک کەس لە پاش لێدرانی شار و وێرانبوونی ماڵەکانیان هەوڵیان دەدا بە کۆڵ بارگە و بنەی خۆیان بگوازنەوە. کارەساتەکە لەوە گەورەتر بوو، کە مرۆڤ ئەو کات بە چاوی خۆی دەیدی. وەک مێرمنداڵێکی عەوداڵ بە دوای رووداوەکاندا سەردانی شوێنی بۆمبەکانم کرد، بەڵام خەڵکێکی کەم و بە دگمەن لە شەقامەکانی شار دەبینران. لە گەڕەکی سەرچاوە پیرە پیاوێک و پیرێژنێکم بینین، کە خەریکی راگواستنی نوێنەکانیان بوون، کە لە جاجمەیەکی رەنگاورەنگدا پێچرابوون. هاوارم کرد، بێجگە لێرە لە کوێی دیکەی داوە. پیرە پیاوەکە هەڵوێستەیەکی کرد و گوتی لای فەرمانداری. رێگەی خۆمم گرت و بەرەو لای فەرمانداری چووم، کاتێک چاوم بە شوێنی بۆمبەکان دەکەوت، بە رواڵەت وێرانیەکی زۆریان بە دیاری نەهێنابوو. لە نیزیک فەرمانداری حەشیمەتێکی زۆری لێبوو، کە لێیان نیزیک بوومەوە سەدان برینداری چەکی شیمیایی بوون کە لە بەر نەبوونی جێگا و رێگا لە هەوای ئازاد و لە ساڵۆنی تایبەت بە وەرزشی شار خەوێندرابوون. نیشانە سەرەتاییەکانی ئەو رووداوە زۆر ترسێنەر نەبوون، بەڵام هێدی هێدی گازی خەردەل کاری خۆی دەکرد و رێژەی قوربانییەکان زیاتر دەبوون .

پاش سووڕخواردنێک زۆر لە دەوری بریندارەکان و رامان لە ژیان رێگای ماڵەوەم گرتە بەر. شەقامەکان چۆڵ بوون و تەنیا جریەوەی چۆلکە و هێندی باڵندی دیکە و جار و بار دەنگی ماشێنێک رایاندەچڵەکاندم. بۆنی گازی خەردەل هەر بەردەوام بوو، بەڵام لە کاتی لێدانی بۆمبەکاندا گژە بایەکی توندی هەڵیکرد، کە بوو بە هۆی بڵاوکردن و دوور

خستنی خێرای گازەکە لە سەر ئاسمانی شار. بە تەنیشت گۆڕستانی شاردا تێپەڕیم و وردە وردە لە ماڵەوە نزیک بوومەوە. گەورەساڵەکان تاسابوون و منداڵەکان هێشتا لە خەمی گەورەکان تێنەدەگەیشتن. لە گەڵ ئەوەی مردن بۆی هەبوو میوانی هەر ماڵێک بێ، بەڵام ژیان لە تەواوییەتی خۆیدا ئاوێتەی مەردن ببوو. منیش سەرەڕای مەترسیداربوونی دیدار و دیتنی شوێنی بۆمبەکان، هێشتا لە خەمی ئەوەدا بووم کە بەیانی جارێکی دیکە سەردانی ئەو شوێنانە بکەمەوە. ئەوە سوننەتی ژیانە، کە مرۆڤ لەو تەمەنەدا کەمتر دەچێتە قوڵایی مانای مەرگ و ژیان و مەترسییەکان وەک هەن تێناگات. گەڕەک و بە گشتی شار لە باوەشی گردەسووردا لە سووکە خەوی سەفەر بەرەو گۆڕستاندا بوون. تاریکی باڵی کێشا بە سەر ئەو مەڵبەندەی، کە چەند کاتێک پێشتر لە لایەن نوێنەرانی ئەهریمەنەوە کەوتە بەر هێرش و پەلاماری گازی خەردەل و بە چەکی قەدەغەکراو پێکرا.

بەشێک لە شاری سەردەشت

لە تاریکی شەودا هاواری زامەکان زیاتر دەبیستران و گەورەیی کارەساتەکە تا رادەیەکی بۆ خەڵک روون ببۆوە. ئەستێرەکانی لە سەر تەختەی سینگی ئاسمان دەدرەوشانەوە، کە بە رێژەی تروسکانەوەی ئەو ئەستێرانە پرسیاری بێوەڵام لە ئارادابوون. لەو شەوەدا کێ بوو وڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە، کە ببێتە مایەی ئارامکردنەوەی دڵی ئەو بنەماڵانەی کە زۆربەی ئەندامانیان لە دەستدابوو. کام هێزو ئیرادە لەوساتە وەختەدا، بۆ زامی هەزاران زامدار خاوەنی چارەسەرە. هەڵپرۆکانی گوڵی ژیانی سەدان کەس و ژاکانی گوڵی هیوای سەدان بنەماڵە کۆستێکی هێندە کەم و سانا نییە، کە مرۆڤ و تەنانەت مەڵبەندێک بە ئاسانی پشتگوێی بخات. هەڵپرۆزاندنی مرۆڤە بێتاوانەکان و بە تایبەت ژن و منداڵ و بە ساڵداچووەکانی نەتەوەیەک، لە بەردەم مرۆڤایەتی بە دروشم خاوەن هەڵوێستدا، زەبرێکی بە ژانە، کە زۆر جار نیشتمان و نەتەوەیەک دەهەژێنێ .

کزەبایەکی نەرمی هاوین دڵەماندوەکەی شار باوەشێن دەکا. دارستانی گۆڕستان بە دەم کزەبای هاویندا، پرچی رنراوی شۆڕدەکاتەوە. لقی دارەکان لە خەمی قوربانییەکانی ئەمجارەدا لە سەر پشت وەستاون و لە گەڵ نەرمە بای شەو خۆیان رادەژێنن. روحی خەوتووی کۆچکردوەکان لە گۆڕستاندا شڵەژاون و بۆ زگ سووتانی شار بە پەرۆشن. شینی بە کۆمەڵ زۆر ماڵی هەژاندووە و بانگی مزگەوتەکان لە سەر یەک دەرمانی دەردەدارانی ئەو شەوە نییە. لە جەرگەی شەودا هاوار و بانگەوازی تایبەت بڵاودەبێتەوە، کە هانی دانیشتوانیی شار دەدا، کە بۆ کەمکردنەوەی شوێنەواری گازی شیمایی پێویستە جل و بەرگ و لەشیان بشۆن. شارو ژیانی دانیشتوەکانیی لە تەنگەبەری شەوە پڕ لە ژانەکەدا بەرەوە ئامێزی بەیانیەکی پڕ لە فرمێسک و رۆژێکی خەماوی دەڕون. لە یەکەم چرکەساتەکانی بەیانییدا هەواڵی زۆربوونی رێژەی شەهیدەکان رومەتی گەورەساڵانی پڕ لە چین و رق دەکرد. لە مردووشۆرەکەی لای مزگەوتی سەرچاوەی شار هەتا گۆڕستانی داوێنی گردەسوور رێگا و شەقام لە بەردەم قوربانیەکاندا بێدەنگ راکشاون. تەرمەکان زۆرن و بەشدارانی بە خاکسپاردنی شەهیدەکان شەکەت و دڵشکاو. دەفەژەنەکانی شار هاوڕێیەتی شەهیدەکان دەکەن و هەتا سەر گۆڕستان بە قامکی دەستەکانیان دەنگ و سۆزی بێتاوانەکان بە گوێی سروشت دەگەیەنن .

شاری بسکی سەوزی ئاڵۆسکاوە و رووومەتی زەرد هەڵگەڕاوە. سەرچاوەی شار پڕ بە گەرووی هاواری خنکانی شار دەکا و لە ژانی ئەو کارەساتە سەری خۆی هەڵگرتووە و بە قەدی شاردا تێپەڕ دەبێ، بۆ ئەوەی هەواڵی ئەو کۆچە بە کۆمەڵە بە دۆڵ و چیاو و کەڵوێی سنوور شکێن بگەیەنێ. کۆچی ناچاری و کورتماوە هانی دانیشتوانی شار دەدا، کە بۆ هەستانەوەی سەر لەنوێ و کۆکردنەوەی تواناکان دەستەوداوێنی گوند و ناوچەکانی دەورەبەری سەردەشت بن. تەپوتۆزی زەردهەڵگەڕاوی سەر شەقام و بانەکانی شار ژەهراویە و بۆنی مەرگی لێدێ. مەرگ ئیدی ئەو نهێنییە شاراوە نییە، کە جار و بار سەر بە باوەشی بنەماڵەیەکدا دەکا، بەڵکو لە روناکی رۆژ و تاریکی شەودا و لە کۆڵان و شەقامی شاردا ئامادەیە. سام و ترسی مەرگی شاراوە ژیان دەخاتە لەرزین و قەلافەتی مرۆڤ دەخاتە ژێر پاڵەپەستۆی دڵەڕاوکە و ترسی گەورە. لە پانتایی شاردا دەگەڕێم و پرسیاری بۆچی و لە پێناوی چێدا، لە سەر لێوەکانم لەدایک دەبن و بە هێواشی لە تارمایی بیرەوەریەکانمدا ون دەبن. هەواڵی کارەساتەکەش لە بێدەنگی سەردەمدا کپ دەکرێ و لە راگەیەنە گشتییەکانی ناوچەدا گرینگی پێنادرێ. چارەنووسی کورد وایە، کە بە بێدەنگی لە ژێر پاڵەپەستۆی مێژووی گورگەکانی سەردەمدا گیانی لێ بستێندرێ و سروشت و ژینگەکەشی لێ بسوتێندرێ .

لە کاتێکدا سەردەشت خەریکی وەسەرپێکەوتنەوە بوو و هێشتا لە ژێر باری گران و قورسی گازی خنکێنەر پشتی راست نەکردبۆوە، لە بەرزاییەکانی دووپەزەڕا بە کاتیۆشا ئاورباران کرا. شەڕی دیکتاتۆرەکانی جەماران و بەغدا لە ساڵەکانی کۆتایی خۆیدا بوو، هەر بۆیە شەڕی شارەکان و لێدان لە خەڵکی بێدیفاع زۆر پەرەی گرتبوو. سەردەشت لەو شەڕەدا پشکی شێری بەرکەوتبوو و بەردەوام لە ژێر رهێڵەدا بوو .

گورگەکانی تاران و بەغدا بۆ تێرخوێنکردنی هەست و ویستی دڕندانەیان پەنایان بۆ هەموو چەکێک دەبرد و کوشتنی خەڵکی سیفیلیان وەک تاکتیکی پاڵەپەستۆخستنە سەر یەک دەکار دەهێنا. لە نیشتمانێکدا کە مرۆڤ خۆی ئاوارە و داگیرکەر خاوەنی ماڵ و بڕیاردەرە، پاراستنی گیانی مرۆڤەکان نرخی نییە. لەو وڵاتانەدا مرۆڤ بە کۆیلە دەکرێ و ئازادی بە رۆژی روناک لە بەردەم چاوەکان لە دار دەدرێ و مافی مرۆڤ بە پیلانی رۆژئاوا پێناسە دەکرێ. هەربۆیە لە قۆناخی سەرەتادا بۆ برینداەکانی ئەو کارەساتە و تەنانەت قوربانییەکانی دیکە خزمەتێکی دەرمانی و راگواستن پێشکەش نەکرا، کە شیاوی ئەو خەڵکە زوڵملێکراوە بێ. کاروانی شەهیدە کانی ٧ی پووشپەڕ هێشتا بە رێگاوە، چوونکە شوێنەواری ئەو چەکە دەکار هاتوە هێشتا گیانی مرۆڤەکان دەستێنێ .

سەردەشت، قوربانیەکی زیندووی چەکی کۆمەڵکوژە، کە لە کوردستان و ناوچە و جیهاندا هێشتا وەک پێویست باسی نەکراوە. هیوادارم پاش رمانی قەڵای زۆرداری لە تاران، لە پێناوی قەرەبووکردنەوەی زیان و ئازارەکانی ئەو کارەساتە کاری جیدی بکرێ. بۆ ئەوەی نەوەکانی داهاتوو لە گەڵ رابردوو نامۆ نەبن، جێگای خۆیەتی ئەو کارەساتە ئەوەندەی دەلوێ بە دۆکومێنت بکرێ .

٢٨ی جۆنی ٢٠١٠

لە یادی بیست و سێ ساڵەی شیمیابارانی شاری سەردەشت.

حاجی حوسێن حەدداد

هۆشارەکەم، سەردەشتەکەم، بەهەشتەکەم
ئەتۆ لانکی ئەوینم بووی
تۆ تاسەو خۆشی ژینم بووی
تۆ سەنگەری ڕێی ئازادی و
تۆ هەتوانی برینم بووی
لە ساڵانی دەربەدەریم
لە ژیانی پڕکوێرەوەریم
بە دەیان جار یادم کردووی
بە کۆڵ فرمێسکم بۆ ڕشتووی
سەدان خەونم پێوە دیوی
لە خەونم دا ڕام مووسیوی
پەسنی ڕەز و باخ و گوندم کردووی
ناوی چەم و چیاو لووتکەم بردووی
شێعرم بۆ باڵات چڕیوە
پەخشانە گوڵم بۆت چنیوە
گەرچی شادیت قەت نەدیوە
بۆشینت یەخەم دادڕیوە

بۆکارەساتی کتوپڕ
شیمیابارانی جەرگبڕ
بۆتم گێڕاوە گەرمە شین
سۆرانیم بە خم کردووە شین
ئێستاش بۆیادی شێواوت
باڵای شێمیا لێدراوت
لە دوای سەدان مانگ و حەوتووان
دوای هەزاران ڕۆژو شەوان
برینت گیانم دەهەژێنێ
یادت مێشکم دەوروووژێنێ
تەمەن سەرکەوت بە ژانەوە
بە دەردی بێ هەتوانەوە
خۆم پیر بووم تۆلام هەرجوانی
بەهەشتی گشت کوردستانی
هیوادارم بتبینمەوە
لە کۆشتا بحەسێمەوە

٢٨ی جۆنی ٢٠١٠
گیارەنگ

لە یادی ۲۳ ساڵەی کیمیابارانی شاری سەردەشت کۆڕێک بە بۆ بەڕێزان شاخەوان شۆرش و دکتۆر حوسەینی خەلیقی

با یادی شەهیدانی کارەساتی سەردەشت هەمووومان بە تەبایی کۆبکاتەوە

pshti

چاودێری کوردۆساید/ناوەندی چاک لە دانمارک بە بۆنەی تێپەڕبوونی ۲۳ ساڵ بەسەر کیمیابارانی شاری سەردەشتدا بانگهێشتی هەردوو بەڕێز شاخەوان شۆرش و دکتۆر حوسەینی خەلیقی کرد بۆ بەستنی کۆڕێک دەربارەی ئەو کارەساتە.

کۆڕەکە لە یەکێک لە هۆڵەکانی کولتورهوسی ڤالبیو لە نزیک شاری کۆپنهاگنەوە لە نهۆمی پێنجەم بە ئامادەبوونی هەندێک لە کوردانی ڕۆژهەڵات و باشور لە کاتژمێری ۱۳:۳۰ ی پاشنیوەڕۆی ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی ۴ ی تەموز بەڕێوە چوو .

سەرەتا بە دەقیقەیەک وەستان بۆ گیانی پاکی شەهیدانی شاری سەردەشت و تەوای گوندو شارەکانی تری کوردوستان دەستپێکرد. دوابەدوای ئەو ڕێزلێگرتنە شاخەوان شۆرش دەتیکرد بە پێشکەشکردنی بابەتەکەی خۆی.

شاخەوان شۆڕش، کە بەکالیریۆسی لە زانستەکۆمەڵایەتیەکان و بەشی ڕامیاریدا هەیە و ئێستاش خەریکی دەرکردنی کتێبێکە لە سەرجینۆساید و مافی نەتەوەکان تیشکی خستەسەر لایەنە شۆڤێنیستی و سەربازیی و سیاسییەکانی ئەو کیمیابارانە لەلایەن حوکومەتی بەعسی شۆنییەوە لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ۱۹۸۷دا، ئەم کیمیابارانە تەنها بەشاری سەردەستەوە نەوەستاوە بەڵکو گوندولادێکانی دەوروبەیشی گرتووەتەوە سەرجەمی قوربانیانی ئەو کارەساتە کۆمەڵکوژییەی بە دەوروبەری ۵۰۰۰ لە نێوان کوشتارو برینداردا خەمڵاند.

لە درێژەی باسەکەیدا کاکە شاخەوان باسی لەخەمڵاندنی یاسایی ئەو کارەساتە کردو ئاماژەی بەوە دا، کە ئەم هێرشە کیمیاییە بە کاری جینۆساید نەژمێردراوە بەڵکو بە تاوان دژی مرۆڤایەتی لە قەڵەم دراوە. هۆکارەکەشی ئەوەیە، کە ئەم هێرشە شۆڤێنییە لەکاتی جەنگی ئێران و عێراقیدا بەڕێوە چووە و لە گەڵ ئەوەشدا هیچ دۆکومێنتێکێ وا دەستنەکەوتووە کە نیازی ئەو ئەوکاتەی حوکومەتی عێراق بسەلمێنێ بە چ مەبەستێک ئەم کارەی کردووە.، ئەمە بە بەراورد لەگەڵ ئەنفال و کیمیابارانی کوردوستانی باشوردا، کە دەیان و بگرە سەدان دۆکیومێنت دۆزراونەتەوە و هەمووشی ئاماژە بەوە دەکەن، کە ئەوانە بەمەبەستی پاکتاوی ڕەگەزی ئەنجامدراون جیاوازییەکەی جەوهەری هەیە .

لە درێژەی قسەکانیدا کاک شاخەوان باسی لە خۆلادانی دادگای باڵای عێراقی کرد لە بابەتی کۆمەڵکوژی و گەلکوژی بە هۆی هەندێک هۆکاری سیایسی ڕوتەوە.

لە دوای کاک شاخوان بەڕێز دکتۆر حوسەینی خەلیقی دەستی دایە بابەتەکەی خۆی و ئاماژەی بەوەکرد، کە بابەتەکەی ئەم بابەتێکی فەلسەفی، کۆمەڵایەتی و لەهەمانکاتدا مافناسییە. دکتۆر زۆر بە زمانێکی سادە و لە ڕێگەی کۆمەڵێک نمونەی زیندووەوە توانی تیشکێکی باش بخاتە سەر بابەتی ماف واتە مافی مرۆڤ. دکتۆر بە شێوازێکی فەلسەفی جوان و سادە، لە ڕوانگەی فەیلوسەفە کۆنە یۆنانییەکانەوە نمونەی سۆقرات و ئەرەستۆ ڕوونی کردەوە، کە چۆن مرۆڤ ناتوانێ مافی هەبێت و دەرک بە مافەکانی خۆی بکات ئەگەر ئەو مرۆڤە گیرۆدەی جادو و مەزهەب بێت. بوونی هێزێکی نادیاری بەناو خالیق، پاڕانەوە لەو هێزە و چاوەڕوانبوون لێی وەکو ڕزگارکەرێکی گلۆبی وا لە مرۆڤ دەکات، کە هەست بە بوونی خۆی نەکات چجای هەستکردن بە مافەکانی .

لەدوای ئەو باسە چڕ و بەپێزە پشوویەکی ۱۰ خولەکی ڕاگەێنرا، کە دواتر دەرگای پرسیار و گفتوگۆ کرایەوە بۆ ئامادەبووان. لە میانەی ئەو پرسیاروگفتوگۆیەدا ئامادەبووان بە پرسیارو موداخەلاتەکانیان ئەوەندەی تر کۆڕەکەیان دەوڵەمەندتر کرد و بابەتی جوان و بەپێزیان تیادا وروژاند .

چآودێری کوردۆساید/چاک

۴ی تەمموزی ۲۰۱۰

با یادی شەهیدانی کارەساتی سەردەشت هەمووومان بە تەبایی کۆبکاتەوە

لە کاتێکدا ئێمە یادی ۲۳ ساڵەی ئەو تاوانە دەکەینەوە , هێشتا مەرگەساتی سەردەشت نەبۆتە دۆزێک بۆ تاوانبارانی بەغدا , هێشتا بریندارەکانی ئەم شارە لە ئێش و ئازاردا دەژێن و چارەسەری پێویستیان بۆ نەکراوە , هێشتا ونبوەکان نەدۆزراونەتەوە

ئامادەبووانی خۆشەویست

نوێنەرانی پارت و ڕێکخراوە کوردستانییەکان

کەس و کاری قوربانیانی شاری سەردەشت

وەک هەمووومان ئاگادارین ۲۳ساڵ پێش ئێستا , لە بەرواری ۲۸ی جۆنی ۱۹۸۷ فرۆکە مەرگهێنەرەکانی بەعس , کاتژمێری ۴،۳۰ سەر لە ئێوارە ژەهری قینی خۆیان بەسەر خەڵکی

شەهید پەروەر و کورد پەروەری شاری سەردەشتی قارەمان و گوندی ڕەشە هەرمێ و دەوروبەریدا باراند, 4 فرۆکەی مەرگهێنەر , بەم تاوانەیان , زیاتر لە هە شت هەزار هاووڵاتی سڤیلی ئەم دەڤەر و شارەیان شەهید و بریندارکرد, چەندین خێزانیان لە بنەچەوە قەڵاچۆکرد, تاکو ئێستا زیاتر لە ١٠٠٠ هاووڵاتی بونەتە قوربانی ئەو تاوانە نامرۆڤانە. ئەوەی لەم تاوانەوە زیاتر و زۆرتر بۆمان ئاشکرا دەبێت ئەوەیە، کە دوژمنان و داگیرکەرانی کوردستان بەلایانەوە کە کورد بکوژن، جا لە هەر بەشێکی کوردستان و شار و گوندێکی نیشتمانەکەماندا بێت، ئەوان دوژمنی هەموو گەلەکەمانن، جا لە باشور بێت یان باکور، ڕۆژهەڵات بێت یان رۆژئاوا، جیاوازی و فەرقێکی بۆ ئەوان نییە.

لە کاتێکدا ئێمە یادی ٢٣ ساڵەی ئەو تاوانە دەکەینەوە , هێشتا مەرگەساتی سەردەشت نەبۆتە دۆزێک بۆ تاوانبارانی بەغدا , هێشتا بریندارەکانی ئەم شارە لە ئێش و ئازاردا دەژێن و چارەسەری پێویستیان بۆ نەکراوە , هێشتا ونبوەکان نەدۆزراونەتەوە , هێشتا لە لایەن ڕەوەندی کوردی و لایەنە سیاسییەکان بە تایبەت لە خۆرهەڵاتی کوردستان و دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە گرنگی بەم مەرگەساتە گەورەیە نادرێت، هێشتا سەردەشتییەکان بە تەنها یادی قوربانییەکانیان دەکەنەوە و لە شیندا بێکەس و بێ هاوڕێن.

ڕژێمی ئیسلامی ئێرانیش وەک داگیرکەرێکی دڕندە و دڵڕەقی ئەو بەشەی کوردستان، جگە لەوەی وەکو پێویست چارەسەری برینداران و پاشماوەی بەرکەوتوانی ئەو کارەساتەی نەکردوە، ڕۆژانە بە گرتن و زیندانیکردن و شەهید کردنی ڕۆڵەکانی ئەم دەڤەرە و چەوسانەوەی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە گشتی و ئەو ناوچەیە بەتایبەتی، سەردەشت و دەوروبەری جارەهای تر شەهید دەکاتەوە، بە جۆرێک لەبەر ئازار و سەرکوتی ئەم رژێمە دژ بە مرۆڤ و مرۆڤایەتییە، خەڵک تا رادەیەک ئازارەکانی کارەساتی سەردەشتی بیر چووەتەوە.

ماوەی چەند ساڵێکە ئێمە لە چاودێری کوردۆساید و چەند حزبێکی تری ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک حزبی دیموکرات و کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان و سازمانی خەبات گرنگیمان بەم یاداوەرییە داوەو هەوڵمانداوە , ساڵانە یادێک لە قوربانیانی سەردەشت بکەینەوە , لە یادی ٢٣ ساڵەی ئەم تاوانەدا , داوا لە هەموو لایەک دەکەین , کە بۆساڵانی داهاتوو یادێکی گەورەو شکۆمەندانەتر لەو تاوانە و و لەو قوربانیانەمان بکرێتەوە ,کە شایانی گەورەیی یاداوەری ئەو کارەساتەکە بێت, ڕۆژی یاداوەرییەکە بکرێتە ڕۆژێک بۆ ڕسواکردنی دوژمنانی گەلەکەمان و بەکارهێنانی چەکی کۆمەڵکوژی کیمیاوی و هاوپشتی لەگەڵ داواکارییەکانی خەڵکی ئەم شارە و پاڵەپەستۆکردن بۆ کردنەوەی دۆسیەی ئەو تاوانە لە دادگای باڵای تاوانەکان.

جێگەی خۆیەتی هەر لەم بۆنەیەدا یادی کیمیابارانی گوندێکی رەسەنی شەهیدی تریش هەر بە کیمیابارانی رژێمی سەددام بکەینەوە، کە گوندی (زەردە)ی سەر بە شارستانی کرندی پارێزگای کرماشانە، لە بەرەبەیانی ڕۆژی ٣١ی پۆشپەڕی ساڵی ١٣٦٧دا فرۆکە مەرگوەشێنەکانی سەددامی دیکتاتۆر کیمیابارانی ئەم گوندە جوانەیان کرد و لە ئەنجامدا ٢٧٥ کەس لە خەڵکی سیڤیلی گوندەکە شەهید و ١١٤٦ کەسیش بریندار بوون .

تاوانی کیبابارانکردنی شاری سەرەشت وەک لەدادگای تاوانباری بازرگانی مەرگ فرانس ڤان ئانرات لە وڵاتی هۆڵەند دیاریکرا بەتاوانی جەنگ ناونرا, هەردوو تاوانی نێونەتەوەیی جەنگ وتاوانی دژ بەمرۆڤایەتی لەخۆ دەگرێت, سزا نەدانی بکەرانی ئەم تاوانە نێونەتەوەییە تاوانێکی دیکەیە بەرامبەر بەخەڵکی ئەمشارە.

ئەم بەڵگەنامەیەی لامانە (لێرەدا بەڵگەنامەکە نیشانی ئامادەبووان دەدرێت)، کە بۆ یەکەمجارە بڵاوبکرێتەوە، راپۆرتێکی ئیستخباراتی عێراقییە و بۆ بەرێوبەرایەتی گشتی ئیستخباراتی ئێراقی لە ٢ ی ئابی ١٩٨٧ دا بەرزکراوەتەوە، راپۆرتەکە زۆر تایبەتی و نهێنییە و باس لە لێدانی شاری سەردەشت و دەوروبەری لە لایەن رژێمی عێراقەوە دەکات،هەروەها ئاماژە بۆ زیانەکان دەکات. دەکرێت بەم بەڵگەنامەیە لە دادگای باڵای تاوانەکان لە بەغدا یان دادگایەکی نێودەوڵەتی کەیسی سەردەشت لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت و تاوانبارانی بە دادگا بگەیەنرێن تا سزای رەوای خۆیان وەربگرن .

خۆشبختانە لەکاتێکدا بەرەو یادی ٢٣ ساڵەی ئەم تاوانە دەڕۆین ,لەکۆنگرەی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی لەشاری کەمبالای ئۆگەندا "٣١.٥ بۆ ١٠.٦" ,بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی لەململانێ ناوخۆییەکان وەک تاوانی جەنگ پەسەندکرا، ئەمەش بە هەنگاوێکی گەورە بۆ مرۆڤایەتی دەزانین، بۆ قەدەغەکردنی چەکی کیمیاوی لە تەواوی جیهاندا، هەنگاوێکی مەزنە بۆ دوبارە نەبونەوەی (هەڵەبجەکان و سەردەشتەکان, شێخ وەسانانەکان وگۆپتەپەکان و زەردە-کان ,سوێیسنانەکان و.....هتد لەئایندەدا .((

هەر لێرەوە گلەیی خۆمان لە هەندێک لە پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکانی خۆرهەڵاتی کوردستانمان دەردەبڕین، کە وەکو پێویست گرنگی بەم کارەساتە گەورەیە بۆ بە دادگاگەیاندنی تاوانباران و گەیاندنی دۆسییەکەی بە دادگای باڵای تاوانەکان لە بەغدا یان دادگایەکی نێودەوڵەتی نادەن. لە راستیدا بێدەنگی ئەوان لە ئاست ئەم دۆزە گرنگە و گرنگی نەدانیان بەم کارەساتە گەورەیە, مایەی نیگەرانی ئێمەو خەڵکی شاری سەردەشت و گوندی ڕەشە هەرمێ و تەواو قوربانیانی کۆمەڵکوژییە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان, بۆیە داواتان لێدەکەین با

هەموومان یەکگرتووانە ساڵانە بەرەو یادکردنەوەی کارەساتی قوربانیانی شاری سەردەشت, یادێکی وای ئەو تاوانە بکەینەوە, لە ئاستی گەورەیی تاوانەکە و ژمارەی قوربانیانی و تێکۆشەری و مێژووی پڕ لە شانازی شاری سەردەشتدا بێت.

بەرێزان ئێمە ئەو لایەنانەی کە لەخوارەوە ناومان هاتوە و بە سازدانی ئەم مەراسیمە هەستاوین، لە هەموو لایەنە کوردی و ئێرانی و مرۆڤدۆستەکان، بەتایبەتی ڕێکخراوەکانی مرۆڤدۆست و ژینگەپارێزی جیهانی داواکارین، کە:

١- دۆسیەی ئەم کارەسات و تاوانە گەورەیە بگەیەننە دادگایەکی نێودەوڵەتی. بۆ سزادانی تاوانکاران و ئەنجامدەرانی ئەو کۆمەڵکوژییە گەورەیە.

٢- هەوڵدان بۆ کردنەوەی نەخۆشخانەیەکی تایبەت بە چارەسەرکردنی برینداران و بەرکەوتوانی ئەو کارەساتەوە لە شاری سەردەشت، کە تا ئێستاش بەدەست پاشماوەی برین و ئازارەکانی ئەو تاوانەوە دەناڵێنن.

٣- دروستکردنی مۆزەخانە و مۆنۆمێنتێک بۆ یادەوەری ئەو کارەساتە لە نێو جەرگەی شاری سەردەشت،
کە شایانی گەورەیی و ڕێزی شەهیدان بێت.

٤- قەرەبووکردنەوەی گیانی و دارایی (ماڵی) ئەو کەس و خێزان و بنەماڵانەی کە کەسوکاریان لەو کۆمەڵکوژییەدا تێداچوونە.

٥- برینەوەی موچە بۆ کەسوکار و بریندارانی کارەساتەکە و دابینکردنی ژیانێکی شایستە و گوزەرانێکی باش بۆیان .

هیوادارین ساڵێکی تر لە ڕەوشێکدا یادی ئەم کارەساتە بکەینەوە، کە هەموو کوردستان بە گشتی و ناوچەی سەردەشت و دەوروبەری بە تایبەتی لە کەشێکی ئازادی و ئاشتی و ئارامدا قەراری گرتبێت. دە با یادی کارەساتی سەردەشت و ڕەشە هەرمێ و زەردە و شوێنەکانی تر هەموومان بە جیاوازی بیرو بۆچون و ڕەنگ و ئایدۆلۆژیاوە بە تەبایی و برایەتیی کۆبکاتەوە، تا ببێتە هاندەرێک بۆ ئەوەی جیاوازی و ناکۆکییەکانمان وەلا بنێین و لە پێناو چارەنوسی گەل و نەتەوەکەماندا بۆ یەک ئامانج، کە ئازادی و سەرفرازی کورد و کوردستانە، تێبکۆشین، تەنها بەمەش ڕۆحی شەهیدانی کورردستان شاد دەکەین.

نەمری و سەربەرزی بۆ شەهیدانی سەردەشت و تەواوی شەهیدانی کوردستان.

مردن و سەرشۆڕی بۆ ئەنجامدەرانی کارەساتی سەردەشت و دەوروبەری.

کۆمیتەی سویسی هەر یەک لە:

حزبی دیموکراتی کوردستان

کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان

سازمانی خەباتی کوردستانی ئێران

چاودێری کوردۆساید – چاک

۲۷ ی جۆنی ۲۰۱۰

تێبینی: ئەم وتارە لە یادی ۲۳ ساڵەی ۲۷ ی جۆنی ۲۰۱۰ دا خوێنرایەوە...

سەرچاوە : سایتی هاوپشتی

کیمیا باران کردنی سەردەشت، مەرگەساتێکی لە بیر نەکراو

مادێح ئەحمەدی

ڕۆژی ۷ی پووشپەڕی ساڵی ۱۳۶۶ی هەتاوی، لە گەرمەی شەڕی نێوان دوو ڕێژیمی دژە کوردی کۆماری ئیسلامی و بەعسی عێراق دا، شاری سەردەشت کەوتە بەر پەلامار و لە لایەن ڕێژیمی روخاوی بەعسەوە کیمیاباران کرا. لە ئاکامی ئەم کیمیا بارانەدا، زیاتر لە ۱۰۰۰ کەس بوونە قوربانی و بەهەزاران کەسی دیکەش بریندار بوون .

مەرگەساتی کیمیاباران کردنی سەردەشت لە ساڵی ۱۳۶۶دا لە ئاکامی ململانێ و شەڕی نارەوای دوو ڕێژیمی بەعس و کۆماری ئیسلامیدا خوڵقا. بە واتایەکی دیکە سەردەشت لەو کاتەدا بووە گۆڕەپانی شەڕەکە و بەم جۆرە بووە قوربانی سیاسەتە شەڕئامێزەکانی دوو ڕێژیمی دژە کوردی بەعس و کۆماری ئیسلامی. هاوکات نابێ ئەوەش لە بیر بکەین کە ئەو کاتە شاری سەردەشت وەک گۆڕەپانێک بۆ ململانێ نێوان بەعس و کۆماری ئیسلامی زۆر مەبەستدارانە دیاری کرا بوو. ئەو کات هەر دوو ڕێژیمەکە بە جیا وەک هەمیشە بە توندی سەرکوتی بزووتنەوەی کوردیان هەم لە باشوور و هەم لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکرد، بۆیە بۆیان گرنگ بوو کە مەیدانی شەڕەکەیان کوردستان بێ. ئەمەش لە مێژوودا سەلماوە کە هەمیشە ئەو داگیرکەرانەی کە کەوتوونەتە شەڕ و کێشەوە لەگەڵ یەکدتر کوردستانیان کردۆتە مەیدانی شەڕی خۆیان و لەو نێوانەدا هەر کورد بۆتە قوربانی.

کارەساتی کیمیاباران کردنی شاری سەردەشت لە ساڵی ۱۳۶۶دا بە پێی یاسای نێودەوڵەتی دەچێتە خانەی تاوان دژی مرڤایەتی و ژینۆسایدەوە. چونکە پاش جەنگی جیهانی یەکەم، لە ساڵی ۱۹۲۵دا بە پێی پرۆتۆکۆلی ژێنێف کەڵک وەرگرتن لە چەکی کیمیایی قەدەغە کرا. کەچی دوای ۶۲ ساڵ بە شێوەیەکی دڕندانە و بێ بەزەییانە و بەربڵاو ئەم چەکە دژی خەڵکی بێ تاوانی سەردەشت بەکار هێنرا. جگە لەمەش کیمیاباران کردنی شاری سەردەشت بە پێی بڕیارنامەی ساڵی ۱۹۴۸ دەچێتە خانەی ژینۆسایدی سوورەوە و دەبێ ئەنجامدەران و خوڵقێنەرانی تاوانەکەش لە دادگایەکی نێونەتەوەیی یان نێوخۆییدا سزا بدرێن.

بەرانبەر بە کارەساتی کیمیاباران کردنی شاری سەردەشت، وڵاتانی جیهان و ناوچەکە بێدەنگ و بوون و هەڵوێستێکی ئەوتۆ نەهاتە گۆڕێ کە ڕێگا لە دوو پاتبوونەوەی ئەم جۆرە تراژیدیایانە بگرێ و هەر ئەم بێدەنگیەش بووە هۆی ئەوەی کە ڕێژیمی بەعس ساڵێک دواتر ئەم چەکە قەدەغە کراوە لە ئاستێکی بەرفراوانتردا دژی خەڵکی بێ تاوانی هەڵەبجە بە کار بهێنێ.

تا ئێستا کە چەندین ساڵ بە سەر ئەو مەرگەساتەدا تێدەپەڕێ، لە هیچ دادگایەکی نێوخۆیی و نێونەتەوەییدا دۆسیەی کیمیاباران کردنی شاری سەردەشت نەهاتۆتە گۆڕێ، تا ئەوەی خوڵقێنەرانی ئەم کردەوە نامرۆڤانەیە بە سزای خۆیان بگەێندرێن .

ئێستاکەش کە چەندین ساڵ بەسەر ئەو مەرگەساتەدا تێدەپەڕێ، کاریگەری کیمیاباران کردنی ۷ی پووشپەڕ بە سەر شاری سەردەشتەوە ماوە و زۆرن ئەوانەی کە بە هۆی ئەو کیمیابارانەوە کەم ئەندامبوون و ئێستاش بە دەست ئێش و ئازارەوە دەناڵێن.

لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێین کە دروستە وڵاتانی ناوچەکە و دەوروبەر بەرانبەر بەو مەرگەساتە بێدەنگ بوون و تا ئێستاش خوڵقێنەرانی ئەم کردەوەیە لەم پێوەندییەدا بە سزای خۆیان نەگیشتوون، بەڵام بۆ هەمیشە یادی ئەو مرۆڤانەی کە ڕۆژی ۷ی پووشپەڕ بوونە قوربانی دەستی خوێنمژانی کورد لە دڵی هەموو کوردێکی نیشتمانپەروەردا دەمێنێ و

ئەو مەرگەساتە تاڵە لە مێژووی کورد دا لە بیر ناکرێ.

سەرچاوە : ماڵپەری کوردستان و کورد

لە ڕێوڕەسمێکی تایبەت دا یادی بیست ساڵەی بۆردمانی شیمیایی سەردەشت کرایەوە

لە ڕێوڕەسمێکی تایبەت دا یادی بیست ساڵەی بۆردمانی شیمیایی سەردەشت کرایەوە

لە ڕێوڕەسمێکی تایبەت دا لە بنکەی دەفتەری سیاسی یادی بیست ساڵەی بۆردمانی شیمیایی شاری سەردەشت لەلایەن ڕێژیمی بەعسەوە کرایەوە.

٢٨ ی جۆنی ٢٠١٠

یادی شیمیایی بارانی شاری سەردەشت لە وڵاتی سویس بەرز ڕاگیرا

ڕۆژی یەکشەممە ٦/٢٧ لە بنکەی کۆمەڵەی کوردان لە نزیک شاری ئاراو، کۆمیتەی سویسی هەریەک لە چاودێری کوردۆساید – چاک، کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان، حیزبی دێموکراتی کوردستان، سازمانی خەباتی کوردستانی ئێران یادێکی پڕ شکۆ بۆ بیستوسێ ساڵەی کارەساتی کیمیابارانی شاری سەردەشت و ڕەشەهەرمێ و ناوچەکانی دەوروبەری، سازکرا، کە لە بەرواری ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧ دا و لە لایەن فرۆکە مەرگوەشێنەکانی رژێمی بەعسی روخاوەوە رویدا.

سەرەتا مەراسیمەکە بە چەند خولەکێک وەستان بۆ گیانی سەرجەم شەهیدانی ڕێگای رزگاری کوردستان بە گشتی و شەهیدانی ئەو کارەساتە بە تایبەتی دەستی پێکرد، پاشان وتاری هاوبەشی هەرچوار لایەنی ڕێکخەری مەراسیمەکە لە لایەن هیوا ناسیحەوە خوێندرایەوە، دواتر کاک فازڵ عوسمان بە دەنگە خۆشەکەی و بە یارمەتی کۆرێک هۆنراوەیەکی بەو بۆنەیەوە پێشکەش کرد، کە جێگەی سەرنجی ئامادەبوان بوو. ئینجا مامۆستا فەوزی رە رمزیی بابەتێکی لێکۆڵینەوەی لەسەر کارەساتەکە خوێندەوە. پاشان کاک رەحمان. ئیبراهیم زادە. هەندێک یادەوەری کاتی کارەساتەکەی گێرایەوە و هۆنراوەیەکیشی لەسەر ئەو مەرگەساتە پێشکەش کرد. پاشان فیلمێکی دۆکیۆمێنتی لەسەر کیمیابارانەکە بە پرۆژێکتۆر نمایشکرا، دواتر هەڤاڵ مەمەد نوێنەری کۆمەڵەی کەلتوری کوردان لە ئاراو وتارێکی پێشکەش کرد، بە دوای ئەودا کاک کاوە ورمێ هونەرمەند وسیاستوانی رۆژهەڵاتت وتارێکی دا و بە دەنگە زوڵاڵەکەشی لاوانەوەیەکی هەستهەژێنی پێشکەشی ئامادەبووان کرد.

نوێنەرانی هەر یەک لە پارتی دیموکراتی کوردستان، بزوتنەوەی گۆڕان، یەکگرتوی ئیسلامی کوردستانیش پەیامی خۆیان ناردبوو، لەبەر کەمی ماوە نەخوێندرانەوە.

شایەنی باسە مەراسیمەکە بە گیانێکی کوردانەی بەرز و لە نێو پیشانگایەکی تایبەتی شەهیدانی کیمیاباراندا بەرێوەچوو. جەماوەرێکی بەرچاویش لە کوردانی هەر چوار پارچە ئامادەی یادەوەرییەکە بوون.

دەکرێیت بڵێین لە وڵاتی سویسدا ئەمە بۆ دووەم جارە لە مێژووی ئەو کارەساتەدا یادی دەکرێتەوە، کە هەمان ئەو لایەنە ناوبراوانە سازیان کردبوو. ئەمساڵیش لەسەرتاسەری وڵاتانی ئەوروپادا تەنیا لەم وڵاتەدا ئەو یادە کرایەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان

کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان

سازمانی خەباتی کوردستانی ئێران

چاودێری کوردۆساید – چاک

٢٢ ساڵەی یادی کیمیا بارانی سەردەشت

٢٢ ساڵ لە مەوبەر شارە خنجیلانەکەی سەردەشت و چەند گوندی دەوربەری کەوتە بەر هیرشی درندانەی فرۆکە شەرکەرەکانی رژێمی بەعسی عێراق و کیمیا باران کرا. لەو جینایەتە درندانەیە دا سەدان کەس گیانیان لە دەست دا، هەزاران کەس بریندار بوون و هەزارانیش تا درێژایی تەمەنیان ئاسەواری رەوانیی ئەو کردەوە دژی مرۆڤایەتییەیان لە رەوانیان دا دەمێنێ.

شاری سەردەشت و دەوروبەری هەمیشە مەڵبەندی ئازادیخوازانی گەلی کورد و تەنانەت گەلانی دیکەی ناوچەش بووە. لە هەمو گۆشە و کەنارەکانی کوردستان را پیشمەرگەی کورد بۆ حەسانەوە و خۆ ئامادە کردنەوە پاڵی وە چیا سەر بەرزەکانی ئەو ناوچەیە داوە. ناوچەی سەردەشت مەڵبەندی گەلێک قارەمانی ڕێگای رزگاری گەلی کوردە و تا ئێستاشی لە گەڵ بێ بە گوێرەی ژمارەی دانیشتوانی، دەتوانین بڵێین زۆرترین ڕێژەی کادری سیاسی و پێشمەرگەی لە نێو ریزی تێکۆشەرانی ڕێگای رزگاریی گەلی

کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دا هەیە.

ناوچەی سەردەشت لە سەردەمی کۆماردا یەکێک لە ناوچەکانی شەڕی ڕزگاری بو. لە جوڵانەوەی ٤٧،٤٦ دا ناوەندی جوڵانەوە بو. لە شۆڕشی ئەیلولی باشوری کوردستان دا پشتی جەبهەی شۆڕش و مەڵبەندی کۆکردنەوەی یارمەتی بۆ شۆڕس بوو. لە سەر هەڵدانەوەی شۆڕشی نوێی باشوری کوردستان لە دوای قەرارداده شومەکەی ئەلجەزایردا، ناوەندی شۆڕشی تازە بوو سەر کردایەتی جووڵانەوەی باشوری کوردستان لەوێ بوو.

ناوچەی سەردەشت لە شۆڕشی گەلی کورد لەدوای ڕوخانی ڕژیمی پاشایەتی لە ئێران دیسان بو بە ناوەندی جووڵانەوە و سەرکردایەتی شۆڕش تا ئەو کاتەی کە ناوچەی پێ دەپارێزرا هەر لە ناوچەی سەردەشت بوو.

ئەو ڕقەی دوژمنانی گەلی کورد لە سەردەشت و دەوروبەریان هەڵگرتبو بە خۆڕایی نەبوو. هەم ڕژیمی جینایەتکاری بەعس و هەم ڕژیمی کۆنە پەرەستی کۆماری ئیسلامی لەو ناوچە سەر بەرزەی کوردستان لە بەهانە دەگەڕان. بۆیە یەکێکیان ئەو مەڵبەند و شارە خنجیلانەیەی کردبو بە مۆڵگەی ژمارەیەکی زۆر لە هێزە سەر کوتکەرەکانی و ئەوی دیکەشیان بەهانەی بۆ هەڵکەوتبو تا زەهری ڕق و کینەی خۆی بەو مەڵبەندە شۆڕشگێرە و سەنگەرە لە گیران نەهاتووە بڕێژێ.

هەر بۆیە ڕۆژی ٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧ ڕژیمی بەعسی خوێنخۆر لافاوی کیمیایی بە سەر شارەجوانەکەی سەردەشت و دەوروبەری دا باراند و دڵی پڕلە قینی خۆی ئاسودە کرد و هەزاران خێزانی کوردی بۆ هەمو ماوەی ژیانیان داخدار کرد.

لە یاد و بیرەوەری ئەو ڕۆژەدا جێگای خۆیەتی وەک هەمو ساڵی لە غەم پەژارەی خزم و کەس و کاری قوربانییەکان دا بەشدار بین و بەڵێن بە شەهیدەکان بدەین کە تا ڕزگار بونی وڵاتەکەمان لە دەستی هەمو دوژمنە ڕەنگاوڕەنگەکان هەدا نادەین و نایەڵین خوێنی بە نا حەق ڕژاویان بە فیڕۆ بڕوا.

ڕووحی شەهیدە سەربەرزەکان شاد

٢٢ی جۆنی ٢٠٠٩

کومیتەی بەڕێوەبەری حیزبی دیموکڕاتی کوردستان لە دەرەوەی وڵات

سەردەشت ١٩٨٧

نووسینی: باقی تالبولعیلم

٢٦ ی مانگی یونی ٢٠٠٩ ی زایینی ئێران و عێراق شەڕێکی خوێناوی و درێژخایەنیان لە ڕێکەوتی ٢٢ ی سێپتامبری ١٩٨٠ ی زایینی، دەستپێکرد کە هەتا ڕێکەوتی ٢٠ ی ئاگۆستی ١٩٨٨ ی زایینی، خایاند. ئەم شەڕە تەنیا شەڕ لە نێوان دوو هێزی نەیاری چەکداری دوو لایەن نەبوو، بەڵکو ئەم شەڕە کوژرانی خەڵکی بێ تاوانی وماڵوێرانی قورس هەر دووک وڵاتی بە شوێنەوە بوو.

ڕاپەڕینی ئێران لە ساڵی ١٩٧٩ ی زایینی، بوو بە هۆی سەرهەڵدانی کێشەو ناسەقامگیری بەرین. کاربەدەستانی ئێران لە لایەک بە بڵاوکردنەوەی ئیسلامی سیاسی هەڕەشەیان لە هەموو ناوچە و بەشەکانی دیکەی دنیا دەکرد، و لە لایەکی دیکە نەیاران و ڕەخنەگرانی نێوخۆ، کە خوازیاری مافەکانی خۆیان لەدوای سەرکەوتنی ڕاپەڕین بوون، سەرکووت دەکرد.

کۆمەڵێکی زۆر لەڕەخنەگرانی سیاسی ماوەیەکی کورت دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕین لەلایەن صادق خلخالی کە دەسەڵاتی تەواوی لەلایەن ڕێبەری کۆماری ئیسلامی ئەوکات ئایەتوڵڵا خومەینی پێدرا بوو، لە سێدارە دران. خەڵک لە دژی شا ڕاپەڕینیان کرد، بۆ ئازادی و دەستەبەر کردنی دیمۆکراسی، بەڵام دەسەڵاتدارانی ئێران هەوڵیاندا بە گەورە کردنەوەی مەترسیەکانی دەرەکی، بانگەشەی هەموو موسڵمانان، بە تایبەت لەعێراق، عەرەبستانی سعودی، کووەیت، و وڵاتانی دیکەی ئیسلامیان دەکرد بۆڕاپەڕین لە دژی دەسەڵاتدارانی وڵاتەکانیان. ئەم دۆخە هەموو ناوچەکە تووشی قەیرانی ناسەقامگیری کرد، و بوو بەهۆی خوڵقانی کێشەی گەورە بۆ هەموو ناوچە. سەرکووتی نەیارانی سیاسی هاوکات بوو لەگەڵ ئەو کەشوهەواتووندە کەکۆماری ئیسلامی لە هەموو ناوچەدا خوڵقاند بووی.

عێراق کە خاوەنی زۆرینەیەکی شیعە، و هاوسێێ ئێران بوو، یەکەم وڵات بوو کە لەهەمبەر مەترسی و هەڕەشەکانی ئێران هەڵوێستی گرت، و دەستیکرد بەداگیر کردنی بەشێکی زۆر لەخاکی ئێران. ئامانجە نیزامی و سیڤیلیەکانی بە توندی، و بەهەموو کەرەستەکان لە هەموو وڵات، دایە بەر پەلاماری چەکی قورس، خۆمپارە و هێرشی ئاسمانی.

لە ماوەیەکی زۆرکورت بەشێکی بەرچاو لە خاکی ئێرانی داگیرکرد، سەرەتا شەڕ لە خاکی ئێران بوو، بەڵام لە ساڵی ١٩٨٢ ی زایینی، بەولاوە کە هێزەکانی عێراق لە ناوچە داگیرکراوەکان پاشەکشەیان کرد، یان وەدەرنران، شەڕەکە کێشرایە ناو خاکی عێراق. هەر دووک لایەن، لە عێراق، بە کەڵک وەرگرتن لە نیشتیمانخوازی، و لە ئێران لە ژێر ناوی ئیسلامگەرایی بە هەزاران کەسیان خستە ناو ئاگری شەڕ، و لە بەکارهێنانی هیچ جۆرەچەکێک، و هیچ ڕەوشێکی مرۆڤکوژانە، خۆیان نەپاراست. بە هەزاران ملیارد دۆلار لە داهاتی نەوت و سەروەت و سامانەکانی دیکەیان بۆ کڕینی چەک لە ڕوسیە، فەرانسە، ئاڵمانی ڕۆژئاوا، چین، میسر، ئیتالیا وئەمریکا بەکار هێنا. هەنووکە ئەو قەرزانەی کە لە وڵاتانی هاوپەیمان یان بانکە نێونەتەوەییەکان

وەریان گرتبوو، بە تەواوی بۆ نەدراوەتەوە. لە ماوەی ئەم شەڕە هەر دووک لایەن هەوڵیاندا بۆ دەست پەیدا کردن بە چەکی شیمیایی، و لەم ماوە دوورودرێژە، و لەبەر چاوی بیرورای گشتی دەرفەتی قڕکردنی لایەنی بەرامبەر، بە تایبەت خەڵکی بێ تاوانی سنوورەکانیان پێدرا.

لە ساڵانی پێش، و دوای تەواو بوونی شەڕەکەش، دەستیاندایە کڕینی چەکی پێشکەتوو، وەک تانگ، کەشتی و فڕۆکەی جەنگی، و دەستگەیەکی مۆدێرنی جەنیگان پێکەوەنا، کە تەنیا کوشتن و کاولکردنی هەرچی زیاترو بەربڵاوتر مەبەستیان بوو. ڕاستە شەڕ لە ئاکامی کێشەیەکی کۆن وچارەسەر نەکراو سەری هەڵدا، بەڵام هەڕەشەی ناردنی شۆڕشی ئیسلامی بۆ هەموو ناوچە، کە لە دوای ساڵی ١٩٧٩ زایینی، دەستی پێکرد بوو، ڕۆڵی سەرەکی هەبوو ئاکامەکانی دوایی، بەتایبەت هەڵایسانی شەڕی خوێناوی لە نێوان ئێران وعێراق.

کەڵک وەرگرتن لە چەکی کۆمەڵکوژ: عێراق لەم شەڕە بەشێوەیەی بەربڵاو چەکی ژەهراوی، شیمیایی وعەسەبی هەم لە دژی نەیارانی خۆی، بەتایبەت لە کوردستانی باشوور، و هەم لەدژی خەڵکی بێ تاوان، بەتایبەت ناوچە کوردنشینەکان ڕۆژهەڵات بەکارهێنا. هێزەکانی ئێران، پێشووتر شەڕێکی سازماندراویان لە دژی کوردەکان، بەر لە هەڵایسانی شەڕی ئێران وعێراق دەستپێکرد بوو، و لە ماوەی شەڕ، و دوای شەڕیش لە سەری بەردەوام بوون.

سەردەشت یەکێک لەو کۆمەڵە شارانە بوو کە لە ماوەی ئەم شەڕەدرێژخایەنە چەند جاران لە لایەن هێزەکانی عێراق وەبەر پەلاماری هێزی زەمینی وئاسمانی عێراق کەوت. لە ڕێکەوتی ٧ ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ ی هەتاوی، بەرامبەر بە ٢٨ ی مانگی یونی ١٩٨٧ ی زایینی، شاری سەردەشت کەوتە بەر بۆمبارانی شیمایی فڕۆکەکانی عێراق.

لە ئاکامدا بوو بەهۆی ئەوە کە سەدان کەس گیانی خۆی لە دەست بدەن، و هەزاران کەسیش بریندار بن، کە هەنووکە ئازارەکانی ئەم هێرشە لە سەر جەستەیان هەرماوە.

سەردشت شارێکی کوردستانە کە لە پارێزگەی ئازەربایجانی ڕۆژئاوادایە، ولە ٢٠ مایلی سنووری نێوان ئێران وعێراقدایە.

٢٢ ساڵ لەمەوبەر فڕۆکەکانی عێراق ڕژاندنی بارانی ژەهری چەکی شیمیایی بەسەر ناوەندی ئەو شارە، کە ڕێژەی نزیکەی 40000 هەزارکەس دەبوو، سەدان کەسیان کوشت، و هەزاران کەسی بێ تاوان، بەتایبەت ژنان ومنداڵانی ئەو شارەیان بریندارکرد. شەڕی ئێران و عێراق زۆر کارەساتی تراژێدیکی لە ناو سینگی خۆیدا حەشار داوە کە هەنووکە بەشێکی زۆریان هەروا بەنهێنی ماون و ئاشکرا نەکراون، سەردەشت یەکێک لەوانەیە کە بە دەگمەن لە مێدیاکاندا باسی لێوە دەکرێت.

٢٦ی جۆنی ٢٠٠٩

لە یادی٢٢ ساڵەی کارەساتی کیمیابارانی سەردەشت دا

لە ساعەت٤ تا ٨ی ئێوارەی ڕۆژی هەینی ٢٦ی جۆنی ٢٠٠٩ ،لقی نۆروێژی ڕێکخراوی چاک، کۆریادێکی بۆ ریز گرتن و زیندوو ڕاگرتنی یادی شەهیدانی کارەساتی کیمیابارانی شاری سەردەشت، لە یەکێک لە سالۆنەکانی کتێبخانەی فروسەت سەنتەر لە شاری ئۆسلۆی پایتەختی وڵاتی نوروێژ پێک هێنا.

سەرەتا بەرێز کاک ڕەفیق بەرپرسی ڕێکخراوی چاک لە نۆروێژ، کە بەرێوەبەری پرۆگرامەکەش بوو بە پێشکەش کردنی وتەیەک بەرنامەکانی کۆریادەکەی ڕاگەیاند.

پاشان ئەم بەرێزانە وتار و بابەتیان پێشکەش کرد:

١- کاک عەلی ڕەحیمی کە لە وڵاتی هولەندا را بۆ ئەم کۆریادە دەعوەت کرابوو. ناوبراو لە ماوەی کاتژمێرێکدا وێرای پێشاندانی فیلم و وێنەو دیکۆمێنتی پێوەندی دار بە کیمیابارانی شاری سەردەشت، باسی ئەو مەرگەساتەی کرد کە بۆ خۆی لە کاتی بۆمبارانەکەدا لە نزیکەوە دیتبوونی.

٢- جێگری بەرپرسی ڕێکخراوی چەپی نۆروێژ لە ئوستانی ئۆسلۆ، سەبارەت بە هەوڵەکانی حیزبەکەیان سەبارەت بە بەرەسمی ناسینی کۆمەڵکوژی و ئەنفال و... قسەی بۆ بەشداران کرد.

٣- خاتوو پەخشان ئەحمەدی باسێکی سەبارەت بەوە کە چیمان بۆ زیاتر ناساندنی کارەساتی سەردەشت کردوە پێشکەش کرد.

٤- کاک ئەنوەر سولتانپەنا وێرای باسێکی کورت سەبارەت بە نەهامەتیەکانی گەلی کورد، بە خوێندنەوەی پارچە شێعرێک باوبەشی خەمی خۆی بۆ بنەماڵەی قوربانیانی کارەساتی سەردەشت ڕاگەیاند.

٥- کاک هاشم ڕۆستەمی لە باسێکی ٢٠ خولەکی دا ئاماژەی بە بەشێک لەو هۆکارانە کرد کە لە کاتی خۆیدا بونەتە هۆی ئەوەی کە ئەم کارەساتە سامناکە وەک خۆی، نەک هەر لە دونیای دەرەوەدا، بەڵکوو لە ناو خۆی کوردستانیشدا وەک پێویست دەنگی نە دایەوە.

لە بەشێکی دیکەی قسەکانی دا ناوبراو وێرای ئاماژە بە ڕوداوکانی ئەم دوو دەیەی ڕابردوو و کاریگەریان لە سەر خەباتی خەڵکی کوردستان، ئاماژەی بە چەند خاڵی گرینگ کرد کە ناوبراو پێی وابوو ڕەچاو کردنیان دەبێتە بەربەستێکی بەهێز لە بەردەم دووبارەبوونەوەی ئەو کۆمەڵکوژیانەی بە سەر گەلەکەماندا هاتوون. هەروەها ناوبراو ئاماژەی بە

ئەوە کرد کە هێچ پاساوێک ئەم جنایەتەی حکومەتی حیزبی بەعسی عێراق دانا پۆشێت.

٦- لەم برگەیەدا شانۆیەک پێشکەش کرا کە کاک کەیوان پشدەری ئامادەی کردبوو.

٧- کاک نادر ئەمینی وەک بنەماڵەی شەهیدی ئەم کارەساتە، کە بۆ خۆشی لە کاتی شیمابارانەکەدا لە سەردەشت ببوو، باسی ئەو دیمەنە دڵتەزێنانەی کرد کە لە نزیکەوە بە چاوی خۆی دیتبوونی.

٨- کاک عەلی قادر، بە بابەتێکی ئەدەبی بەشداری کۆریادەکەی کرد. نابراو زۆر بە ئیحساسەوە بەسەر هاتی مام قادری خەلکی گوندی رەشەهەرمێی نزیک شاری سەردەشتی کردبۆ چیرۆکێکی راسەقینە. مام قادرێک کە لەو کیمیا بارانەدا نزیک بە تەواوی ئەندامانی بنەماڵەکەی لە دەست دابوو.

شایانی باسە کە لە بەشی پێشانگادا ژمارەیەکی زۆر لە وێنەی بریندارەکانی کیمیابارانی سەردەشت دەبیندران، کە دڵێکی زۆر بە جورئەتی دەویست تا مرۆڤ بتوانی تەماشای ئاسەواری ئەو جنایەتە سامناکە بکات.

لە کۆتایی دا ئامادەبوانی کۆریادەکە کە ژمارەیان نزیکەی سەد کەس بوو سوپاسی رێکخراوی چاک یان کرد بۆ بەرێوە بردنی ئەم کۆریادە

٢٦ی جۆنی ٢٠٠٩

نیشتمان .

نووسینی: مێهدی بیگزادە .

وەرگێرانی: عەبدوڵلا عەبدوڵلا پوور

نیشتیمان گیان درانگە هەستە کاتی قوتابخانەیە

نیشتمان: ئاخ چەند جارم پێگوتی بەم نێوە بانگم مەکەن نێوی من ژینوسە، بۆ مەگەر لەبەر ئەو کۆخانەی باوکم خەوم بە چاوان دا دێ کە دەبێ لە کاتی خۆیشی لەخەم هەستم.

ژینوس لە سەر جێ خەوەکەی را بە نیوە هەستانەوە دەچێتە پێش ئاوێنە. "وەی رووخسارم چۆن هەڵمساوە" . ئاوێک بە دەموچاوی دادەکات. "دایە شاڵوارە نوێیەکەم لەکوێیە"

دایک: مەگە نەمکوت گیرت پی دەدەن ئەگەر هاتیەوە لەبەری بکە

ژینوس: تۆ کارت بەم کارانە نەبێ من بۆخۆم دەزانم چۆن وڵامیان دەمەوە، شتێکی دیکە سندوقی جوانکاریەکەم دیار نیە لە لای کتێبەکان بوو.

دایە هیچ ناخۆم تەنیا بە بابم بڵێ کە پۆلەکەم خەریکە تەواو دەبێ پێویستم بە دە هەزار تمەنی‌یەکە.

دایک: دایکم، مەگەر پێرێ دەهەزار تمەنت لە من وەرنەگرت، شتێکیشت کە پێویست نەبوو کەمێک دەست پێوە بگرە ئێمە جیا لەو کەچە پووڵە کە باوکت وەری دەگرێ داهاتێکی ترمان نیە

ژینوس: جا من چ بکەم منداڵتان نەبایە ئەم هەموو مرۆڤەی زامداری شیمیایی لە شاردا کار دەکەن بەڵام بۆ بابی ئێمە ناتوانێ! بۆ ئێوە جیا لەم مۆبایلە شتێکی‌ترتان بۆ کڕیوم؟!!

بێ ویژدان مەبە بۆ خۆشت دەزانی کە بابت ناتوانێ کار بکات دوایش چ شتێکت ویستووە بۆمان نەکڕیوی، کۆمپیوتێرت ویستوە بۆمان کڕیوی، مۆبایلت ویستووە بۆمان کڕیوی، گوتت بۆ دیوی خۆم تیڤیم دەوێ ماهوارەم دەوێ نازانم دی وی دیم دەوێ هەمومان بۆ کڕیوی کەوش و لیباسیش هەر کە مۆدەکەی گۆڕا ئی تۆش دەگۆڕێ مانگێ هەشتا، نەوەد هەزاریش کە خەرجی رۆژانەتە، زیاتر وەردەگری بەڵام کەمتر نا!

ژینوس: چاو لە کچی خەڵکی بکە بابیان چهایان کە بۆ ناکەن هەر ئەو ئاتوسایەی کچی جیرانمان بابی ماشێنی بۆ کریوە.

دایک: کامەی دەڵێی؟ گیارەنگی دەڵێی؟

ژینوس: ئاخ ماندوو بووم لەم هەموو نێوە کوردیانە نیشتیمان، گیارەنگ، فرمێسک، کانی، شۆرش خەبات بۆ دەنا دەمانهەوێ بچین بۆ شەڕ یان بۆ شاخ نێوێکی بەنازو باکلاستان دانابان.

دایک: ئەتۆ هاورێکانی خۆت دەبینی؟ لانیکەم چاوێکیش لە کچەکانی دیکە بکە کە مانتۆو شەڵوارەکانیان بە نۆرە لە بەر دەکەن.

دەنگێکی لەرِو لاواز لە سوچی دیوەکەوە دەبیسترێ "کچێ لێی گەرێ ها بیدێیە وەدرەنگ دەکەوێ".

ژینوس: قوربانی دەستت بابە، من رۆیشتم درەنگ دێمەوە کلاسی "تقویتی"مان هەیە.

هەر کە دەرکەکەی لەدوای خۆی پێوەدا مۆبایلەکەی کە دایم زەنگی لێدەدا وەڵامی دایەوە

. سڵاو کەیوان ئەگەر وڵامم نەدەدایەوە واتە نەمدەتوانی!

کەیوان: سڵاو، ئاخر درەنگە دیسان درەنگ دەبێ

ژینوس: ئەوە هاتم، راستی کێت لەگەڵە؟

کەیوان: مێهران

ژینوس: سڵاوی من بگەیەنە بە کاک مێهرانو پێی بڵێ شەیدا لێی تووڕەیە .

کە گەیشتە بەر دەرکێ وەک هەمیشە شەیدا چاوەڕوان بوو

شەیدا: کچێ تۆ چەندە دەنووی ناڵێی درەنگ دەبێ وەرە با زوو بڕۆین ماڵتە ئەم کوڕانەش بێتامیان کردووە وەک پەیکەر لەوێ راوەستاون نە ئیشارەیەک نە پێکەنینێک نە سڵاوێک

مرۆڤ بێزار دەکەن

ژینوس: کوڕن دەی، دەڵێن کچ شەرمنن بەڵام کوڕەکان زۆر زۆر شەرمنترن چاو لێکە.

ژینوس دەستی بۆ لای کوڕەکان هەڵدێنێ "سڵاو کوڕەکان"

کوڕەکان: چەندە شێتە ئەم کچە لە ناو ئەم هەموو خەڵکە خەریکە دەست بۆ ئێمە دەجولێنێ.

کوڕەکانیش بۆ ئەوەی کە کەم نەهێنن بە ئیشارەی دەست وڵامیان دایەوە

ژینوس: ئەرێ شەیدا ئەم کوڕە، مێهران زۆری خۆش دەوێی

شەیدا: بۆ دەنا کوڕ نەماون تاکوو وڵامی ئەمە بدەمەوە وەرێ کەوە.

کچەکان پێش دەکەونو کوڕکانیش وەک هەمیشە بەدوایاندا دێن.

لە رێگای قوتابخانە چەند گەنج خەریکن بانگەوازێک لە دیواری دەدەن.

ژینوس: دیسان ئەو بێکارانە دەرکەوتنەوە

شەیدا: بەڵێ بێتامیان کردوە دیسانیش تیرۆژە، دادەی بزانم چ رووی داوە نە ئی ئەنجومەنی زامدارانی شیمیایی‌یە داوای ناردنی بابەتیان کردووە بۆ ٧ی پووشپەڕ

ژینوس: بەڵێ بۆیان دەنێرم سی دی یەک لە دەنگی کۆخەکانی بابمیان بۆ دەنێرم، وەرە لێیان گەرێ ئەوان لەوان بێکارتر .

کوڕەکان وەپێش دەکەون بای کچەکان رێگاکەمان دیسان لێک جیا دەبێتەوە تاکوو زەنگی کۆتایی

ژینوس: بای. شەیدا، تۆ بۆچی وڵامان نادەیەوە؟

شەیدا: ئاخر بۆخۆت دەزانی کە من دۆستم هەیە بۆ دبێ لەگەڵ مێهرانیش بم

ژینوس: شێتە بۆ ئارەش جیا لە تۆ دۆستی دیکەی نیە گومانی تێدانیە کە هەیەتی تۆش دەبێ هەت بێ

شەیدا: بۆ دۆستی تۆ وایە؟

ژینوس: من بڕوای تەواوم بە کەیوان هەیە.

***

خانمی سەعادەتی: هەروەک ئاگادارن لە داهاتوویەکی نزیک دا هاوکات دەبین لەگەڵساڵرۆژی بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت بە سەرنج دان بە بانگەوازێک کە ئەنجومەنی زامدارانی شیمیایی لە تەواوی شارو قوتابخانەکاندا بڵاوی کردۆتەوە داوای لە تەواوی هاوڵاتیانی هۆگرو هونەرمەند کردوە کە هاوکاریان بکەنو بە سەرنجدان بەوەی کە لەم کلاسەدا ٧ کەس لە ئەندامانی بنەماڵەی ئێوە زامداری شیمیایین و هەروەها دوو شەهیدی شیمیاییمان هەیە چاوەروانم

چالاکیەکی شایانو شیاوتان هەبێ.

وەرن ئەمرۆ سەبارەت بە ٧ی پووشپەر قسە بکەین دەرکو تێگەیشتنی ئێمەو هەروەها رادەی ناسینمان تا چ رادەیەکە هەر لە ریزی پێشەوەی کلاسەوە دەست پێدەکەم لەیلێ تۆ بڵێ؟

لەیلێ: بەراستی من زانیاریەکی ئەوتۆم نیە تەنیا دەزانم کە ٧ی پووشپەڕ هاوکاتە لەگەڵ بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت، هەرئەوە.

دەنگێک لە نێو کچەکاندا: زەحمەتت کێشا

ئاسیە: بە سەرنج دان بە زۆری کتێبەکان و تاقی کردنەوەکانی کۆتایی ساڵ تاکوو ئێستا بیرم لێ نەکردۆتەوە.

سەبری: بە درێژایی هەشت ساڵ شەڕ، سەدام حوسێن لە دژی ئێمە کەڵکی لە چەکە کۆمەڵکوژەکان وەرگرت کە بوو بەهۆی شەهید بوونی سەدان کەس و زامدار بوونی هەزاران کەس.

سەعادتی: نیشتیمان تۆ بڵێ؟

نیشتیمان: مامۆستا چەند جار بڵێم من ژینوسم

سەعادتی: ئەو دەفتەرەی کە بە منە نیشتیمانی نووسیوە من کارم بەوە نیە کە نێوەکەت گۆریوە بەڵام دەزانم کە واتای نێوەکەت نازانی کە ئاوا بێ بایەخە لەلات، دەڵێن وەتەن، خاک، نیشتیمان، دایکی یەک میللەتە. ئێستا وای بێننە بەرچاوتان ئێمە بۆ خاکەکەمان منداڵێکی باش بووبین، بۆچی کاتێ قسەیەک لە خۆتان، ناسنامەتان یان وشەیەکی کوردی دەبێ یان دەبیستن هەڵدێن بۆچی لە کورد بوون بیزارن زۆرم بەلاوە سەیرە کە کاتتان نەبووە کە مێشکی داخراوتان کەمێک خەریک بکەن ئێوە مناڵانی سەردەشت یان هەر شوێنێکی کوردستان چ بتان هەوێ چ نەتان هەوێ ٧ی پووشپەڕ یان بۆمبارانی هەڵەبجە بەشێک لە ناسنامەی ئێوەیە لەگەڵ ئەوەی کە ئەم کارەساتە هەر لەشاری ئێوە رووی داوە ناتوانن رستەیەکی بەکەڵکی سەبارەت باس بکەن .

سەعادەتی: لە کاتێکدا کە تۆنی دەنگی زۆرتر دەبوو درێژەی پێدا چاوەرێی ئەوە نیم کە ئێوە هەر کامێکتان نوێنەری بنەماڵە زەجر کێشراوەکانی سەردەشت بن چاوەرێی ئەوە نیم هاوار بکەن و لە مافی خوراوی خۆتان بەرگری بکەن هەرچەند کە ئەم چاوەروانیانە غەیر مومکین نین و دەست وێراگەیشتنیان دوور نیە حەتمەن ئەوە بزانن و تێبگەن،

خەڵکی ساڵی ١٣٦٦ وەک ئێوە خەریکی ژیانی خۆیان دەکرد ئەوان هیچ خەتایەکیان نەبوو کە بە خراپترین شێوە مەرگ هاتە پێشوازیانو ئێستاش کە ئێستایە ئەم پێشوازیە لە مەرگە درێژەی هەیە بەڵام بەم جیاوازیە کە تا گەیشتن بە مەرگ سەد جار دەمرنو زیندوو دەبنەوە بروا بکەن ئەم کارەساتە لە هەر شوێنێکی‌تری جیهان رووی دابا بێدەنگ دانەدەنیشتنو لە پرۆتستۆ کردنی دا بە هەر شێوەیەک نکۆلیان نەدەکردو هۆلۆکاستێکیان لێ درووست دەکرد .

پرسیارێکم هەیە، پێت دەڵێن بە زووی دەمری، باشە تۆش دەڵێی هەمووی ئێمە دەمرین ئێستا ئێمە کەمێک زووتر کێشە نیە، بەڵام ئەگەر بڵێن تاکوو گەیشتنە بە مەرگ هەموو رۆژێ ژانت لەگەڵە ئەو جارە چ دەڵێن ئەم ژانە واژەیەکی بچوکە بەڵام لە خۆیدا جەهەننەمێکی گەورەی هەیە، ئێستا کە ئێمە دەمانهەوێ لە منداڵی زامدار یان شەهید شیمیایی بپرسین سەبارەت بە ٧ی پووشپەڕ شتێک و بۆ وتن پێیە ئەو رستەیەکمان پێبدات کە لەوانەیە ئەوی لە ئاگاداریەکدا بینیبێت ئەو مافەم دەنێ لۆمەتان بکەم مەگەر دەبێ 7ی پووشپەڕێکی‌تر دووبارە بێتەوە تاکوو ئێوە ئاگادار ببنەوە.

بێدەنگی کلاسەکەی داگیر کردبوو دەستێک لە ئاخرین ریزی کلاسەوە بەرز بۆوەو ئیزنی خواست.

سەعادەتی: شێوا بڵێ؟

شێوا لە کاتێکدا کە زمانی گیرابوو وتی: "بابم زامداری شیمیایی بوو دوو ساڵ لەمەوبەر توانای نەماو شەهید بوو لە کاتی مەرگ دا پێی گوتین مەهێڵن مێژوو ئیزن بە خۆی بدات وەها زوڵمێک دووبارە بکاتەوە بەڵێ لە دوای دوو ساڵ کەم کەم رێگایەک دەتوانم بێنمە بەر چاوم کە وتەکەی بابم تا رادەیەک بکەمە کردەوە.

سەعادەتی: دڵخۆشم شیوا هیوادارم کە بە هاوکاری یەکتر نەهێڵین مێژوو ئیزن بە خۆی بدات وەها زوڵمێک دووبارە بکاتەوە.

دوانیوەرۆی ئەو رۆژە، زەنگی کۆتایی بوو مامۆستای ئەدەبیات خانمی محەممەدی کچی نا ساڵی خوێندن خەریکە تەواو دەبێ دەرسەکەمان کە تەواو بووە ئەمرۆ باسەکە ئازادە سەبارەت بە هەر شتێک کە پێتان خۆشە، ئێستا سەبارەت بە چی قسە بکەین.

ژینوس: ٧ی پووشپەڕ

محەممەدی: چی؟ بابەتێکی‌تر نەبوو کە بمانهەوێ قسەی لەسەر بکەین بۆچی سەبارەت بە خۆمان قسە نەکەین.

چرۆ: ئەمرۆ لە کاتی دەری خانمی سەعادەتی تەنیا باس لە سەر ٧ی پووشپەڕ کرا ئێستاش دەمانهەوێ زانیاریمان زۆرتر بێ.

محەممەدی: کەوایە خانمی سەعادەتی دووبارە مێشکی تێک داون، لەباتی دەرس وتنەوە ئەویش دەرسی شیمی دێت سەبارەت بە ٧ی پووشپەڕ باس دادەنێ، من دەڵێم مرۆڤ ئەگەر دەیهەوێ پێش بکەوێو هەمیشە دڵخۆش بێ نابێ بەلای ئیحساساتەوە بروات دەرسەکانتان بخوێنن، خەریکی خۆشی بن چتان بە ٧ی پووشپەڕ داوە.

شەیدا، بەڵام خانمی سەعادەتی دەڵێ ٧ی پووشپەڕ بەشێکە لە ناسنامەی ئێمە.

محەممەدی: ناسنامە، ناسنامەی من ئەمرۆ بە چ کەڵکی من دێت؟

محەممەدی دەیویست درێژە بە قسەکانی بدات کە لەرزەی دەنگێک لە نێوان کچەکاندا ئیزنی پێنەدا.

ناسنامە یان ٧ی پووشپەڕ بۆ ئێوە کە تەنیا بیر لە خۆشی خۆتان یان بە قەوڵی خۆتان بیر لە ژیانی با کلاس دەکەنەوە لەوانەیە واتایەکی نەبێ بەڵام ئیزنتان نیە لە کلاسدا فکری خۆتان بەسەر ئێمەدا بسەپێنن بەڵێ دەنگەکە، دەنگی شیوا بوو لە سەر کورسیەکەی هەستاو لە کلاس چۆدەرێ.

لە لای پیلکانەکانی هاتنە ژوورەوەی هۆڵی قوتابخانەکە شێوا لە کاتێکدا کە چاوی بریبۆ خالێکەوە دانیشتبوو.

ژینوس لە لای دانیشت

ژینوس: شیوا رات چیە گرووپێکی نەمایش پێک بێنینو هاوکاریمان لەگەڵ ئەنجومەن هەبێ.

شێوا بە سەر سورمانەوە چاوی لە ژینوس کرد چاوەروانی وەها پێشنیارێکی لە لایەن ژینوسەوە نەدەکرد

بەدڵخۆشیەوە ژینوسی لە باوەش کرد

ئەو رۆژە ژینوس زووتر لە رۆژان گەرایەوە ماڵێ، ویستی راست بچێتە لای بابی بەڵام کەس لە ماڵێ نەبوو لە سەر ئاوێنەی دیوەکەی کاغەزێک لێبوو، کە لێی نووسرابوو ژینووس گیان بابت تندروستی خراپ بوو بردمانە نەخۆشخانە ئەتۆ خواردنەکەت بخۆ ئێمە زوو دەگەرێینەوە. ژینوس تازە نەیدەویست هەل لەدەست بدا ئەو بە خۆی دەگوت لەوانەیە کات ئیزنم پێ نەدات کە رابوردوو لانیکەم سەبارەت بە بنەماڵەکەم قەرەبوو بکەمەوە هەر لەو فکرانەدا بوو کە گەیشتە نەخۆشخانە دەیزانی کە دەبێ بابی لە ئۆرژانس بێ نەخۆشخانە زۆر قەرەبالغ بوو بە ناخۆشی توانی لەم کەشە چوکەدا بابی ببینێتەوە بۆ لایان چوو سڵاوی کردو خۆی گەیاندە باوەشی بابی.

محەممەد: (لە کاتێک دا کە کۆخە هەلی نەدەدایە) ژینوس گیان هیچ نیە وەک هەمیشەم

ژینوس: بابە ئەورۆ کاتێک کە دەهاتمەوە ماڵێ تەرمێکیان دەبردە قەبرستان خەڵک دەیانگوت زامداری شیمیای بووە.

محەممەد: بەڵێ کچی خۆم دەزانم ویستیان منیش بچم بەڵام نەمتوانی

ژینوس: دایە بۆچی لێرە خەواندویانە؟

خدیجە: لە دیوی پیاوان جێگا نەبوو بۆیە هێنایانە ئێرە

ژینوس: بەڵی لە شارێک دا کە هەزاران زامداری شیمیایی دەستو پەنجە لەگەڵ مەرگ لێدەدەن دەبێ وەها نەخۆشخانەیەکیان هەبێ

دایکو بابی ژینوس سەریان سورمابوو ئەوە ژینوسە کە ئەو قسانەی دەکرد.

خەجیج: ژینوس گیان نانت خوارد؟

ژینوس: دەمویست شتێک بڵێم، دەمهەوێ بمبورن کە تاکوو ئێستا زۆرم کێشە بۆ درووست کردوون. شتێکی دیکە ئەگەر دەکرێ من بە نیشتمان بان بکەن. لەبیرم چوو، نانم

نەخواردوە کاتێک گەراینەوە ماڵێ بەیەکەوە دەخۆیین.

راستی بابە دەمانهەوێ گرووپێکی نمایش لە قوتابخانەدا پێک بێنین بۆ رێورەسمی ٧ی پووشپەڕ، منیش دەری تێدا دەگێرم خانمی سەعادەتی وتی لەگەڵ ئەنجومەنی زامدارانی شیمیایی هاوئاهەنگی دەکات، قەرارە کە من سەرپەرشتی گرووپەکە بم.

ئەوە فرمێسکی خۆشی بوو کە لە کوڵمەکانی دایکو بابی ژینوس، نا، نیشتیمان دەهاتە خوارێ.

راهێنانەکانی گرووپی نمایش بە تەواو بوونی تاقی کردنەوەکانی کۆتایی ساڵ بە باشی بەرێوە دەچوو لەگەڵ ئەو هەماهەنگیانەی کە لەگەڵ ئەنجومەنی زامدارانی شیمیایی کرابوو بریار وابوو نمایش لە رۆژی ٧ی پووشپەڕ لە بەردەم بەشدار بووان بەرێوە بچێ.

***

هۆڵەکە پر بوو لە خەڵک دەرزیت هەڵدابایە نەدەکەوتە سەر زەوی زۆرێک لە بەشداربووان بە پێوە بوون کاتژمێرێک لە رێورەسمەکە رابردبوو کە بەرێوەبەری رێورەسمەکە داوای لە گرووپی نمایشی کچان کرد کە بێنە سەر شانوو.

بەڵێ ئەمانە هەر ئەو کەسانەی کلاسەکە بوون کە ئەم جارە دەیانهەویست نوێنەرێکی شیاو بۆ هاوڵاتیانی شاری خۆیان بن بێدەنگی زاڵ بوو بەسەر هۆڵەکەدا کچەکان وەها بە هەستەوە دەوری خۆیان دەگێرا کە دەتگوت ٧ی پووشپەڕی سەردەشت هاتۆتە سەر شانۆ تاکوو رازەکان باس بکاتو تاکوو بڵێ کە ئەو رۆژانە هەم ئەوین بوو ئەم ژیان هەبووو ئەوان کە بوونە قەڵغانی رووداوەکە تەنیا ژیانیان دەکرد.

کۆخە هەڵی نەدەدا کە محەممەد فرمێسکی خۆشی بە سەر کۆڵمەکانیدا بێنێتە خوارێ محەممەد بە رووخسارێکی گەشەوە رووی لە خەجیج کرد وتی بە ئاواتم گەیشتم هیچ شتێکی دیکەم لە خوا ناوێ دەزانم کە نیشتمان دەتوانێ هاودەمێکی باش دەبێ بۆت.

خەجیج: بەڵێ راستە بەڵام بێڵە بزانم کە کچەکەمان چۆن دەور دەگێرێ تاکوو ئێستا بەم شێوەیە ئەوم نەدیوە.

محەممەد: بێلە من بڵێم، راست لەو کاتانەدا بوو، ٧ی پووشپەڕی ٦٦، خەریک بووم لە گەل هاورێکانم لە کار دەگەراینەوە لە ناکاو بوو، تازە ئەوانم نەدیتەوە، بەڵام نا بارودۆخێکی سەیرم هەیە شتێک پێم دەڵێ کە ئەورۆ لە دوای بیست ساڵ دەتوانم ئەوان ببینم، خەجیج زامدار بوونی من بۆ تۆ ژیانێکی قورسی بەدواوە بوو لە دوای رابردنی تەمەنێک لەگەڵ تۆ دەمهەوێ لێم ببوری، هەمیشە تۆم خۆش ویستووەو خۆشیشم دەوێی.

خەجیج کە دەتگوت ئاگاداری لە بارودۆخی هاوسەرەکەی نیە پێی گوت: کوڕە ئەو قسانە چیە کە دەیانکەی بێڵە نمایشەکە ببینین. بەڵام تازە محەممەد دەنگی لێوە نەهات خەجیج چاوی لە رووخساری بێ گیانی هاوسەرەکەی کرد دەتگوت جیهانیان لێ وەرگرتۆتەوە روخساری لەباوەش کردو گوتی منیش تۆم خۆش دەوێ‌و خۆشیشم دەوێی. ئەمە خەجیج بوو کە سێکانسی کۆتایی نمایشی نا تەواوی شیمیایی سەردەشتی بە تەنیایی چاو لێدەکرد.

نمایش تەواو بوو دەنگە دەنگێک لە ناو هۆڵەکە پەیدا بوو کچەکان لە شانۆکە هاتنە خوارێ نیشتیمان ویستی بچێت بۆ لای بابی بەڵام نە محەممەد تازە لە ناو واندا نەبووو شەهیدێک بە شەهیدانی ٧ی پووشپەڕ، لەو رۆژەدا زیاد بوو، ئەو رۆژە خەڵکی سەردەشت دەیانهەویست هەدیەیەک ببەنە قەبرستانی شەهیدان دەزانین کە بە باوەشی کراوەوە لێمان وەردەگرن.

تێبینی: ئەم چیرۆکە لە وێبلاگی رێکخراوی ناحکومی لاوانی"تیرۆژ" وەرگیراوە

٢٩ ی جۆنی ٢٠٠٩

لە یادی بیست‌ویەک ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت

سیروان حەدداد

بە ناوی یەزدانی مەزن

ئەمساڵ بیستویەکەمین ساڵی تێپەربوونی تراژێدیای بە کۆمەڵ کووژی خەڵکی کوردستان لە شارە هەمیشە سەربڵندەکەی سەردەشتی خۆشەویستە.

ئەمساڵ زیاتر لە دوو دەیە بە سەر ژینوساید و قرکردنی خەڵکی بێتاوانی شارەکەمان بە دەستی دێوەزمەی رەشی و چەپەڵی تێدەپەرێ. رۆژانی پڕ لە ئێش و زامی بە گاز خنکانی شارەکەمان و دەیان پەپولەی باڵ زێرین و فرشتەی چاو گەش و رۆڵە جگەرگۆشەکانمانە. ساڵانێک بە درێژایی بەرەی نوێ بە سەر ئەم کارەساتە نامرۆیانەدا تێپەرێ و حەوتی پووشپەرێکی دیکەمان بەرەوپیر هاتەوە.ئەو رۆژانەی کە وەبیرهێنەرەوەی رۆژانێکی تاریک و ترسێنەری شیمیابارانی شارە سەربڵندەکەی سەردەشتە. ئەو ساتەی کە بەرۆکی دایکی نیشتمانی رنی و بە خوێنی گەش و ئاڵی رۆڵەکانی گەل داری ئازادی و سەربڵندی ئاودا.

کۆمەڵانی بەشەردۆست و خەڵکی بەهەست و ئازادیخواز،ئێمە بیستویەک ساڵ لەمەوبەر کەوتینە بەر رق و قینی شێتێکی پەتکراو و شەوەیەکی ئەهریمەنی، دەستی دێوێکی ترسێنەر قورگمانی گوشی و هەناسەی لێ پساندین، پیرە باب و پیرە دایە،کیژۆڵەی چاو رەش و کورە چاکلاوی بە ئاوات نەگەیشتوو،جگەرگۆشە خنجیلانەکانمانیان بێبەزێیانە لە چرکە ساتێکدا بۆ هەمیشە لێیان ستاندین و بەرەو گۆری نەمانیان بردن.سەدان شەهید و بەهەزاران زامدار و برینداریان کردین،بەوەش نەوەستان و داروبەرد و کێو و هەرچی زیندەوەری وڵاتەکەم بوو بە گازی شیمیایی خنکاندیان و شارێکی پڕ لە خۆشی و ئاوات و شادیان کردە گۆڕەپانی ململانەی نێوان مازونەمان.

حەوتی پووشپەڕی ئەمساڵ ساڵوەگەڕی بیست ویەک ساڵەی ئەو کارەساتە دڵتەزێنەیە کە سەددامی لەناوچوو بەسەر خەڵکی سەردەشتی هێنا،هەڵبەت ئەو کردەوە نەگریسە

ئاخرین دەستدرێژی بۆ سەر گەلەکەمان نەبوو و هەر بە دوای کارەساتی سەردەشت، کارەساتە دڵتەزێنەکەی هەڵەبجە و باقی شار و گوندەکانی کوردستانیان خۆڵقاند و دووبارە بە هەزاران شەهید و برینداری لە نەتەوە بێتاوانەکەمی گرت و بە سەدان ڕۆڵەی کردە قوربانی ئاوات و ئارەزۆ چەپەڵەکانیان.

دوژمنانی گەلەکەم وایان دەزانی بەم چەشنە کردەوە کۆمەڵکووژیانە دەتوانن بە ئاواتی دێرینەی خۆیان بگەن بەڵام خەیاڵی خاو و خەونێکی بەتاڵ بوو، چاوی مرۆڤدۆستی کراوەیە و ویژدانی ئاشتیخوازان وەخەبەر،هەر بۆیە ئەگەر ئەمڕۆ من بە چاوی خۆم نەمان و زەبوونی سەددام و سەددامەکان دەبینم، ئەوە و بەرەی داهاتوو منیش مێژووی قارەمانەتی و هەرمانمان، داستان بە داستان و کتێب بە کتێب دەڵێنەوە و نەمان و سەرشۆڕی زلهێزانی شەڕخواز بۆ ڕۆڵەکانیان دەگێڕنەوە.

لە ساڵیادی ئەم ڕۆژە پڕێێشەدا چاوەڕوانین خەڵکانی بەشەردۆست و کۆڕوکۆمەڵانی ئاشتیخواز لە سەرانسەری ئەم جیهانە بەتایبەت هاوشاریان و هاووڵاتیانمان لەگەڵماندا بن و بە یاد کردنەوی حەوتی پووشپەڕ ڕوحی شەهیدانمان شاد بکەن و بۆ چەند ساتێکیش بێ زامی زامدارانی شیمیایی سارێژ بکەن. با لە سەعات 4:30 دقیقەی دوانیوەڕۆی ڕۆژی حەوتی پووشپەڕی ئەمساڵیش بە دەقیقەیەک بێدەنگی یادی شەهیدانی هەمیشە زیندووی شیمیابارانی سەردەشتمان کردبێت و نەهێڵین یادی ئازیزانمان لە یاد بچێ.

بەرز و پیرۆز بێت یادی شەهیدانی شیمیابارانی سەردەشت و گشت شەهیدانی گەلەکەمان

بە ئاواتی ساغی و سەلامەتی هەرچی زووتری بریندارانی شیمیایی

سیروان حەدداد ٦ی پووشپەڕی ١٣٨٧ی هەتاوی سەردەشت ٢٦ی جۆنی ٢٠٠٨

کیمیابارانی شاری سەردەشت

نووسینی: عەزیز ئەحمەدی

بیست ساڵ لە مەوپێش لە ڕۆژی ٧ی پوشپەڕی ٢٧٠٧ ی کوردی بەرانبەر بە ٧ ی تیری ١٣٦٧ هەتاوی دا بیست سال بە سەر شارە جوان و خنجیلانەکەی سەردەشت و چەندگوندێکی دەوروبەری دا تێپەڕ دەبێ شاری سەردەشت و بە تێکڕای دێهاتی سەردەشت مەکۆی میوانداری وناوەندی کۆبونەوە و حاشارگەی، ڕێبوارانی ڕێگای ئازادی تێکۆشەرانی کورد و سەرچاوەی یارمەتی و پشتیوانی بە هێزی جوولانەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردی بەش مەینەت بووە. خەڵکی سەردەشت و ناوچەکەشی هیچ کاتێک جیاوازیان لە بەینی تێکۆشەرانی ئەم دیوو ئەودیودا نەکردوە، هەموو شۆڕشگێڕانی کوردیان وەکو یەک خۆشویستوە وبێ جیاوازی یارمەتیان کردون و لە کاتی تەنگانە دا پاراستویانن.

ناوچەی سەردەشت خاوەنی سروشت و جوانیەکی بێ وێنەیە، وەکوو دایکێکی نیشتمان پەروەر بە هەزاران ڕۆلەی هەڵکەوتوی لە داوێنی پاکی خۆیدا پەروەردە کردوە بە سەدان شەهیدی پایەبەرزی لە پێناوی ڕزگاری کوردو کوردستاندا پێشکەش بە بارەگای ڕزگاری نەتەوەکەی کردوە.

لە هەر گوندو چیاو دوندێکی ئەو ناوچە تێکۆشەرە بیر بکەیەوە شە هیدێکی مەزن و قارەمانت دێتەوە بیر لە ڕاستی دا لە تەواوی ناوچەی سەردەشت، شوێنێک نابینی خوێنی قارەمانێکی لێ نەڕژا بێ سەردەشت هەر لە سەر کەنەکان بگرە تا گردەسوور و بە دەوری تەواوی شارستاندا بگەڕێ بە خوێنی ڕۆلەکانی پێشمەرگە و شیمیاباران ڕەنگاوە، هەر لە تیرە بارانی مامۆستا ئاوارە و ڕە حمان چاوشین و مەلا کەچە لە ساڵەکانی ٤٦ ،٤٧ ئیعدامی ملا عوسمان ناسراو بە شەهید جەلال میراوەیی، کە بە دەستی ڕێژیمی تێرۆریستی ئاخوندی و ڕێژیمی چەپەڵی پاشایەتی لە سەر کەنەکان و لە ناو پادگان لە ناوە ڕاستی شار بێ بەزەیانە گوللە باران کران، کیمیاباران هەڵوەڕێنی گیانی سەدان نەمامی تازە پێگەیشتو و بە ئاکام نەگەیشتو دینێتە وە بیر، باوەشی خەڵکی ناوچەی سەردەشت بۆ لە باوەش گرتنی شۆڕشگێڕانی کورد هەمیشە ئاوالا بووە. لە سێ بەشی کوردستانی داگیرکراو هیچ حیزبێکی کوردی نییە کە سەردەم یا سەردەمانێک لە ژیانی ئاوارەیی خۆی لەو ناوچەیە نەحەسابێتەوە لە یارمەتی و دلسۆزی ئەو خەڵکە بەهرەمەند نەبووبێ.

بە هەق هەڵدەگرێ کە نازناوی سەنگەری ئازادی کوردستان بدرێ بە سەردەشت، ناوچەی سەردەشت شۆڕشگێڕی وای لە باوەشی خۆی دا پەروەردە کردوە، کە بە بەرگی پیرۆزی پێشمەرگە ڕێبازی پێشەوای مەزنیان زیندو کردەوە، ئێستاش ناوچەی سەردەشت یارمەتیدەری بەشەکانی دیکەی کوردستانن بە هەموو توانایانەوە دەسکەوتەکانی گەلەکەمان دەپارێزن.

لە خۆڕا نەبوو کە ڕێژیمی بەعسی فاشیست لە بەهانە دەگەڕا تا ڕقی دوژمنانەی بەو خەڵکە نیشتمانپەروەرە بڕێژێ، ئەوە بوو لە ڕۆژی ٧ی پوشپەڕی ٢٧٠٧ی کوردی دوژمنی گەلەکەمان بەعسی خوێنرێژ ڕقی لە مێژینەی خۆی بە خەڵکی سەردەشت و ناوچەکەی ڕشت و هێرشێکی دڕندانەی کردە سەر شاری سەردەشت و بە چەکی کۆمەڵکوژی کیمیایی شاری بۆمباران کرد، بە سەدان کەس خەڵکی شارو دێهاتی دەوروبەر شەهید و بە هەزارانیش بریندار و کەم ئەندامی لێکەوتەوە، بە هەزارانی گیرۆدەی مەرگێکی واکرد، کە پاش ٢٠ سال ئێستاش لایە زال بریندارەکان یا بە هۆی بێ ئیمکاناتی شەهید دەبن، یا بە دەس ئازارەوە دەنالێنن و گیرۆدەی شەلەل و کەم ئەندامی دەبن، ڕێژیمی تێرۆریستی کۆماری ئیسلامی نەک هەوڵی چارەسەر کردنی بریندارەکانی نەداوە و ئاوڕێکی بە خێری لە بنەماڵەی شەهیدان نەداوە، بە زوڵم و زۆر درێژەی داوە و لەو ڕوداوە دڵتەزێنە تەنیا بە

قازانجی ڕژیمە گلاوەکەی خۆی کەڵکی تەبلیغی لێ وەر گرتوە.

لە ئەنجامی ئەو شیمیا بارانە سامناکە دا ئێستاش تەمو مژی بۆمبی شیمیایی بە سەر ناوچە جوانەکەی سەردەشتی سەر سەوزەوە دیارە. هەموو ساڵێ کاتی بیرەوەری ئەو ڕۆژە

بریینی ناوچە ی سەردەشت تازە دەبێتەوە و ئێش و ئازاری ئەو ڕۆژە ڕەشە ئازاریان دەدا.
خەڵكی سەردەشت كە ٢٠ ساڵە بەو ئازارەوە دەناڵێنن، تا ئێستاش لە لایەن هیچ ڕێكخراوێكی خێرخوازەوە ئاوڕێكی بە خێریان لێ نەدراوەتەوە، بنەماڵەی شەهید و بریندارەكان ئێستاش لە چاوەڕوانیدا دەژین، كە ڕۆژێك بێ بە كۆمەڵكوژی چەكی كیمیایی بناسرێن، بەشێك لە زیانەكانیان بۆ قەرەبوو بكرێتەوە.
لەوەش دڵتەزێنتر ئەوەیە كە بەداخەوە حیزب و ڕێكخراوە كوردستانیەكانیش هیچ گرینگیەكی وایان بەو جینایەتە نەداوە ئەوانەی لە ڕۆژانی سەخت و تەنگانە دا لە باوەشی ئەو خەڵكە دا حاواونەوە، ئەو خەڵكە دڵسۆزو تێكۆشەرەیان لە بیر بردۆتەوە، لانی كەم هەوڵێكی جیدیان نەداوە بۆ ناساندنی ئەو جینایەتە بە بیروڕای گشتی نێو نەتەوەیی.
سڵاو لە شەهیدانی كوردستان سڵاو لە شەهیدانی هەڵەبجە، بالیسان، كرماشان و مە ریوان بادینان، دۆلی شاوری، گوندی زەردە لە باشوری ڕۆژهەڵاتی كوردستان.

٧ی ئۆكتۆبری ٢٠٠٨

٢١ ساڵ دەردو ئازاری بێ بڕانەوە

ن: وریا ساڵح زادە

لە ڕێكەوتی حەوتی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی بەرامبەر بە (١٩٨٧ی زایینی) شاری سەردەشت لە لایەن فڕۆكە شەڕكەرەكانی ڕێژیمی بەعسی عێراقەوە كەوتە بەر پەلاماری بۆمبە شیمیاییەكان كە لە ئاكامی ئەم هێرشە دڕندانەیەدا نزیكەی ١٢٠ كەس شەهیدو ٧ تا ٨ كەس بریندار بوون.
ساڵیش نیە ژمارەیەك لەو بریندارانە گیانیان لەدەست نەدەن. بە بێ ئەملاو ئەولا شیمیایی بارانی شاری سەردەشت پەیوەندیی بە پرۆژەی مێژوویی ژینۆسایدو قڕكردنی گەلی كوردەوە هەیە، هەروەك شاراوە نیە دوژمنانی كورد هەمیشە زێدو نیشتمانی كوردانیان كردۆتە گۆڕەپانی ململانێو تێك چڕژانی هێزە دڕندەكانیان، یان بەرانبەر بە هێزە دژبەرەكانیان. لەم نێوەدا بێگومان تەنیا كەسێكو تەنیا خاكێك كە بوویێتە قوربانیی سیاسەتی چەوتی دوژمنكارانەی دوژمنان، هەمان خاكی كوردستانو هەمان تاكی كوردی ئەم خاكەیە. بەڕاستی سەرمان لێ شێواوەو نازانین كام برین سارێژ بكەین، برینو داخی راگوێزان و قەلا چۆلكران، برینی نكۆڵی و ئینكار كردن، برینو داخی ئەنفال و ڕەشەكوژی یان سەردەشت و هەڵەبجە.
گومانی تێدا نیە كە دیكتاتۆرترین و مرۆڤ كوژترین حاكمێك كە جیهان لەم سەدەی دواییدا بە خۆیەوە دیتوە، هەمان دەسەڵاتی خوێن مژی بەعسی بوو. بەتایبەت ئەو جینایەتانەی كە لە هەمبەر وڵاتیی دراوسێ و تەنانەت خەڵكی مەدەنی خۆشیدا ئەنجامی داوە كە نموونەكەیان دوو شاری سەردەشت و هەڵەبجەن. بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت لە لایەن سەدام حسێن و داروودەستەكەی داخێكە كە ئێستاش دڵی خەڵكی ستەم لێكراوی ئەم شارە ئازار دەدا. كوژرانی لانی كەم ١٢٠ كەس و بریندار بوونی ٧ تا ٨ هەزار كەس لە حەشیمەتی بیست هەزار كەسیی ئەو كاتی سەردەشت دا ئەژمارێكی سەرسوڕهێنەرەو نیشانەی ڕوودانی كارەساتێكی بە تەواو مانا دژ بە مرۆڤایەتیە.
لێرەدا لە روانگەی مافی نێونەتەوەییەوە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت بە كورتی هەڵدەسەنگێنن. بۆمبارنی شیمیایی شاری سەردەشت لە حالێك دا دژ بە خەڵكی ئەم شارە ئەنجام درا كە تەواوی دانیشتوانی ئەم شارە غەیری نیزامی بوون و لە بواری یاسایی یەوە هێرشی كردنە سەر شوێنە گشتی یەكان قەدەغەیە. بە پێی ماددەی ٢٣ی پەیمانی چوارەمی ١٩٠٧ی لاهە ئەو چەكانەی كە دەبێتە هۆی ئازارێكی بێ بڕانەوە، زۆر بە بۆتووندی قەدەغە كراوەو تەنانەت لە ماددەی ٣٠ی "پروتكل الحاقی" ساڵی ١٩٧٧ ئەم مەسەلەیە لێبڕاوانەتر دووپاتكراوەتەوە.
دەوڵەتی عێراق ئەم پەیماننامەیەی ئیمزا كردوە، هەر چەند كە بڕیارنامەی ٥ی دیسامبری ١٩٦٦ی نەتەوە یەكگرتووەكان، وڵاتانێك كە تەنانەت ئیمزاشیان نەكردوە دەگەرێتەوە. بەڵام ئەم یاسایە لە لایەن ڕێژیمی بەعسەوە واتایەكی نەدەبوو.

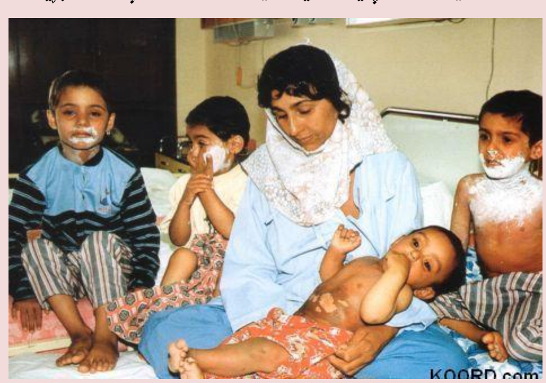

كارەساتی شیمیایی بارانی شاری سەردەشت یەكێك لەو تاوانە جەنگییە گەورەكانی جیهانە.
بۆیە ئێمە پێویستە خوازیاری ئەوە بین كە لە روانگەی نەتەوە یەكگرتووەكان و ڕێكخراوە جیهانیەكان شیمیایی بارانی شاری سەردەشت لە كارەساتو ژینۆسایدی مێژوویی جیا نەكرێتەوەو بە درێژ كردنی دەستی یارمەتی بۆ هەزاران بەركەوتووی شیمیایی لەم شارەدا چەشنێك لە ئارامی بەم خەڵكە ببەخشرێت.
لەم نێوەدا پێویستە وەبیر بێنینەوە كە ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی كە لە روانگەی سیاسەتی دوژمنكارانەی خۆیەوە دەڕوانێتە كورد جگە لە ساتو سەودا كردن بە قوربانیانی ئەم كارەساتە جگە لە كۆمەڵێك یارمەتیی سەرەتایی هیچ هەنگاوێكی ئەوتۆی بە قازانجی بەركەوتووانی چەكی شیمیایی هەڵ نەهێناوەتەوە. تەنانەت كاربەدەستانی ئەم ڕێژیمە جگە لەوەی یارمەتی وڵاتانو ڕێكخراوە خێرخوازەكان بە بەركەوتووانی چەكی شیمیاییان بە تاڵان بردوە، ڕێگە نادەن ئەم جۆرە ڕێكخراوانەو تەنانەت كوردی پارچەكانی دیكەش لە ساڵیادی ئەم كارەساتە لەگەڵ خەڵكی شاری سەردەشت هاودەردی بكەن.
٢٦ی جۆنی ٢٠٠٨

کارەساتی۷ی پووشپەڕی ۶۶ ی شاری سەردەشت، هەوڵێکی دیکە بۆ کوردقران،

رەحیم رەشیدی

مێژووی دوورو نزیکی خەڵکی بەش مەینەتی کوردستان، لەگەڵ ئەوەی ڕۆژانی پڕ لە سەرکەوتنو بەرەوپێش چوونی تێدایە کە کورد شانازیان پێوە دەکات و پێیانەوە سەربەرزە، هاوکات ڕۆژانی ڕەشو پڕ لە کارەساتی واشی تێدا بەدی دەکرێ کە وێرای ئەوەی وەکوو تراژێدیاو کارەسات دێتە ئەژمارو بەسەرشانی خەڵکی بێ بەش لە ئازادی و ژیانی سەردەمیانەی کوردستان قورسایی دەکات، بەڵگەشن بۆ بوونی فرە چەشن کە لە لایەن داگیرکارانی کوردستانەوە دەرحەق بە وردو درشتی وڵاتەکەمان بەردەوام بەڕێوە دەچێت. چۆنێەتی قەومانی ئەم ڕۆژە ڕەشانە بە ئاشکرا ئەو راستی یە دەسەلمێنن داگیرکەرانی کوردستان بۆیان گرینگە، سیاسەتێک بەڕێوەبەرن کە خاکو خەڵکی کوردستان زۆرترین زیان و زەرەری بەرکەوێت. جا کەوایە کورد لەمەبەر یان ئەوبەر بێت، لە گەرمێن بێت یان لە کوێستان زۆر بایەخدار نیە، گرینگ ئەوەیە کورد بێو زیانی وێکەوێت. بکوژرێ، مالوێران و دەربەدەر، ئاوارەو ماڵ بە کوڵ بکرێت. ئەم گەلە لەسەر خاکی خۆی تەنیا بە تاوانی ماف خوازی و گرتنە دەستی چارەنووسی خۆی، پەلامار دراوە، هێرشی کراوەتە سەر، زێدو نیشتمانەکەی کێومال کراوەو، کێو، مەزراو رەزو باغەکانی سوتێندراون، گوندەکانی وێران کراوە، شارەکانی بەر بۆب و ناپاڵم دەدرێت تاکوو دەنگی ئازادی خوازی و هاواری پەنگ خواردووی نەگاتە گوێو نەبیسترێ. شەڕی بێ ئاکام و زیانباری ٨ ساڵەی دوو دەوڵەتی دیکتاتۆرو شەڕخوازی ئێران و عێراق کە پتر لە یەک میلیۆن کوشتەو بریندار، بە ملیارد دۆلار زیان و زەرەری مادی و مەعنەوی لێکەوتەوە، دەرەتانێک بوو تا دوو دەوڵەت لە بەستێنی ئەم شەڕە کۆنە پەرەستانەدا، زیان و زەرەرێکی زۆر بە خەڵکی کوردستان بگەیەنن. شەڕێک لەگەڵ زەرەرمەند کردنی کوردو باقی گەلانی ناوچەکە، سێبەری ڕەشی لەسەر خەباتی بزوتنەوی میللی _ دێمۆکراتیکی کوردستان دادەناو ئەو تێکۆشانە چڕوپڕە حەقخوازانەی کە ڕۆڵەکانی کورد بۆ بەرگری لە مان و ماوجودیەتی خۆیان بەڕێوەیان دەبرد، کەمرەنگ دەکردەوەو، لە چاوی راگەیاندن و ناوەندە جیهانی یەکانی دەشاردەوە، لە راستی دا ئەم دۆخەش دەرفەتێکی لەبارتری دەخستە بەردەم شەرخوازان تاکوو باشتر گەلی ئازادی ویستی کورد قەڵاچۆ بکەن. یەکێک لەو ڕووداوە دڵتەزێنانە کارەساتی شیمیایی باران کردنی شاری سەردەشتە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە ڕێکەوتی ۷ی پووشپەڕی ساڵی ۱۳۶۶ی هەتاوی، بەرانبەر بە ۲۸ی ژوئەنی ۱۹۸۷ی زایینی هاتە ئاراوە. فرۆکە بۆمب هاوێژەکانی دەوڵەتی بەعسی سەر شێت، لە کردەوەیەکی قیزەون و سەرەڕۆیانەدا، پەلاماری شاری سەردەشتیان داو بۆردمانی شیمیایان کرد. هەرچەندە شارەکانی کوردستان هەر جار ناجارێک لە لایەن فرۆکەکانی هەر دوو لا دەدرانە بەر هێرش، بەلام کارەساتی ۷ی پووشپەڕ زامێکی وەهای خستە سەر جەستەی و باڵای شاری خەباتگێری سەردەشت و دەوروبەری کە مەحالە لە بیر بکرێت. ئەگەر سەرانی رووخاوی بەعس بە خولقاندنی ئەم جنایەتە پەڵەیەکی ڕەشیان بە کارنامەی دەوڵەمەندی تاوانکاری خۆیان زیاد کرد، ئەوە کاربەدەستانی ئێرانی بە کەمتەرخەمی و بێ دەروەستی لە ئاست بریندارو قوربانیانی ئەم رووداوە دا، بوونە هۆی ئەوەی رێژەی شەهیدو بریندارەکان بەرەوو ژوور هەڵکشێتو ئاستو مەودای تاوانەکە بەرفراوان تر بێتەوە. سەرەڕای بە پێت بوونی ناوچەکە، ئێستاش پاش ساڵانێک لە هاتنە ئارای ئەم رووداوە کارەساتبارە، بێ کەرەستەیی، نەبوونی ئیمکاناتی پزیشکیو مادی، کەم بوونی دەواو دەرمان، پاشکەوتویی نەخۆشخانەو وڵام دەر نەبونی بۆ خەڵکی شاری سەردەشت بە گشتیی و لێقەوماوان و زامهەڵگرتووەکانی جەستە زامداری ئەم ڕووداوە،بە ڕوونی پشت گوێ خستنی خەڵکی کورد لە لایەن کاربەدەستانەوە نیشان دەدات. گومانی تێدا نییە بەشێک لە بەڕێوەبەرانی تاونباری خولقێنەری تراژێدیای شیمیایی کردنی شارەکانی کوردستان لە دادگاکانی پاش پرۆسەی ئازادی عێراق حوکمی شیاوی خۆیان وەرگرت و ئەوانی دیکەش بە حوکمی بەرەپێش چوونی مێژووو کە دابین بوونی دێموکراسی و مافی گەلانی تێدا مسۆگەر دەبێت، چارەنووسێکی باشتر لەوانیان نابێت. تیشک تیڤی لە بیرەوەری تاڵی ئەم تاوانە سامناکەدا، وێرای دەربڕینی داخ و کەسەری قوڵی خۆی بۆ قوربانی‌یەکان، هاودەردی لەگەڵ تێکرای خەڵکی کوردستان دەکات و ئاواتی چاکبوونەوە بۆ بریندارەکانی ئەم رووداوە لە بیرنەکراوە بە ئاوات دەخوازێت.

۲۷ی جۆنی ۲۰۰۸

بەڕێوەچوونی ساڵیادای شیمیابارانی شاری سەردەشت لە ڤانکۆڤێری کانادا

ئێوارەی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ۲۸ی مانگی ژوئەنی ۲۰۰۸ کۆڕیادێک بۆ زیندوو راگرتنی یادای شیمیابارانی شاری "سەردەشت"ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە شاری ڤانکۆڤێری کانادا بەڕیوەچوو، کوردستانیانی دانیشتووی ڤانکۆڤێر و چەندین کەسایەتی غەیرە کوردیش بەشداری ئەم کۆڕیادەیان کرد.

دەستپێکی ڕێوڕەسمەکە بە خولەکێک بێدەنگی بۆ گیانی پاکی شەهیدانی شیمیابارانی سەردەشت و هەموو شەهیدانی کوردستان و بە سروودی نەتەوایەتی ئەی ڕەقیب دەستی پێکرد. پاشان پەیامی کۆمیتەی بەڕیوەبەری یادی شەهیدان لە لایەن بەرێز خەلیل ئەشکانی خوێندرایەوە، کە وێرای بەخێرهاتنی میوانانەکان هیوای خواست کە ئەو یادانە ببنە هۆی لێک نێزیک بوونەوەی گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان بۆ بەرنگار بوونەوەی ئەو دوژمنانەی کە ئەو کارەساتانەیان بە سەر گەلی کورد هێناوە.

پاشان ئەو حیزب و لایەنانەی خوارەوە پەیامیان بەم بۆنەوە پێشکەش کرد، کە ناوەکانیان بریتی‌لە:

پەیامی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕۆژئاوای کانادا لە لایەن بەرێز ئەنوەر کەریمی

پەیامی کۆمیتەی حیزبە کوردستانی‌یەکان لە ڤانکۆڤێر لە لایەن بەرێز شاهین بەغدادی کە بریتی لەو حیزبانە بوو:

یەکیەتی نیشتمانی کوردستان

پارتی دێموکراتی کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

پارتی ئازادی کوردستان

پەیامی کۆمەڵەی شۆرشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران لە لایەن بەرێز حەمید بەهرامی

پەیامی ناوەندی چاک لە لایەن بەرێز کاوە سوور

پەیامی کۆمەڵەی کورد لە بریتیش کۆلۆمبیا لە لایەن بەرێز خاتوو سورەییا خان

پەیامی لاوانی کوردی کەنەدی لە لایەن بەرێز نەورۆز

پەیامی سازمانی خەباتی کوردستانی ئێران لە لایەن بەرێز تابان شەریعەت پەنا

پەیامی کورد تی‌ڤی

پەیامی بەرێز خاتوو دوکتوور هێدی فرای ئەندامی پەرلەمانی کانادا لە حیزبی لیبراڵ کە لە لایەن بەرێز فەرهاد لەحافدووزی خوێندرایەوە

وتارێک بە زمانی ئینگلیزی لە لایەن بەرێز فەرهاد لەحافدووزی

هەروەها پارچە هونراوەیەک لە لایەن برای شاعیر نادری قازی خوێندرایەوە

دوای ئەم بەشە لێکۆلینەوەیەکی گشتی لە سەر کارەساتی شیمیابارانی سەردەشت لە لایەن بەرێز نامۆ کوردستانی خوێندرایەوە، دواتر فیلمێکی دێکۆمێنتی لە سەر ئەو کارەساتە پێشکەشی ئامادەبووان کرا، شایانی باسە کە ئەم فیلمە لەلایەن کۆمیتەی بەڕێوەبەری ئەم کۆڕیادەوە ئامادە کرابوو

کۆمیتەی بەڕێوەبەری ئەو کۆڕیادە بەڕێزەوە دەڕوانێتە بەشداری هاووڵاتیانی کورد و غەیرە کوردی ڤانکۆڤێر و هەروەها تێکرای لایەنە سیاسی‌یەکانی بەشدار لەم کۆڕیادە دا

کۆمیتەی بەڕیوەبەری کۆڕیادی شیمیابارانی سەردەشت

٢٩ ی جۆنی ٢٠٠٨

مناڵانی شاری سەردەشت بە یادی مناڵانی ٧ی پووشپەڕ

مناڵانی شاری سەردەشت بە یادی مناڵانی ٧ی پووشپەڕ دەست دەدەنە کێشانەوەی نەقاشی بە درێژایی یەک کیلۆمیتر

کۆمیتەی منداڵانی ڕێکخراوی نادەوڵەتی لاوانی تیرۆژ بە نیازن بە بۆنەی بۆمبارانی شیمیایی ٧ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٧ی هەتاویی شاری سەردەشت، لە بریارێکی بەجێ و داهێنەرانە دا بە هاوکاری مناڵان و بنەماڵەکانیان کێبەرکێیەکی ڕەسم کێشانەوە بە درێژای یەک کیلۆمیتر لە ژێر ناوی مناڵان و زەبروزەنگ و مناڵان و شەڕ بەڕێوە دەبەن.

هەر بەم بۆنەوە ٣ی ڕۆژ پێش ڕێورەسمی ٧ی پووشپەڕ دوو هەزار ئاڵای سپی بە خەتێکی ڕەشەوە لە نێو دوکاندار و کاسبکارانی شاری سەردەشت دا بڵاو دەکرێتەوە و هاوکات لەگەڵ ڕێپێوانی ڕۆژی ٧ی پووشپەر ئەو ئاڵایانە لە لایەن منداڵانەوە بەرز دەکرێنەوە.

شایانی باسە کە تەنیا ڕێورەسمی یادکردنەوەی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت، ئەو چالاکی‌یە دەبێ کە مناڵان بە کێشانەوەی ڕەسم پێی هەڵدەستن، بەداخەوە تا ئێستا نەتوانراوە کە ئیجازەی بۆ ئەم چالاکی‌یە لە کاربەدەستانی حکوومەتی وەر بگرن، بەڵام لە لایەن ڕێکخراوی تیرۆژەوە ئیجازەی بەرێوەبردنی لە ئەنجوومەنەوە بۆ وەرگیراوە.

ڕێژەوی ڕێوڕەسم بەم شێوەیە دەبێ:

١- بەیانی و ئێوارەی ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٦ی پووشپەڕی ١٣٨٧ پێشانگای ڕەسم کێشانەوە و کێبەرکێیەکی ڕەسم کێشانەوە بە درێژای یەک کیلۆمیتر

٢- ئێوارەی ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی ٧ ی پووشپەری ١٣٨٧ درێژەی کاری پێشانگای ڕەسم کێشانەوە و کێبەرکێیەکی ڕەسم کێشانەوە بە درێژای یەک کیلۆمیتر

٣- هەڵگرتن و پێشکەش کردنی ڕەسمە کێشراوەکان کە بە درێژای یەک کیلۆمیترە، لە لایەن منداڵانەوە، بە مەزاری شەهیدانی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت

٤- سێ خۆلەک بێ دەنگی و رێز گرتن لە شەهیدانی شیمیابارانی شاری سەردەشت لە نێو دانیشتوانی شاری سەردەشت دا

٥- خوێندنەوەی بەیاننامەی منالان و کاری هونەری ئەوان لە سەر مەزاری شەهیدان

٦- پێشکەش کردنی خەلات بە سەر منالانی بەشدار لەم رێورەسمە دا

شوێن: پارکی لالە

کات: بەیانی و ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی ٦ی پووشپەڕی ١٣٨٧ و ئێوارەی رۆژی هەینی رێکەوتی ٧ ی پووشپەڕی ١٣٨٧ کاتژمێر ٣ی دوانیورۆ

٢٦ی جۆنی ٢٠٠٨

لە هۆڵەندا، یادێکی پڕ شکۆ بۆ قوربانیانی کیمیابارانی شاری سەردەشت

بۆ بەرز راگرتنی یادی ٢١ ساڵەی کارەساتی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشتی رۆژهەڵاتی کوردستان کە لە ٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧ لە لایەن رژێمی سەدامی لە ناوچوو ئەنجام درا، کۆمەڵێک ریکخراوی کوردی لە هۆڵەندا مەراسیمێکی شایستە بۆ ئەو یادە جەرگ برە رێک دەخەن .

مەراسیمەکە بە ئامادە بوونی چەند کەسایەتێیەکی کوردی و هۆڵەندی بە رێوە دەچێت، لە ناویاندا بەرێزان:

مینکس داواکاری گشتی دۆسیەی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات، نوێنەرانی پارتەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان " حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، پارتی ژیانی ئازاد، کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان، حیزبی دیموکراتی کوردستان " .

پرۆگرامی مەراسیمەکە بەم شێوەیە دەبێت:

- وتاری دەستەی ئامادەکار.

- گێرانەوەی روداوەکە لە لایەن بەرێزعەلی رەحیمی شایەدحاڵی تاوانەکە .

- پیشاندانی فلیمێک لەسەر تاوانەکە .

- پانێڵێک بۆ پارتە کوردستانیەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان کە ئەم بەرێزانە بەشداری تێدا دەکەن:

" مستەفا شەڵماشی ئەندامی مەکتەبی سیاسی حیزبی دیموکراتی کوردستان، ئەحمەد مورەتەزایی لە کۆمەڵە، نوێنەرای حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و پەژاک " .

کات و ئەدرەس:

رۆژ: یەک شەممە ٢٢ی جۆنی ٢٠٠٨

کاتژمێر : ١.٣٠ ی دوانیوەرۆ

شوێن : ماڵی ئەحمەدی خانی

st.olofsstraat 21

ek delft 2613

بانگێشە کشتییە بۆ هەموان، ئامادەبونتان نیشانەی وەفاداریتانە بۆ گیانی پاکی شەهیدانی ئەو کارەساتە و گشت قوربانیانی کارەساتەکانی کوردستان .

دەستەی ئامادەکار:

١- کۆمەڵەی کوردی لە دێلفت.

٢- کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان _ هۆڵەندا.

٣- کۆمەڵەی خێرخوازی ئەنفال و هەڵەبجە.

٤- بزووتنەوەی ریفراندۆمی کوردستان _ هۆڵەندا.

٥- ملتقی انسار پیشمرگە حزب الشیوعی العراقی.

٦- کۆمەڵەی کوردی لە زوتەرمیر.

٧- کۆمەڵەی کوردی لە ئوترێخت.

٨- ناوەندی گەشە پێدانی کەرکوک.

٩- مەلبەندی کولتوری کوردی لە دەنهاخ

١٠- نادی التجمع السقافی والٌجتماعی فی دیلفت.

١١- کۆمەلەی ئەحمەدی خانی.

١٢- کۆمەلەی رۆشنبیری کوردی لە شاری زۆتەرمیر

١٣- کۆمەلەی پیشمەرگە دیرینەکانی کوردستان – کۆمیتەی هۆلەندا

١٤- ریکخراوی سەربەخۆی پەنابەرانی ئێرانی.

14- ناوەندی چاک – کۆمیتەی هۆڵەندا.

بۆ پەیوەندی کردن:

Tel:0641683358 زانا جەباری ،

0642975034 هاندەر جەمال

Tel:0642361838 نەجات جەبار

m.salar48@hotmail.com، pmdkholland@yahoo.com، qala1@hotmail.com

http://www.kurdistanreferandum.com، www.chaknews.com

٢٢ی جۆنی ٢٠٠٨

کەڵکی سیاسیی لێ وەرمەگرن

نووسینی : سامان ڕەسووڵپوور

وەرگێران لە فارسییەوە: عەلی بداغی

کاتژمێر ٢٠/۴ی ڕۆژی یەک شەممە ٧ی پووشپەڕی سالی ١٣۶۶ ی هەتاوی شەش فڕۆکەی شەرکەری عێراق بەگازەکانی" خردل"، سیانور دژە ئەعساب بوردومانی شاری سنووریی سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری ئەو شارەیان لە پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژئاوا کرد. دوابەدوای ئەو بوردومانەو تەنیا لە ماوەی ٨ کاتژمێردا سەدان کەس گیانیان لە دەست داو هەشت هەزار کەسیش بریندار بوون.

دوا دەرئەنجامەکانی ئەم ڕووداوە دوای تێپەڕینی ٢١ ساڵ هەروا دیار و بەرچاون. سەبارەت بەو ڕووداوەو هەروەها باس کردن لە کێشەو گرفتەکانی بریندارانی شیمیایی شاری سەردەشت و وتووێژ یکمان لەگەڵ کاک عوسمان موزەبیەن، مافناس و سکرتێری حوقووقیی ئەنجومەنی پشتگیری لە بریندارانی شیمیایی سەردەشت پێک هێناوە. بەرێزیان وێڕای ڕەخنەگرتن لە پێڕانەگەیشتنی برینداری ئەم ڕووداوە لە لایەن لایەنە بەرپرسیارەکانەوە گلەیی ئەوەدەکا کە تەنانەت کەڵکی خەرا پیش لەو مەسەلەیە وەرگیراوەو دەڵێ: ئەوەی کەسێک بۆ ئیدانە کردنی ئەو ڕووداوە ڕاگەیاندراو دەرکاو پاش ساڵێک حازر نەبێ وەڵامی سلاوی برینداری ئەو ڕووداوە بداتەوە چ پاساوو ڕوونکردنەوەیەک هەڵ ناگرێ، ئەوەش دەقی وتووێژەکەیە:

کاک عوسمان ٢١ ساڵ لە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت لەلایەن هێزەکانی عێراقەوە تێپەڕی .ئایا ژمارەی وردو دروستی بریندارانی شیمیایی شاری سەردەشت لە بەر دەست دا هەیە؟

بریندارانی شیمیایی شاری سەردەشت لە سێ گرووپ دا جێ دەگرن: یەکەم: بەر چاوترین گرووپ لەو کەسانە پێک دێ کە برینداری کاتی بوودومانەکان و ژمارەی ئەو کەسانەش بە پێی ئاماری پزیشکانی پسپۆرو جێی متمانەی ئۆرگانە پێوندیدارەکانن، هەشت هەزار کەس گەیەندراوە.

دووهەم گرووپ ئەو کەسانەن لە ژێر چەتری بنیادی شەهیدوکاروباری"ایپار گران" دان و بنیاد ئەو کەسانە وەک گیانباز دەناسێنی و ڕادەی گیانبازیی ئەو کەسانە لە ۵% تا ٧٠% دەگرێتەوە کەزۆربەیان ڕێژەی گیانبازی یان کەمتر لە ٢۵ لە سەدە.

دوا گرووپیش ئەو بریندارە شیمیایی یانەن کە بەپێی لێکدانەوەی بنیاتی شەهید و کاروباری "ایپار گەران " گیانبازی سەروو ٢۵ لە سەدن و بە پێی ئەو دەرسەدە دیاریکراوە یارمەتیی ماددی و دەرمانی وەردەگرن و ئەولەوییەتی دامەزران لە ئیدارە دەوڵەتی یەکانیان هەیە. دیارە ئەو پێڕاگەیشتن و خزمەتانە گیانبازانی کەمتر لە ٢۵% ناگرێتەوە.

بەو پێیە بریندارانی شیمیایی شاری سەردەشت پترلە هەشت هەزار کەسن کە کەمتر لە ۴٠ کەسیان گیانبازی سەروو ٢۵ لە سەدن‌و ئەوانی دیکە هەموویان بە بریندارن خوار ٢۵% تۆمار کراون.

ئێستا بریندارانی ئەو ڕووداوە پاش تێپەڕینی هەموو ئەو ساڵانە لە چ بارودۆخێک دا دەژین‌و لەگەڵ چ جۆرە گیروگرفتێک بەرەوروون؟

هەموو بریندارانی شیمیایی بەدەست کاریگەریی و دەرەنجامەکانی ئەو شیمیابارانەوە دەناڵێنن کە دیارە ئەوە پێوەندی بە ڕادەی برینداریی ئەوان و ڕادەی کارتێکەریی گازی خەردەڵ " لە سەر پێست، چاو، گەدەو ئەعساب و دەروونی ئەوانەوە هەیە. جگە لە گیروگرفتی ئەو کەسانە سەبارەت بە کێشەی دەواو دەرمان و زۆربوونی ئێش و ئازارە جەستەیی و دەروونی یەکانیان سەرەکیترین کێشەی ئەوان کێشەی ماددی و دارایی کە بە هۆی کەمبوونی تواناو هێزی کارکردنی بریندارەکان و چوونەسەری تێچووی دەرمانی تووشی ئەم ئاستەنگە بوونەتەوە. برینداری شیمیایی جگە لەوەی زۆر کێشە و گرفتی جەستەیی و دەروونیی هەیە، ناشتوانێ ئەو جۆرەی پێویستە کار بکاو لە هەموو لایەکەوە تووشی کۆسپ و تەگەرە دەبێتەوە. جیا لەوەش پێڕانەگەیشتنی ئۆرگانەکانی لێپرسراوو پێوەندیدار بۆ تۆمار کردن و ناسینی هەموو بریندارانی شیمیایی و لێپرسینەوەو بە

دواداچوونی ئەوان بۆتە کۆسپێکی دیکەش لەم پێناوەدا.

بەرپرسان چەندە ئاوڕیان لەو بریندارانە داوەتەوە؟ چەندە یارمەتی یەکانی دەوڵەت بۆ ئەو کەسانە جێی ڕەزامەندی یە؟

یارمەتیی قانوونی تەنیا ئەو کەسانە دەگرێتەوە کە برینداری پتر لە ٢٥ لە سەدن و کەسانی خوار ئەو ڕێژەیە لەو یارمەتی یانە بێبەشن. ئەو کەسانەش کە لەلایەن کۆمیسیونە پزیشکی یەکانەوە وەک گیانبازی شیمیایی نەناسراون هیچ چەشنە مافێکیان نیەو بونیادی پێوەندار خۆی لە بەرامبەر ئەو کەسانەدا بە بەرپرسیار نازانێ. جیا لەو یارمەتی یانەی بۆ بریندارانی سەروو ٢٥% لەبەرچاو گیراوە کە ئەو کەسانە ٤% ی هەموو بریندارەکان پێک دێنن، یارمەتی یان پشگیری یەکی دیکە بۆ ئەو کەسانە لە گۆڕێ دانیە.ئێمە جیا لە دەربڕینی ناڕەزایەتیمان سەبارەت بە شێوەی دیاریکردنی دەرسەدەکان و گرینگی نەدان بە دەرەنجامەکانی برینداریی ئەو کەسانە داوا دەکەین کەوا باشە کەسانی بریندار بەپێی دۆخی تایبەتی یان پشتگیری یان لێ بکرێو یارمەتی بدرێن، نەک ئەوەی سنووری ٢٥% بۆ دابنرێ.

چونکە بەپێی تیرۆانینی ئەنجومەنی داکۆکی لە مافی بریندارانی شیمیایی شاری سەردەشت جیاوازی یەکی ئەوتۆ لە نێوان گیانبازێکی ٢٠% یا ٢٥ %دا نابینرێ و ئەگەر جیاوازی یەکیش هەبێ بەو رادەیە نیە کە بە٥% جیاوازی لە گیانبازی دا یەکیان هەموو ئەو یارمەتی و پێراگەیشتنانەی پێ ببرێ و ئەوی دیکەشیان بێبەش لە هەمووی ئەو شتانە بێ. دیاریکردنی سنوورو چوارچێوە بۆ ئەو یارمەتی و مافە قانونی یانە جوان و پەسند نین.

ئیمکانانی دەرمانیی نێوخۆی وڵات چەندە کفایەتی دۆخی برینداران دەکا؟

سەربارەت بە ئیمکاناتی دەرمانی دەبێ بڵێم کە لە کاتی شەڕداو بە هۆی زۆرگرفتی ماددی و زانستی پزیشکی، کەرەستە و تیکنۆلۆژیی دەرمانی گونجاومان بۆ بریندارانی شیمیایی لە بەردەست دا نەبوو. بەڵام دوای کۆتایی هاتنی شەڕو بەسەرنجدان بەوەی کە زۆر هێزی نیزامی و غەیرە نیزامی برینداری چەکی شیمیایی بوون و چارەسەر کردنی ئەو بریندارانە وەک پێویستی یەک خۆی دەنواندو ئیمکانی ناردنە دەرەوەی هەموو ئەوانە بۆ وڵاتانی ئورووپایی نەبوو، زانستی پێویست بۆ چارەسەریی بریندارانی شیمیایی لە ئێران دا پەرەی پێداو پزیشک و پسپۆری زۆر هاتنە نێو ئەو گۆڕەپانەوە. بەجۆرێک کە ئێستا وڵاتی ئێران یەکێک لە پێشکەوتووترین وڵاتان لە بواری چارەسەریی بریندارانی شیمیایی یە. ئەگەر ئەو پێشکەوتنە نەبوایە پێراگەیشتن بە گیروگرفت و کێشەکانی گیانبازان و بریندارانی شیمیایی کە خۆیان لە ١٠٠ هەزار کەس دەدەن، زۆر ئاستەم و دژوار دەبوو. هەر لەو پێوەندی یەدا چەند نەخۆشخانەیەکی تایبەتی بۆ چارەسەریی بریندارانی شیمیایی دروست کراون و پزیشکی پسپۆر و کەرەسەو تێکنۆلۆژیی زۆر پێشکەتووو مودێرنیان بۆ دابین کراوە.

بریندارانی شاری سەردەشت زۆربەیان کام بەشی لەشیان تووشی ئازارو ژان هاتوە؟

ئەو جۆرە گازەی بۆ بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت بە کارهاتوە، نابێتە هۆی کوشتنی کوت وپڕی ئەوان. بەڵام ئێشو ئازار و گرفت و نەخۆشی گەلێکی دیکەیان تا کاتی مردن تووش دەکا. بریندارانی شاری سەردەشت زۆربەیان لە بەشەکانی چاو، سی و سیپەلاک، پێستو ئەعساب و دەروونەوە پێکراون و ئەو برینانەشیان ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر قووڵ دەبێتەوە و لەشساغی و تەندروستیی ئەو ئازیزانە تازە بۆیان ناگەڕێتەوە. هەروەها راپۆرتو هەواڵی ئەوەش بە ئەنجومەن گەیشتوە کە هێندێک لە شوێنەکانی شار کە کەوتونەتە بەر رەهێڵەی بۆردومانەکان ئێستاش هەر ئالوودەن و کاریگەریی ئەو پیس بوونە لە سەر وەچەی داهاتووش دیار دەبێ کە هیوادارین ئەو هەواڵانە راست نەبن.

جگە لە کارتیکەریە یە جەستەیی یەکان، کاریگەریی دەروونی ئەو شیمیابارانە چین؟

گرفتی هەناسەدان و هەروەها زۆرترین کاریگەریی خۆی لە سەر دەروونی مرۆڤ دادەنێ، لە سەرەتایی ترینی ئەو خەسارانەیە. ئەو بریندارە پێکراوەی کە بە هۆی پێکانی بە گازی شیمیایی لە سەیران و تەفریحێکی زۆر چووکەش بێبەشە، بێگومان تووشی نەخۆشی ئەعساب و دەروونی دەبێ. ئەو نەخۆشەی زۆربەی رۆژەکانی تەمەنی لە ژێر چاوەدێری پزیشکی و دەوادەرمان دا تێپەڕ دەکا دیارە هیوای چارەسەریی یەکجاری لە دڵ دا نامێنێو کە دەبینێ هەموو ساڵێک ئازیزترین و نزیکترین کەسوکاری خۆی کە ئەوانیش وەک ئەو بریندار چەکی شیمیایین، دەمرن، پێویستی بە یارمەتیدەری کۆمەڵایەتی و پزیشکی دەروونی دەبێ کە بە داخەوە لەمبارەوە ئۆرگان و ناوەندەکانی لێپرسراو هیچ هەنگاوێکیان هەڵ نەهێناوەتەوە و هەموو ئەرکی خۆیان لە تەرخانکردنی مانگانەیەک بە بریندارانی سەروو ٢٥%دا دیتۆتەوە. یان ئەوە لە بەرچاو بگرن کە دایکێک پێکراوی چەکی شیمیایی یەو بە جێی ئەوەی سۆزو خۆشەویستی خۆی پێشکەشی منداڵەکانی بکا، دەبێ لە نەخۆشخانە چاوەڕوانی چاو پێکەوتنی جگەرگۆشەکانی بێ.

٢٢ ی نوامبری ٢٠٠٧

گیارەنگ

دوای تێپەرینی ٢٠ ساڵ بە سەر بومبارانی شیمیایی سەردەشت دا، ...

دوای تێپەرینی ٢٠ ساڵ بە سەر بومبارانی شیمیایی سەردەشت دا، ئێستاش ڕێژەی قوربانیانی ئەو کارەساتە دیار نیە

نووسینی: حەمەرەسووڵ کەریمی

هەموو ساڵێک خەڵکی شاری سەردەشت بۆ کارەساتی جەرگبڕی حەوتی پوشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویی بەرامبەر بە ٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧ی زائینی دێنە سەر شەقامو کۆڵانەکانی شار و بە چەند چالاکی‌یەکی هونەری و ئەدەبی یادی شەهیدان و قوربانیانی ئەم کارەساتە دەکەنەوە، ئەو ساڵ بیستەمین ساڵی ئەم تراژیدی‌یە گەورەیە و خەڵک دیسان دەیان هەوێ ڕێز لە خۆشەویستانی لە دەست چوویان بگرن و وەک ساڵانی پێشوو و بگرە هێندێک باشتریش یاد کردنەوەی ساڵانەی خۆیان

بەرێوە بەرن.کاتژمێر چواری دوا نیوەڕۆی ڕۆژی حەوتی پوشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویی چوار شوێنی پڕ حەشیمەت لە شاری سەردەشت کەوتنە بەر هێرشی فڕۆکەکانی عێراقی و بە بومب و گازی خەردەل بە خەستی بۆردوومان کران، دیارە هاوکات لە گەڵ بۆردوومانی شاری سەردەشت گوندی "ڕەشەهەرمێ و دەشتی کە پران"یش کەوتبوونە بەر ئەو پەلامارە. لەو کارەساتە سامناکە دا زیاتر لە هەشت هەزار کەس لە دانیشتوانی "سەردەشت" ئەو شارە کوێستانی‌یەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان شەهید و بریندار بوون، ئێستا دوای ٢٠ ساڵ بە سەر ئەو تراژیدیایە دا هیچ کەس ئاوڕی لە خەڵکی شاری سەردەشت نەداوەتەوە و تەنانەت ڕۆژی حەوتی پوشپەر کە ڕۆژی بوردومانی شاری سەردەشتە لە ڕۆژمێرەکانی ئێرانی دا بە هەشتی پوشپەر نووسراوە، بۆ ئەوەی لە گەڵ یەکێک لە ڕۆژەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران یەک بگرێتەوە، دیارە هەتا ئەمڕۆش ناوی تەواوی شەهید و بریندارەکانی ئەو کارەساتە تۆمار نەکراوە و هیچ ڕێز و حورمەتێک لە کەس و کاری بە جێ ماوی ئەو قوربانی‌یانە ناگیراوە و ناگیرێ، هەر بۆیە خەڵکی شاری سەردەشت لە هەموو کاتێک زیاتر هەست بە بێ کەسی و لێنە پرسینەوە دەکەن و هەر ئەوەش بۆتە هۆی ئەوە کە ئازاری زۆر بەم بێ موبالاتی‌یەوە بکێشن .

ئەگەر ئاوڕێک لە ٢٠ ساڵ لەمەوبەری شاری سەردەشت بدەینەوە، ئەو کات دانیشتووانی سەردەشت نێزیک بە ٢٥ هەزار کەس بوو، ماوەی ٨ ساڵ بوو، لە نێوان دوو دیکتاتۆری بە خوێن تینوی کوردان "ئێران و عێراق" شەر داگیرسا بوو، پێش ئەو کارەساتە چەندین جار لە لایەن عێراقەوە ناوچەی پڕ سەوزەڵانی سەردەشت بۆمباران کرا بوو و هەر جارەی چەندین کەسی لێ ببوونە قوربانی. بەڵام پەلاماری ڕۆژی حەوتی پوشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویی، وەک هێرشی جارەکانی دیکە نەبوو کە تەنیا بە دانی چەند قوربانی‌یەک ئەو ڕۆژە بە فەرامۆشی بسپێردرێ و یا چەند ڕۆژ دواتر دانیشتوانی شار و ئەم دەڤەرە، دەست بکەنەوە بە کاری ئاسایی و ڕۆژانەی خۆیان، بەڵکوو ئەو پەلامارە دڕندانەیە ئەوەندە قورس و بە ژان بوو کە ئێستاش دوای ٢٠ ساڵ بە سەر ئەو کۆمەڵکوژی‌یە دا، زامدارانی ئەو کارەساتە بە ئێش و ئازارەوە دەتلێنەوە و هەموو ساڵێک چەندین کەس بەرەو مەنزڵگەی ئاخرەت کۆچ دەکەن و لە تەنیشت قوربانی یەکانی دیکە لە گۆرستانی گردەسوور مەنزڵ دەگرن.

ڕۆژی حەوتی پوشپەر کە شاری سەردەشت بوردومان کرا، تەنیا چەند کەسێک نەبوونە قوربانی بەڵکوو شارێک خنکێندرا و شارێک ژەهر خواردوو کرا. بە داخەوە لە بەر ئەوە شاری سەردەشت تەنیا یەک ڕێگای هاتوچۆی ماشێنی هەبوو بۆ چوونە دەر لە شار، خەڵک زیاتر تووشی گیرۆدە بوون بە سەم و گازی خەردەل بوون، لە بەر ئەوە ئەم ڕێگایەی هاتووچۆی پێدا دەکرا، تاقە ڕێگای پەیوەندی بوو لە نێوان شارەکانی مەهاباد و بانە و پیرانشار دا، ئەویش کەوت بوو بەر یەکێک لە بۆمبەکان و ئەو شەقامە سەرەکی‌یەش ژەهراوی ببوو، هەر بۆیە ئەو کەسانەی کە لە ماڵەکانی خۆیان دا بوون و بە ساخی ڕزگاریان ببوو و دەیان هەویست لە شار بچنە دەر و خۆ لەو نەهامەتیە ڕزگار بکەن، لە کاتی دەرچوونیان بەم ڕێگایە دا و لە کاتی هەناسە کێشان دا، تووشیان بە تووشی گازی خەردەلەوە دەبوو و پاش چەند کاتژمێرێک دەچوونە ڕیزی زامدارەکانی دیکەی شارەوە، هەر بۆیە جیا لەو کەسانەی کە لە یەکەم چرکەکانی ئەو پەلامارە دا شەهید و بریندار ببوون، کەسانی دیکەش هەبوون کە لە کاتی دەرباز بوون دا بۆن و هەوای ژەهراوی شەقام و کۆڵانەکانی دیکەی شاریان هەڵمژی بوو و تووشی زامداری ببوون .

دانیشتووانی شاری سەردەشت زانیاری تەواویان لە سەر ئەو بۆردوومانە نەبوو و پێیان وابوو کە بومبەکان تەنیا بۆمبی ئاسایین و نەک بۆمبی شیمیایی، هەر بۆیە زۆربەی خەڵک بۆ ئەوە کە قوربانی‌یەکان لە ژێر دارو پەردووی ڕووخاو و خانوە تەپیوەکان بێننەوە دەر، چووبوونە گەرەکەکانی بوردوومان کراو و یارمەتی کەس و کاری قوربانی‌یەکان و زامدارەکانیان دەدا و ئەوەش یەکێک لە هۆکارەکانی زیاتر بوونی قوربانی‌یەکان بوو، دوای زیاتر لە ٤٠ خولەکێک پاش تەقینەوەکان خەڵک بەرەبەرە هەستیان کرد کە دەم و چاویان ئاوی لێدێ و لەشیان تووشی خوران و ئەستوور بوون و بلۆق دەر کردن بووە و لە کاتی هەناسە کێشان دا تووشی ڕشانەوە و تەنگە نەفەسی بوون، ئەو کات زانیان کە بۆمبەکان بۆمبی ئاسایی نین و هاوار و ناڵەی خەڵک زیاتر بوو، دارەکان و بەر پەنجەرەکانی ماڵان و ئاوەکانی نێزیک تەقینەوەکان تۆزی سپی ژەهراویان لە سەر نیشت بوو، سەرچاوەی گەورەی شاریش چەند میترێک لە شوێنی بوردومانەکان دوور بوو، هەر ئەم ئاوەش بوو کە دەچوو بۆ حەمامی شار و حەوزی مزگەوتەکان و شێرەی ئاوی تەواوی ماڵەکانی شار، خەڵک بۆ ئەوەی تووشی نەهامەتی و زامداری زیاتر نەبن بۆ خۆ پاراستن لە مردن کەڵکیان لەم ئاوانە بۆ خۆ شتنەوە وەر گرت و لە ئاکام دا بەشێک لە خەڵکیش هەر بە ئاوی سەرچاوەی شار و ئاوی حەمامەکانی شار تووشی زامداری پێستی و دەروونی بوون، جیا لەم حاڵاتانەش لە بەر نەبوونی نەخۆشخانەیێکی باش لەم شارە و نەبوونی دوکتوری پسپۆر و کەوتنەوەی بە سەر یەکی قوربانی‌یەکان لە تەنیشت یەک و درێژ بوونیان لە داڵان و ژورە کەمەکانی نەخۆشخانە دا زیاتر تووشی گیرۆدە بوون بەو گازە بوون، دیارە زۆربەی زۆری بنەماڵەی قوربانی‌یەکان بۆ خۆیان بریندارەکانی خۆیان بەرەو نەخۆشخانەی شارەکانی دیکەی کوردستان و ئێران ڕادەگوێزت.

شاهیدانی ئەو کارەساتە گێراویانەتەوە کە ڕۆژی دوای بوردومانەکە هۆڵی وەرزشی شار واتە "هۆڵی پاڵەوان تەختی" کراوەتە شوێنی حاواندنەوەی بەشێک لە قوربانی یەکان و چەندین تەختیان لە هۆڵەکە بۆ بریندارەکان داناوە و لەو هۆڵە دا تەنیا یەک دوکتور هەبووە لە گەڵ چەند کەس لە پەرەستارانی لە خۆبردووی شار، کە تەنیا ئەرکیان دەرزی لێدان و بلۆق دڕین بووە و بەشی هەرە زۆری زامدارەکانیان بۆ نەخۆشخانەی شارەکانی مەهاباد، ورمێ، تەورێز، تاران و شیراز بەرێ کردووە .

بە داخەوە لە بەر ئەوە ئەو کات هیچ کەس و یا هیچ ئۆرگانێکی حکومەتی نەبووە کە ناوی قوربانی یەکان و یا بەرێ کراوەکان و شەهیدەکان لە کاتی خۆی دا ناونووس بکات، ئێستاش ڕێژەی تەواوی ئەو کەسانەی کە بوونە قوربانی دیار نی یە، زۆرجار دوای ئەو کارەساتە، زامدارانی ئەو ڕووداوە بۆ چارەسەری نەخۆشی یەکانی تەنگەنەفەسی و بێ ئیشتیایی لە خواردن دا و زۆر نەخۆشی دیکە کە دوای گیرۆدە بوونیان بە گازی خەردەل تووشی هاتوون پەیوەندی یان بە بنکەی بە نێو "جانبازان"وە گرتووە بۆ ئەوەی کە لە لایەن بەرپرسانەوە کارێکیان بۆ بکرێ، بەڵام لە بەر ئەوە هیچ بەڵگەیەکی تایبەتیان لە بەر دەست دا نی یە و لە کاتی خۆشی دا ناویان تۆمار نەکراوە ئاوڕیان لێ نەدراوەتەوە و لە ئاکام دا لە بەر بێ دەرەتانی و هەژاری لە جێگا دا کەوتوون و یا بە ئازارەوە سەریان ناوەتەوە .

تاقە بەڵگەیەکی کە بۆ بە کار هاتن دێت و بەشێک لە زامدارانی ئەو کارەساتە کەڵکی لێ وەر دەگرن، بەڵگە یا پێناسەیەکە کە لە لایەن بنکەی "جانبازان"وە دراوە بە هەندێک لەو زامدارانە، دیارە ئەو بەڵگەیە ڕێژەی تووش بوون بە گازی خەردەلی بە شێوەی % دەرسەد دیاری کردووە و هەر بە پێی ئەو ڕێژەیەش لە بەشێک لە خزمەتگوزارییەکان کەڵک وەر دەگرن، بەڵام ئەو کەسانەی کە ناویان تۆمار نەکراوە و ئەو پێناسەیان پێ نییە لە خزمەتگوزارییەکان بێبەشن و خەرجی و کرینی داو و دەرمان لە ئەستۆی خۆیان یان بنەماڵەکەیانە، کە وابوو قوربانییەکان دوو دەستەن، دەستەییەکیان ئەو کەسانەن کە بەڵگە و پێناسەیان پێ نییە و دەستەیەکیش ئەو کەسانەن کە بەڵگەی ڕەسمی و تایبەتیان وەر گرتووە، ئەوەش بۆتە هۆی ئەوەی کە ڕێژەی درووستی قوربانییەکان دیار نەبێت و بەشێک هەر بە مەزلوومی و بە بێ ناوی بمێننەوە، لەوەش خەراپتر دەست نەکەوتنی داو و دەرمانی تایبەتی بۆ چارەسەری نەخۆشییەکانی سیپەلاک و هەناسە کێشان و کۆمەڵێک نەخۆشی دیکە، کە لەو بۆردوومانە دا بۆ خەڵکی هەژار و دەست تەنگی ناوچەکە بوو بە دیارییەکی ماڵوێرانکەر، بۆتە کێشە و گرفتێکی گەورە، دیارە کۆماری ئیسلامی ئێران بە ناوی زامدارانی کارەساتی شیمیابارانی سەردەشتەوە، ساڵانە چەندین تۆن داو و دەرمانی تایبەتی لە ڕێکخراوە بە شەردۆستەکان وەر دەگرێ و لە لای خۆیان ڕایدەگرن و یا دەیدەنە شوێنی دیکە، و بۆ شوێن بزر کردن، ڕێژەیەکی زۆر کەم لەو دەرمانە دەنێرنە شاری سەردەشت و ئەو بڕە دەرمانەش نادەن بە هەموو کەس وئەگەریش دایان ئەوە پێیان دەفرۆشن.

ئەگەر چاوێک بە نووسراوەکانی بەڕێز عوسمان موزەیەن بەرپرسی ئەنجوومەنی زامدارانی شیمیایی دا بخشێنی بە پێی لێکۆلینەوەیەک کە ناوبراو کردوویەتی و لە زمان دوو بەرپرسی پایەبەرزی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە بیستوویەتی بۆمان دەر دەکەوێ کە ڕێژەی شەهید و زامدارەکانی ئەم پەلامارە زیاتر لە ٨٠٠٠ کەسن.

ڕێژەی شەهید و بریندارەکانی ئەو کارەساتە لە زمان ئایەتووڵڵا ڕەفسەنجانییەوە کە لە نوێژی هەینی مانگی گەلاوێژی ساڵی ١٣٨٢ دا باس کرد بوو٨٠٢٤ کەسن و پارێزگاری ورمێ لە ساڵی ١٣٦٦ و ٦٧ دا لە وتارێکی خۆی دا ئاماژە بە شەهید و بریندار بوونی ١٠٠٠٠ کەس لە دانیشتووانی شاری سەردەشت دەکات و هەروەها وەزارەتی کاروباری دەرەوەی وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران هەر ئەو کات لیستەیەکی ٤٦٠٠ کەسی لە برینداران و شەهیدانی شیمیابارانی سەردەشتی دا بوو بە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان. هەر بە پێی ئەو بەڵگانەش کە وەزارەتی کاروباری دەرەوەی کۆماری ئیسلامی دابوونی بە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، قوربانییەکان خەڵکی مەدەنی و ئاسایی بوون و پادگان و بنکە سەربازییەکانی حکومەت نەکەوت بوونە بەر ئەو پەلامارە و زەرەر و زیان بە بنکە و بارەگاکانیان نەکەوت بوو و داوایان لە خێرخوازان دەکرد کە بێن یارمەتی بە خەڵکی زامدار و بێ پەنای ئەم دەڤەرە بکەن، بەڵام ئێستا بۆ خۆیان هیچ ئاوڕێک لەم شارە بە گاز خنکێندراوە نادەنەوە و بە تەواوی دوای ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویی بە فەرامۆشیان سپاردوە .

دیارە ئەگەر هەر ئەو کات بە پەرۆشەوە سەیری ئەو کارەساتەیان کرد بایە، ڕەنگ بێ ئێمە شاهیدی بۆردوومانی شاری هەڵەبجە نەبیاین و تراژیدیایە گەورەیە لە هەڵەبجەی باشوری کوردستان نەقەومابایە. ئەو گازەی کە بۆ بۆردوومانی شاری سەردەشت کەڵکی لێ وەر گیرا گازی خەردەل بوو، ئەو گازە لە کاتی بڵاو بوونەوەی دا کاریگەری زۆر خەراپی لە سەر مرۆڤ و گیانلەبەران هەیە و بە تێپەرینی زەمانیش ئەو کاریگەرییە خەراپەی لە سەر گیرۆدەبووەکان هەر دەمێنێت، دیارە بە پێی لێکۆلینەوەی پزیشکی گازی خەردەل بۆ ژینگەش مەترسی زۆری هەیە، دوای تێپەرینی ٢٠ ساڵ بە سەر ئەو بۆردوومانەش دا ئێستا لە ناوچەی سەردەشت چەند شوێن کە کەوتبوونە بەر تەوژمی ئەو گازە، تا ئێستاش بە کەڵکی کاری کشتوکاڵ نایەن، ئەو لە کاتێک دایە کە زەوییەکانی دەورو پشتی ئەم کێڵگانەی کە کەوتبوونە بەر گازی خەردەل ساڵانە باشترین بەرهەمی کشتوکاڵی ناوچە دابین دەکەن.

لێ نەپرسینەوەی کاربەدەستانی حکومەتی ئێران لە زامدارانی شیمیای سەردەشت نەبۆتە هۆی نائومێدی بەشێک لە دڵسۆزانی شاری سەردەشت، بەڵکوو چەند کەسێکی دڵسۆز و لەخۆبردوو لە چەند ساڵی دوای بوردوومان و لە ساڵرۆژی بۆردوومانەکە دا دەهاتنە شوێنی ڕووداوەکە و دوایەش بە ڕێپێوان دەچوونە سەر مەزاری شەهیدەکان و بۆ چەند ساتێک بە بێ ئەوە هەست بە کەمی بکەن لە گەڵ ئازیزانی لە دەست چوویان راز و نیازیان دەکرد و هاواری مەزلوومەیەتی ئەوان و خەڵکی شاریان دەگەیاندە گوێی کاربەدەستانی شارەکە، چەندین ساڵ خەڵکی شار هەروا بۆ خۆیان ئەو یادوارەیان پێک دەهێنا تا وای لێهات کە بەشێک لە خەڵک و بنەماڵە قوربانییەکانی شار هاتنە سەر ئەو باوەرە کە دەبێ ڕێکخراوەیەکی تایبەت بە شیمیابارانی سەردەشت درووست بکەن، هەر بۆ ئەم مەبەستە و دوای وەدوا کەوتنێکی زۆر توانیان لە ساڵی ١٣٨٠ی هەتاوی دا ئیجازە بۆ ئەم کارە لە کاربەدەستان حکومەت وەر بگرن و ئێستا لە ساڵی ١٣٨٠ وە ئەنجوومەنی زامدارانی شیمیایی شاری سەردەشت دامەزراوە، ئەو ئەنجوومەنە بە ئیمکاناتێکی کەم کارەکانی پەیوەندیدار بە زامدارانی شیمیایی سەردەشت ڕادەپەڕێنێ و لە کاتی درووست بوونیەوە، بەردەوام بۆ باشتر کردنی باری ژیانی زامداران هەوڵ دەدەن، بەشێک لە کارەکانیان تەرخان کردوون بۆ ئەوەی ئەو کەسانەی کە تا ئێستا ناویان تۆمار نەکراوە بە پێی شاهید و بەڵگە وەرەقەی ڕەسمییان بۆ وەر بگرن بۆ ئەوەی بتوانن کە لە ڕێگای ئەو پێناسەوە، داو و دەرمانەکانی خۆیان بە هەرزانتر وەدەست بخەن و قەرەبووی بەشێک لە ئازار و زامەکانیان بدرێتەوە .

دیارە ئەو چەند ساڵە و بە تایبەت دوای ئەوە کە تاوانبار فرانس ڤان ئانرات بازرگانی چەکی شیمیایی خەڵکی هولەند گیرا و لە دادگای شاری لاهە کەوتە بەر لێکۆلینەوە و لێپرسینەوە ساڵانە چەند جار وەڤدی ئەنجوومەنی زامدارانی شیمیایی سەردەشت هاتوونە وڵاتی هولەند و لە دادگایی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات دا بەشداریان کردووە و شاهیدیان لەسەر ئەو تاوانبارە داوە و بەڵگەکانیان تەحویلی دادگای نێونەتەوەیی لاهە داوە. هەر لە میانەی کارەکانی ئەو ئەنجوومەنە دا ئەو چەند ساڵێکە وەڤدەکانی ژاپۆن و هەڵەبجە لە ساڵیادی شیمیابارانی سەردەشت دا دێنە ئەم شارە و هاودەردی خۆیان لە گەڵ بنەماڵە و قوربانیانی ئەو کارەساتە دەر دەبرن، هەروەها ئەوە چەند ساڵێکە وەڤدی شاری سەردەشت بۆ هاودەردی لە گەڵ شیمیابارانی شارەکانی هەڵەبجەی باشوری کوردستان و ناکازاکی و هیرۆشیمای ژاپۆن سەردانی ئەو شارانە دەکەن و تا ئێستا توانیویانە کە تەنیا بۆ ئەوە نیشان بدەن کە دەرد و ئازارەکان یەکن و قوربانییەکان وەک یەک وان، لە شاری سەردەشت شەقامێک بە ناوی هێرۆشیما ناودێر کراوە

و هەروەها قەرار بوو کە لە ژاپۆنیش شەقامێک بە ناوی سەردەشت ناودێر بکرێ، ئەوەش زۆرتر میوانداری و هەست بە بەرپرسایەتی خەڵکی شار بووە کە وەفدەکانی میوانی دڵخۆش کردووە بۆ ئەوەی کە پێکەوە دەستە خوشک بن و ئازارەکانیان بەم شێوەیە کەم بکەنەوە، ئەوەی جێگای سرنجە ئەوەیە کە ساڵانە ئەنجوومەنی زامدارانی شیمیایی سەردەشت لە بەر نەبوونی ئیمکانات و بە تایبەت نەبوونی پووڵ و پارە ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت گەنج و لاوانی شار و دڵسۆزانی سەردەشت خەریکی دارشتنی پلان و بەرنامەن بۆ ئەوەی لە یادی ٢٠ ساڵەی ئەم کارەساتە دا باشتر لە ساڵانی ڕابردوو چەند جار بە شەقامەکانی شار دا دەگەرێن و پووڵ لە دووکاندار و کاسبکارانی شار وەر دەگرن بۆ ئەوەی کە یادی کارەساتی شیمیابارانی شاری پێ بکەنەوە، ئەم ساڵیش بۆ یادی ٢٠ بێنە مەیدان و بە نیشان دانی چەندین چالاکی هونەری و خوێندنەوەی شێعر و پەیام و نیشاندانی چالاکی وەرزشی باشتر ئەم یادە بکەنەوە، بە پێی ئاگاداری و هەواڵ قەرارە چەند دەستە لە کاراتەکارانی چەند وڵاتێک کە بریتین لە پورتەقاڵ، ژاپۆن، فەڕانسە، ئۆزبەکستان و ئینگلستان بێنە شاری سەردەشت و لە گەڵ کاراتەکارانی شاری سەردەشت بکەونە کێبەرکێ، بە داخەوە فدراسیۆنی کاراتەی ئێران و پارێزگای ورمێ ڕایانگەیاندوە کە هیچ یارمەتی‌یەک و کار ئاسانی‌یەک بۆ میوانەکان ناکەن، هەر بۆیە دیسان ئەم ساڵیش ئەنجوومەنی زامدارانی شیمیایی سەردەشت ڕووی لە خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەری کردووە کە یارمەتی بدەن بۆ ئەوەی ئەم ساڵیش وەک خانەخوێ‌یەکی باش بتوانین میوانەکان و بە تایبەت دەستەی کاراتەکارانی ئەم پێنج وڵاتەی کە ناویان هاتووە بەرێ بکەن، هەروەک ئاماژەم پێداوە کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی لە سەرەوە تا خوارێ و بە تایبەتیش ئی شاری سەردەشت هیچ کات یارمەتی دەر نەبوون بۆ بەرێوەبردنی کارو چالاکی‌یەکانی تایبەت بە شیمیابارانی شاری سەردەشت، هەموو ساڵێک دوای ئەوە کە زانیویانە ناتوانن ئیرادە و هیممەتی خەڵک سست بکەن و خەڵک وەڵامیان ناداتەوە، ئەوجار بە لارە ملی هاتوون لە سەفەکانی پێشەوەی ڕێوڕەسمەکە دانیشتوون و فەرماندار و یا نوێنەری فەرمانداری وتاری دوور لە ڕاستی‌یان خوێندۆتەوە.

ئەم ساڵ لە کاتێک دا یادی ٢٠ ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت دەکرێتەوە کە سەرۆکی پێشووی عێراق سەددام حوسێنی دیکتاتۆر لە دار دراوە و بە سزای تاوان و کردەوەکانی خۆی گەیشتووە و چەند تاوانباری دیکەی هاو دەستی سەددام چاوەروانی حوکمی لە سێدارەدانیان لە سەر دەکرێ، ئەگەر ڕێژیمی گۆر کراوی بەعس لایەنێکی شەری ٨ ساڵەی نێوان ئێران و عێراق بوو، نابێ ئەوەشمان لە بیر بچێ کە ئێرانیش لایەنێکی بەرامبەر بووە لە شەری ماڵ وێرانکەری ٨ ساڵەی نێوان ئەو دوو دوژمنە سەرەکی‌یەی کوردان دا. هەر دووکیان بۆ کاول کردنی ماڵ و حاڵ و ژیانی کوردان شەریان بە زۆر کێشایە کوردستان و بنکە و بارەگای سەربازی زۆریان بە ناوی پاراستنی سنوورەکان هێنایە کوردستان و لە ئاکام دا شەڕ و پێکدادانە سەربازی‌یەکانی هەر دوو دیکتاتۆر کێشرایە خاکی کوردستان و ئاواتی چەندین ساڵەی ئەو دوو دیکتاتۆرە کە خاپۆر کردن و کێوماڵ کردنی کوردستان بە بۆمب و ناپاڵم بوو هاتە دی و لە جیاتی سەربازگە و شەرگەکان ببنە ئامانجی شەری ئەو دوو دیکتاتۆرە، بە داخەوە شار و گوندەکانی کوردستان لە باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوونە ئامانجی سەرەکی دوژمنانی گەلی کورد و خەڵکێکی زۆریان شەهید و بریندار کرد و لە ماڵ و شوێنی ژیانی خۆیان ئاوارە و بێ ماڵ کردن.

با لە یادی ٢٠ ساڵەی شیمیابارانی خەڵکی بێ دیفاعی سەردەشت و گوندی ڕەشەهەرمێ لە چەند کیلۆمیتری سەردەشت و هەروەها شەهیدانی گوندی زەردە لە پارێزگای کرمانشان و گوندەکانی ناوچەی شلێر لە سەقز و شوێنەکانی دیکەی کوردستان دەنگمان بخەینە پاڵ دەنگی خەڵکی هەڵەبجە و بادینان و دۆڵی بالیسان و ناوچەکانی دیکە و داوای قەرەبوو کردنەوە و ئاوەدان کردنەوەی کوردستان لە ڕێژیمەکانی عێراق و ئێران بکەین و ئاوات بخوازین کە کاربەدەستانی خۆسپێنی ئێرانیش بکێشرێنە بەر دەم دادگایێکی عادڵانەی خەڵکی و نێونەتەوەیی، بۆ ئەوەی هەموو دیکتاتۆرانی ناوچە دەرس و پەند لە

سزاکانی ئەو کاربەدەستە خۆسپێنانەی ئێران وەر بگرن.

جێگای خۆیەتی لێرەدا بە هەموو هێز و ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی کوردستان و بە تایبەت ڕۆژهەڵاتی کوردستان بڵێین کە چیدی لە ئاست ئەو کۆمەڵکوژی‌یە دا بێ دەنگ نەبن و چاو و گوێی خۆیان لە ئاست ئەو تراژیدیایە دا نەبەستن، مێژوو لە بێ دەنگی و چاو نوقاندتان لە ئاست ئەم جەنایەتە سامناکە دا لێتان خۆش نابێت و خەڵکی کوردستان، چی دیکە دەلیل و بەڵگەی بێ‌جێتان لێ قەبووڵ ناکەن و پسپۆران و نووسەران لە سەر بێ دەنگی و چاو نوقاندنتان لە ئاست ئەم مەسەلەیە لاپەرەکانی خۆیان لە سەر ئێوە بە ڕەشی دەنووسن، با لە ٢٠ ساڵەی ئەم کارەساتە دا بە یەکدەنگ هەمووومان هاوخەم و هاوپشتی شاری سەردەشت بین.

لە کۆتایی دا سڵاو لە خەڵکی خۆراگری کوردستان و شەهیدانی کارەساتی ٧ی پوشپەری سەردەشت، تەندرووستی و باش بوونەوە بۆ زامدارانی شیمیایی سەردەشت بە ئاوات دەخوازم و مەرگ نەفرەت بۆ خوڵقێنەرانی ئەو جەنایەتە سامناکە.

گیارەنگ

برینێکی بیست ساڵە کە قەت سارێژ نابێتەوە

کەماڵ حەسەن‌پوور

شار شار نەبوو، زۆرتر وەک مۆڵگەی سەربازی دەچوو.، سەیری هەر لایەکت کردبا پاسدار و بەسیجی و ئەرتەشیت دەدیت. جار جار تۆیۆتایەکی پاسداران پڕ لە پاسدار و بەسیجی بە پەرۆیەکی سەوز لە دەوری سەریان کە شوعاری " کربلا ما آمدیم = کەربەلا وا ئێمە هاتین" یا "جنگ جنگ تا پیروزی = شەڕ شەڕ تا سەرکەوتن" لێ نووسرابوو بە بەردەم شوێنی کارەکەم دا تێپەڕ دەبوون و تەپ و تۆزی جادە وەک پەردەیەکی چڵکن روانگەی دادەپۆشی. لە

راستی دا ماندوویی لە شەڕ نەک هەر لە سیمای هاوشاری یانەوە بەڵکو لە سیمای پاسدار و بەسیجی و ئەرەتەشیەکانیشەوە دیار بوو.

ماوەیەک بوو لە ناکاو دەنگی ئاژیری هێرشی ئاسمانی و بەدوای ئەو دا دەنگی پەدافەند لە پادگان و پایگاکانی دەوروبەری شار دیواری بێدەنگیان دەشکاند و ئەوە منی ترسنۆک بووم کە بە دڵە راوکێ ڕام دەکرد تا حەشارگەیەک ببینمەوە. شار کە حەشارگەی خۆڕاگر لە دژی هێرشی ئاسمانی لێ نەبوو، تەنیا چەند کونەتەیارەیەکی ساکار کە زۆرتر هێورکەرەوەی دەروون بوون تا پارێزەری گیان.

دەنگۆی هێرشێکی بەربڵاو لە ناوچەی ئالانەوە لە لایەن هێزەکانی ئێرانی‌یەوە بۆ سەر عێراق لە ناوشار دا بڵاو ببۆوە. لە سەرەتای شەڕەوە تا ئەو کات سەردەشت چەندین جار کەوتبوو بەر هێرشی فرۆکە و تۆپخانە، هەم لە لایەن رژێمی ئێرانەوە و هەمیش لە لایەن رژێمی بەعسی عێراقەوە.

دوانیوەڕۆی رۆژی یەکشەممۆ حەوتی مانگی پوشپەڕ بوو. بۆ پیاسە کردن بەرەو سینەما وەرێ کەوتم، ئەوکات بە هۆی گیرۆدە بوون بە نەخۆشی دیسک دەبوو پاش تاوێک رۆیشتن لە شوێنێک دانیشم تا ئازاری پشت و تەزیوی لاقم هێور بێتەوە .

لە کاتی گەڕانەوەم بەرەو ماڵ بۆ پشوو گرتن لە پێش چێشتخانەی کاک رحمان حەدداد دانیشتبووم کە دەنگی فرۆکە و بەدوای ئەو دا دەنگی پەدافەند هێمنی شاریان ورووژاند. لە دەنگی فرۆکەکان ڕا دیار بوو کە ئەمجارەیان بەتەمای بۆمباران کردنی شارن، لە فکری ئەوەدابووم شوێنێک بۆ خۆ حەشار دان بدۆزمەوە کە دەنگی 2 تەقینەوە کە زۆریش دوور نەبوون وای کرد کە بە پەلە بچمە ناو پاساژی واحیدی و دوای چەند چرکە ساتێک خۆم لە دوکانی هادی نەباتی دا دیتەوە .

فرۆکەکان هەر وا بە سەر شار دا دەسورانەوە و بۆمبەکانیان بەرەو شار نیشانە دەگرت و لە گەڵ ئەو دا دەنگی پەدافەند لە هەموو لایەکەوە دەهات. یەکێک بە پەلە خۆی کردە ناو دوکانەکە و لە کاتێک دا کە پەڕۆیەکی بە بەر دەمی‌یەوە گرتبوو هاواری کرد:

* شیمیایی یە. بۆمبارانی ئەو جار شیمیایی‌یە. ماڵی حاجی عەوڵای واحیدی و ماڵی حاجی مینەی حەداد و فەرمانداری کەوتوونە بەر بۆمبی شیمیایی.

بە بیستنی ووشەی شیمیایی بێ ئیختیار وەبیر ئەو بڵاوکراوەیە کەوتم کە چەند رۆژ پێشدا پاسداران بە دووکان و بازار دا بڵاویان کردبۆوە و کە تێیدا باس لە چەکی شیمیایی و میکرۆبی کرابوو و هەندێک زانیاری لە سەر چۆنیەتی ناسینەوەی ئەو جۆرە چەکانە و چۆنیەتی خۆ پاراستن لە کاتی پێویست باس کرابوون. زۆر باشم لە بیر بوو کە لە بەشێک لەو بڵاوکراوە دا نووسرابوو کە بۆنی سەوزی رزیو یەکێک لە نیشانەکانی بەکار هاتنی چەکی شیمیایی یە .

هەروەها لە بیرمە کە بە بیستنی ناوی ماڵی حاجی عەوڵای واحیدی ترس دایگرتم. ماڵی ئێمە کەمتر لە سەد میتر لە ماڵی حاجی عەوڵا دوور بوو و دڵنیا بووم ماڵی ئێمەش زەرەری پێ گەیشتووە .

هێشتا گرمە گرمی فرۆکە و پەدافەند تەواو نەببوو کە لە دووکانی هادی هاتمە دەر. پەڕۆیەکم بە بەر دەممەوە گرت و هێدی هێدی بە پێش دووکانی حەسەنی حافزی و کوچەی ئاسنگەران دا بەرەو ماڵ رۆیشتمەوە.

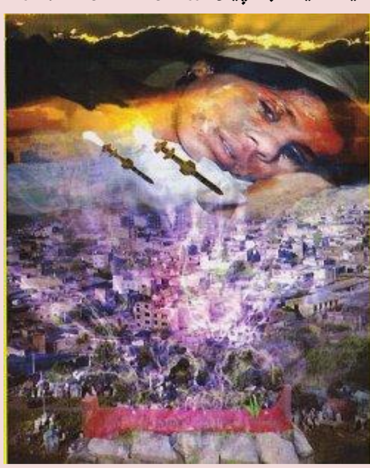

کە گەیشتمەوە ماڵ لە حەوشی ماڵەکەمان چاوم بە دایکم و شلێری خوشکم و خێزانم و ئامۆژنە هاجەرم کەوت. هەموویان پەشۆکا بوون... هەر وەک جارەکانی پێشوو دایکم تووک و دووعای لە سەددام دەکرد. ئەوان باسی گرمەی بۆمب و فرۆکانیان بۆ کردم. منیش پێم ووتن:

* لە وە دەچێ بۆمبی شیمیایی بێت. هەرکەسەی پەڕۆیەک تەڕ بکات و بە بەر دەم و لووتی‌یەوە بگرێت .

دیار بوو کە بۆمبێک بەر ماڵی حاجی عەوڵا کەوتبوو کە لە ماڵی ئێمە زۆر نزیک بوون. نێوان ماڵی ئێمەو ئەو ماڵە تەنیا ماڵی محەممەدی دەروێش کەریم و کووچەی چاکە چکۆڵە مابەین بوو.

ماوەیەکی پێ چوو ئەو کات باوکیشم هاتەوە. لە حەوشە راوەستاو و ووتی:

* بە خوای ئەو خەڵکە ترسنۆکە، کورە خۆ بەشێکیان دووکانیشیان دانەخست و هەر کە دەنگی فرۆکەکان هات ڕایان کرد. بە فەخری عالەم بۆمبێکی لە دووکانی حاجی رەسوڵ چاوەشی و یەکیشی لە سیلەی ماڵی حاجی مینەی دا. لە تەپ و تۆز دا هەر وون بووم بەڵام لە سەر خۆ دەررابەی دووکانم دادایەوە و وورده وورده بەکن دووکانی وەستا ساڵەی نەججار دا هاتمە خوار. وەستا ساڵەش وەک من دووکانەکەی جێ نەهێشتبوو. لەوێ دیتم کە ماڵی حاجی عەوڵاش بۆمبی وێ کەوتووە. تاوێکی لە گەڵ وەستا ساڵە بە یەکەوە راوەستاین و بە ترسنۆکی خەڵک پێکەنین.

بە دوای ئەو قسانەدا دەستنوێژی هەڵگرت و هاتە قاتی دووهەمی ماڵەکەمان، تاوی دایە رادیۆکەی تا بە پێی عادەتی خۆی گوێ بگرێتە ئێزگای خۆشەویستی خۆی بۆ بیستنی هەواڵەکان.

بە پێی عادەت لەو وەرزەی ساڵ خەڵک لە گەرمان پەنجەرەی دەکردنەوە. من لە یەکێک لە پەنجەرەکانی قاتی دووهەمی ماڵەکەمان دا دانیشتبووم و دەم ڕوانیە حەوشەکەمان کە جەلالی برام هاتەوە. جەلال ووتی:

* یەکێک لە بۆمبەکان کەوتۆتە بانی ماڵی حەسەنی واحیدی، بە تەوژمی ئەو زۆربەی شتومەکی ماڵی ئەممە فاتم (شەهید فاتمی حەدداد کە چەند ساڵ دواتر بە هۆی برینی شیمیایی گیانی بەخت کرد). لە دوای رۆیشتنی فرۆکەکانەوە من و تالبی کاک حەسەن (تالب حەدداد) خەریکی کۆ کردنەوەی ئەو شتومەکانەین .

ئەو تاوێک راوەستاو و ئەو کات ووتی:

* سەگبابێکی پاسدار لە ماشێنێک دا بە بازار دا دەهاتە خوار و هاواری دەکرد کە "دوژمن کەڵکی لە بۆمبی شیمیایی وەرگرتووە و داوا لە خەڵک دەکەین بۆ کۆنترۆڵ کردنی خۆیان بچن بۆ نەخۆشخانە". لە خۆڕا خەڵکی دەترسێنن.

منیش لە سەر خۆ ووتم: باشە جا خۆ زەرەر ناکەی. بچۆ بۆ نەخۆشخانە و خۆت کۆنترۆڵ بکە، ئەگەر شیمیایی بوو وا دەرمانت پێ دەدەن و ئەگەر نا دەگەڕێیتەوە.

هەر لەو قسانە دا بووین کە رەحیمی خالۆزام (رەحیم مەحمودنیژاد) کە شۆفیری ئامبوڵانس بوو هاتە ژوری حەوشەکەمان و دوای چاک و خۆشی ووتی:- نیگەران مەبن دوکتور ...

(ناوەکەم لە بیر نەماوە بەڵام دەزانم کە دوکتورێکی هیندی بوو) دەڵێ شیمیایی نییە چونکو ئەگەر شیمیایی با تا ئێستا جەستەی مردوان رێگا و بانیان پڕ کردبوو.

خات ئامینی جیرانمان هاتە ژوور و دوای چاک و خۆشی ڕووی لە دایکم کرد و ووتی:

-بە خودای خات فاتم ئەوە رووحانیەتی چاکە چکۆڵەی بوو بە قوربانی بم. سەرەڕای ئەو هەموو بۆمبارانە تەنیا کابرایەکی قاوەچی لە دووکانەکانی حاجی عەوڵای غولامی دا کوژراوە.

رۆژ بەرەو کۆتایی دەچوو و تاریکی وورده وورده باڵی بە سەر شار دا دەکێشا. یەکێک لە دەرگای ماڵەکەمانی دا. کە دەرگایان کردەوە ناهیدی کچی کاک حەسەن حەدداد بوو.

* کاکە جەلال ئەوە بابم دەڵێ بێت بە ماشێنەکەمان بمان بات بۆ شینوێ. (شینوێ گوندێکی دەرەوەی سەردەشتە(

* ئەدی تالب؟

* تالب حاڵی باش نەبوو. لە نەخۆشخانەوە لە گەڵ دەستەیەکیتر بەڕێیان کرد بۆ بانە.

جەلال ماڵئاوایی لە ئێمە کرد و لە گەڵ ناهید رۆیشت.

هەواڵی تێکچوونی باری تەندوروستی خەڵک پەیتا پەیتا دەهاتن. هەواڵی مەرگی عەزیز ئاغای ئاڵلاخانی و مەلا باقی بە هۆی بۆمبی شیمیایی لە شار دا بڵاو بۆوە. زۆری پێ نەچوو کە لە بڵیندگۆی مزگەوتی سەرچاوێ هاواریان کرد کە هەر کەس باری تەندوروستی خەراپە بچێت بۆ ساڵۆنی وەرزشی (باشگاە) کە لە نزیکەی ژاندارمێری هەڵکەوتبوو. هۆیەکەشی نەبوونی جێگا لە نەخۆشخانە بوو .

دوای نان خواردن من چوومە هۆدەی خۆم لە قاتی یەکەم. زۆری پێ نەچوو کە شلێری خوشکم لە دەرگای دا. کە کردمەوە ووتی:

* باوکم حاڵی باش نییە و دەبێ بیبەی بۆ نەخۆشخانە.

کە چووم بۆ لای باوکم ووتی:

* چاو و گەرووم زۆر ئازاریان هەیە دەبێ بم بەی بۆ لای دوکتۆر.

منیش دەستی باوکمم گرت و هێدی هێدی بەرەو باشگاە وەرێ کەوتین. کە گەیشتینە باشگاە دیمەنێکی سەیرم کەوتە بەر چاو. لە ئەو مەیدانەی کە جاران وەرزشوانان زۆرەبانی و پینگ پۆنگ و وەرزشیتریان دەکرد بە ڕیز تەختی خەو داندرابوون و هەندێک لە تەختەکان خەڵکیان لە سەر راکشابوو. بەشێکیان سێرۆمیان بۆ هەڵواسرابوو و هەندێکیش چاوەڕوانی دەرمان بوون. بەشێک لە بەر ئازار هات و هاواریان بوو و بە شێکیش وەک باوکم بە بێدەنگی ئازاریان دەچێشت .

دوو کەس لە حاڵێکدا کە ماسکی تایبەتیان بە دەمەوە بوو یارمەتی برینداەرەکانیان دەدا و یەکێکیش چەند کەسی لە خۆی کۆ کردبۆوە و فێری لێدانی دەرزی و سێرۆم هەڵواسینی دەکردن.

چاوەڕوان بووم کە یەکێک یارمەتی باوکم بکات. پاش تاوێک کە هیچ خەبەر لە یارمەتیدەر نەبوو هاتمە سەر ئەو باوەڕە کە مانەوە لەو شوێنە بە قازانجی باوکم نییە. بیستم کە حەمامی کەریمی عەزیزی بۆ بریندارەکان ئاواڵەیە و بریندارەکان دەتوانن لەوێ خۆیان بشۆن. بۆیە دەستی باوکمم گرت و بەرەو حەمامی عەزیزی کە لە باشگاە زۆر دوور نەبوو رۆیشتین. کە گەیشتینە ئەوێ خەڵکێکی زۆر کە ئازاریان هەبوو لەوێ لە سەرە دا ڕاوەستابوون .

پاش تاوێک یەکێک قەترەیەکی لە چاوی باوکم کرد و بە دوای ئەو دا سەرەی باوکم هات تا خۆی بشوات. چەند خولەکێک دواتر باوکم هاتە دەر بەڵام هەر هەمان بەرگی پێشووی لە بەر دابوو (دواتر تێگەیشتم کە بەرگی باوکم بە هۆی ئەو تەپ و تۆزەی کە دوای بۆمباران لێی نیشتبوو گیرۆدەی ماددەی شیمیایی ببوو و چەند رۆژ دواتر کاتێک کە دایکم ئەو بەرگانەی شتبوو هەر دوو باسکی سووتابوون). بە یەکەوە بەرەو ماڵ گەڕاینەوە و من بۆ خەوتن چووم بۆ هۆدەی خۆم و باوکیشم ڕۆیشت بۆ هۆدەی خۆی لە قاتی دووهەم بۆ ئەوەی کە بخەوێت.

چەند کاتژمێر دواتر واتە بەرە بەیانی زوو بە دەنگی دەرگا لە خەو هەستام. کە دەرگام کردەوە دیتم شلێری خوشکمە .

* چیە بەو بەیانی زووەی چیت دەوێ؟

* باوکم حاڵی زۆر خراپە. ئەمشەو لە بەر ئازاری لەشی هەر نە خەوتووە. ئەگەر نەیبەی بۆ نەخۆشخانە بێ شک دەمرێت.

کە چووم بۆ لای باوکم دیتم لە بەر ئازاری چاوو و سوتانی لەشی هاواری لێ بڵیند بووە. باوکم پیاوێکی زۆر بە جەرگە، قەت تا ئەو کات باوکمم بەو شێوەیە نەدیتبوو، تاوێک ڕاوەستا و ئەو کات ووتی:

* چیم لێ دەکەی؟ چاوم بۆ هەڵنایەن، گەرووم دەڵێی ئاوری تێ بەر بووە و شوێنی تریشم وەها دەکروزێتەوە دەڵێی داغت کردووە. ئەوشۆ هەر دەرو ژوورم بووە، ئازار تینی بۆم هێناوە.

دەستی باوکمم گرت و زۆر لەسەرخۆ کەوتینە ڕێ. بە زەحمەتێکی زۆر و دوای چەندین خولەک گەیشتینە کن سەرچاوێ کە تەنیا چەند سەد میترێک لە ماڵی ئێمە دوور بوو.

باوکم نەی دەتوانی چی‌تر بڕوات و هەر وا لە بەر ئازاری زۆر هاواری دەکرد.

چونکو نەخۆشخانە کەسی وەر نەدەگرت بە تەما بووم دیسان بیبەمە حەمامی کەریمی عەزیزی. دیمەنێکی زۆر سەیر بوو، هەر کەس ماشێن یا خود ئامرازی ڕاگواستنی‌تری هەبوو پڕی کردبوو لە شتومەک و مرۆڤی نزیکی خۆی و شاری بەجێ دەهێشت. داوام لە چەند کەس کرد بمان بات بۆ حەمامی عەزیزی بەڵام کەس جوابی نەدایەوە و کاتێک کە چاوم لە باوکم دەکرد دڵنیا بووم کە ناتوانێ بە پێی خۆی تا شوێنی ناوبراو بڕوات. دوای نزیکەی نیو سەعات تۆیۆتایەکی ئەرتەشی هات و داوام لێکرد سوارمان بکات. پرسی:

* کجا (بۆ کوێ)؟

*پدرم زخمی شده، چشاش نمیبینه. میخوام ببرمش حمام کریم عزیزی (باوکم بریندار بووە چاوەکانی نابینن. دەم هەوێ بیبەم بۆ حەمامی کەریمی عەزیزی.(

* سوار شین (سوار بن.(

بە پەلە باوکمم سواری پشتی ماشێنەکە کرد و خۆشم سوار بووم. دوای ماوەیەکی کورت گەیشتینە حەمامی عەزیزی.

دیمەنێکی سەرسوڕهێنەر بوو. لە پێش حەمامەکە کە مەیدانێکی ئاواڵە بوو تەختی خەویان دانابوون و برینداریکی زۆر لە سەر ئەو تەختانە خەوتبوون و خەڵکێکی زۆریش کە وەک من زیانیان پێ نەگەیشتبوو لە دەوریان هەڵدەسوڕان. خەبەرێک لە پزیشک و دەرمان نەبوو. جگە لە سێرۆم و قەترەی چاو. تەختێکم بۆ باوکم دیتەوە و هەوڵم دا پزیشکێک یا خود نێرسێک بدۆزمەوە تا کو یارمەتی باوکم بدات. بە دوای سێرۆم یا قەترە بۆ باوکم دەگەڕام کە چاوم بە جەلالی برام کەوت کە لە سەر تەختێک ڕاکشابوو. لام سەیر بوو چونکو جەلال ڕۆژی پێشدا ڕۆیشتبوو بۆ شینوێ. لێی چوومە پێش ووتم:

* ئەوە تۆ چ دەکەی لێرە؟

* شەوی ڕابوردوو حاڵم زۆر خراپ بوو. چاوم زۆر ئازاریان هەبوو، نیوەشەو هێنایانم بۆ ئێرە. ئێستاش چاوەکانم زۆر ئازاریان هەیە.

ئەو شوێنەی بریندارەکانیان لێ ڕاگرتبوو بە هیچ شێوەیەک شیاوی ئەو مەبەستە نەبوو. هەتاو لە ئاسمان بوو و تیشک و گەرمای ئەو ئازاری بریندارەکانی زۆرتر دەکرد. تەپ و تۆزی هاتوچۆی ماشێنەکان یارمەتی یەکی بەو وەزعە نەدەکرد. جارجار دەنگی فرۆکە لە بەرزایی ئاسمان دەهات کە بە ئاسمانی سەردەشت دا تێپەڕ دەبوون و بە دوای ئەو دا گرمەی پەدافەند گوێی پیاوی کەڕ دەکرد.

خەڵکێکی زۆر بۆ شارەکانی دەوروبەر بەڕێ کرابوون. دڵنیا بووم کە ئەو شوێنە بۆ باوکم و جەلالی برام باش نییە و لە فکری ئەوە دابووم کە هەر چۆنێک بێت ئەوان بۆ شارێکی‌تر ڕاگوێزم. وا دیار بوو کە حوکومەت بە تەمای بەڕێ کردنی ئەو خەڵکەی کە لە بەر دەرگای حەمامی عەزیزی مابوونەوە نەبوو و خۆشم ماشێنم نەبوو. لە ناکاو چاوم بە ڕەحیمی خاڵۆزام کە شۆفیری ئامبوڵانس بوو کەوت. دوای چاک و خۆشی ووتی:

* ئەگەر ڕەحمانی شەکرەی (ناوبراو ئەوکات سەرباز پاسدار بوو و کردبوویانە بەرپرسی نەخۆشخانەی سەردەشت) ئیزنم بدات من باوکت و جەلال بە دوو سەعات دە گەیەنمە ورمێ .

* من ڕەحمان لە کوێ ببینمەوە؟

* لە دەرمانگای سوپای پاسدارانە.

ئەو شوێنە لە پشت شێر و خورشیدی قەدیم کە ئەو کات کردبوویانە فەرمانداری هەڵکەوتبوو و نزیکی حەمامی عەزیزی بوو. بە پەلە خۆمم گەیاندە دەرمانخانەی سوپا و ڕەحمانم دیتەوە. جێگای باسە کە من لە گەڵ ڕەحمان چەند ساڵ لە قوتابخانە هاوپۆل بووم و بە باشی یەکترمان دەناسی بە تایبەت کە ئەو برادەرێکی نزیکی دڵشادی ئامۆزام بوو دڵنیا بووم کە داوایەکەم ڕەت ناکاتەوە. دوای سڵاو کردن زۆر بە تێرادیویەوە ووتم:

* کاک ڕەحمان وا باوکم و جەلالی برام بە هۆی بۆردومانی دوێنێ بریندار بوون و ئێستا لە بەر دەرگای حەمامی عەزیزی چاوەڕوانی چاودێرێ پزیشکی دەکەن. بە داخەوە کەس نییە پێیان ڕابگات هەر بۆیە دەبێ هەرچی زووتر بۆ شارێکی‌تر بەڕێ بکرێن.

* باشە من چ کارێکم لە دەست دێت؟

* بۆ خۆت دەزانی ڕەحیمی خاڵۆزام شۆفیری ئامبوڵانسە. ئەو ئێستا لە کن باوکم و جەلالە و دەڵێ ئەگەر کاک ڕەحمان ئیزن بدات من بە دوو سەعات دەیان گەیەنمە ورمێ.

* نابێت، من ناتوانم ئەو ئیجازەیەی پێ بدەم.

* بۆ نابێت. باوەڕ بکە وەزعی باوکم و براکەم زۆر خراپە. ئێمە دەتوانین چەند کەسی‌تریش کە حاڵیان باش نییە لە گەڵ خۆمان ببەین.

* نابێ کاکە نابێ. خۆ ئەو شتە هەر وا ئاسان نییە. ئەگەر برایانی پاسدار پێویستی یان بە ئامبوڵانس هەبێت و لێرە ئامبوڵانسی لێ نەبێت من بەر پرسیارم.

زۆر هەوڵم دا و زۆر پارامەوە بەڵام بێ سوود بوو. بە دڵێکی پڕ لە پەژارە و بە سینگێکی پڕ لە ڕق و قین لە بێ دەسەڵاتی خۆم و بێ وەفایی هاوڕێی پێشووم گەڕامەوە بۆ لای باوکم و براکەم.

لە فکری دیتنەوەی وەسیلەیەک بۆ گواستنەوەی باوکم و جەلال دابووم کە چاوم بە کاک قادر محەممەدی (قادری مستەفا ڕووزەی) کەوت. کاک قادر ئەو کات ماڵی لە شینوێ بوو. دوای چاک و خۆشی باسی باوکم و جەلالم بۆ کرد ووتم:

* دەمهەوێ هەر چۆنێک بێت بەڕێیان بکەم بۆ مەهاباد. ڕەحیمی خاڵۆزام حازر بوو بیان بات بۆ ورمێ بەڵام ڕەحمانی شەکرەی ئیزنی نەدا.

* من وا دەرۆم بۆ شینوێ. ئەگەر پێت خۆشە سواریان دەکەم و دەیان بەم بۆ شینوێ.

* زۆر سوپاست دەکەم ئەگەر هەتا واوان (گوندێکی نزیکی سەردەشت) بمان بەی بەڵکو لە وێڕا ماشێنێکی دەربەست بگرم کە بمان بات بۆ مەهاباد.

* وەرن سوار بن.

هەر چۆنێک بێت باوکم و جەلالم سواری ماشێنی کاک قادر کرد و بەرەو واوان وەڕێ کەوتین. کە گەیشتینە واوان هیچ ماشێنێکی لێ نەبوو کە بمان بات بۆ مەهاباد. کاک قادر

کە لە ڕێگا دا وەزعی باوکمی دیتبوو ووتی:

* قەی ناکا کاکە، بۆ خۆم دەتان بەم بۆ مەهاباد.

کاتێک کە گەیشتینە مەهاباد وولات تاریک ببوو. لە نەخۆشخانەی مەهاباد بریندارەکانمان تەحویل دان و بۆ نان خواردن و خەوتن چوومە ماڵی رابیعەی خوشکم کە ئەو کات ماڵیان لە مەهاباد بوو. رۆژی دواتر هەواڵمان بۆ هات کە شلێری خوشکم و ئامۆژنە هاجەرم لە گەڵ دەستەیەک لە خەڵکیتر بۆ نەخۆشخانەی مەهاباد نێردراون. بە پەلە خۆم گەیاندە نەخۆشخانە و ئەوانم دیتەوە. بە خۆشی‌یەوە برینی ئەوان زۆر قورس نەبوو و بۆیە دوای ماوەیەکی کورت لە نەخۆشخانە هاتنە دەر. کە هەواڵی باوک و جەلالی برامم لە بەرپرسانی نەخۆشخانە پرسی ووتیان هەر نیوە شەو بۆ تەورێز بەرێ کراون .

سێ رۆژ بە دوای بۆمبارانی سەردەشت تێپەڕ ببوو. هەواڵی ئەو کارەساتە لە هەموو شوێنێک بڵاو ببۆوە. شار خەڵکێکی زۆر کەمی تێدا مابوو و بە هەزاران بریندار بۆ نەخۆشخانەکانی چوار گۆشەی ئێران بەرێ کرابوون. خەڵکێکی زۆریش تا ئەو کات شەهید ببوون، کەس نەی دەزانی رێژەی شەهیدەکان چەندە بەڵام بنەماڵەکانی قادری ئەسەد زادە، رەسوڵ و محی الدین جەنگدوست، مەلای سەرچاوێ، حاجی عەوڵای واحیدی و حاجی عەوڵای فەتتاحی کە لە کووچەی چاکە چکۆڵە نزیک بوون شەهیدیان زۆر دابوون.

حەسەنی رەفیقم (حەسەن بەرهیممەت) لە مەهاباد هات بۆ لام و باسی وەزعی شاری بۆ کردم. باوک و برای حەسەنیش بریندار ببون و بۆ تەورێز نێردرابوون و حەسەن دەی هەویست بچێت بۆ لایان. من و شلێری خوشکیشم لە گەڵ حەسەن ساز بووین و بەرەو تەورێز کەوتینە رێ.

لە تەورێز بە یارمەتی کاک میرزا حوسێن پور بە نەخۆشخانەکان دا بە ئومێدی دیتنەوەی بریندارەکانمان گەڕاین. کاک میرزا دەیزانی کە لانی کەم لە سێ نەخۆشخانە بریندار‌ی سەردەشتی لێن بەڵام نەیدەزانی کە باوکم و براکەم لە کام نەخۆشخانەن. لە کۆتایی دا بریندارەکانمان لە نەخۆشخانەی ٢٩ی بەهمەن دیتنەوە. بەشێک لە بریندارەکان لە حەوشی نەخۆشخانە بوون. هەر هەموویان بە دەست ئازاری چاو دەیان ناڵاند، هەندێکیان ئێستاش توانای دیتنیان نەبوو. بەشێکیان گەروو و بن هەنگڵ و ناوگەڵیشیان سووتابوو. بۆ هێور کردنەوەی ئازاری سووتان پێویستیان بە پۆمادی کالامین هەبوو بەڵام ئەو پۆمادە بە پێی پێویست نەدەدرا بە بریندارەکان .

کە جەلالم دۆزییەوە دیتم چاوی ئەستور ببوون و باسکیشی سوتابوون. دوای چاک و خۆشی هەواڵی باوکمم لێ پرسی، ووتی:

* برینەکانی زۆر سەخت بوون، هەر یەکەم شەو کە گەیشتینە ئێرە بە هێلی کۆپتێر بەرێیان کرد.

* بۆ کوێ؟

* نازانم، رەنگ بێ بۆ تاران.

لە نەخۆشخانە باوک و حوسێنی برای حەسەنیشمان دیتنەوە. بە خۆشی‌یەوە برینەکانیان زۆر ئاستەم نەبوون. جەلال داوای لێ کردبووم کە پۆمادی کالامینی بۆ پەیدا بکەم. لە گەڵ حەسەن سواری تاکسی بووین بۆ ئەوەی بچین لە ناو شار پۆمادی کالامین بکڕین. لە ناو تاکسی‌یەکە دا پیاوێکی‌تری تێدا بوو نازانم تەورێزی بوو یان نا، ئێمە باسی سەردەشت و بریندارەکانمان بۆ کرد و ووتمان لە پۆمادی کالامین دەگەڕێین بۆ بریندارەکانمان. ووتی:

* لە گەڵ من وەرن، یارمەتیتان دەکەم.

ئێمەش بەدوای ئەو دا ڕۆیشتین بۆ ئیدارەیەک کە ئێستا لە بیرم نەماوە کامە بوو. دوای چەند خولەکێک هات بۆ لامان و ٨ - ٧ قوتو پۆمادی بۆمان هێنا. زۆرمان پێ خۆش بوو و زۆر سوپاسمان کرد. ووتی:

* پێویست بە سوپاس ناکات، ئەوە بچوکترین کارێکە کە من دەتوانم بۆ یارمەتی ئێوە بیکەم.

بە پەلە بۆ نەخۆشخانە گەڕاینەوە و پۆمادەکانمان لە جەلال و حوسێن دابەش کرد .

مانەوەم لە تەورێز بێ سوود بوو هەر بۆیە گەڕامەوە بۆ مەهاباد. کە چوومە ماڵی خوشکم دیتم حاجی محەممەدی زاوامان دایکم و خێزانمی لە سەردەشتەوە هێناوەتە لای خۆیان بۆ مەهاباد .

رۆژی دواتر بۆ دیتنەوەی باوکم رۆیشتم بۆ تاران. لە تاران لە ماڵی کاک قادر قادرزادە بووین. بە یارمەتی ناوبراو چەند نەخۆشخانەمان کردن. لە یەکێک لە نەخۆشخانەکان چاومان بە شەهید فاتمی حەدداد کەوت (ناوبراو دوای چەند ساڵ ئازار چێشتن بە هۆی بۆمبی شیمیایی گیانی بەخت کرد) و هەر لەوێش بوو کە بۆ دوایین جار چاوم بە دۆست و هاوپۆلی پێشووم شەهید عەبدوڵڵا مینایی کەوت. ئەو بریندارانەی کە لە تاران بوون هەر هەموویان وەزعیان زۆر خراپ بوو، بەشێکی بەرچاو لەوان ماوەیەک دواتر شەهید بون. گەڕانمان بە دوای باوکم بێ سوود بوو و بە داخەوە نەمان دیتەوە هەر بۆیە بە دڵێکی پڕ لە پەژارەوە گەڕامەوە بۆ مەهاباد.

هەواڵی ناخۆش پەیتا پەیتا دەهاتن. هەواڵی شەهید بوونی دۆست و جیران و هاوشاری. هەواڵی قارەمانەتی ساڵحی مەحمودی کەریمی و غەفوری حاجی شەخسەی کە لە رۆژی یەکەمەوە و سەرەڕای مەترسی زۆر ئەرکی ناشتنی شەهیدەکانیان گرتبۆ ئەستۆ. هەواڵی قسەکانی بوێرانەی مامۆستا مەلا عەبدوڵڵای قاسمیانی کە لە مزگەوتی سوور لە ناو بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە کەم تەرخەمی کاربەدەستان لە فریاگوزاری بە خەڵکی سەردەشت دا کردبوونی. مامۆستا ووتبووی:

* حوکومەتێک کە دەیهەوێ تا فەتحی قودس درێژە بە شەڕ بدات، لە شاری سەردەشت کە دەبێتە یەکێک لە شارەکانی پشتی جەبهە نە حەشارگەی بۆ خەڵک درووست کردووە و نە نەخۆشخانەی پێویست بۆ بریندارانی شەڕ.

١٠ ڕۆژ لە بۆمبارانی سەردەشت تێپەڕ ببوو و ئێمە هەر وا لە شوێنی باوکم بێ هەواڵ بووین. پێش نیوەڕۆ حامید عێراقی (کوڕی برای ئامۆژنە فاتمم کە خەڵکی قەلادزێیە و دەمێکە لە سەردەشت سەرتاشخانەی هەیە) زەنگی بۆ ماڵی خوشکم لە مەهاباد لێدابوو و ووتبووی:

* ئێمە دەستەیەک لە بریندارەکانی سەردەشتی لە نەخۆشخانەی خورشیدی ئیسفەهانین، باوکتان لە لای ئێمەیە و وەزعی زۆر خراپە، ئەگەر لە فریای نەکەون لەوانەیە تێدا بچێت.

ڕۆژی دواتر من وەستا قادری ئامۆزام بە مەبەستی دیتنی باوکم بەرەو ئیسفەهان وەرێ کەوتین. ئێمە پێشدا چووین بۆ تاران و لە وێشەوە بلێتمان بڕی بۆ ئیسفەهان. لە قوم

بۆ نانخواردن لامان دا و ئێستاش باشم لەبیرە کە ئاوی قوم سوێر بوو.

کە گەیشتینە ئیسفەهان نەخۆشخانەی خورشیدمان دیتەوە. لەوێش هەر هەمان دیمەنی دڵتەزێنی کە لە تەورێز و تاران دیتبووم کەوتە بەر چاوم. بەشێک لە بریندارەکان برینەکانیان زۆر قورس بوو. کە چاوم بە باوکم کەوت زراوم چوو. زۆر لاواز ببوو و ڕیشی هاتبوو و بە هۆی کەم تەرخەمی ستافی نەخۆشخانە برینەکانی چڵکیان کردبوو. بە ناڕاحەتی‌یەوە ووتی:

* تا دوێنێش چاوەکانم هیچیان نە دەدیت. مەمنوونی یۆسفی حاجی محەممەدی (یۆسف عەزیزپور) و حامیدم، ئەگەر یارمەتی ئەوان نەبوایە تا ئێستا دەمردم.

لە شێوەی قسەکانی باوکم تێ گەیشتم کە ئەو لای وا بوو ئێمە بە عەمد زووتر نەچووین بۆ لای. کە بۆم باسی هەوڵەکانمان بۆ دیتنەوەی ئەو کرد و ئەو ڕاستی‌یەی کە ئەگەر حامید تەلەفۆنی نەکردبایە ئێمە ئێستاش نەماندەزانی ئەو لە کوێیە هێدی بۆوە.

ڕۆژی دواتر وەستا قادری ئامۆزام گەڕایەوە بۆ سەردەشت و من لە لای باوکم مامەوە. لە وولاتانی پێشکەوتوو خزمەتکردنی یەکسان بە نەخۆشان لە لایەن ستافی نەخۆشخانەوە شتێکی ئاسایی‌یە بەڵام ئەوە لە وولاتی وەک ئێران نامۆیە. لە نەخۆشخانە ئەو ڕاستی‌یەم بۆ دەرکەوت کە چاک بوونەوەی باوکم پێویستی بە چاودێری لێبراوانە هەبوو. پۆمادی کالامین کە بۆ برینەکان پێویست بوو بەو جۆرە کە دەبوو نەدەدرا بە بریندارەکان و هەر وەها برینی باوکم پێویستی بە حەمامی پڕمەنگەنات هەبوو بۆ لەناو بردنی چڵکی برینەکان.

لە نەخۆشخانەکەدا کوڕێک وەک نێرس کاری دەکرد کە دەستی بە گشت جۆرە دەرمانێک ڕادەگەیشت. من زۆر زوو لە گەڵ ناوبراو بووم بە ڕەفیق. دەمزانی کە ئەو جگەرەکێشە و هەر چەند کە بۆخۆم جگەرەکێش نەبووم باشترین جگەرەم دەکڕین و هەر ڕۆژی ٣-٢ دەنک جگەرەم دەدایە و ئەویش هەر کات داوای پۆماد و پرمەنگەناتم کردبا بۆی دەهێنام. جگە لەوەش بۆ بردنە سەری توانای باوکم هەموو ڕۆژێک قوتوویەکم شیرعسل (بەرهەمێکی هۆڵەندی بوو کە تێکەڵاوێکی شیر و هەنگوین بوو) بۆ باوکم دەکڕی و ئەویش زۆری پێ خۆش بوو و دەی خواردەوە. هەموو ڕۆژێک من حەمامی پڕمەنگەناتم بە باوکم دەکرد و پۆمادم لە برینەکانی دەدا .

لە ئیسفەهان بۆم دەرکەوت کە یەکێک لە هۆ سەرەکی‌یەکانی دواکەوتوویی شوێنی وەک کوردستان، تەرخان کردنی زۆربەی ئیمکاناتی وولات بۆ شوێنی وەک ئیسفەهانە. تا ئەو کات من شوێنی وەها ئاوەدان و پێشکەوتوو وەک ئیسفەهانم نەدیتبوو.

چل ڕۆژ دوای مانەوەی باوکم لە نەخۆشخانەی خورشید حاڵی باوکم ئەوەندە باش بوو کە ئیزنیان دا نەخۆشخانە جێ بهێڵێت .

بەرگی کوردی باوکمیان هەر لە تەورێز لێ فڕێ دابوو هەر بۆیە کاتێک کە نەخۆشخانەمان جێ هێشت کراسێک و پانتۆڵێکی عەجەمییان دا بە باوکم. ئەوە یەکەم جار و دوایین جار بوو کە باوکمم بە بەرگی غەیری کوردی‌یەوە دیت.

بە خۆشی‌یەوە باوکم ئێستاش لە شاری سەردەشت دەژی و هەرچەند بۆمبی شیمیایی نەیتوانی گیانی بستێنێت بەڵام ئەوە بیست ساڵە کە باوکم بە دەست ئاسەوارەکانی بۆمبارانی شیمیایی‌یەوە دەناڵێت. مانگی ڕابوردوو شەوێکیان هەناسەی باوکم رادەوەستێ کە بە ئامبولانس بە پەلە دەیگەیەننە نەخۆشخانە و چەند ڕۆژ لەوێ دەمێنێتەوە. پزیشکێک پێی دەڵێ:

* مامە گیان، بۆمبی شیمیایی سیپەلکەکانی خراپ کردووی و چڵکی زۆری سیپەلکەکانت ببووە هۆی ڕاوەستانی هەناسەت.

تا ئێستا پتر لە ١٥٠ کەس لە خەڵکی شاری شەهید بوون و بە هەزاران کەس ئێستاش بە دەست ئاسەوارەکانی بۆمبارانی شیمیایی‌یەوە دەناڵێن.

جێگای داخە کە ٢٠ ساڵ دوای کارەساتی ٧ی پوشپەڕ ناوەندی خزمەتگوزاری پزیشکی بە شێوەی شیاو لە شاری سەردەشت دروست نەکراون. خەڵکی بێ هانای سەردەشت ئێستاش بۆ پەیدا کردنی دەرمانی پێویست دەبێ ئێران و عێراق بگەڕێن و پێویستی فەوری‌یان بە کلینیکی پزیشکی دەروونناسی و کلینیکی تایبەتی بە چارەسەری نەخۆشی دەزگای هەناسە و پێست هەیە.

لە بیستەمین ساڵیادی کارەساتی ٧ی پوشپەڕ سەری ڕێز بۆ گشت شەهیدانی ئەو کارەساتە دڵتەزێنە دادەنەوێنم و هیوای سارێژ بوونەوەی برینی بریندارەکان و باشتر بوونی بواری تەندوروستی ئەوان بە ئاوات دەخوازم .

لینشۆپینگ- سوێد / ٦ی پوشپەڕی ٢٧٠٧

گیارەنگ

ژیان دەگەڵ مردن دا، بیرەوەری کچێکی برینداری چەکی شیمیایی لە سەردەشت

نووسینی: خوشکی شوانە

ڕۆژی ٧ی پووشپەڕی ١٣٦٦ هیچ کەس بیری لەوە نەدەکردەوە کە ئەو کارەساتە گەورە دژی مرۆییە تووشی شاری جوانی سەردەشت بێ.

هەموو خەڵک دەگەڵ تۆپو بۆمبارانی هەوایی ڕاهاتبوون بەڵام ئەو جارە جیاوازیی هەبوو ئەهریمەنی مەرگ سێبەری بەسەر شاردا کێشا بوو.

من وەک کەسێک کە قوربانی ئەو جینایەتە بووم پێم وایە گێڕانەوەی بیرەوەری ئەو جینایەتە بۆ من مەرهەمێک بێتو خوێنەرانیش دەگەڵ گۆشەیەک لەم جینایەتە دژی مرۆڤایەتی‌یە ئاشنا دەکەم.

لەو رۆژە رەشەدا تەنیا دوازدە ساڵانە بووم دەگەڵ دوو برای چووکتر لە خۆم بۆ شت کڕین چووبووینە بازاڕ تاکوو شت بکڕین، ئەوان لە من جیا بوونەوەو چوونە پارکی ناو شار منیش چوومە گۆڕەپانی "سەرچاوێ" کە لە نێوەندی شار دایە، لە ناکاو فڕۆکەکان هاتنو شاریان بۆردمان کرد. خەڵک لە ترسان هەر کەسەو بۆ لایەک هەڵدەهات، هیچ کەسێک بیری نەدەکردەوە کە شار بۆردمانی شیمیایی کراوە بەڵام کەم کەم وەدیار کەوت کە شیمیاییە و بەو هۆیەوە خەڵک زۆرتر هەراسان بوون و ئاویان بەدەموچاویان دادەکرد. منیش هەرجۆرێک بوو خۆم گەیاندەوە ماڵێ. دیتم بەشێک لە خەڵک بۆ سەر تەپۆڵکەکان هەڵاتوونو بەشێک لە خەڵکیش لە ژێر زەمینەکاندا خۆیان شاردۆتەوە. تەنیا بابم لە ماڵ بوو لە براکانمی پرسی وتم لە من جیا بوونەتەوە، بە خێرایی بۆ دۆزینەوەیان چوو بۆ بازار. بە بابم وت بابە گیان شار بۆمبارانی شیمیایی کراوە ترسناکە، وتی نا کچم بۆنی باڕووتەو رۆیشت ئەو تەواوی شار گەڕابوو بەڵام نەیدیتبوونەوە کاتێک گەڕایەوە زۆر ناراحەت بوو. بەڵام بەخۆشیەوە دوای ماوەیەک ئەوان هاتنەوە. کەم کەم فرمێسک لە چاوانم هاتنە خوارێ وەک ئەوەی کە ئاوریان گرتبێت. چاوم خەریک بوون تاریک دەبوون، حاڵەتی رشانەوەم هەبوو و دەکۆخیم پێستیشم کەمێک بلۆقی کردبوو، هەر زوو بابم منی گەیاندە نەخۆشخانە.

نەخۆشخانە وەک سەحرای مەحشەر وابوو پڕ بوو لە برینداروو بەرکەوتە، سێرۆمیان لێ پێوەند کردمو خەریکی چارەسەر کردنم بوون. زۆربەی نەخۆشەکان لە حەساری نەخۆشخانە خەوێنرابوون چونکە ئیمکانات نەبوو ئەو نەخۆشانەی کە وەزعیان خراپتر بوو بۆ شارەکانی دیکەیان رادەگواستن. لە دوایی‌دا دەگەڵ بابم گەرامەوە ماڵێ. نەخۆشیەکەم رۆژ بەرۆژ زیاتر ئازاری دەدام، دەکرێ بڵێم شار چۆل ببوو، رۆژ رابرانو خەڵکی شار تووشی کارەساتێک بوون کە ئێوە خوێنەرانی خۆشەویست تا رادەیەک لێی ئاگادارنو دووبارەکردنەوەی باش نیە، نزیک بە سەدان شەهید و نزیک بە دەهەزار بریندار.

هاوین رابردو کاتی کرانەوەی قوتابخانەکان هاتو منیش چومەوە قوتابخانە بەڵام هەناسە سواریو کۆخەی زۆر ئازاریان دەدام نەمدەتوانی وەرزش بکەم، تەنانەت بەداخەوە کەشی ئەوکات بە جۆرێک بوو کە هێندێک کەس خۆیان لەمن دوور رادەگرت و منیش پێم خۆش نەبوو هیچ کەس پێم بڵێ شیمیایی بوویی چونکە ئەو کات خەڵک بە چاوێکی سووک چاویان لەو جۆرە کەسانە دەکرد.

چەند مانگێک لە قوتابخانە رابردو منیش هەرچۆنێک بوو دەچومەوە بۆ قوتابخانە بەڵام نەخۆشیەکەم هێندەی ئازار دەدام کە هێزی چوونە قوتابخانەی لێگرتم هێندێک جار لە رێگای قوتابخانە بە هۆی هەناسە سواری زۆر هێزی هاتنەوە ماڵەوەم نەبوو کە هاوپۆلییەکانم دەیانهێنامەوە ماڵێ. بەداخەوە کەم دەرامەتیی بابم و خێزانداری هەڵی ئەوەی نەدەدا بە بابم بۆ چارەسەر کردن بۆ شارەکانی دیکەم ببات. بەڵام دواتر بە هەر شێوەیەک بوو هاوکاری هێندێک لە خزمان و دراوسێکان بوو بە هۆی ئەوەی کە بابم من ببات بۆ ورمێ و ماوەیەک لەوێ لەژێر چاوەدێری دا بووم. کەمێک باش ببومەوە بەڵام لە دوای چەند مانگێک دووبارە وەک خۆم لێ هاتەوە.

دوو ساڵو ماوەیەک رابردو نەخۆشی ژیانی لە من تاڵ کردبوو، هێندێک جار تەنانەت نەمدەتوانی لە حەساری ماڵی خۆمان را بچمەوە بۆ ژورێ، هێندە هەناسەم سوار دەبوو کە منیان دەبردە لای دوکتۆر. بە هۆی داواکاریی یەکێک لە دوکتۆرەکان بابم بە هەر بەدبەختیەک بوو منی بۆ نەخۆشخانەیەکی تەورێز برد. لە دوای پشکنین دوکتۆر پێی وتم کە شیمیاییم و منیش زۆر گریام و بابیشم وتی دوکتۆری بەرێز مافی ئەوەت نیە قسەی وا بە کچەکەم بڵێی ئەو نەخۆشیەکی دیکەی هەیەو بەهۆی سەرما وای لێهاتووە. دوکتۆر وتی من دوکتۆرم نەک ئێوە و کچەکەت دەبێ ماوەیەک لێرە بمێنێتەوە تاکوو باشتر بێت. لە ماوەی مانگێک دا کە لەوێ بووم کەمێک باشتر ببووم بابم ویستی بمباتەوە سەردەشتێ بەڵام دوکتۆر وتی کە دەبێ ماوەیەکی زۆرتر لێرە بمێنێتەوە. بەڵام من پێم خۆش نەبوو لە شاری غەریب وەمێنم، دەگەڵ بابم گەڕاینەوە بۆ سەردەشت. ویستم درێژە بە خوێندن بدەم بەڵام نەمتوانیو بە ناچاری وازم لە خوێندن هێناو لە هاوپۆلییەکانم جیا بوومەوە. کات وەک هەور رادەبرد، من هەروا بەهۆی نەخۆشیەکەمەوە ئازار دەچێژم چەند جاری دیکەش بۆ شارەکانی مەهاباد و ورمێ رۆیشتم بەڵام هیچ ئاکامێکی نەبوو.

هاوینی ساڵی ١٣٧٢ بوو لەگەڵ بنەماڵەکەم بۆ دابین کردنی بژێوی وەکوو خەڵکی کەم دەرامەتی ناوچە چووبووینە کورەخانەی خشت بڕی لە "مەرەند". ئاخری هاوین دەگەڵ براکانم کە دەیانویست بچنەوە قوتابخانە ویستم بچمەوە بۆ سەردەشت تا ئەو کات بۆ هەناسە سواریەکەم کەڵکم لە ئیسپێری (سالبوتامول) وەر دەگرت ـ هەڵبەت ئێستاش ناتوانم بە بێ ئەو هەناسە هەڵکێشم. لە تەورێز سواری ئوتوبوسی مەهاباد بووین دەخولەک دەبوو کە ئوتوبوسەکە وەرێ کەوتبوو من ویستم کەڵک لە ئیسپپیرییەکە وەرگرم بەڵام لە ناو تاکسی شار دا لێم بەجێ مابوو. هێندەم فشار بۆ هات کە خەریک بوو دەخنکام براکەم مەسەلەکەی بە شۆفیرەکە وت و پێی وت کە وەگەرێ بەڵام بە قسەی نەکردین، کەم کەم مردنم بەچاوان دیت یەکێک لە موسافیرەکان بە براکەمی وت کە خوشکت چییەتی خەریکە دەمرێ. ئەویش وتی کە هەناسە سواریەتی و ئیسپێریی هەناسەکەی لێ بەجێ ماوە. ئەو رۆژە گەورەیی خوام بۆ دەر کەوت چونکە ئەو موسافیرەش نەخۆشیی هەناسە سواری هەبوو ئەو ئیسپپیریی هەناسەی پێبوو ئەوی دا بە من و من لە مردن رزگارم بوو.

خوێنەری خۆشەویست نامهەوێ بە باس کردنی ئازارەکانی خۆم کە نموونە گەلێکی زۆر بچووک لە کارەساتدیتوانی ئەو شارەن کاتی بە نرخی ئێوە بگرم. هەر رۆژ کە بە تەمەنمەوە زیاد دەبێ تووشی نەخۆشی گەلێکی دیکە وەک نارەحەتی دەمار و لاوازی ئێسک بووم و هەمیشە لە ژێر چاوەدێریی دوکتۆر دام کە تەنانەت ناتوانم کارەکانی ماڵەوەش بە تەنیا راپەڕێنم و هاوسەرەکەم هاوکاریم دەکات. ئێستا کە خەریکی نووسینی ئەو بیرەوەریانەم هاوکاتە دەگەڵ ساڵرۆژی بۆمبارانی سەردەشت، دوای ماوەیەک کە لە نەخۆشخانە کەوتبووم ئەمرۆ هاتوومەتەوە ماڵێ. بەڵام ئێستاش کە ئێستایە دوو پرسیار بە تەواوی لە لام بێ وەڵام ماونەتەوە کە بۆ تەنیا ناوچە کوردنشینەکان هێرشی شیمیاییان کرایە سەر؟ و دووهەمیش بۆچی لەدوای تێپەر بوونی ئەو هەموو ساڵە تازە باس و قسە لەو روداوە دەکرێ و کۆمەڵگای نێونەتەوەیی بێدەنگییان لەو کارەساتە دژی مرۆییە کرد.

تێبینی: ئەو بیرەوەری یە لە ١٩ ساڵەی بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت دا نووسراوە.

سەرچاوە: ماڵپەری کوردستان و کورد

لە یادی کارەساتە مێژووییەکەی شاری سەردەشت

شاخەوان عەزیزی

بیرەوەریەک لەو رۆژە دا کە قەت لە بیرم ناچێتەوە. دوانیوەرۆی رۆژی حەوتی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ ی هەتاوی بوو .من منالێکی ١٠ ، ١٢ساڵان و گەلێک هار و سەربزێو بووم،

بە ڕادەیەک کە لە نێو هەموو منالانی گەڕەک دا سەربەدەرە و دیار بووم. ئەو رۆژەش وەکوو هەموو رۆژانی دیکە لە گەڵ کۆمەڵێک لەو منداڵانە، لە گەڕەکەکەمان دا واتا گەڕەکی هەنداوەیان، خەریکی یاری و گەمەی منداڵان و هات و هاوار و نارەحەت کردنی دەر و جیرانان بوویین. ئەو رۆژە قەت لەو هەڵبەز دابەز و ڕاکە ڕاکە تێر نە دەبووم. لە بیرمە چەندین جار دایکم بە دوام دا هات کە وەکوو سەر لە ئێوارانی رۆژانی دیکە بمنێرێ بۆ وێنجە کڕین بۆ مانگاکەمان، لە دەورو بەری سەرچاوەی نێو شاری سەردەشت . رۆژانە خەڵکی دەوروبەری شار و بە تایبەتی لای باسکەدوو، جێ جێ باقە وێنجەیان لەو دەوروبەرە بۆ فرۆشتن دادەنا. بەڵام هەرچی من بووم بە پێچەوانەی رۆژانی پێشوو هەر جوابم نەدەدایەوە و لاساریم دەکرد و دەمگووت دوایە دەچم. دوایین جار کە داوای لێ کردم، بە نارەحەتی منداڵەکانم جێ هێشت و بەرەو لای سەرچاوە وەرێ کەوتم. هێشتا چەند سەد مەترێک دوور نەکەوتبوومەوە کە دەنگی تەیارەکان ڕایان گرتم. ئەمجارە دەنگی فرۆکەکان و دەنگی ئەو چەکانەی کە هەڵیان ڕشت هاوکات بوو. زۆری پێ نەچوو دوای تەقینەوەی بۆمبەکان، خەڵکێکی زۆر لە نێو شارەوە وەکوو جارانی پێشوو ڕوویان لە گەڕەکی ئێمە کرد و، هاواریان دەکرد شیمیایی‌یە . داوایان لە خەڵکی دیکە دەکرد کە بچنە سەر شوێنە بەرزەکان و ئاگر بکەنەوە و پەڕۆی تەر بە دەم و چاوەوە بگرن. لەو دەمە دا بە پەلە گەرامەوە لای ماڵێ. وەکوو جارەکانی دیکە کە شار تۆپباران دەکرا یان تەیارە لێیدەدا، بە شێکی بەرچاو لە خەڵکی گەڕەک ڕوویان دەکردە ئەو ژێر زەمینەی ئێمەوە کە دەیان گووت تۆپ کاری لێ ناکا و قایمە. ئەو دەمەش ژێر زەمینەکە پڕ لە خەڵک بوو. ئەوان نەیان زانی بوو کە بۆمبی شیمیایی لێدراوە و تەنانەت هەر نەشیان دەزانی کە شیمیایی چی‌یە و لە کاتی لێدانی ئەو چەکە دا دەبێ چی بکرێ. کە چوومە ژوورەوە گووتم وەرنە دەرەوە، خەڵکی شار هەموو ڕووی لێرە کردووە و وا خەریکن تەگەرە ماشێن ئاور دەدەن و هەموو پارچە پەڕۆ و پەتووی تەر کراویان پێیە و دەڵێن شیمیایی‌یە. کە وام گووت هەموویان هاتنە دەر و کەوتنە دوای ئەو خەڵکەوە کە بەرەو چەند تەپۆلکەی گەڕەک دەچوون، کە ئاگریان لێ کرابۆوە. ئەو ئێوارە خەڵک لە ترسان نە دەوێران بچنەوە ماڵەکانیان، دەیانگووت بۆنی شیمیایی تێدا کۆدەبێتەوە و ئینسان دەکووژێ. تا هەوا بەرەو درەنگانێ دەچوو،خەڵکێکی زۆرتر لە ناوەندی شار و بە تایبەتی ئەو جێیانەی لە شوێنی کەوتنی بۆمبەکانەوە نزیک بوون، ڕوویان لەو گەڕەکەی ئێمە و شوێنە بەرزەکانی دەکرد و بەشێکی بەرچاویش هەر لەوێ نە دەگیرسانەوە و سەر بەرەو ژێر بەرە و گووندەکانی، قووڵتە و باغی و شینوێ و ...، کە لە خوارووی شار هەڵکەوتبوون دەچوون و شاریان چۆل دەکرد .ئەو ئێوارەیە تا درەنگانی شەو لە دەرەوە ماینەوە و لە پەنا دووکەڵی ئاور بە سەرمان برد و لێکدا لێکداش پەڕۆ و پاڵمان تەر دەکرد و بە دەم چاومانەوە دەگرت. شەو دایک و بابەکان زۆر منداڵەکانیان ئامۆژگاری دەکرد کە نابێ لە شوێنی بۆمبەکان نزیک ببنەوە دەنا شیمیایی دەبن و دەمرن. ئێوارەی رۆژی دوایی، کەڵکەڵەی ئەوە کەوتە سەرمەوە، کە دەبێ هەر بزانم بۆمبی شیمیایی چی‌یە و دەبێ ئەو جێیەی لێی تەقیوەتەوە چۆن بێ. لە لایەکی‌تریش دڵم بەوە خۆش بوو کە دەمگووت فافۆن و نایلۆنە شکاوێکی زۆر کەوتووە و کۆی دەکەمەوە و دەیفرۆشم. چونکوو جارجارە هەندێ رۆژ بە دوای فافۆن و کەوشە کۆن و شتی لەو بابەتە کووچە و کۆڵانی شار دەگەرام. بۆیە ئەو ئێوارەیە بە دوور لە چاوی دایک و بابم، تاوم دایە تێلیسێک و لە گەڵ برایەکەم کە ساڵێک لە خۆم بچووکتر بوو، بەرەو دەوروبەری سەرچاوە وەرێ کەوتین. سەربزێوی و هاری و هەدا نەدان و پێک هێنانی نارەحەتی بۆ ئەم و ئەو و تەنانەت بۆ ماڵەوەمان، لە مندا بە ڕادەیەک بوو، کە لە هەموو منداڵێکی دیکە زیاتر لە بەر چاوان بووم. ئێستا کاتێک بیر لەو سەردەمی منداڵیم دەکەمەوە و ئەو خوو و خدە و ئەخلاقەم دێتەوە بەرچاو و لە گەڵ ئێستای بەراورد دەکەم، کە چەندە لە سەرەخۆ و ئارامم و تەنانەت زۆر کەس ڕەخنە لەو هەموو ئارامیەم دەگرن، سەرم سووڕ دەمێنی و دەڵێم ئەوە قەت من نەبووم. سەرتان نەیەشێنم، گەییشتینە جێی بۆمبەکان. تاق ولۆقە خەڵک لەم لاو ئەو لا دەبیندران. بەلا پەسیوان دا و بە دوور لە چاوی خەڵک لە شوێنەکە نزیک بووینەوە. ئەو چاڵەی کە بە بۆمبەکە هەڵکەندرابوو، تا ئەو دەمیش، سووکە دووکەڵێکی لێ هەڵدەستا و بۆنی هەروا دەهات. لەو دەمەدا کە دیتم ماڵەکانی دەورووبەر هەموو ڕووخاون و کەل‌وپەلی ناو ماڵەکان پەرش و بڵاو بوونەوە، تۆزێک ترس دایگرتم. بۆیە تێلیسەکەم فڕێ دا و بە ڕاکردن بەرەو ماڵ گەڕاینەوە. لە ماڵەوە دەستی خۆم ڕە پێش خست و لە لای بابم شکایەتم لە براکەم کرد و گوتم ئەمرۆ چۆتە جێی شیمیاییەکە. کە وام گووت هەر زوو تێی ڕۆ هاتن و ڕووت و قووتیان کردەوە و بەو ئێوارە تاریکە، چواردەستەکی وەژێر تروومپای ئاومان نا. ئەو دەگریا و هاواری دەکرد و منیش بە دەم لێدانی تروومپاکە، لە ژێرەوە پێدەکەنیم. دوای شووشتنی وشک کرایەوە و جل‌وبەرگی دەبەر کرایەوە. ماوەی سەعاتێک دواتر ئەو برایەم گوتی خۆ کاکیشم لە جێیەکە لە گەڵ بوو .ئەو مەبەستی لە من بوو . بۆیە بە پەلە پەل منیشیان ڕووت کردەوە و هەر بە شێوەی ئەو وەبەر تروومپای ئاویان نام. ئێستا کە 20 ساڵ لەو سەردەمە تێدەپەرێ، قەت بۆ جارێکیش چووکترین نیشانەی شیمیایی نە لە سەر لەشی من و نە لە هی براکەم پەیدا نەبوو .ئەمە لە حاڵێکدایە کە خۆم چوومە ناو چاڵی بۆمبەکەشەوە کە تەنانەت هەم بۆنی مابوو، هەم دووکەڵە شینکەی لێ هەڵدەستا. ئەمە جێگای خۆشحاڵی و هەر لەو کاتەش دا جێگای سەرسووڕمانی خۆمە .بەڵام لە لایەکی دیکەوە، بە داخەوە دەبێ بڵێم کە سەدان کەس لە خەڵکی بێ دیفاعی شار گیانیان لە دەست دا. بە هەزاران مرۆڤ گیرۆدەی ئەو چەکە شیمیاییە بوون و بەشیکی بەرچاویش لە ژینگە و بوونەوەرانی دیکە ئاڵوودەی ئەو مادده بوون.

لە بیستەمین ساڵرۆژی ئەم کارەساتە مێژوویی و جەرگبڕە دا سەری ڕێز و خۆشەویستی دادەنوێنم لە حاستی قامەتی بەرزی شەهیدە بێ تاوانەکانی شارە خۆشەویستەکەم، شاری هەمیشە سەرسەوز و سەربەرزی سەردەشت و پێیان دەڵێم :ئەی شەهیدانی بێ تاوان !ئارام بنوون، موژدەتان لێ بێ، لە کاتێکدا یادی ئێوە و ئەو کارەساتە دە کە ینە وە ، کە جینایەتکارانی ئەو مەرگەساتە سامناک و درندانەیە لە ڕژیمی بەعسی گۆڕبەگۆڕ کراوی ئێراق دا یەک بە دوای یەکدا دێنە بەردەمی دادگا و بە تاوانی ئەو هەموو جینایەتانە کە لە سەردەمی دەسەڵاتیان دا پێی هەستابوون، مەحکەمە دەکرێن و بە سزای جینایەتەکانیان دەگەن. سەرانی خائینی ئەو ڕژیمە دیکتاتۆرە کە سەرەکی‌ترینیان سەدامی دیکتاتۆر بوو، لە دار دراوە .دوایەمینیشیان تا ئێستا کە عەلی شیمیایی‌یە، چەند رۆژ لەمەو بەر بە تاوانی ئەنفال و شیمیاباران کردنی خەڵکی کوردستان، دادگایی

کرا و چاوەڕوانی لە سێدارە دانە.

ئەی شەهیدانی سەربەرز !دڵنیا بن دیکتاتۆر و جینایەتکاران هەر دەبێ بڕۆن و بە سزای تاوانەکانیان بگەن. ئەوان تەنیا ڕووڕەشی مێژووییان بۆ دەمێنێتەوە و سەربەرزیش نسیبی خەڵکی ماف پێشێل کراو و شیمیایی لێدراو و چەوساوەکان و نەهامەت دیتوەکان دەبێت.

کۆنگەرەی شیمیایی شاری سەردەشت

ئەمڕۆ ٦ی پوشپەڕی ١٣٨٦ی هەتاویی بەرامبەر بە ٢٧ی ژوئەنی ٢٠٠٧ی زائینی لە سینەمای شاری سەردەشت، لە یادی ٢٠ ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت دا بە بەشداری سەدان کەس لە دانیشتووانی شاری سەردەشت و دەوروبەری و بە بەشداری چەند کەس لە بەرپرسانی پایەبەرزی ڕژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران کە تەنیا لەم ڕۆژانە دا بۆ بازار گەرمی خۆیان دێنە سەردەشت، کۆنگەرەی شیمیایی سەردەشت بەڕێوە چوو .

خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەر هەموو ساڵێک یادی کارەساتی شیمیابارانی سەردەشتیان کردۆتەوە و هیچ پێویستیان بە نوتقە بێ جێ و پڕ لە درۆکانی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی ئێران نەبووە. هەموو ساڵێک نوێنەرەکانی ئەو بەرپرسانە بەڵێنی درۆ و وەعدە و وەعیدی جۆراوجۆریان بە خەڵک داوە و دوای تەواو بوونی ڕێوڕەسمەکە قسەکانیان بوونە بلقی سەرئاو، ئەمڕۆش وەک یەکەم ڕۆژی ئەم یادە، چەند کەس لە بەرپرسانی بەشدار بوو کە لە شارەکانی دیکەی ئێران را هات بوون قسەیان بۆ خەڵک کرد و خۆیان بە خەمخۆری ڕاستەقینەی قوربانیانی شیمیابارانی سەردەشت لە قەڵەم دا و کۆمەڵێک بەڵێنی دیکەیان بە خەڵک دان، کە ئەو بەڵێنیانەش هەر وەک بەڵینییەکانی ساڵانی ڕابردوو چاویان لێدەکرێ.

هەر لە درێژەی ئەو کۆنگەرەیە دا لە سەر سەرچاوەی شاری سەردەشت کە ناوەندی شارە و یەکێک لەو شوێنانەش بوو کە لە کاتی بۆردوومانی شاری سەرەشت دا کەوتە بەر ڕەهێڵەی فرۆکە بۆمب هاوێژەکانی بەعس و بەشێکی زۆر لە دانیشتووانی ئەو گەڕەکە شەهید و بریندار بوون، مۆنێمێنتی تراژیدیای شیمیابارانی سەردەشت کرایەوە و وەک یادگار و بیرەوەری شەهیدانی شیمیابارانی سەردەشت چاوی لێدەکرێ و لە داهاتوو دا دەبێتە شوێنێک بۆ یادکردنەوە لەو کارەساتە پڕ لە خەمە، هیوادارم کە مۆنێمێنتی تازە درووست کراوی سەردەشت ببێتە هۆی وەبیر هێنانەوەی ڕۆژە ڕەشەکانی ئەو کارەساتە و خەڵک هان بدات کە بە دوای بە ڕەسمی ناسین و جیهانی کردنی ئەم کارەساتە دا بڕۆن و چیدی ماف و حەقەکانی ئەو زامدارانە لە لایەن کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە پێشێل نەکرێن.

ئەوەی لە پەیوەندی لە گەڵ ئەو مۆنێمێنتە دا بێت، دەبێ ئەوە بڵێین کە خەڵکی شاری سەردەشت چاویان لە بینا و چەند دەروازەیەکی بچکۆلانە نییە، بەڵکوو چاویان لە پێ ڕاگەیشتن بە زامدارەکانە و ئاوڕ لێدانەوە لە زەرەرمەندانی ئەو شارەیە، ئەگینا لە شاری هەڵەبجەش مۆنێمێنت ساز کرا و ئاوڕیان لە قوربانیان نەدایەوە و لە ئاکام دا بوو بە هۆی ئەوە کە خەڵکی شار و دەوروبەری هەڵەبجە مۆنێمێنتەکەیان ئاگر دا و بەم شێوەیە نارزایەتی خۆیان دەربڕی.

با لە جیاتی مۆنێمێنت ساز کردن نەخۆشخانەی دەرەوەی شار تەواو بکەن کە ١٥ ساڵە لە ژێر کاردایە و هەر جارەی بە شێوەیەک و بە تەحویل دانی درۆ و فێل بە خەڵک خۆ لە تەواو کردنی دەبوێرن، لە جیاتی مۆنێمێنت ساز کردن با چاوێک لە شەقام و کۆڵانەکانی شار بکەن و داو و دەرمان بگەیێنە خەڵکی زامدار و وەزاڵە هاتووی شار.

لە زۆربەی وڵاتانی جیهان ئەگەر سیمبولێک لە شار و یا شوێنێک دا دەنێن و یا دەیکەنەوە، دەیدەن بە کەسێک کە شیاوی ئەو کردنەوەیە بێت، بەڵام لە وڵاتی بەڵا لێدراوی ئێمە دا کەسێک مەقەستی کردنەوە بە دەستەوە دەگرێت کە هیچ پەیوەندی یەکی بە شار و کارەساتەکەوە نی یە و هەر ئەوەش وا دەکات کە ئەو سیمبولە لە لایەن زۆربەی خەڵکەوە نەبێتە جێگای ڕێز، وەک لە سەرەوە ئاماژەم پێکرد مۆنێمێنتەکە با ببێتە سیمبولێک بۆ وەبیر هێنانەوەی ئەو ڕۆژە ڕەش و پڕ ئازارە، بەڵام حەق وابوو کە مەقەستی کردنەوەی ئەو مۆنێمێنتە بدرابایە بە کەسێک کە شیاوی کردنەوەی مۆنێمێنتەکە بێت و زامدارنی سەردەشت و بنەماڵەی قوربانی‌یەکان لە هەموو کاربەدەستانی بەشدار بوو کە تەنیا بۆ قسەکردن هاتوونە سەردەشت شیاوتر و موستەحەقتر بوون بۆ کردنەوەی ئەو مۆنێمێنتە.

دیارە ئەمساڵ بڕیار وایە کە یادی کارەساتەکە ٣ ڕۆژ بێت و لە ڕۆژەکانی دیکە دا چالاکی‌یە هونەری و وەرزشی و ئەدەبی‌یەکان و کۆمەڵێک چالاکی دیکە بەڕێوە ببن و ئەم یادە شکۆدارتر بکەن.

شکۆدار بێت یادی ٢٠ ساڵەی شیمیابارانی سەردەشت.

هەواڵنێری گیارەنگ

پێداچوونەوە: حەمەڕەسووڵ کەریمی

بیست ساڵ ئازاری ناوچە جوانەکەمان سەردەشت.

نووسینی: مستەفا شەڵماشی

ڕۆژی حەوتی پوشپەڕی ٢٧٠٧ ی کوردی، بیست ساڵ بە سەر شیمیابارانی شارە جوانەکەی سەردەشت و چەند دێیەکی دەوروبەری دا تێدەپەڕێ، شاری سەردەشت و دەوروبەری هەمیشە ناوەندی کۆبونەوەی ڕێبوارانی ڕێگای ئازادی کوردستان و سەرچاوەی بەخشینی هێزو توانا بە جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی گەلەکەمان لە هەموو پارچەکانی کوردستان بووە.

ئەو ناوچە خنجیلانەیە کە خاوەن جوانیەکی سیحراوی سروشتیشە، وەک دایکێکی نیشتمان پەروەر، هەزاران رۆڵەی هەڵکەوتوی لە داوێنی پاکی خۆی دا پەروەردە کردەوە و سەدان شەهیدی پایەبەرزی لە پێناوی سەرکەوتنی کورد و کوردستان دا پێشکەش کردوە. لە هەر گوند و چیاو دوندێکی ئەو ناوچە ئازادیخوازە بیر بکەیەوە، شەهیدێکی سورخەڵاتی کوردستانت وەبیر دێتەوە. شاری سەردەشت هەر لە"سەرکەنەکان" بگرە تا "گردەسور" بە خوێنی رۆڵەکانی پێشمەرگە و شیمیاباران رەنگاوە، ووشەی تیرباران" شەهید کردنی مەلا ئاوارە و رەحمان چاوشین و مەلا کەچە وەبیر دێنێتەوە کە بەدەستی رێژیمی چەپەلی پاشایەتی لە سەرکەنەکان ئیعدام کران و کیمیاباران هەڵوەرینی گیانی سەدان نەمامی تازە پێگەیشتوو، بە هۆی بۆمبارانی شیمیایی یەوە دەخاتەوە بیر.

ئەو ناوچەیە هەمیشە داڵدەی شۆڕشگێڕانی کورد بووە، لە هەر چوارپارچەی کوردستان و هیچ رێکخراوێکی سیاسی کوردی نەماوە کە سەردەمێک لە ژیانی ئاوارەیی و شۆڕشگێڕی خۆی لەو ناوچەیە دا بەسەر نەبردبێ و لە دەستی یارمەتیدەری خەڵکی بە وەفا و نیشتمانپەروەری ئەو ناوچەیە کەڵکی وەرنەگرتبێ. بە حەق هەڵدەگرێ لەقەبی" سەنگەری ئازادی کوردستان" بدرێ بە ناوچەی سەردەشت. ناوچەی سەردەشت و دەوروبەرێ تەنانەت داڵدەی شۆڕشگێڕی ئەوتویان داوە، کە رێگای سەرکەوتنیان لە چیاکانی ئەو ناوچەیەوە بەجل وبەرگی پیرۆزی پێشمەرگایەتیەوە دەست پێ کردوە و ئێستاشی لە گەڵ بێ خەڵکی سەردەشت و دەروبەری داڵدەی شۆڕشگێڕانی بەشەکانی دیکەی کوردستان دەدەن و بە هەموو هێزیانەوە پشتیوانی لە دەسکەوتەکانی بەشەکانی دیکەی کوردستان دەکەن.

بە خۆڕایی نییە، کە دوژمنانی گەلەکەمان لە هەر بەهانەیەک دەگەڕێن تا رقی خۆیان بەو ناوچە نیشتمانپەروەرە و شارە خنجیلانەکەی سەردەشت برێژن. هەر بۆیە لە رۆژی ٧ی پوشپەڕی٢٧٠٧ی کوردی دا دوژمنی سوێندخواردووی گەلەکەمان، رێژیمی فاشیستی بەعسی رووخاو، رقی دێرینی خۆی بە خەڵکی سەردەشت و دەوروبەری رشت و بە هێرشێکی دڕندانەی کیمیایی، واتە بە چەکی کۆمەڵکوژ سەدان کەس لە ژن و منداڵ و پیرو لاوی ئەو سەنگەرە لە گیران نەهاتوەی کوردستانی شەهید کرد و هەزاران کەسیشی گیرۆدەی مەرگێکی لە سەرخۆ کرد کە ئێستاشی لە گەڵ بێ، پاش تەحەمول کردنی دەیان ساڵ ئازار و نەخۆشی گیان دەدەن. رژێمی جینایەتکاری کوماری ئیسلامیش کە دەستی بە خوێنی سە دان رۆڵەی ئەو ناوچەیە سوورە، نەک تەنیا هەوڵی سارێژ کردنی برینی قوربانیەکانی ئەو جینایەتە سامناکەی نەداوە، بەڵکو زۆرتر هەوڵی داوە بە قازانجی رژێمەکەی کەڵکی تەبلیغاتی لێ وەر بگرێ .

سەردەشت، تافگەی شلماش

لە ئەنجامی ئەو هێرشە دڕندانەیە دا، ئێستاش تەم ومژی بۆمبارانی شیمیایی بە سەر ناوچە جوانەکەی سەردەشتەوە دیارە و هەموو ساڵێ لە بیرەوەری ئەو رۆژە دا خەڵکی ناوچەی سەردەشت برینیان دەکولێنەوە و لە هەر جێگایەکی ئەو دنیا پان و بەرینە دا بن، بۆنی سێویان بەبەرلوتی دا دێ و بۆ چەند سەعاتێک بەشداری لە ئازاری قربانیەکانی چەکی کۆمەڵکوژی شیمیایی لە ناوچەکەیان دا دەکەن. قوربانیەکانی چەکی کۆمەڵ کوژی شیمیاییش لە شاری سەردەشت و دەورو بەری تا ئێستاش لە ژێر باری زوڵمی داگیرکەرانی کوردستان و بێ دەنگی رێکخراوە نێونەتەوەییەکانی جیهان لە بەرامبەر ئەو تاوانە گەورەیە داچەماون و لە چاوەڕوانی دان تا رۆژێک لە رۆژان وەک قوربانی چەکی کۆمەڵکوژی بناسرێن و تا رادەیەک برینەکانیان سارێژ بکرێ و زیانەکانیان قەرەبو بکرێتەوە. بەڵام مخابن تا ئێستاش ئاورێکی پڕ بە پێستی ئەو جینایەتە لە قوربانیەکانی کیمیایی سەردەشت و دەوروبەری نەدراوەتەوە و برینەکانیان سارێژ نەکراوە.

لەوەش دڵتەزێن‌تر ئەوەیە کە بەداخەوە حیزب و رێکخراوە کوردستانیەکانیش هیچ گرنگیەکی ئەوتۆیان بەو جینایەتە گەورەیە نەداوە و هەموو ئەوانەی کە رۆژە سەختەکانی خەباتی خۆیان لەو ناوچەیە دا بەسەر بردوە، ئەو خەڵکە لەخۆبووردوەیان لە بیر بردوتەوە و هەوڵێکی ئەوتۆیان بۆ ناساندنی ئەو جینایەتە گەورەیەی دەرحەق بەو خەلکە تێکۆشەر و بەوەفایە کراوە، نەداوە. حەق وابو ئەوانەی لەبن دەوەنەکانی ئەو ناوچەیە رإ بە لوتکەی سەرکەوتن گەیشتوون و لەسەر تەختی سەرۆکایەتی وەڵاتێک یا هەرێمێک گیرساونەوە، یا پۆستی وەزیرو پەرلەمانتار و سەفیریان بەدەست هێناوە، ئاوڕێک لەو قوربانیانە بدەنەوە و هەر نەبێ هەوڵ بدەن قەرەبوی زیانەکانیان بکرێتەوە، کە گیانەکانیان تازە بۆ ناگەڕێتەوە.

هیوادارم بیرەوەری ساڵوەگەڕی بیستەمی ئەو جینایەتە سامناکە ببێتە هۆی وەخەبەر هاتنی هەموو لایەک و ئاوڕدانەوەیەکی هەموو لایەنە بەرەو قوربانیەکانی شاری سەردەشتی کوڵنەدەر و ناوچەی سەردەشتی هەمیشە سەنگەر.

٦ی پوشپەڕی ٢٧٠٧ کانادا، لەندەن

کارەساتێکی دڵتەزین و دژی مرۆڤایەتی

رەحمان نەقشی

رۆژی ٧ی پووشپەری ٢٧٠٧ی کوردی رۆژی بیرەوەری کارەساتێکی دڵتەزین و دژی مرۆڤایەتی یەکی دیکەیە، کە داگیرکەرانی کوردستان دەرحەق بە نەتەوەی کورد ئەنجامیانیان داوە .

هەموو ساڵێک خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەری یاد و بیرەوەری شەهیدانی شیمیایی بارانی شارە کەمان دەکەنەوە و هاوەردی و هاودڵی لە گەڵ بنەماڵەی قوربانیانی ئە و کارەساتە سامناکە دەردەبرن.

٢٠ساڵ لەمەوپێش فرۆکە شەڕکەرەکانی ڕیژیمی فاشیست و دژی گەلی سەددام حوسێنی گۆڕ بە گۆڕ بە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەرسەوزی سەردەشت، جینایەتێکی سامناکی دیکەیان خستە سەر مێژووی پڕ لە شەرم و شوورەیی و ئینسان کوژی خۆی و دارو دەستە خوێنرێژەکەی. لەم ڕۆژە دا بەداخێکی زۆرەوە، کۆمەڵێکی زۆر لە خەڵکی مەدەنی و بی دیفاع ناجوانمیرانە و بێ بەزەیانە شەهید و برینداز کران. ئەو شارە جوان و بۆن خۆشەیان بە بۆنی پیسی و گەندەڵی گازی ژهراویی تاریک و ماتەم بار کرد. ئەم ڕۆژە یەکێکە لە تاریکترین و ناخوشترین بیرەوەریەکانی مێژووی کۆمەڵانی خەڵکی ئەو شارە بە گشتی و بیرەوەریەکی تاڵ و جەرگ بڕە بۆ بنەماڵەی شەهیدانی ئەم ڕۆژە تاڵە. ئەوان و قوربانیەکانی زامدار و کەم ئەندامی ئەوکارەساتە دڵتەزێنە ، کە ٢٠ سالە دەرد و ئازار دەچێژن؛ هەتا زیندوون ئەو جینایەتەیان لە بیر و میشکیان دا دەمینێتەوە، و قەت لە بیر ناچیتەوە.

ئێستاش پاش تێپەر بوونی ٢٠ ساڵی تەواو بە سەر ئەو کارەساتە ماڵ ویرانکەرە و جەرگ بڕە دا، نەتەنیا ئاسەواری ئەو بۆمباران و زامە دەروونی یەکانیان چارەسەر نەکراوە، بەڵکوو ڕۆژ بە ڕۆژ هەرەشەی مەرگ و لە دەست دانی ڕۆڵەیەک لە برێندارانی ئەم بۆمبارانە زام و برینەکانی کۆنی ئەم جینایەتە تازە دەکاتەوە. شایانی باسە ژمارەی قوربانیانی ئەم کارەساتە دڵتەزێنە بە سە دان شەهید و هەزاران برینداز گەیشتوە. بەشێکی زۆریان ماوەی ٢٠ ساڵە بە ئیش و ئازارەوە ژیانی پڕ لە چەرمەسەری خۆیان درێژە دەدەن و لە خراپترین و نالەبارترین وەزعی ژیانی رووحی و رەوانی دا، چارەنووسیکی نادیار و داهاتوویەکی تاڵ و تەم و مژاویی دەست و داوێنی ژیانی گرتوون بە داخێکی گرانەوە ئەم وڵاتانەی کە ئیددعای داکۆکی لە دێموکراسی و مافی مرۆڤ دەکەن، نە تەنیا ئەم جینایەت و کردەوە دژی گەلی یەیان سەرکۆنە و ئیدانە نەکرد، بەڵکوو چەک و تەقەمەنی و بۆمب و کەرسەی پێشکەوتووی ئینسان کوژی و ماڵ ویرانکەری زیاتریان پێشکەش بە داگیرکەرانی کوردکوژ کرد. ئەوانێش هەموو ئەو بۆمب و کەرەسانەیان لە سەر خەڵکی بێ دیفاعی کوردستان تاقی دەکردەوە و خەڵکیان پێ قەلاچۆو و پاکتاو دەکرد. ئەو دەوڵەتانە قازانج و بەرژەوەندی ئابووری خۆیان لە سەروی هەموو شتێک دانابوو و دایدەنین، پێوانەی بەرگری لە مافی مرۆڤ و دێمۆکراسی و ئازادیش تەنیا لە چوارچێوەی دروشم و پرۆپاگەندە دا قەتیس ماوەتەوە .

بۆ شەهیدێکی کە گە وزێوە لە نێو خوێن دەگریم　　　بۆ هەڤاڵێکی کە چوو بێ سەرو بێ شوێن دەگریم
بۆ هەموو پیر و جوانێکی لە سەر کوردستان　　　چوونە بن دارێ بە بێ وە ی کە بشلوێن دەگریم　　　"هێمن"

سڵاو لە شەهیدانی شیمیا بارانی شاری سەردەشت و هەموو شەهیدانی کورد و کوردستان
گیارەنگ

من کۆرپەیێکی شیمیایی کراوی کوردم.

نووسینی: ئەیوب ڕەحمانی

ڕۆژی پێنج شەممەی حەوتوی داهاتو واتە حەوتی پوشپەڕ (تیر) بیستەمین ساڵرۆژی بۆردومانی شیمیایی هەڵەبجە و گوندی ئالانی بانەیە. خوێنەرانی خۆشەویستی ئەم بابەتە ئاگادار دەکەمەوە کە، ئەم نوسراوەم ٢ مانگ لەمە پێش لە سەر سایتە ئینتێرنێتیە کوردیەکان بە بۆنەی ئەم یادەوە بلاو کردوتەوە. ئێستاش بە هۆی نزیک بونەوەی یادی سەردەشت جارێکیتر بە ئاڵ و گۆڕێکی چکۆلە کە تێیدا کراوە دەیخەمەوە بەر دەستی ئێوەی خۆشەویست !
هەر بژین بە شادی و خۆشی ٣٠ی جۆزەردانی ٢٧٠٧
ئەیوب ڕەحمانی ١٠ی بانەمەڕی ٢٧٠٧
چەند دێڕێکیش بۆ بۆردومانی شیمیایی شار و گوندەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردوستان بە بۆنەی ٢٨ی جۆنی ٢٠٠٧ (٧ی پوشپەڕی ٢٧٠٧) بیستەمین ساڵوەگەری بۆردومانی شیمیایی شاری سەردەشتی خۆشەویست!
هۆ هۆ پارێزەران، پارێزەرانی نەزمی کۆن: ئەو کاتانەی کە ئێوە ئاو و حەوزی ئاوەکەشم! لێ دەکەنە دوژمن، ئەو کاتانەی کە مایەی حەیات، واتە ئاو و هەواش دەبنە مایەی مەرگ و نەمان، ئەو کاتانە، کاتێکن کە دەیان هەزار مرۆڤی بێ تاوان دەبنە ئەسیری ژەهرو و مەرگ. بۆ کێ؟ بۆ چی؟ بۆ کام مەبەست؟ ئاخر خۆ من کۆرپەیێکی ٦ مانگان و ١ ساڵان و بچکۆلەتر بوم لەوەی کە جارێ بتوانم تاج و تەختتان داڕوخێنم. بۆ ئاخر بۆ؟ مەگەر خوداکانی ئێوە پێتان دەڵێن شیعە و سوننەم بە خوێنی کۆرپە بۆ بێنن؟ باشە ئەگەر وابێ خۆ ئیمەی کۆرپەش هەر هی ئاینی ئێوە بوین! ئێمە ئێستا سەدان ساڵە کە سەر بە خێڵی کوفر نین!! دایک و باب و ئەجدادیشمان سەدان ساڵە، ڕۆژی ٥ جار سوجدە دەبەن بۆ ئەو خودای کە ئێوەی دڕ، بۆی چونە شەڕی ئیسلام و کوفر !
بەڵام پارێزەرانی نەزمی کۆن! پێم وا نیە هیچ خودایێک لە هیچ کوێیک فەرمانی مەرگی کۆرپەیێک لە هەڵەبجە و لە سەردەشت و لە ئاڵوت و هێرۆشیما و ناکازاکی و هیچ قوژبنێکی ئەم جیهانە بدات بە تۆێکی کەلە وشکی کەلە شەقی تاوانبار، ئەوە خۆتی و ئاغای لای سەروی دیوە خان کە بۆ تۆزێک نەوت و بستێک عەرز و میداڵیایێکی بێ نرخ و مشتێک دۆلار، سەدان کۆرپەی وەک منت بۆی ژێر گڵ خست! خۆ هەر من بە تەنیا نیم، ئەو کۆرپانەش کە ئەنفال و زیندانی و بە زیندوویی کرانە چاڵ، ئەوانەش کە لە قارنێ و قەڵاتان و هەمو کوردوستان بە تیر پێکران و سوتێنران و مەکتەبە و ماڵیان بە سەردا ڕوخا، بە بۆمبای لاپالم و خوشە لە ناو ماڵ و لە حەشارگەو و تەنانەت لە کایەی شەش خانی بەر دەرگا دەست و قاچ و سەریان پەڕی، و دەیان و سەدان هاو شێوەی تر کە بۆ وتن ناشێن ئیتر، مانای چییە؟ تاج و تەختێک کە ئاوا بێت، ڕوخێنەرە و تۆقێنەرە، نابێ ببێ، دەبێ بمرێ، دەشێ بمرێ !

کات و شوێنی بۆردومانە شیمیاییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردوستان

بە داخەوە و لە بەر ئەوە کە ڕژیمی کۆماری ئیسلامی بۆی گرینگ نەبوە کە خەڵک و شارەکانی کوردوستان بۆردومان دەکرێن، کات و ڕۆژی زۆربەی بۆردومانەکان نەزانراوە و نەنوسراونەتەوە یا خۆ باسیان ناکرێن و بۆ گەورە نەبونەوەیان دەشاردرێنەوە، نزیک بە هەمویان لە 2 ساڵی پێش تەواو بونی شەڕە نیگریسەکەی ئێران و عێراق و پێش سەرکێشانی جامی زەهرەکە، واتە لە ساڵەکانی ٨٧ و ٨٨ ڕویان داوە. بەس کاتی بۆردومانی سەردەشت بە هۆی بریندارەکان و خەڵکەوە و کۆمەڵە نێونەتەوەیەکانەوە زانراوە . گەڕکی سەرچاوەی (سەرچشمە) شاری سەردەشت و چەند گوندی دەور و بەری لە ڕۆژی یەک شەممە، ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧، کاتژمێر چەند ساتێک دوای سەعات ١٦ بە چوار بۆمبی شیمیایی هەڵگری گازی خەردل خنکێندرا. (یەکەم شاری مەدەنی لە تاریخدا کە بۆردومانی شیمیایی کراوە)

* گوندی گەرماوان سەر بە شاری سەردەشت.
* چەند گوندی دەور و بەری بانە لە وانە ئاڵۆت و هەروەها میک و باینجان لە دەشتی شلێر.
* چەند گوندی دەور و بەری مەریوان لەوانە قڵاجی کە تەنها لە ١ ڕۆژ دا ١١ بۆمبی لێدرا.
* چەند گوندی دەور و بەری شاری شنۆ.
* چەند شار و گوندی دەور و بەری کرماشان لەوانە: گوندی زەردە.
* نەخۆشخانەی سەرپێیی لە سومار سەر بە شاری قەسری شیرین.
* مەنتەقەی شێخ سڵە لە سلاس و باوەجانی سەر بە شاری جوانڕۆ.
* مەنتەقەی دێرە گوندەکانی سامار و شامار.
* مەنتەقەی کەربعەلی سەر بە گوندی ویژاب لە داڵاهوی کرماشان.
* هەروەها لە بەشە غەیرە کوردیەکان، دەور و بەری ئابادان و گیلانی غەرب

ڕێژەی(ئاماری) گیانبەختکردوان و بریندارەکان

شاری سەردەشت: ڕێژەی ڕەسمی گیانبەختکردوانی مەدەنی شاری سەردەشت لە ڕۆژی بۆردومانەکەدا ١٢٠ کەس و ٨٠٢٤ کەس بریندراری شیمیایی ناو براوە٢، کە ئەم ڕێژەی بریندارانە بە غەیرە ڕەسمی تا ئەمرۆ بە قسەی کارمەندێکی نەخۆشخانەی سەردەشت، کە ئێستا لە دەرەوەی وڵات ئەژی خۆ لە ١٤٠٠٠ بریندار ئەدات. هەروەها ڕێژەی گیانبەختکردوان هەر لە زیاد بوندایە و لەم ٢٠ ساڵەی ڕابوردودا، ساڵ نیە کە دەیان بریندار گیانی لە دەست نەدابێت، کە تا ئێستا ڕێژەی گیانبەختکردوان خۆ لە سەدان ژن و مندال و لاو و پیری کورد ئەدات .

ڕێژەی بە کۆمەڵ

ڕێژەی گیانبەختکردوان تا ئێستا بە روونی و ئاشکرا (بێجگە لە سەردەشت) دیار نیە، بەڵام تا ئەمڕۆ خۆ لە هەزاران کەس دەدات. ڕێژەی بریندارەکان تا ئێستا بە ڕەسمی و بەس بە پێی ئاماری کۆماری ئیسلامی ٥٢٠٠٠ بریندراری بە ڕێژە برین قورسی مەدەنی و هەروەها بە ڕادەیکی کەم نیزامیش لە ڕۆژهەڵاتی کوردوستان سەبت کراون و ٤٠٠٠٠ بریندراری تری سەتحی، واتە بە برینی ڕێژە کەمەوە ناسراون، کە ئەمانەش ڕۆژ نیە بە دەردێکی تازە سەر هەلداوەوە شکایەت نەکەن و برینێکی قورس لە شوێنێکی تریان پەیدا نەبێت. بە پێی ئەو زانیاریانە کە ئەنجومەنە مەدەنیەکانی پشتیوانی لە برینداره شیمیاییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردوستان باسی دەکەن، ڕژیمی کۆماری ئیسلامی لە کوردوستانی ڕۆژهەڵات زۆر ئەهمیەت نادات بەو کەسانەی کە خۆیان بە بریندراری شیمیایی دەناسێنن، و دوکتۆرەکان بەس ٣٠ تا ٤٠ سانیە معایەنەیان دەکەن، لە کاتێکدا کە نەخۆش یا بریندراری شیمیایی پیویستی بە لێکۆڵینەوەیکی زۆرە نە تەنیا لە پێستی بەڵکو لە ئەندامەکانی ناواوەی لەشیشی واتە سیەکان و حەنجەرە و ڕێگاکانی هەناسە هەڵکێشان و هتد. سی تی سکان و ئازمایشی ریەکان لەو کارانەن کە دەبێت بکرێن و پێویستیان بە کاتە، بەڵام بۆیان ناکەن، هەر بویە ئێستاش دوای ٢٠ ساڵان زۆر بریندراری شیمیایی هەن کە چکۆلەترین یارمەتی پزیشکی و شتی تریان پێنەدراوە و لە هیچ کوێیک ناویان نەنوسراوە، کە بە داخەوە زۆریان لە بێ ئیمکاناتی و ئەهمیەت پێ نەدانیان، گیانیان لە دەست ئەدەن! جێگای سەرنجە کە بە پێی ئەو زانیاریانەی کە لە سەر هێزە نیزامیەکانی ئێران هەیە، ئەوان خۆیان بۆ بەربەرەکانێ لە گەڵ هێرشی شیمیایی پێشتر ئامادە کردوە و هەمو سەربازێک دەرزی دژی شیمیایی و ماسکی شیمیاییان پێدراوە و توانیویانە بە دوای بۆردومانی شیمیایی خۆیان بپارێزن. لەم بەینەدا ئەوە خەلکانی مەدەنی بون کە لەم شتانە بێ بەش بون و نەیان توانیوە بەرگری لە خۆیان بکەن. هەر بەم پێیەش ڕێژەی کوژراو و بریندراری نیزامی زۆر کەم بووە. بەم جۆرە بە ڕەسمی سەرجەم ٩٢٠٠٠ بریندراری شیمیایی لە ڕۆژهەڵاتی کوردوستان هەیە، کە لەم بەینەدا بەس ٣٠٠ تا ٤٠٠ بریندار لە لایەن ڕژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران کارتی "جانبازی ٣" یان گیانبازیان پێدراوە! باقییەکەیان موشکیلەی خۆیانە و دەبێ لە گەڵی دەستە و یەخە بن و ڕێژە نا ڕەسمیەکان زۆر لەم ڕێژانەی ڕژیم زیاترن! شایانی باسە کە ئەو ڕێژەیە بە غەیرە ڕەسمی خۆ لە زیاتر لە ١٠٠٠٠٠ کەس دەدات.

کورت کراوەی قسەکانی تەنیا چەند زامدارێکی شیمیایی لە ڕۆژهەڵاتی کوردوستان

خانمی پەروین واحدی ٣٩ ساڵە، کاتی بۆردومانەکە ١٩ ساڵە بووە، یەکێک لە بۆمبەکان لە بەر دەرگای ماڵەکەیان کەوتوتە خوار. ناوبراو بەو شێوەی کە ئاغای کامین موحەمەدی نوسەری واشنگتۆن پریزم نوسیویەتی، دەڵێ: "ئەو گازە هەمو لەشمی تەنیوە و زۆربەی ئەندامەکانی لەشمی لە کار خستووە، دوکتۆرەکانیش نازانن من چۆن ئێستاش

دەژیم" پەروین خانم هەروەها دەگێڕێتەوە دەڵی: " تەیارەکان هاتبون، ئێمە خۆمان لە ژێرخان حەشار دابو، لە پڕ ئاژیری خەتەر لێدرا و وتیان ئاژیری شیمیاییە، ئێمە نەماندەزانی چی بکەین، ئاخر پێشتر هەر بۆمب دەباری، ئەم جارە ژەهر دەبارێت. خەڵک هاواریان کرد بەری دەم و لوتمان بە شتێک بگرین، منیش هێندێک جلی تازە شۆراو کە لە حەوشەکامان هەڵمانواسیبون وشک ببنەوە، لە ئاوی حەوزەکە هەڵکێشاو دابەشم کرد بە سەر هەموماندا. هەوا شیرین بو و بۆنی سیریش دەهات " ئەم کارە نەدەبو کرابا، لە بەر ئەوە کە گازی خەردەل قورسە و زوو دەنیشێت، هەم ئاوەکە و هەم جلە نیوەتەرەکان ژەهراوی بون و بەری ژەهرەکەیان نەگرتووە. ئەلبەت هەواکەش هەر مەسموم بووە، لەم کاتەدا بەس دەرزی شیمیایی و ماسک بەری مەسموم بون دەگرێت. پەروین خانم ١٨ رۆژ لە تاران ڕادەگیرێت و بە تەمای گیان لە دەست دانی بۆ هیچ کویی نانێرن. پاشان بە زۆری کەس و کاری لە گەڵ ٢١ کەسی تر دەیان نێرنە وڵاتی بلژیک ٣ هەفتە دوای رۆژی بۆردومانەکە لە نەخۆشخانەیکی بروکسل لە وڵاتی بلژیک دێتەوە هۆش خۆی. ٨٥ دەرسەدی پێستی لەشی سوتابو. پەروین خانم لەم ڕوداوەدا ١١ کەس لە بنەماڵەکەی لە دەست

دەدات، لە وانە دایک و باوکی و ٢ برای و ٣ برازای، کە زۆربەیان بە دوای مانگ و ساڵ زەجر و عەزاب کێشان گیانیان لە دەست داوە. لە بروکسل یەکێک لە ریەکانیان دەر هێناوە و بە داخەوە رۆژ بە دوا رۆژ حاڵی خراپتر دەبێت .

خانمی شەهلا کەریمی واحید یەکێکیتر لە بریندارەکانی شاری سەردەشتە. ناو براو لە سێهەمین کۆنفرانسی بریندارە شیمیایەکان لە تاران وتبوی " ١١ کەس لە کەسوکارە نزیکەکانم لە سەردەشت لە دەست داوە" ئەویش هەر وەک بریندارە شیمیایەکانیتر کە زۆر دەکۆکی و بە حال دەیتوانی قسە بکات بە ڕەخنەی توندی خۆی بۆ کۆماری ئیسلامی دەی وت " ئێمە برینداڕانی شیمیایی هەر جارە و بەڵێنێکمان پێ دەدرێ لە لایەن کاربەدەستانەوە، بەڵام تا ئێستا هیچیان نە بۆ خۆمان و نە بۆ شارەکەمان نە کردووە، دەبێ بودجەیکی تایبەت بۆ ئەم کارانە تەرخان بکرێت" لەم کۆنفرانسەدا بە شارەداری ژمارە ٢ی تاران پێشنیار کرابو کە بەس بە قەد بودجەی گەڕەکێکی تاران، بۆ سەردەشت تەرخان بکرێت. ئاخر تەپو تۆزی سەر جادەی ناو شاری سەردەشت بۆ بریندارە شیمیایەکان خراپە و دەیان خاتە کۆکە، هیچ نەبێت جادە و کۆڵانەکانیشیان بۆ ئیسفاڵت ناکەن چ بگات بە ئیمکاناتی رفاهی و پزیشکی و دەرمانی لەو شارە و شار و شارۆچکە و گوندەکانی تر !

خانمێکی بە تەمەن لە گوندی قەڵاجی مەریوان، بە پێی نوسراوەیکی ئاغای کامین موحەمەدی رۆژنامەگەر دەڵێ: " من قوربانیێکی شیمیاییم و هیچ یارمەتیێک وەرناگرم، دوکتۆریش تەئیدی کردووە، یارمەتیێکم بەن، دێم بۆ شار وڵام وەرناگرم، تکا دەکەم یارمەتیم بدەن و وێنەی کاتی شیمیایی کرانەکەی و نوسراوەی دوکتۆرەکان نیشان دەدات.

خانمی شەهلا شافیعی کە ٢٣ سالیەتی، لە کاتی بۆردومانەکەدا تەنها ٣ سالی بوە. خوشکێکی ١٨ مانگانی هەر لەوێ گیانی لە دەست دەدات. بنەماڵەکەی ناچار دەبن کۆچ بکەن بۆ شارێکی تر. بەڵام لەو شارەش شەهلا خانم کێشەی هەیە لە بەر ئەوەی کە هاو ساڵەکانی لە مەدرەسە تێناگەن کە بۆچی ئەم ناتوانێت وەک ئەوان ڕا بکات، بۆ زو زو نەخۆش دەکەوێت و نایەتەوە مەدرەسە، بۆ لەشی زۆر دەخورێ، بۆ هاوکات ٣ لولەی هەناسە هەڵکێشانی پێوەیە، تەنانەت دوکتۆرەکانیش بە هەمو کێشەکانی و ئێش و ئازارەکانی نازانن، لە کتوپڕ لە ناو قسەکانیدا توشی هەناسە توندبون دەبێت، بە لولەکان هەناسە تازە دەکاتەوە و داوای لێبوردون دەکات و دەلێ گوێ بگرە چەندە دەنگم خسە خس دەکات .

خانمی لەیلا فەتحی، کە تاقە کوڕ و کچەکەی لە دەست داوە، دەڵێ: " ئەگەر منداڵەکانم زیندو بونایە، ماڵەکەم هێندە بێدەنگ نەدەبو. دەرد و ژان زۆرن، هەر چی چاوم دەبەستم حەوتی پوشپەڕ (٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧) دێتەوە بەر چاوم. کورەکەم لێرە نوستبو، کچەکەم لێرە کایەی دەکرد بە بوکەکەی" و...

خانمی تیمن سعیدپور (لە هێندێ شوێن ناوی بە شیمن نوسراوە) تەمەنی ٢٠ ساڵانە، خەڵکی ئاڵۆتی بانەیە و هاوتەمەنی بۆردومانەکەی ئاڵۆتە، ئاخر ئەو لە کاتی روداوەکەدا کۆرپەیێکی ٦ مانگان بووە، دایکی و خوشکە ٥ سالەکەی بە ناوی سەبیەی هەر ئەو کاتە مانگێک دوای ئازار و ئێش لە نەخۆشخانە گیانی لە دەست دابو. شیمن لە گەڵ ئێش و ئازار گەورە بووە و لە تەمەنی ١١ ساڵان بە هۆی زیاتر بونی ئێش و ئازارەکانی و توندتربونی برینەکانی و خراپتر بونی چاوی واز لە خوێندن دینێت. کاک خەلیل سەعیدپور باوکی تیمن لە کاتی بۆردومانی گوندی ئاڵۆت لە سەر زەویەکەیان کاری دەکرد، کە زانی بۆردومان کروان ڕای کردبوە مالەوە فریای ژن و ٢ کچەکەی و باقی کەس و کاری بکەوێت و هەمویان دەچنە ژێرخانی ماڵەکەیان، نەیانزانیبو کە ئەمجارە ژەهریان بۆ هەڵرژاوە. خێزانی و کچە ٤ ساڵانەکەی مانگێک دوای بۆردومانەکە بە ئێش و ئازارێکی زۆرەوە گیانیان لە دەست دەدەن. کاک سەعید لە گەڵ تیمن خانمی کچی ساڵی ٢٠٠٥ لە دادگاکەی فرانس وان ئانرات، بازرگانی مەرگ کە ماوەی ١٣ ساڵ بە ناوی "فاروس المنسوور" بە شێوەی نهێنی لە هوتێلی "الرەشید" لە شاری بەغداد دەژیا لە لاهەی (دێنهاخ) هوڵەند کە بە ١٥ ساڵ حەپس مەحکوم کرا بەشداریان کردبو. ناوی ئەم بنە ماڵە لە ڕاپۆرتێکی سازمانی ملل دا هاتووە و ڕاپۆرتەکە دەڵێ: " ئێمە ئەسەراتی گازی خەردەلمان لە سەر بنەماڵەیکی گوندێکی رۆژهەڵاتی کوردوستان بەر چاو کەوت، بە تایبەت دایکێک و ٢ کچەکەی، ئێمە ئەم تەجروبە تالەمان دیت کاتێک کە کچە ٤ ساڵانەکەمان ٢ سەعات پێش مردنی چاو پێ کەوت، ئەو پەڕی ئێش و ئازارمان لەو تفڵە ٤ ساڵە دا بینی"

خانمی فەرخوندەی شافیعی ٤٢ ساڵیەتی، ٢٢ ساڵی بو کە شیمیایی کرا. مانگێک دوای بۆردومانەکەی سەردەشت دەچێ بۆ وڵاتی کانادا، ناهیدی خوشکی کە ٢ ساڵ تەمەنی بو دوای مانگێک گیانی لە دەست دەدات، فەرخوندە خانم دەڵێ: " کە زانیمان شیمیایی کراوین هەمومان چوین و دەست و دەموچاومان شت، نەمان زانیبو کە ئاوەکەش مەسموم کراوە، ڕامان کرد بەرەو بانە ئیتر لە نزیک بانە هیچمان چاومان نەی دەدیت. لێرە لە سەردەشت هیچ ئیمکاناتێک نیە، من دەبێ سالی ٢ جار بە لەیزڕ حەنجەرەم گەورە کەمەوە، چاوم کریستال دروست دەکەن و تەپ و تۆز زۆر ئازارم دەدەن، بەڵام لە سەردەشت جادەکانێش چاک ناکەنەوە بۆ ئەوەی بەری تەپ و تۆز بگرێت! رۆژ نەبو کەسێک گیانی لە دەست نەدات، گۆڕستانی سەردەشت هەر دەهات و گەورەتر دەبووەوە. خەڵک کوێر دەبون، ژنان منداڵیان بە مردوویی دەبو و تەنانەت ماوەیک لێرە گژ و گیاش نەدەڕوان .

کاک فەرزادی میرانی کە مامۆستایە و ٢٨ ساڵیەتی دەڵێ: " لە کاتی بۆردومانەکان منداڵیک بوم" ناو براو کە ١۴ کەسی لە بنەماڵەکەی خۆی لە دەست داوە دەڵێ: " لە نزیک گوندی ئێمە پایەگەیکی نیزامی لێ بو، ئەوان لە بەر ئەوە کە ماسکی شیمیایی و شتی تری برگری کردنیان لە خۆیان پێ بو، هەمویان ساغ مانەوە، بەڵام خەڵکە مەدەنیەکانی ناو گوندەکان زۆرترین کوژراو و برینداریان لێ کەوتەوە. ناوبراو هەروەها دانە دانە دەرگای ماڵەکان نیشان دەدات و دەڵێ، ئەم ماڵە ۵، ئەویتر ٩ و هەروا دەڕوا و ماڵە شەهیدەکان نیشان دەدات و ژمارەی گیانبەختکردوانیان دەڵێت .

ئەم ئێش و ئازارانە تەنیا دلۆپێکن لە دەریای ئێش و ئازاری برینداران شیمیایی، بە تایبەت ئەوانەی کە دەرسەدی برینەکانیان لە ۴٠ و ۵٠ تیدەپەڕێت و هەتا ئەو دەرسەدە زیاتر بێت، ئەو ئازارانەش توندتر و کوشەندە ترن. ئەڵبەت بە دەگمەن ئەو ئازارانە کەم دەبنەوە، بە داخەوە هەر ڕو لە زیاد بون دەکەن. ماهییەتی گازی خەردل وایە کە هەر جاری لە شوێنێکەوە سەر هەڵدەداتەوە و وەک خۆرە دەکوێتە لەشی ئەو مرۆڤە گیرۆدە بێگوناهانەوە و دەرسەدی برینەکانیان هەر زیاد دەکات، مەگەر ئەوە کە شانسی عەمەلیاتێکی باش و بنەرەتیان پێبدرێت، کە ئەمەش لە رژیمێکی تۆتالیتێر و دژە کورد و دژە مرۆڤی وەک کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ خەڵکی کورد چاوەڕێ ناکرێت! بۆ خوێندنەوەی زیاتر و کامیلتری ئەم قسە و باسانە، بچنە سەر سەرچاوەکان کە لە ئاخری ئەم نوسراوەدا ناویان و ئادرەسی ئینتێرنێتیەکەیانم هێناوە !

مێژو دوپات دەبێتەوە

بۆمبە خەردەلیەکانی رژیمی پێشوی عێراق جۆرێک دروست کرابون کە لەو بۆمبە شیمیایانەی کە یەکەم جار لە شەڕی یەکەمی جیهانی لە "ئێیپر"ی وڵاتی بلژیک بە دژی نیزامیەکان بە کار هێنرابون، کاریتر و قەویتر بێت. ئەوە یەکەم بۆردومانی شیمیایی هێزێکی نیزامی بو کە لە جیهان ڕوی دابو، بەڵام هەر وەک پێشتریش لەم نوسراوەدا ئاماژەم پێکرد، یەکەم بۆردومانی شیمیایی لە مێژودا بە سەر خەڵکی مەدەنی هاوکات لە شاری سەردەشت و گوندی ئالۆتی سەر بە شاری بانە لە رۆژهەڵاتی کوردوستان ڕوی داوە کە بابەتی باسی ئەم نوسراوەیە .

تەقریبی ٨ مانگ و نیو بە دوا ئەم ڕوداوانەدا و لە گەرماو گەرمی شەڕی دواکەوتوانەی ئێران و عێراقدا، کاتێک کە جەبهەکە کەوتبووە دەشتی شارەزور، و ئێران شاری هەڵەبجەی لە باشوری کوردوستان خستبووە گەمارۆی خۆیەوە و دەیویست شارەکە ئەشغال کات، هەم ئێران و هەم عێراق بۆ بەرگری لە پێشرەوی یەکتر چەکی شیمیاییان دژی یەکتر بە کار هێنا و زیاتر لە ۵٠٠٠ هاووڵاتی مەدەنی ژن و منداڵ و لاو و پیر بونە قوربانیانی ئەم شەڕە و هەزاران هاووڵاتی تر بریندار بون. بە پێ قسەکانی پرۆفیسۆر شتێفن س. پێلێتیرە - کۆنە جاسوسێکی سازمانی سیای ئەمریکا و پسپۆڕی عێراق کە من پێشتر نوسراوەێکم لەم کەسە بە ناوی " کێ لە ڕوداوی هەڵەبجەدا تاوانبارە" وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی و لە چەند سایتی ئینترنێتی کوردی بڵاو کراوەتەوە – هاووڵاتیانی شاری هەڵەبجە بە گازی **Cyanid** گیانیان لە دەست داوە، لە حالێکدا کە رژیمی دیکتاتۆری پێشوی عێراق بەس گازی خەردلی هەبووە و ئێران خاوەنی گازی سیانید بووە. ئەمە ئەوە دەگەینێت کە خەڵکی بی تاوانی هەڵەبجە و دەشتی شارەزور بەر بۆمبە شیمیایەکانی ئێران کەوتون و نەک عێراق. ئەم لێپرسراوە کۆنەی سازمانی سیا هەر لەو نوسراوەی دا کە ئاماژەم پێ کرد ئیشارەێکی چکۆلەش دەکات بەوە کە ئەوە پارتیزانە کوردە ئیرانیەکان بون کە بە گازی خەردل گیانیان لە دەست دابو. مەبەستی ناوبراو، زیاتر لە ٧٠ پێشمەرگەی شۆڕشگێری گوردانی شوانی کۆمەڵەیە کە هەم کەوتنە ناو جەبهەی ٢ شەڕی وێرانکەر و دواکەوتوانەی ئێران و عێراق و هەم بە گازی خەردل ژاراوی کران و لە کاتێکدا کە ژەهر تاقەت و توانایی لێ بریبون و هیچ کەرەستەی دژی شیمیایان نەبو کە بەرگری لە خۆیانی پێ بکەن و بەو حاڵەش کەوتنە گەمارۆی هێزە تا بێخی دیان موسەلەحەکانی کۆماری ئیسلامی و لە شەڕێکی حیماسی و نابەرابەردا و لە کاتێکدا کە کەوتبونە پەراوێزی چەمی سیروانەوە، تا دواین فیشەکەکانیان شەڕیان کرد. ئەوان قارەمانانە هەم دژی برینە شیمیاییەکانیان و هەم دژی نیزامی کۆن موقاومەتیان کرد و گیانی ئازیزیان فیدای ڕێبازە پیرۆزەکەیان کرد. کە جێی خۆیەتی هەر لێرەدا سەری رێز و نەوازش بۆ گیانی پاکی ئەو ژن و پیاوە تێکۆشەرانە دانەوێنم، رۆحیان شاد و ڕێگایان پڕ ڕێبوار بێت.

شایانی باسە، کاتێک کە باسی مێژوی بۆردومانە شیمیایەکان دەکرێن، ناشێ ئەوەش لە بیر کەین کە کۆمەڵە لە ئوردوگای بۆتێ سەر بە باشوری کوردستان جارێکی تریش کەوتۆتە بەر شاڵاوی بۆمبارانی شیمیایی رژیمی پێشوی عێراق و لەوێش ٢٣ رۆڵەی تێکۆشەری خۆی لە دەست داوە و گیانی ئازیزی ئەوانیش چۆتە ریزی کاروانی گیانبەختکردوانی ئەم ڕێبازە و هەر لێرەشدا سەری ریز و نەوازیش بۆ ئەو ژن و پیاوە شۆڕشگێڕانەش لە گەڵ هەمو گیانبەختکردوانی کۆمەڵە و کوردوستان دادەنەوێنم .

کۆمەڵی نێونەتەوەیی و بڕیارنامەکانی سازمانی ملل

هەم رژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران و هەم رژیمی پێشوی عێراق بەم کارانەیەن بە ئاشکرا، پرۆتۆکۆلی دژی بە کار هێنانی چەکی کۆمەڵ کوژی سازمانی ملل کە لە ساڵی ١٩٢۵ لە شاری ژنێف بە ئیمزای هەمو وڵاتانی ئەندامی ئەو سازمانە لەوانە ئێران و عێراقیش گەیشتووە، ژیر پێ نا و لەم بارەشەوە تاوانباری نێونەتەوەین (عێراق ئەم پەیمانەی لە ساڵی ١٩٣٠دا کاتێک کە هێشتا وڵاتی ئیستیعمارگەری ئینگلیس قەیوم یا سەرپەرەشتی ئەم وڵاتە بو، ئیمزا کردووە). رژیمی ئێران لەم بارەوە وتویەتی: " لە بەر ئەوەی کە ئەوەڵەن عێراق دەست پێکەری شەڕ بووە و هەرواها یەکەم جار عێراق چەکی کۆمەڵکوژی دژی ئێڕان بە کار هێناوە و شکایەتەکانی ئێمە بۆ سازمانە نێونەتەوەیکان جوابی وەر نەگرتۆتەوە، جا ئێمەش ناچار بوین چەکی کۆمەڵکوژی دژی عێراق بە کار بێنین و لەم بارەوە خۆمان بە تاوانبار نازانین" کە ئەمە بە بڕوای من قسەی مفتە و هیچ پاتاوێک بۆ بە کار هێنانی چەکی کۆمەڵکوژی نابێت ببێت. رەفسەنجانیش کە ئەو کات رەئیسی مەجلیسی شۆرای ئیسلامی ئێران بو ٢ مانگ بە دوای سەرکێشانی جامی زەهرەکە لە لایەن خومەینیەوە، واتە قەبولکردنی ڕاگرتنی شەڕ، لەم بارەوە وتویەتی کە: " شەڕ ئێمەی فێر کرد کە یاسا نێونەتەوەییەکان لە لاپەڕە دڕاوێک زیاتر شتێک نین" هەر بویە ئێستاش لە سەر کێشەی ئەتۆمی وڵامی یاسا نێونەتەوەیەکان نادەنەوە، کە ئەم بابەتە جێگای باسی ئەم نوسراوە نیە و درێژەی پێ نادەم .

ئاغای ژۆست هیلترمن لە گروپی قەیرانە نێونەتەوەیەکان لەم بارەوە وتبوی کە: " ئێران فێر ببو کە خۆی بپارێزێت و ئەهمیەت بە کۆنوانسیون و عەهدنامە نێونەتەوەیەکان نەدات!"

بە پێی کۆنوانسیونە چوار لایەنەکانی سازمانی مللی ساڵی ١٩٤٨ی ژنێف، وڵاتی داگیرکەر و هێزە نیزامیەکانی، بەرپرسی گیان خەڵکی وڵاتی داگیرکراون و بۆیان نیە ئازاریان بەن.

مادەی ٢٢ی پەیمانی چوارەمی کۆنفرانسی لاهە کە ساڵی ١٩٠٧ بەستراوە، دەڵی کە لە شەڕی دو وڵاتدا، هیچ لایەنێک بۆی نیە بە ئیشتیای خۆی لە هەر کەرەستەێک بۆ زەرەر گەیاندن بە دوژمنەکەی و بۆ بردنەوەی شەڕەکە کەڵک وەربگرێت. بۆ کامیل کردنی ئەم خاڵە، بەندی یەکەمی مادەی ٣٥ی یەکەمین پرۆتۆکۆلی ساڵی ١٩٧٧ کە لەمەڕ تەکمیل و ئیسلاحی کۆنوانسیونە چوارلایەنەکەی ساڵی ١٩٤٩ی ژنێف نوسراوە دەڵێ: لە هەر شەڕێک یا پێداهەڵپرژانێکی چەکدارانە، لایەنی شەڕەکان بۆ هەڵبژاردنی چەند و چۆنی چەک و چۆڵەکان و ڕێگای بەکار هێنانیان، ئیختیاری موتڵەق و نامەحدودیان نیە .

بە پێی مادەی ٢ی کنوانسیونی بەرگری لە بە کار هێنانی چەکە کۆمەلکوژیە شیمیاییەکانی ساڵی ١٩٢٥، "بە کار هێنانی چەکی کۆمەڵکوژی شیمیایی تەنانەت لە جەبهە کانی شەڕ و دژی هێزی نیزامیش قەدەغەیە و هەر لایەنێکی شەڕیش بە کاری بێنێ تاوانبارە". بەم پێیە بەکار هێنانی ئەم چەکانە دژی خەڵکی مەدەنی تاوانێکی لە ڕادە بەدەرە و بەکار هێنەرانی بە بێ ئەم لاو ئەولا دەبێ لێکۆڵینەوەیان لە سەر بکرێ! ئەی کە واتە قسەکەی ڕەفسەنجانی ڕاستە کە وتبوی "یاسا نێونەتەوەێیەکان لە لاپەڕە دڕاوێک زیاتر شتێک نین" ئەگەر وانیە ئەی بو بە چی ئەم هەمو تاوانە و ئەم هەمو تاوانبارە چیان لێ هات؟

بە پێی ئەوقەرار و مەدارانەی کە لە کۆنفرانسی بروکسل لە ساڵی١٨٧٤ و هەروەها کۆنفرانسی لاهە ساڵەکانی ١٨٩٩ و ١٩٠٧ نوسراونەتەوە، "وڵاتە لە حاڵی شەڕەکان، بە هیچ جۆرێک بۆیان نیە کە شەڕەکەیان توشی خەڵکانی مەدەنی یەکتر بکەن و دەبێ هاووڵاتیە مەدەنیەکانیان لە شوێنی شەڕەکان دور بخەنەوە و دەبێ هەمو هەوڵی خۆیان بدەن کە لە گەیاندنی شەڕەکان بە شوێنە مەدەنیەکان بەرگری بکرێت "

دیارە ئەم خاڵانە و سەدان خاڵیتریش نە لە لایەن ڕژیمی کۆنەپەرەستی ئیسلامی ئێرانەوە و نە لە تەرەف ڕژیمی کۆنەپەرەستی بەعسی عێراقەوە لە تەواوی شەڕە ٨ ساڵەکەیاندا ڕەچاو نەکران و بگرە بە عەمد شەڕەکەیان دژی خەڵک دبردە پێش و بە میلیۆنها هاووڵاتی مەدەنی لە هەر دو وڵات توشی خەساری گیانی و جسمی و ڕۆحی و هتد بون، ئێمە و مانان شایەدی ئەوەین کە چۆن میگ و فانتۆمەکان لە ناو شارەکاندا بە سەرماندا دەهاتن و بە دەیان و سەدان تۆن بۆمبیان بە سەردا دەباراندین، تۆپ و خومپارە(هاوەن) بارانیان دەکردین و لە هەر شوێنێکیش کە کەمیان دەهێنا بۆمبی ژەهراوی و شیمیایی خەردل و سیانیدیان بە سەردا دەکردین .

ئەم دو وڵاتە داگیرکەرە و حکومەتی فاشیست و میلیتانتی تورکیا و سوریەشیان لەگەڵ بێت، ئەوە دەچی بۆ ٩ دەیە کە لە شەڕ لە گەڵ حیزبە ئوپوزیسیۆنەکانی کوردوستان لە هەر چوار پارچەی ئەم وڵاتە داگیرکراوە بە دڕندانەترین شێوە و ڕەوشت و خوی نا مرۆڤانە شەڕمان لەگەڵ دەکەن و لە بیرمان ناچێتەوە کە چۆن بۆ گرتنەوەی شارەکەن لە دەست پێشمەرگە، شارەکانی کوردستانیان بە تۆپ و خومپارە و ڕاجیمە و هاوەن و کاتیۆشا و هێلیکۆپتەر و فانتۆم و میگ و هتد و قورسترین چەکەکان لە عەرز و ئاسمانەوە

دەکوتا و هێزی بەرەی شۆڕشیان وادار دەکرد کە شارەکان چۆڵ کەن و ئەم حاڵەتە لە گوندەکانیش هەر بەردەوام درێژەی کێشا تا ئەوەی کە هێزی بەرەی شۆڕشیان ناچار کرد کە بڕۆنە ئەودیوی حدودەکانی یەکتر و پاشانیش بۆ بەرگریکردن لە چالاکی پێشمەرگانە حدودە دەست سازەکانیان دەسوتاند و ئەم پیلانانەیان هەر درێژە پێ دا، تا ئەوەی کە شۆڕشی کوردیان بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە کزی و لاوازی کێشا. کە ئێستاکەش بە داخەوە هێزەکان لە تەبعید بە جێی قەرەبو کردنەوەی ئەم هەمو خەسار و جێ خاڵی بونە و بە جێگای یەکگرتن و هاوکاری و هاوپەیمانی، خەریکی خۆ خۆری و دژی یەک فیگوڕ گرتنن، کە ئەمەی ئەمرۆ ئێمە دەیکەین مێژوێکی ناشیرین دەبێت بۆ داهاتومان!! مێژوێک کە وڵاتانی ڕۆژئاوا زیاتر لە سەدساڵ لەمەوبەر پشت خۆیان خستوە و ئەمرۆ نەفرەتی لێدەکەن، ئێمە بەڵام هێشتا ئەو قۆناغەمان تێنەپەڕاندووە و هێشتا بە کردەوە و بە فیکر لە قۆناغی پێش مودێرنیزمدا دەژین. بە داخەوە !!!

رژیمی خۆدکامەی ئێران چی کردووە بۆ بریندارەکان

با ئێمە سەرتیتری قسەی چەند بریندارێک و کەسایەتی بە بی ئیشارە بە ناوەکانیان لەم بارەوە بخوێنینەوە با بزانین چی دەڵێن:

١- هەلسوکەوتی بونیادی گیانبازان ٤ لە گەل بریندارە مەدەنیە شیمیایی کراوەکان فەرق و جیاوازی تێدایە "

٢- رژیمی ئێران تەنیا گروپێک کە بە دوای ڕاستیەکانی بۆردومانە شیمیاییەکەی سەردەشت ناردی، پاش یەک ساڵ لە ڕوداوەکە بو، تازە ئاسەوارێک لە زەهرەکە نەمابو"!

٣- دوکتۆرەکان بۆ موعایەنەی بریندارەکان بەس ٣٠ تا ٤٠ سانیەیان کات دادەنا"

٤- بەڵام بەرپرسانی حکومی هیچ وڵامێکیان بە داخوازیەکانی ئێمە نەداوەتەوە"

٥- ئەنجومەنی بەرگری لە مافی بریندارە شیمیاییەکان بە تەمایە کە خۆی بە تەنیا بێتە پێش و داواکاریەکانی مافخوراوانی بۆردومانە شیمیاییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردوستان لە کۆمەڵە نێونەتەوەییەکان بەرز بکاتەوە"

٦- تەنانەت یارمەتی زۆر لاوازیش لەوانە دانی پەتوێک (پێخەو یا بەتانی) بە بریندارەکانیش هەر یارمەتیدەرە، چونکە لێرە هەوا ساردە و ئەو بریندارانە جسمیان زەعیف بووە و زو بە سەرما نەخۆش دەکەون"..

٧- دەوڵەت گیانبەختکردوە شیمیاییەکان بە شەهید سەبت ناکات، بۆ ئەوەی کە دوارۆژ بنەماڵەکەی نەکرێن بە بنەماڵەی شەهید و ناچار بێت حقوقیان بۆ وەبرێت" و دەیان نمونەی تر !

ئەگەر بێت و ئێمە بەس چاوێک بە قسەی بریندارە شیمیاییەکان، فەعالە مەدەنیەکانی ئەم بوارە، وەکیلی بریندارەکان و هتددا بخشێنین بۆمان دەردەکەوێت کە رژیمی کۆماری ئیسلامی لە عەینی حاڵدا کە حەول دەدات روخساری ناشیرینی خۆی داپۆشێت و کەسانیتر وەک رژیمی بەعس، ئەمریکای هاو پیمانی عێراق لە کاتی شەڕەکاندا، کۆمەڵی نێونەتەوەیی و ئیلا ئاخر بە تاوانبار بزانێت و لەم پەیوەندەشدا هێندێک ئیمکاناتی خستوتە ئیختیار رێژەیێکی زۆر کەم لە بریندارە شیمیاییە کانی کوردوستان و دەیاننێرێت بۆ دادگای لاهە و سایتی ئینترنێتی دروست دەکات و وێنەی بریندارەکان بڵاو دەکاتەوە، بەڵام لە ئەساسدا هیچکارێکی بۆ کۆمەڵی بریندارەکان نەکردووە. تازە دوای ٢٠ ساڵ، بە قسەی ئوپوزیسیۆنێکی کوردی ناو خۆیی سەر بە رژیم و سایتی ئافتاب بەتەمایە ئەمساڵ پەیکەرێک بۆ یادی بۆردومانەکەی سەردەشت لە تاران لە رۆژی ٧ی پوشپەڕ واتە ٢٨ ی جۆنی ٢٠٠٧ پەردەی لێ هەڵبدرێتەوە و بەم شێوە رژیم بە شاخ و باڵی خۆیدا هەڵبدات و قەلاچۆ کردنی کوردانی رۆژهەڵات داپۆشێت !

ئوپۆزیسیۆن چیان کردوە؟

ئەوەی ڕاستی بێت ئوپۆزیسیۆنە واقیعیە کوردوستانیەکانی کۆماری ئیسلامی ئێستا هەر هەمویان لە تەبعید دەژین و بە چەندەها هۆی دورخرانەوەیان لە کۆمەڵگای کوردوستان، موشکیلات و ئەو مەحدودیەت و برگریانەی کە لە لایەن وڵاتە میواندارەکانەوە لە سەریانە، موشکیلی ئابوری، وەزعیەتی ژئوپۆلیتیکی ئەو مەنتەقانەی ئەوانی لێ دەژین و هەروەها حوزوری نیزامی ئەمەریکا لە مەنتەقە و شتی ناوخۆیی خۆیان و هێندێ شتی تریش، ئەوانی تا حەدێک لە ڕوداوە ناوخۆییەکان دورخستۆتەوە و زۆرتر بە شتە کوڵیەکانەوە خەریکن و هەر بەم پێیەش کەمتر لە سەر هێندێک ڕوداوی وەک سەردەشت چالاکیان هەبووە و بەس بە وتاری رادیویی و ئینترنێتی لەم بارەوە ئیکتیفایان کردووە. ئەمان پێشتر موشکیلی نەبونی میدیایێکی سەتەلایتیشیان لە سەر رێگە بو کە ئەوە خۆشبەختانە ماوەی زیاتر لە ساڵێکە ئەم کۆسپە لا نراوە و ٣ کانالی جیهانیش بۆ رۆژهەڵاتی کوردوستان ئێستا کار دەکەن و هیوام وایە کە ئەم ساڵ لەم بوارەشدا هەر وەک نەورۆز و یادە حیزبییەکانی خۆیان، پرۆگرامی تایبەت و رۆشنگەرانەیان لەم بارەوە بۆ خەڵکی کوردوستان هەبێت و لە پسپۆڕە شارەزاکانی ئەم بوارە کەڵک وەرگرن .

ئوپوزیسیۆنە ناو خۆیەکانی رۆژهەڵاتی کوردوستان کە لە دوای جەریانی ٢ی جۆزەردان (سەرهەڵدانی خاتەمی و تەرەفدارنی ریفۆرم لە چوار چێوەی کۆماری ئیسلامی) سەریان هەڵدا و تاو تاو چرنوقێکی بە پارێز و یاسامەندیش لە رژیم دەگرن و دەردەکەوێت کە زۆر لە مێژە خۆیان بۆ ئاڵ و گۆڕەکانی دوای ڕوخانی کۆماری ئیسلامی و سات و سەودا و بەربەرەکانێ لە گەڵ ئوپوزیسیۆنە واقیعیەکان ئامادە کردووە، جار و بار و ئەویش رێک لە ساڵوەگەڕی ئەم ڕوداوانە دەست دەدەنە نوسین و باس کردن لە بۆردومانە شیمیایەکان و هاوکات شەڕی ٨ ساڵە بە شەڕی بەرگری موقەدەس و موقاوەمەتی موقەدەس و ئەمانە ناو دەبەن و ئەگەر بۆیان بکرێت کۆنفرانس و کۆبونەوەشی بۆ دەبەستن و بە تەمان ئەمساڵ لە تاران هەمو پێکەوە پەیکەری یادبود بۆ سەردەشت دابمەزرێنن !

قسەی کۆتایی

من پێموایە کە هێشتا هیچ لە سەر کارەساتە شیمیاییەکان، چ لە رۆژهەڵات و چ لە باشوری کوردوستان نەکوتراوە و نە نوسراوە. زۆر بەڵگە هەن کە هێشتا شاراوە ماون، هەزاران بریندار هێشتا نەناسراون، هەزاران نەخۆشی سەرهەڵدەدەن، کەس نازانێت بۆ؟ ٢ ساڵ لەمە پێش مەجموعەیێک لاوی گوندەکانی سەردەشت لە کتوپڕ بە کۆمەڵ توشی نەخۆشی دەبون، کەس نەیدەزانی بۆچی؟ یا ڕاستیەکان دەشاردرانەوە. بێگومان کۆماری ئیسلامیش کە خۆی یەکێک لە تاوانبارەکانی ئەم ڕوداوانەیە حەز ناکات کە ڕاستیەکان دەرکەون و هەر بە شاراوەیی دەیان هێڵێتەوە

٢٧ی جۆنی ٢٠٠٧

گیارەنگ

ئاوا تەیارەم ناسی

نووسینی: فایەق بەریاجی

ئای کە دوونیای مناڵی شیرینە، مناڵ دڵی بە هەموو شتێک خۆشە، بە زۆر شت دڵی دەگەشێتەوە و کەیفی پێدەکا. ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی بوو، باش رۆژەکەم وەبیر نایە،

منی میرمنداڵ لە گەڵ هاوالانی گەڕەک لە سەر شەقامی بلوار پێش ماڵی خۆمان یاریمان دەکرد، سەیر نیيە شوێنی یاری دیکەمان نەبوو. ئەو کات سەیارەیەکی لەندەوێری ئیدارەی ئیتلاعات زۆر بە توندی لە ناو شار بەرەو زیندانی خانەی موعەلیم (ئەوەشتان پێ سەیر نەبێ دەکرێ خانەی موعەلیم زیندان بێ) هات وچۆی دەکرد. ئێمە لە سەر رێگای ماشێنەکە کاغەزمان ورد دەکردن تاکو دەهات و بە توندی بە سەریان دا دەڕۆیی، وردە کاغەزەکان لە هەوا دا پرش و بڵاو دەبوون و ئێمە کەیفمان پێ دەکرد. بێ ئەوەی بیر لەوە بکەینەوە رەنگە لە ناو ئەو سەیارە گەنجێکی بێ گوناه بەرەو زیندان بەرێ. ئێمە بەو یاریە خافڵا بووین کە لە ناکاو دەنگێکی سەرسووڕ هێنەر هات و دوایی دوو تەیارەی ڕەش زۆر نێوی بە سەرمان دا گرماندیان و دوایی رمبە و تەقینەوە و قیژە قیژی منداڵان تێکەڵاو بوو. من ئەوەندە دەزانم کە لە سەر شەقامەکە بە دەروازەی ماڵی خۆمان دا درام، تەنانەت دانەیەک وردکە کاغەز لە سەر شەقام نەما بوو، بەڵام ئەوە ئێمەی خۆشحاڵ نەکرد چونکە تەیارە نەگریسی بێ ڕەحم گەرەکی (سەر قەبران)ی بۆردوومان کرد بوو. بە یەکەم بۆردوومانی شارەکەم تەیارەم ناسی.

ئەو ڕووداوە بەشێک لە شەڕی دەست پێکراوی ئێران وعێراق بوو، شەڕ درێژەی هەبو، ڕۆژ بە ڕۆژ شەڕ و تەقە ئاسایی‌تر دەبوو، شارە سەرسەوزەکەی سەردەشت هەموو ڕۆژێ تۆپ باران و بۆمباران دەکرا، بە دەیان جار یاری گەڕەکمان لە بەر تۆپ باران لێ تێک دەچوو، تەنانەت دوو هاوڕێ گەڕەکمان شەهید و چەندی کەشمان بریندار بوون. چەند ساڵ بوو شەڕ درێژەی هەبوو و تەیارەی جەنگی بۆمان نامۆ نەبوو، ئەگەر ڕۆژێک تەیارە نەدەهات خەڵک پێی سەیر بوو و تەنانەت وەڕەزیان دەکرد.

٧ی پوشپەری ساڵی ١٣٦٦ ی هەتاوی بوو، ئەوکات من منداڵ نەبووم بەڵکو گەنجێکی ١٧ ساڵە بووم، من ئاگاداریم لە دوکانی بابم لە گەڕەکی بڵوار دەکرد، لە بەر دەرگای دوکان دانیشتبووم، زۆر ئاسایی وەک ڕۆژان دەنگی تەیارە هات و منیش وەک هەموو جارێک بۆ دەرباز بوون لە بۆمباران لە پشت دیواری بەردی ڕوبەڕوی دوکان کە بە سەد ناسراوە خۆم پەنا دا. شریقەی تەیارە و ڕمبەی بۆمباران دەستی پێکرد، بەڵام ئی ئەمڕۆ تەقینەوەکان جیاوازیان هەبوو، بە باوەڕی من ناو شار بۆردومان نەکرا بوو چونگە دەنگی تەقینەوەکان دەت گووت دوورە. بە تەواو بوونی دەنگی تەیارە و تەقینەوە منیش لە پەناگا هاتمە دەرێ و کاتێک گەیشتمە سەر شەقام دیتم خەڵک لە لای ئیدارەی ئاموزش و پەروەرش بەرەو خوارێ هەڵدێن.

زۆرم بە لاوە سەیر بوو، وەک گەنجێکی هەرزەکار کە دەبێ سەر لە هەموو شتێک دەرهێنم بەرەو سەروە هەڵاتم تا بزانم چی بووە، بە گەیشتنی یەکەم کەس لێم پرسی کە چی بووە؟ کابرا وتی: چوارڕای فەرمانداری بۆردومان کراوە. جەرگ و هەناوم بەر بۆوە چونکا لەوێ برایەکەم دەکەیەکی بچووکی سیگار فرۆشی هەبوو، من لە تاو ئەو زۆر بە پەلە بەرەو چوارڕا چووم. ئەوکات کە من گەیشتمە وێ چرە دوکەڵ و بۆگەنێکی زۆر توند دەهات، لە هەر لایەک جەستەی بێ گیان و نیوە گیان کە وتبوون .

من لە ناو جەستەکان دەگەرام بەڵکو براکەم بدۆزمەوە، بەڵام بێ فایدە بوو. لەو کاتە دا ماشێنێکی سپا کە دەزگایەکی سەیری لە سەر بوو هات و دەرمانێکی سپی دەرشاند، بە بلێندگۆ هاواری دەکرد ڕا کەن شیمیایی لێداوە، پەڕۆی تەڕ بە زارتان بگرن، بەرەو بەرزایی هەڵێن. بۆگەنەکەی زۆر ناخۆش بوو. من بە پەلە بەرەو ماڵ هەڵاتم، ژێر زەمینی ماڵەکەمان پڕ بوو لە خەڵک، هاوارم کرد شیمیایی لێدراوە لە ژێر زەمین وەرنە دەرێ و پەڕۆی تەڕ بە زارتان بگرن. منیش دوو پەڕۆی تەڕم هەڵگرت و جارێکی‌تر بەرەو شوێنی بومباران کراو گەرامەوە بەڵکو سۆراغی براکەم بزانم، ئەو جارەش بێ فایدە بوو، بەرەو پەناگای ئیدارەی ئاموزش و پەروەرش چووم کە لێوالێو لە خەڵک بوو، دووکەڵێکی سپی وەک هەور لە سەر سەری خەڵکەکە بوو لەوێش بۆگەنەکە داوەستا بوو، هاواری محەممەدی برام کرد کە بە خۆشیەوە لەوێ بوو. پەڕۆی تەڕم دایە و بەرەو ماڵ هەڵاتین، دوای کاتژمێرێک کوڕە خاڵەکەم بە ماشێنەکەی هات کە لە شار بمان باتە دەرێ. کوڕە خاڵەکەم لە کاتی بۆردومانەکە دا لە چوارڕا بوو، باری ئاردی لە ماشێنەکەی دابوو کە بۆ دێهاتی بەرێ، دوای بۆردومانەکە چەند برینداری بەو ماشێنە برد بوون بۆ نەخۆشخانە و ماشێنەکەی بە تەواوی شیمیایی لە سەر کەوتبوو، بەڵام خۆ کەس نەیدەزانی تەنانەت ئەگەر ئەو دەرمانە دوای چەند ڕۆژیش تەماسی لە گەڵ بەدەن هەبێ کەسەکە شیمیایی دەبێ. هەر لە بەر نەزانی ئێمەش هەمووومان سواری تۆێتا بووین و بەرەو توژەڵ وەرێ کەوتین، تەپ وتۆزی شیمیایی سەر ماشێنەکە لە سەر و چاوانی دەدراین.

هەمو ساغ و سەلیم بووین، گەیشتینە توژەڵ لە ماڵی خاڵم جێگیر بوین. شەو نان خورا و دوایی قسە و باسی بۆمباران بەردەوام بوو. کاتژمێر نێزیک ١٢ی شەو بوو کە ئەندامانی بنەماڵە وە هاوار کەوتن کە بەدەنیان وە خوروو کەوتوە، هەتا ٢ی شەو هەموو بەدەنیان بلۆقی دەرکرد، کە ئی دوو خوشک و براکەم یەکجار زۆر و بەژان و ئازار دار بوون. بە ناچاری بەرەو شار گەراینەوە و هەر ئەو شەوە ئەندامانی بنەماڵە بەرەو شارە گەورەکان بەرێ کران. ژمارەی برینداران ئەوەندە زۆر بوون لە هیچ جێگایەک جێیان نەدەبۆوە. چەند حەمام و قوتابخانە کرا بوون بە بێهداری و شوێنی دەرمان کردن. بە هەموو شێوەیەک برینداەکانیان بەرەو شارەکانی‌تر بەرێ دەکرد. هەر دەهات و بە ژمارەی بریندارانەوە زیاتر دەبوو، زیاتر لە پێنج هەزار کەس بەو بۆمبارانە شیمیایی ببوون. بە سەدان کەسیش هەروا سەرپێیی دەرمان کران. من بە شێوەیەکی سەڕ سووڕ هێنەر خەلاسیم هات و تەنیا دەستم بلۆقی کرد کە بە شێوەی سەرپییی دەرمان کرام. درامێکی غەم هێنەر بوو، شارێکی بێ تاوان کیمیا باران کرا، لە هەمووی غەمناکتر ئەوە بوو کە چەند ڕۆژ دوای بوردوومان، تەرمی لاوان و منالان و ژنان و پیاوانی بێ گوناحی شاری سەردەشت و دەوروبەریان لە نەخۆشخانەکانی شارەکانی دیکە را بۆ ناشتن لە سەر زێدی باب و باپیران، بە ماشێنی یەخچاڵ دار و تایبەتی دەهێنایەوە شاری سەردەشت. منیش وەک هەموو ئەو کەسانەی مابوون هەموو ڕۆژێ شاهیدی ئەو تراژدیە بووم کە هەر ڕۆژێک دەکرێ داستانی لە سەر بنووسی. هیچ کات لە بیرم ناچێتەوە کاتێک کە تەرمی شەهید ڕەحیم پەناهی دەشۆردرا زەردە خەنەی لە سەر لێو بوو، مستەفای کوری بە دوو دەست بە خۆی دا دەدا و هاواری دەکرد خەڵکینە سەیری بابم بکەن لە کاتی مردنیش دا پیکەنینی لە سەر زارە.

تورکو... فینلە ند / ٢٥ ی جۆنی ٢٠٠٧

لە بیست ساڵەی کارەساتا، ناسۆڕەکان بۆ بێدەنگن

سوهراب لەحافدوزی

ئاماژە: بۆ دەست خستنی کۆمەڵێک زانیاری سەبارەت بە کارەساتی بۆردوومانی کیمیایی سەردەشت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دەرباز بوون لە گنخان و بایکۆتی ڕاگەیاندن و بە دوور لە هەر چەشنە چەواشەکاری و بە لارێ دا بردن، وەک چۆن نووسەری ئەم بابەتە مرۆڤێکی سەربەخۆیە و ئەندامی هیچ گرووپ و لایەن و دەسەڵات و حیزبێک نیە کە وابو هەوڵ دەدرێت بەشێک لە ڕاستیەکان چۆن بوون و هەن بیگوێزێتەوە بۆ خوێنەر و لە گواستنەوەی واقیعی بە سەرهاتی ئەم بیست ساڵە دا سەربەخۆیی خۆی بپارێزێ و جیا لە ڕەچاو کردنی بەرژەوەندی گەل و نیشتیمان چ بەرژەوەندیەکی‌تر لە ئارا دا نەبینێت. ئەم بابەتە لە چەند خاڵدا ئاراستە دەکرێت و سەرەتا کورتە ڕاپۆرتێک :

کورتە راپۆرت:

لە رۆژی ٧ ی پووشپەڕی ١٣٦٦ ی هەتاوی بەرابەر بە ٢٨ ی ژوئەنی ١٩٨٧ ی زایینی کاتژمێر ٤:١٥ خولەکی دوا نیوەڕۆ لە هێرشێکی ئاسمانی دا و لە رێگەی ٦ فرۆکەی جەنگی رژێمی بەعسی عێراق، شاری سەردەشت لە رۆژهەڵاتی کوردستان و باکووری رۆژئاوای وەڵاتی ئێران کەوتە بەر هێرشی بۆردومانی کیمیایی کە لە ئاکاما نزیکەی ٦ تا ٧ خاڵی ئەم شارە بەر پەلامار کەوتن کە ٤ خاڵی ناوەندی شار و یەک لەوانیش بۆری گواستنەوەی ئاوی سەرەکی شار لە گۆرەپانی سەرچاوە بوو. هەر وەک ئاشکرایە ئەم تاوان و جینایەتە دەر هەق بە گەلی بێ تاوان و بێ قەڵغانی کورد و شاری سەردەشت ئەنجام درا، چوار لە بۆمبە کیمیاییەکان بە سەر چوار خاڵی ناوەندی شاری سەردەشت بە بەرینایی و پانتایی سێ گۆشەی نێوان گۆرەپانی سەرچاوە . چوارریانی بێوران و چوارریانی فەرمانداری کۆن (مانگی سووری ئێستا) کەوتنە خوار و لە ئاکاما کەسانێکی زۆر شەهید و بریندار بوون کە چەند خولەکێک دوای بۆردومانەکە بەشێکیان بەرەو هۆڵی پەروەردەی لەش هەڵکەوتوو لە پشتی فەرمانداری کۆن کە خەستەخانەیەکی کاتی لێدامەزرا بوو تاقمێکیش بەرەو خەستەخانەی ناوەندی شار دەگواسترانەوە.

بە پێی راپۆرتە فەرمیەکانی نەتەوەیەکگرتووەکان لە شەرەکانی نێوان ئێران و عێراق دا، رژێمی بەعس کەڵکی لە چەند جۆر ماددەی کیمیایی وەر گرتبوو لەوان:

١- گازی سولفۆر موستارد (خەردەل)

٢- تابۆن

٣- سوومان کە ئەم دوو دانەی دوایی بریتین لە گازی دژی مێشک و ئیفلیج کەری سیستێمی عەسەبین.

ئەو گازە کیمیاییەی کە لە بۆردوومانەکەی سەردەشتا بە کار هاتبوو بە گشتی گازی سولفۆر موستارد یان خەردەلە کە کاریگەریەکەی بە شێوەی رشانەوە، هەڵامسان و بلۆق کردنی پێست، سووتانی شوێنە گیرۆدە بووەکان، کوێری چاو (درێژ خایەن و کاتی)، خەساری سیەکان و هەناسە، خەفە بوون و خەساریەکانی سیستەمی عەسەبی و... دەبێت ئەم ماددەیە ماوەیەکی دوور و درێژ لە ژینگە دا دەمێنێتەوە و بەردەوام شوێن دانەری لە سەر ژینگە دا هەیە. بە پێی بەراورده فەرمیەکانی نەتەوەیەکگرتووەکان رێژەی بریندارانی ئەم کارەساتە ٥٠٠٠ کەس راگەیێندراوە و بە پێی ووتەکانی بەرێز رەفسەنجانی (سەرۆک کۆماری پێشووی ئێران) لە خووتبەکانی نوێژی هەینی لە تاران لە حەفتاکاندا رێژەی برینداران ٨٠٢٥ کەس مەزەندە کراوە، هەروەها بە پێی رێژەی فەرمی کۆماری ئیسلامی ئێران و لە رێگە ی دام و دەزگا پێوە ندیدارەکان شەهیدانی ئەم کارەساتە ١٢٠ تا ١٣٠ کەس مەزەندە کراوە. بەڵام ئەوەیکە واقیعی روودا و ئاکامەکەیەتی هیچ کام لەم رێژانە راست نین و سەرەتاییترین بەڵگەش ئەمەیە کە:

١- ئەم رێژانە لە رێگەی سەرژمێری وپۆلێن کردنەوە نین و تەنیا مەزەندە و خەیاڵیین.

٢- لە رۆژان و مانگەکانی کارەساتەکە زۆربەی هەرە زۆری شەهیدان کە لە سەردەشت شەهید بوون یان لە کاتی گواستنەوە بۆ شارەکانیتر و دوای هێنانەوەی تەرمەکەیان بۆ سەردەشت ناوەکەیان وەک شەهید لە هیچ شوێن و دەزگایەک دا تۆمار نەکراوە و لە لایەن بنەماڵەکانیانەوە لە سەردەشت و گووندەکانی دەورو بەر دا ئەسپاردەی خاک کراون.

٣ – ئەمە وێرای ئەوەیکە دانیشتوانی شاری سەردەشت (لە ساڵی کارەساتەکە دا) ١٢٠٠٠ کەس و کۆی جەماوەری سەردەشت ئەو کات پتر لە ٢٠٠٠٠ کەس بووە. لێرە دا بۆ بە دوا داچوونی باشتری کێشەکان بە وردە کاریەکی زیاترەوە سەرنجتان بۆ ئەم بەشانە رادەکێشم:

١- هەوڵ و چالاکی سەربەخۆ :

هەر لە یەکەم ساڵی کارەساتەکە و لە رۆژی ٧ ی پووشپەڕی هەر ساڵێک دا و لە سەر دەستی هونەرمەندان و نووسەران و شاعیران و هەڵسوراوانی بوارە جیاکانی (کۆمەڵایەتی، کولتووری و ....) و بە بێ هیچ پاڵپشت و تەنیا لە سەر ئەرکی نیشتیمانی و داهاتی لاوازی ئابووری خۆیان و بۆ رێز گرتن لە شەهیدان و بریندارانی یەکەم شاری قوربانی چەکی کۆمەڵ کوژی کیمیایی لە جیهان دا و دەربڕینی نەیاری و هەڵوێست نواندن لە بەرامبەر هەر چەشنە تراژێدیا و کارەساتێکی مرۆڤی هاوشێوە و مەحکووم کردنی تاوانباران، ئاهەنگی یاد و بیرانین و ماتەمینی پووشپەڕ لەم شارە دا بەرێوە دەچێت. و هەنووکەش بەو پەڕی گووشار و باندۆری حکوومی بەردەوامە و ئەو مۆمەی لە ٧ ی پووشپەڕی ١٣٦٧ هەتاوی دایان گیرساندوە ئێستاکەش نەکوژاوەتەوە و ئاوازی و بانگەشەی (بە تەنیا جێم مەهێڵن) یان هانا داوە و ئەم شارەیان بە تەنیا جێ نەهێشت. لەم بیست ساڵە دا زۆربەی پرۆگرامەکان بریتی بوون لە: مۆسیقا، شانۆ، کۆڕی شێعر، چیرۆک، دەقی ئەدەبی، ووتار و... کە چەند ساڵێک لە هۆڵی سینەمای (قودس) و هۆڵی شارەداری و هۆڵی مەکۆی کولتووری . هونەری (مجتمع فرهنگی هنری) و بەشی سەرەکیش واتە رۆژی ٧ ی پوشپەڕ لە گۆرەپانی سەرچاوە بەرێوە چوون و خەڵک دەگەڵ نەبوونی جێگا و رێگای پێویست و کەرەستەی بەرێوەبردنی پرۆگرامی ناو هۆڵەکان و باندۆری حکوومەت بۆ لاواز کردن یان هەر نەهێشتنی بەرێوەچوونی کۆڕی بیرانینەکان بەردەوام بەشداریان کردوە و هوونەرمەندان و رووناکبیرانیش ئاڵەکۆکی خۆیان بە پاراستنی سەربەخۆییەوە پێشکەش بە جەماوەری شارەکە کردوە بێ هیچ چاوەروانیەک بۆ پاداش و داهاتێکی تایبەتی و تەنیا عیشقێکی شێتانەی پڕ لە خۆشەویستی و دەروونێکی کەیلی خەیاڵ. هەر ساڵێکیش بەردەوام لە رێگەی دەزگا حکومیەکان هەوڵی شێواندن و نەهێشتن و رێگە گرتن لە بەرێوەچوون دراوە و تەنانەت کۆمەڵێک لە هونەرمەندان بانگهێشتی دەزگا ئەمنیەکان کراون و هەڕەشەیان لێکراوە و ئازار و ئەزیەت دراون. ئەم پرۆگرامانە بە شێوەی سەربەخۆ ئەنجام دراون و تا ساڵی ١٣٨٠ ی هەتاوی کە ئەنجوومەنی بە رۆڤانی لە مافی بریندارانی کیمیایی سەردەشت دامەزرا کە بەشێک لە چالاکیەکان لە سەر ئەستۆی ئەنجوومەن و بە هاوکاری هونەرمەندان و جەماوەر بەرێوە چوون و ئەنجوومەن بوو بە دەلاقەیەک بۆ وەرگرتنی مۆڵەت!! بۆ پرۆگرامەکان. ئاکامی هەوڵ و چالاکی سەربەخۆی هونەرمەندان و رووناکبیرانی سەردەشت لەم بیست ساڵە دا جیا لە چەندەها کۆڕی شێعر و ووتار و چیرۆک و دەقی ئەدەبی و هەروەها چەندەها پارچە مۆسیقا و شانۆگەری جۆراوجۆر لە دنیای چاپ دا(کە لە دایکبوونێکی نوێیە) ئەم بەرهەمانە جێ ئاماژەن:

١- کتێبی بۆنێکی نامۆ (بویی ناآشنا) . بیرەوەری . نووسینی حوسێن محەممەدیان بە زمانی فارسی چاپی ساڵی ١٣٨٠ی هەتاوی.

٢- کتێبی بۆردومانی کیمیایی سەردەشت ٧ ی پووشپەڕی ١٣٦٦ ی هەتاوی (بمباران شیمیایی سردشت ٧ تیر ١٣٦٦) ـ دۆکیۆمێنت و ...ـ نووسینی عومەر لە حافدووزی بە زمانی فارسی چاپی ١٣٨٥ ی هەتاوی

۳- گۆڤاری لە سەردەشتەوە بەرەو ناکازاکی (از سردشت تا ناکازاکی) ـ چهند بابەتی تێکەڵاو و تایبەت نامەی گۆڤاری مەهاباد . بە کوردی و فارسی . لە سەر ئەرکی کۆمەڵێک لە نووسەران و ووناکبیران و هونەرمەندانی سەردە شت . چاپی ۱۳۸۵ ی هەتاوی.

۴- کتێبی چاخی ئاگر - زانستی، لێکۆلینەوە ...ـ نووسینی ئەمیر رەشیدی بە زمانی فارسی چاپی ۱۳۸۵ ی هەتاوی.

۲- ساز دانی ئەنجوومەنی بە رۆڤانی لە مافی بریندارانی کیمیایی سەردەشت :

یەک لەو چالاکیانەی کە سەرەتا سەربەخۆ بوو پاشان و بە داخەوە لەم دواییانە دا کۆمەڵیک خاڵی نەگەتیڤ و نەشیاوی پێوە دیار بوو کە بوو بە هۆی لادان لە سەربەخۆیی و لە راستی دا بە لاڕێیان دا برد ئەم ئەنجوومەنە بوو هەر بۆیەش بە جیا باسی لێوە دەکرێت. دوای تێپە ڕ بوونی ۱۴ ساڵ بە سەر کارەساتی کیمیابارانی سەردەشت و لە سەر دەستی کۆمەڵێک لە ئەندامانی بنەماڵەی شەهیدانی ئەم کارەساتە کە زۆربەیان بریندار و گیرۆدە بووی ماددەی کیمیایی بوون ئەنجوومەنی بە رۆڤانی لە مافی بریندارانی کیمیایی سەردەشت لە ساڵی ۸۰ . ۸۱ دا دامەزرا. هەر وهک ئاماژەی پێکرا سەرەتا و بە هۆی هەبوونی روحێکی پاک و دڵسۆزانە و هەوڵ بۆ پاراستنی یادی پیرۆزی شەهیدان و بە دوا داچوونی کێشەکانی بریندارانی کارەساتەکە و... ئەم ئەنجوومە کەوتە چالاکی و لە لایەن چالاکان و رووناکبیران و... پێشوازی لێکرا بەڵام بە داخەوە دوای چەند ساڵێک و بە هۆی کەوتن لە پێوەندی چڕ و پڕی حکوومی و دیاردەی گەندەڵی و هاتنە کایەی بەرژەوەندیەکانی تاکە کەسی ئەم پیرۆزیە نەماو خەڵک و چالاک ڤانان و ... خۆیان دووره پەرێز ڕاگرت. سەرەڕای هەبوونی کۆمەڵێک کار و چالاکی پۆزێتیڤ و باش لە کارنامەی ئەنجوومەن وەک بە شداری لە کۆبوونەوەکانی opcwلە ئەورووپا و بە دوا داچوونی دۆسیەی دادگای تاوانبار ئان رات هاوڕێ دەگەڵ ئەنجوومەنی چاک لە ئەورووپا و دەرکردنی بولتەنی پووشپەڕ (کە ناوەرۆکەکەی جێی باسە)، کۆمەڵێک چەواشەکاری و کاری نەگوونجاو گەندەڵیان پێوە دیارە، زۆر حەز دەکەم ئەندامانی دەستەی بەرێوەبەری ئەم ئەنجوومەنە وەڵامدەری کارەکانیان بن و روون کردنەوە بدەن بۆ وێنە:

۱- بۆچی پێشیان گرت لە سازدانی شۆڕایەکی گشتی پێک هاتوو لە چالاکان و لانی کەم ۶ . ngo ی سەردەشت بۆ باشتر بەرێوەچوونی پرۆگرامەکانی ساڵی ۸۵ ه

۲- ئەم ئەنجوومەنە بە کردەوە بۆتە دوو بەش ئەویش لە پێناو پۆست و مەقام و پارە (بە دان پیانانی خۆیان) با ئەم بەرێزانە روونکرنەوەیەک بدەن

۳- ئەمانە بوونە هۆی پەیدا بوونی دیاردەیەکی زۆر نەشیاو ئە یش جێبەجێ کردنی دەرسەدی جانبازی لە ڕێگەی پارەوە (هیوام وایە کە درۆ بێت بەڵام بە داخەوە شایەدحاڵ هەیە بەداخەوە رووحی پێکەوە کار کردن و سەربەخۆ کار کردن و ... لە ناو ئەم ئەنجوومەنەدا نەماوە .

نووسەری ئەم بابەتە داوا لە ئەندامانی بەرێوەبەری ئەنجوومەن دەکات یان هەوڵ بدەن لانی کەم ئەم چەند خاڵەی سەرەوە چارەسەر بکرێن، یان ئەوەتا واز بێنن و ئەنجوومەن هەڵوەشێنن و چیتر ئەم چەواشەکارییە درێژە پێ نەدەن .

ئەوەی راستی بێت و بەبڕوای من هەموو ئەم کێشانە و بەتایبەت بێدەنگی لە ئاست تەنگژەو کردەوەو گوشارەکانی کۆماری ئیسلامی لە رووی ناشارەزایی و بەزانستی و پرۆفێشناڵ نەبوونی کەسایەتی هیچکام لە ئەندامانی رێبەری و کار و چالاکیەکانیانەوە سەر چاوەدەگرێت. بێگومان پێوەندی دەگەڵ ئەنجوومەنی پشتیوانی لە قوربانیانی کیمیایی (لەتاران) و وەزارەتی دەرەوە و دەزگا حکوومیەکانی وەک (بنیاد جانبازان) دەتوانێ رۆلێکی بەرچاوی لەو کێشانەدا هەبێت (ئەگەر بێت و لە قەواره دەرچێت). لێدوان و روونکردنەوەی زیاتر دێلمەوە بۆ دەستەی بەرێوەبەری ئەنجوومەن.

۳- رۆڵی کۆماری ئیسلامی ئێران

راستە کە رژێمی بەعسی عێراق راستەوخۆ و لە هێرشێکی ئاسمانیدا شاری سەردەشتی کیمیاباران کرد، بەڵام بە هۆی ئاستی پرۆژەکە و ئاکامی کارەساتەکە، کەشوێنی هەڵکەوتن و بریتی بوو لە۱۵۵۰ کەس بێ بەڵگەنامەی کاتی بۆردومانەکە، کە لەوانە ۶۴ کەس لە سەرووی ۲۵ % و ۵۰۰ کەس لەخواروی ۲۵ % وەک بریندای کیمیایی (جانباز) ناسران کە کۆی هەردوو کۆمیسیۆنەکە ۴۵ % ئاکامی پۆزێتیڤی هەبوو. لە رەزبەری ساڵی ۸۳دا دیسانەوە دوو جار کۆمیسیۆن بەرێوەچوو کە نزیکەی ۳۵۰۰ کەسی گرتەوە، زیاتر لە۱۲۰ کەس لە خوارووی ۲۰ % بەبرینداری کیمیایی ناسران و کۆی هەردوو کۆمیسیۆنەکە ۷% بەشدار بووان بە برینداری کیمیایی (جانباز) ناسران. لە ساڵی ۸۴ی هەتاویدا لانیکەم دوو جار کۆمیسیۆن گیرا، کەبریتی بوو لە چاوخشاندنەوە بە شکایەت و سکاڵای ناڕازیانی کۆمیسیۆنەکانی ساڵی ۸۲ و ۸۳ کە یەکیان لە پاییزی ئەو ساڵەدا و ئەویتریان لە مانگی ڕەشەمێدا بەرێوەچوون .ئەوەی مانگی رەشەمێ بریتی بوو لە ۱۶۰۰ کەس و کۆی کۆمیسیۆنەکانی ساڵی ۸۴ ی هەتاوی ۳۰۰۰ کەس داواکاری هەبوو کە لە ئاکاما کۆی هەموو ئەو کەسانەی لە سەردەشت وەک جانباز ناسراون ۲۱۲۸ کەس مەزەندە دەکرێن و لەوانە ۱۶۰۰ کەس بە جانبازی کیمیایی دەناسرێن کە ۹۰۰ کەسیان لە سەرووی ۲۵ % بریندار و گیرۆدەبووی مادەی کیمیایین .

شایانی باسە ئەوانەی لە۲۵ % سەرتر بن و لەهەمان کاتدا ۲۰ % تووشی خەساری سییەکان هاتبن یانی حاڵەتی د دەخرێنە ناو بازنەی هەقی پەرەستاری بەو مانایە کەسێک وەک پەرەستار لە ماڵەوە یارمەتییان دەدات و مانگانە برێ پارەی بۆ تەرخان دەکرێت (لەلایەن دەوڵەتەوە) بەڵام ئەوەیکە کۆمیسیۆن دەخاتە ژێر پرسیارەوە ئەوەیە کە هەر کەسێک دەچێتە ژووری کۆمیسیۆنەکان کە بریتین لەبەشەکانی چاو، هەناسەو سییەکان، پێست و مێشک ... بۆ هەر کۆمیسیۆنە تەنیا ماوەی ۳ تا ۵ خولەکی کات پێ دەچێت وێڕای ئەوەیکە هیچ پسپۆڕێک ناتوانێت لەم ماوە کورتە دا بیسەلمێنێت کە کەسێک بەمادەی کیمیایی گیرۆدە بووە یان نا بەڵام ئەمان دەیسەلمێنن. هەروەها گەڵاڵەیەک هەیە لەژێر ناوی (تەرحی سەلامەت) کە هەرکەس بکوێتە ژێر ئەم گەڵاڵەیە بە لەشساغ دەناسرێت، پەروەندە و بانگەشەکەی لەگەڕ دەکەوێت سەیر ئەوەیە کە کەسانێکی زۆر

که بەلگەنامەشیان بەدەستەوە بووە خراونە ناو ئەم گەلاڵەیەوە. ئەمە دەلاقەیێکە بۆ خۆدەرباز کردنی کۆماری ئیسلامی لە خزمەتگوزاری بۆ خەڵکی شارەکە. هەروەها ئەوەش بڵێین کە دەوڵەت کاتێک ڕەزامەندی لەسەر بەرێوەچوونی کۆمیسیۆن دەدات، کە خەڵک خۆی خەرجییەکانی کۆمیسیۆن و پشکنینی دکتۆرەکان و... بدات کە بۆ هەر کەسە بە شێوەیەکی مام ناوەندی بڕی ٥٠٠٠٠ تمەنی ئێرانی لەخۆ دەگرێت (کەهەموو کەس توانایی نییەص.

٤- ڕۆڵی میدیا و پارت و لایەنەکان

١- ناو خۆی ئێران

بەداخەوە ئێستاکەش پاش تێپەڕبوونی ٢٠ ساڵ لەم کارەساتە میدیا فەرمییەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران هیچ چەشنە پرۆگرام، ڕێپۆرتاژ و تەنانەت ڕاپۆرتی تایبەتیان ساز نەداوە و ئاوڕیان وەسەر ئەم خەڵکە بێتاوانە نەداوەتەوە. تەنیا یەک ڕاپۆرتی چەند خولەکی و هەواڵێکی چەند چرکەیی نەبێ. لەم دواییانەدا و بە لەدایکبوونی بەلاڤۆکە کوردییەکان، چەند جارێک بە نووسینی بابەت و هەواڵ یادێکیان لەم کارەساتە کردۆتەوە کە بەداخەوە ئەمیش هەر بەشێوەیەکی کەمڕەنگ و زۆرتر بەهۆی گوشاری خەڵک و نووسەران و .... ی سەردەشت بووە. ئەوەش لە بیر نەکەین کە میدیا و ڕاگەیاندنی کۆماری ئیسلامی بە تەوای ئەم کێشەیەی بایکۆت کردووە کە ڕەنگە کشانی سێبەری ڕووداوی تەقینەوەی پارلەمانی ئێران بەدەستی موجاهیدینی خەلق لە ساڵانی شەستەکانەوە بۆتە بیانوویەک بۆ میدیاکانی ئێرانی. هەر چی بێت لە شەرمەزاری بێدەنگی کۆماری ئیسلامی لەم کارەساتە مرۆڤیە کەم ناکاتەوە.

٢- دەرەوەی ئێران

لە دەرەوەی ئێران و لە پارچەکانی تری کوردستان تاکوو ئێستا شایەدی چ پرۆگرامێکی ئەوتۆ لەمەر ئەم کارەساتە نەبووین، ئەگەرچی ئەمان چەند ساڵێکە میدیای سەتەلایتیان هەیە بەڵام لە ئاست ئەم کارەساتە کپ و بێدەنگ بوون. هەروەها بوونی پارت و لایەنە سیاسییەکانی بەرهەڵستکاری ڕژێمی ئێران لە دەرەوەی سنووری دەستکردە نێونەتەوەییەکان (نێوان ڕۆژهەلات و باشووری کوردستان) بۆتە ئەوەیکە لەم بەشەدا باسیان بکەین کە بەداخەوە جێگای باسیان نەهێشتۆتەوە، جیا لەیەک ساڵی ڕابردوودا و لەرێگەی سەتەلایتەکانیانەوە، ئەگینا بەردێژایی ئەم ساڵانە دەنگ لەبەرد هاتووە و لەوان نەهاتووە. جیا لەو پرۆگرامە چەواشەکارانە تێکوەردەرانەی کەکاناڵی **roj tv** لە پووشپەڕی ٨٥ی هەتاویدا بەرێوەیان برد، کە بەداخەوە بەبێ هیچ بەڵگە و شارەزایەتییەک بەرێوەچوو، بوو بە هۆی دڵسارد بوونەوەی خەڵک و کۆمەڵێک ئاستەنگی تر.

٣- سەردانەکان

جیا لەو هونەرمەند و نووسەر و شاعیر و ڕووناکبیر و هەڵسووراوانی کۆمەلایەتی، کولتووری و... کە بەردەوام بە ڕوحێکی پڕ لە خۆشەویستی و دلسۆزی، خەڵکی بێدەرەتان و زامدار و بێتاوانی ئەم شارەیان (بەتەنیا جێ نەهێشت) ئەمان باسیان لێوە ناکەین کە خۆیان خانەخوێ و ئەندامی بنەماڵەی گەورەمانن. سەردانەکانی تر لەم چەند ساڵەی ڕابردوودا بەم شێوەیەبوون:

* ساڵی ٨١ ی هەتاوی: هاتنی هەواڵنێری ڕۆژنامەی (کۆرییەرێ دێللا سێرا)ی ئیتالیا بەرێز پائۆلۆ کۆنتی بۆ سەردەشت و سازدانی ڕاپۆرت.
* سەردانی کۆمەڵێک لە نوێنەران و ئەندامانی پارلەمان و دەستەی سەرۆ کایەتی پارلەمان هاورێ دەگەڵ ڕاوێژکاری سەرۆک کۆمار لە کاروباری سوونیەکانی ئێران، و پارێزگاری ئازەربایەجانی ڕۆژ ئاوا و ... کە بەردی بناغەی پرۆژەیەکی کولتووری . سەیرانگایی بە ڕووبەری ٤٠٠٠ مەتر لە دەرەوەی شار (بەشێوەی قوڵینگ لێدان) لێدرا و ئاماژە بەبوودجەی ٣٠ ملوێن تمەنی ئێرانی سەرەتایی کرا و بریار وابوو تا کۆتایی ئەم ساڵە واتە ٨١ پرۆژەکە تەواو بکرێت، ئێستاکە کەساڵی ٨٦ ی هەتاوییە، شوێنی قوڵینگ لێدانەکە پاک بۆتەوە و ٣٠ ملوێنەکەش یان هەرد قوتی داوە یان ئاسمان هەڵیلووشیوە.

ساڵی ٨٢ ی هەتاوی: هاتنی هەواڵنێری کاناڵی **zdf** ی ئاڵمان بەرێز ئۆڵریش تیلگنێر

ساڵی ٨٣ ی هەتاوی: سەردانی شاندی ناوەندی ئاشتی هیرۆشیما ٢٣ - ١ - ٨٣ ە

* سەردانی بەرێز کریس کۆچێرا (هاورێ لەگەڵ خێزانی) ڕۆژنامەوانی بەناو بانگی فەڕانسی و، کۆ کرنەدەی زانیاری بۆ کتێبی داهاتوویان.
* ساڵی٨٤ ی هەتاوی : هاتنی بەرێز تتیفێن دادستانی پەروەندەی فرانس ڤان ئان ڕات و شاندی یاوەری
* هاتنی شاندی قەزایی هۆڵندی ١٠ -٢ -٨٤
* هاتنی شاندی ژاپۆنی و هەواڵنێری ژاپۆنی ٢١ - ٣ - ٨٤
* هاتنی شاندی هەڵەبجەی شەهید ٢٩ - ٣ - ٨٤
* هاتنی شاندی مەریوانی ٧ - ٤ - ٨٤
* ساڵی ٨٥ ی هەتاوی : هاتنی شاندێکی نووسەران و شاعیرانی هەڵەبجەی شەهید ٧ -٤ – ٨٥

(ڕەنگەکۆ مەڵێک لەسەردانەکان نەنووسرابن کەداوای لێبوردنم هەیە)

٦- کۆتایی و دەرئەنجام:

هەر وەک خوێنەری بەرێز بۆی دەر کەوت کۆمەڵێک زانیاری پێشکەش کرا. ئەوەی شایانی باسە ئەم تاوان و کارەساتە دژەمرۆڤییە بە ژێنۆسایدی گەلی کورد بۆ پاکتاوی ڕەگەزی و قەلاچۆ کردنی کورد بە هاوکاری و هاودەنگی داگیرکەرانی کوردستان پێناسە دەکرێت و کارەساتی بۆردومانی کیمیایی سەردەشت جیا نییە لە ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە و بالیسان و گۆکتەپە و زەردە و گەلاڵە و ... دەرمانداوکردنی ٣٠٠٠ پەنابەری باشوور لە ئۆردوگاکانی ماردین و هەکاری و خاپوور کردنی گوندەکانی هەر چوار پارچەی کوردستان و... بە قەولی شاعیردەفەرموێ :

ئەو ڕۆژەم قەت قەت لەبیر ناچێ

لە تاقە ڕاستە شەقامی ئەم لەشە ساردو سڕەدا

چاوی زەقم بڕیبووە پاسدارێکی ڕیش نوورانی
به سەر منی هەڵەبجەوە ئەگریا و
کەچی خێرا خێرایش دەستی ئەکرد بەگیرفانیدا و
لە دەنکە مێوژی گڵێنەکانی سنە و سابڵاخی ئەخوارد ٢

نووسەری ئەم بابەتەبەهۆی نزیکی و بەشداری کردن لە پرۆگرامەکانی سەردەشت جیا لە هەموو ئەو ئامار و ڕێژە و چالاکی و هەوڵانەی کە لەمەڕ چەواشەکاری و کارشکێنی و بەلاڕێدابردنی کێشەی کیمیابارانی سەردەشت و قەرەبوو نەکردنەوە و نەگەیاندنی خزمەتگوزاری دەوڵەتی بۆ خەڵک و شارەکە، دەدرێت خاڵێکی تر بە سەرەکی ترین کێشە سەبارەت بەبەردەوامی ئەم هەوڵە نەزۆکانەی دام و دەزگای حکومی لە مەڕ سەردەشت دەزانێ. ئەویش ناتەبایی و یەکنەگرتوویی خەڵکی سەردەشتە بۆ ڕێزگرتن و بیرئانین و بەڕێوەبردنی کۆڕی یادەوەری هەر ساڵە و بە دواداچوونی داواکارییەکانی خەڵک لە حکوومەت و یەکدەنگ نەبوونی جەماوەری سەردەشت بۆ باندۆر خستنەسەر دەوڵەت سەبارەت بە ئاوەدانکردنەوە و گەیاندنی خزمەتگوزارییە جۆراجۆرەکان. ئەو ناتەباییە گەیوەتە ئاستێک کە زۆربەی خەڵکی سەردەشت لە ڕۆژی ٧ ی پووشپەڕدا دەرکەی دووکان و بازاریان کراوەیە و وەک ڕۆژێکی ئاسایی خەریکی ئیشی خۆیانن، لە جیاتی ئەوەیکە بەشداری پرۆگرامەکان بن و ئەم ڕۆژە دووکان و بازار داخەن؛ من ئەم کارە بەتاوان و خەیانەت دەرهەق بەشەهیدان دەزانم. کەوابوو سەرەتا دەبێ گلەیی لە خۆمان بکەین و ئەمە لەبیر نەکەین کە ئەم بۆشاییە بۆتە هۆی خۆ دوور خستنەوەی دەوڵەت لە خزمەت بە خەڵکی شارەکە. هەروەها دەوڵەتی عێراقی ئێستاکە دەبێ هەوڵی قەرەبوو کردنەوەی خەڵکی سەردەشت بداتەوە کە ئەمە لەڕێگەی پرۆژەیەکی درێژخایەنی شکایەت و بەرزکردنەوەی سکاڵای خەڵکی سەردەشت بۆ دادگایی کردنی تاوانباران و وەرگرتنی مافی ئەم خەڵکە لە دادگای بەغدا دەکرێت. وەک ئەوەیکە لە مەڕ تاوانبار ئان راتەوە کرا کە هەر نەبێ بەسزایەکی یاسایی گەیشت و ئێستاکە لەناو گرتووخانە دایە. هەروەها لە ئێرانیش و بەکۆی دەنگ و پشتگیری هەڵسوراوان و هونەرمەندان ... و لەڕێگەی بەرزکرنەوەی تۆمار و کۆکردنەوەی واژۆ بۆ بەردەم پارلەمان و بنکەی سەرۆککۆماریی و بە شێوەیەکی تەواو یاسایی، هیچ نەبێ بەشێک لە کێشەکان چارەسەری دەکرێن. لانیکەم ئەو ١٦ تا ١٧ هەزار کەسەی کە لە سەردەشت پەروەندەیان ساز داوە و بانگەشەی کیمیایی بوون دەکەن، دەتوانن لەم کارانەدا بە هاودەنگی بەشێک لەو چالاکیانە بنوێنن و هەر کەس لەخەمی خۆیدا نەبێت و بەرژەوەندی گەل و شارەکە بەسەر بەرژەوەندی تاکەکەسیدا زاڵ بێت و لانیکەم لە ڕۆژی کارەساتەکەدا هەوڵ و چالاکییەکان بەرفراوانتر و هەموو لایەنە بکەن. با هەر نەبێت کارێک بکرێت دەرهەق و پڕ بە پێستی ناوی یەکەم شاری قوربانی چەکی کۆمەڵکوژیی کیمیایی لە جیهاندا.
بێگوومان کێشەکە بەمەوە ناوەستێتەوە و یەکجار هەوڵ و خەباتی پێویستە. ئەم وتارەش بەشێکی بچووکە لە بەسەرهاتی ٢٠ ساڵ لە بێدەنگی مرۆڤایەتی و جیهانیان و ئەو ڕێکخراوانەی بانگەشەی مافی مرۆڤ دەکەن و لەسەرووی هەموانیشەوە نەتەوەیەکگرتووەکان و چاوەدێرانی مافی مرۆڤ. مەبەستی سەرەکی لەم وتارە زیاتر ئاشکرا کردن و دەستخستنی کۆمەڵێک زانیارییە هەر وەک گوترا لانیکەم بۆ هاتنەدەر لە بایکۆتی ڕاگەیاندن. شرۆڤەو داوەری دێلمەوە بۆ خوێنەری بەرێز و گەل و نیشتیمان بەو هیوایەی چیتر ناسۆرەکان بێدەنگ نەبن.
نووسینی : سۆهراب لەحافدووزی جۆزەردانی ١٣٨٦ هە - ٢٠٠٧ ز
١- ناسۆرەکان بۆ بێدەنگن ناوی یەک لەشانۆ نامەکانی هاوڕێی بەرێزم (ع م) ە لە کوردستان.
٢- مامۆستا بێکەس . دەربەندی پەپوولە. ل ١٠١

٢٧ی جۆنی ٢٠٠٧
گیارەنگ

پەیامی دەفتەری سیاسیی حیزب بە بۆنەی بیستەمین ساڵیادی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشتەوە

بیست ساڵ لەمەوبەر لەم ڕۆژەدا واتە ٧ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ هەتاوی بەرامبەر بە ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧ی زایینی فڕۆکە شەڕکەرەکانی ڕێژیمی رووخاوی حیزبی بەعسی عێراق هێرشیان کردە سەر شارە سەرسەوز و خنجیلانەکەی سەردەشت و بەچەکی شیمیایی بۆمبارانیان کرد .
لەم هێرشە نارەواو جینایەتکارانەیەدا بە سەدان کەس لە ژن و منداڵ و پیرولاو لە خەڵکی ئەم شارە بوونە قوربانی و بە هەزارانیش بریندار و نەقوستان بوون. ئەم تاوانە نامرۆڤانەیە لە کاتێکدا بوو کە بەکارهێنانی ئەو جۆرە چەکانە واتە چەکی کۆمەڵکوژو شیمیایی تەنانەت لەشەڕی نێوان دوو دەوڵەت و چەند دەوڵەتیشدا لەلایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بە توندی قەدەغە کراوە، چ دەگا بەوەی کە دژی خەڵکی ئاسایی‌و مەدەنی بە کار بهێندرێ. بەڵام کارەساتی بۆمبارانی شیمیایی شاری بێ دیفاعی سەردەشت لەبەر قازانجویستی و بەرژەوەند پەرستیی وڵاتە زلهێزەکان، کە بە هەر دوو لای شەڕەکە چەک و تەقەمەنیان دەفرۆشت، دەنگێکی ئەوتۆی بێزاری و نارەزایەتی دەربرینی لێ نەکەوتەوەو لە جیهان دەنگی نەدایەوە. هەر بۆیە ڕێژیمی تاوانباری عێراق بێ سڵەمینەوە لە بیروڕای گشتیی جیهانی، بێ گۆێدان بە قەدەغەبوونی ئەم جۆرە چەکانە، بە شێوەیەکی بەرفراوان لەم دیوو ئەو دیوی سنوورە دەسکردەکانی کوردستان کەوتە بەکار هێنانی ئەو چەکە کوشەندەیەو لە مەودایەکی بەرتەسکتردا ناوچەکانی کرماشان و مەریوانیشی گرتەوە.
ڕێژیمی بەعسی عێراق بۆ بەچۆک داهێنانی بزووتنەوەی ئازادیخوازی گەلی کورد لە باشووری کوردستان و بە بیانووی شەڕ لە گەڵ ڕێژیمی ئێران بە شێوەیەکی بەر بڵاو و کارا کەوتە بۆمباران و تۆپبارانی شیمیایی شارۆچکەو گوندەکانی باشووری کوردستان، کە لووتکەی ئەم تاوان و جینایەتانە بۆمبارانی شیمیایی شاری هەڵەبجەی لێ کەوتەوە، کە بە هەزاران کەس ژن و منداڵ و پیاوی بێ تاوان شەهید و بە هەزارانیش بریندار بوون. بەڵام مخابن وڵاتە بڕیار بەدەستەکانی جیهان هەر وەکوو لە پێشەوە ئاماژەی پێ کرا

لەبەر بەرژەوەندی بازرگانی،یا بێدەنگەیان لێ کرد یان زۆر بەکزی و لاوازی نارەزایی خۆیان دەربری. بەڵام رێژیمی کۆنەپەرست و ریاکاری کۆماری ئیسلامیی ئێران کە دژی رێژیمی بەعس لەشەڕ دابوو و کەمتەرخەمییەکی یەکجار زۆری سەبارەت بە بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت نواندبوو، چ لە باری قەرەبووکردنەوەی زیان لێکەوتووانی ئەو کارەساتەو چ لە باری زیندوو راگرتنی ئەو جینایەتە بە زۆری وای دەنواند کە لایەنگری خەڵکی لێ قەوماوی هەڵەبجەیەو بەرگرییان لێ دەکا.

دیارە ئەمە یەکەم جار نەبوو کە گەلی کورد لە شەڕی نێوان دوو رێژیمی داگیرکەری کوردستان دا زەرەرو زیانی دەدیت و تووشی کارەسات دەبوو، یان بۆ بەرژەوەندییەکانی داگیرکەران و زل هێزەکان بزووتنەوەکانی کورد دەبوونە قوربانی. لە شەڕی ئیمپراتۆریی عوسمانییەکان لەگەڵ سەفەوییەکانی ئێران دا، قەڵاچۆو ماڵوێرانی، دەربەدەری و بەشخوراوی و پارچە پارچە بوون بەشی کوردان بوو. لە زەمانی دەسەڵاتداریی رەزاشای پەهلەوی و کەماڵ ئەتا تورکیشدا ساتو سەودا بە بزووتنەوەی کورد کرا، لە زەمانی دەسەڵاتداری حەمەرەزاشای پەهلەویشدا بازرگانی بە بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان کراو بە شێوەیەکی دیکە سەدامی دیکتاتۆر لەگەڵ رێژیمی حەمەرەزا شا رێک کەوت بۆ زەبر لێدان لە بزووتنەوەی هەردوو بەشی کوردستان. رێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانیش کە گلۆلەی کەوتە لێژی پشتی لە بزووتنەوەی باشووری کوردستان کرد نەتەنیا بە تەنیای هێشتەوە بەڵکوو زۆر جارو ئێستاشی لەگەڵ بێ کەوتە دژایەتیی ئەو بزووتنەوەیەو تۆپ باران و کاتیۆشا بارانی گوندەکانی سنووری حکوومەتی هەرێمی کوردستان.

بەڵام بە دوای رووخانی رێژیمی دیکتاتۆری بەعس و بوونی سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانان لە عێراق هەتا رادەیەکی زۆر وەزعەکە گۆڕاوە، لە عێراق حکوومەتێکی فیدراڵی دامەزراوە، گەلی کورد لەو بەشە لە کوردستان دەسکەوتی بەرچاوی بە پێی یاسای حکوومەتی فیدراڵی عێراق بەدەست هێناوەو خۆی خاوەنی دەسەڵاتو پارلمان و حکوومەت و سەرۆکی هەرێمە. تاوانبارانی بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت و هەڵەبجە و شوێنەکانی دیکەی کوردستان هێندێکیان وەک سەدامی دیکتاتۆرو دەورووبەرەکەی بە سزای جینایەتی خۆیان گەیشتوون و لە سێدارە دراون و کۆمەڵێکیش چاوەڕوانی سزادرانن و زۆرێکیش لە جەریانی دادگایی کردن دان. بەو حاڵەش کار بەدەستانی دوو رێژیمی دژە کوردی تورکیە و ئێران لە مێژوو دەرس وەرناگرن و چارەنووسی تاوانباران ناکەنە پەندو هەر رۆژ بە بیانوویەک هەڕەشە لە حکوومەتی هەرێمی کوردستانی ئازاد دەکەن سنوورو گوندکانی ئەو هەرێمە تۆپ باران دەکەن و دەبنە هۆی کوشتنی هاو وڵاتیانی کورد و ئاوارەیی و زیانی ماڵی گەیاندن بە خەڵکی ئەو ناوچانە. ئێمەو لە رۆژە ماتەمینەدا کە یادی ٢٠ ساڵەی کارەساتی کیمیا بارانی شاری سەردەشتی پێشمەرگە پەروەرو خۆشەویست دەکەینەوە، سڵاو دەنێرین بۆ گیانی هەموو شەهیدانی ئەو کارەساتەو سەرجەم شەهیدانی کوردستان و هیواداریین رۆژێک دابێ تاوانبارانی رێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانیش، ئەوانەی دەستیان بە خوێندنی گەلی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستانو گەلان و ئازادیخوازانی ئێران سوورە لە دادگایەکی دادپەروەرانە دا دادگایی بکرێن و بە سزای تاوان و جینایەتی خۆیان بگەن.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان

٧ی پووشپەڕی ١٩٨٦ / ٢٨ی جۆنی ٢٠٠٧

پەیامی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ٢٠ەمین ساڵوەگەری بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت

هاووڵاتیانی بەرێز:

ژنانو پیاوانی یەکسانی خواز! خەڵکی مافخوازی کوردستان!

ئەمرۆ حەوتی پوشپەڕی ساڵی ١٣٨٦ هەتاوی، بیست ساڵ لە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشتو دەوروبەری، لە لایەن رژێمی بەعسی عێراق تێدەپەڕێ .

سەر لە ئێوارەی رۆژی ٧ی پەشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ فرۆکە شەڕکەرەکانی رژێمی سەدام حوسێن لە کردەوەیەک کە لە مێژوودا بێ وێنە بوو، خەڵکی بێ دیفاع و بێ گوناهی شاری سەردەشتو چەند گوندی دەوروبەریان دایە بەر رەهێڵە بۆمبە شیمیاییەکانی خۆیانو، بەمجۆرە هەزاران کەس لە خەڵکیان شەهیدو نەقوستان کرد.

بۆیە دەڵێین نەقوستان، چونکە ئەم ژارانەی کە بەسەر خەڵکی مەدەنی ناوچەی سەردەشت دا رژان بە رادەیەک کوشندە بوون کە ئێستاشی دەگەڵ بێ بریندارەکانی ئەو کارەساتە دژی مرۆڤی یە دەگەڵ زۆر نەخۆشی نەخوازراوبەرە و ڕوون و ساڵ نییە شاهیدی شەهید بوونی چەند کەس لەو خەڵکە بێ تاوانە نەبین .

رژێمی کۆماری ئیسلامیش وەک ئەوەی نیعمەتێکی وەچەنگ کەوتبێ، جارجار نەبێ ئەویش بۆ هەندێک مانۆڕی تەبلیغاتی، ئاوڕ لە قوربانیانی بەجێ ماو لەو جەنایەتە ناداتەوە و ئەوە بۆتە هۆی ئەوە کە ژمارەی ئەو کەسانەی کە ساڵانە بە هۆی ئەو بەمبارانە گیانیان لە دەست دەدەن ڕوو لە زیاد بوون دابێ.

بە گوێرەی ئەو ئامارانەی کە بڵاوبوونەتەوە هەر لە یەکەم ساتەکانی ئەو کارەساتەدا ١٢٠ کەس لە خەڵک گیانیان لە دەست داوە. بەڵام ئەو رێژەیە پاش بیست ساڵ خۆی لە سەدان ژن و پیاو و پیرولا و و منداڵ و مێرمنداڵ داوە.

هەروەها بە پێی ئامارە نادەوڵەتییەکان زیاتر لە ١۴ هەزار کەس لە خەڵک بەهۆی جۆراو جۆر دەگەڵ نەخۆشییەکانی پاشماوە لەو بۆمبارانە گیرۆدەن.

ئازیزان:

ئەوە یەکەم جار نییە کە لە گەرمەی شەڕی نێوان دەوڵەتاندا خەڵکی بێ دیفاع دەکەونە بەر ڕەهێڵەکانی چەکە جۆراوجۆرەکانو دەبنە قوربانی شەڕێک کە لە لای ئەوان نەخوازراوو مەحکومە، بەڵام لە مێژوودا ڕەنگە ئەوە یەکەم جار بێ کە خەڵکی مەدەنی دەبنە هەدەفی چەکێک کە تەنانەت لە قاموسی شەڕیش دا قەدەغە کراو ڕاگەیاندراوە.

زۆر بە داخەوە دنیای ئەودەم سەبارەت بە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت هیچ دەنگێکی لێوە نەهات. هەر ئەو بێدەنگی یە بوو بە هۆی ئەوە کە لە چەندین شوێنی دیکەی کوردستانی ئێرانوعێراق ئەو چەکە ژاراوی یە گیانی مرۆڤە بێ تاوانەکان بستێنێ کە بەر چاو ترینیان کارەساتی هەڵەبجە بوو.

هەر بۆیە جێی خۆیەتی لە بیستەمین ساڵرۆژی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری دەنگمان بخەنە پاڵ دەنگی ژنان و منداڵانی بێ تاوان کە بە حەق قوربانیانی سەرەکی هەر شەڕێکن و نەفرەت و بێزاری خۆمان لە شەڕ و ماڵوێرانی دەرببڕین و داوا لە هەموو ئینسانە مرۆڤ دۆستەکانی دنیا بکەین کە هەوڵەکانی خۆیان بۆ هەرچی چڕو پڕکردنی خەبات بە دژی چەکەکۆمەڵ کوژەکان بخەنە گەر، تاچیدیکە شاهیدی مەرگو لە ناوچوونی خەڵکی بێ تاوان نەبین.

هەزاران سڵاو لە قوربانی کارەساتی بومبارانی شیمیایی شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری و هەموو شار و ناوچەکانی کوردستانی ئێران!

بە هیوای ساغی و سارێژ بوونەوەی زامەکانی برینداراني ئەو جنایەتانە!

نەفرەت لە شەڕ و ماڵوێرانی و مردن بۆ شەڕویستان و شەڕفرۆشان!

یەکێتی ژنانی دیموکراتی کوردستانی ئێران

٧ی پوشپەڕی ١٣٨٦ی هەتاوی

هەر دەمێنم گەر ناحەزانیش بمکوژن

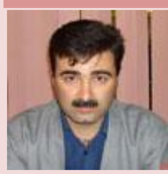

نووسینی: سیروان حەدداد

به ناوی یەزدانی مەزن

لە گەڵ نزیک بوونەوە لە وەرزی هاوین و مانگی پووشپەڕ جەوجۆڵ و کۆڕ و کۆبوونەوەکان بە گەرمی خۆری گەلاوێژ گڕ دەگرن و لە هەر لایەکەوە وزەوزی هەژدە و نۆزدە و بیستەمینت بە گوێ دەگات .

ڕێکخراوەکان، ئیدارەکان هەر کامیان لە لایەکەوە، واش هەیە یەک و دوو کەسیش لە لایەکی دیکەوە سەرقاڵی وەک بڵێی کار و چالاکی نواندنن.

ناگەڕێینەوە بۆ ئەوەی کە چی کراوە و چی دەکرێ؟ کێ بەڵێنی زۆری لایە و کام قسەی خۆشی بۆمان پێیە؟ کام دڵسۆزە زۆر سەرقاڵی ئەم بۆنەیە؟ کام پیاو باشە لەمێژە دێ و دەڕوا؟ بەڵێ هەمووی ئەوانەش بەرەو ڕۆژێک لە مانگی پووشپەڕ بەڕێوەن.ڕۆژێک کە بۆ خەڵکی شاری سەردەشت ناخۆشترین و پڕ ئێشترین ڕۆژە لە مێژووی چەند هەزار ساڵەی خۆیدا.کە دەکرێ لە لاپەڕی بێتاوانی و سەرکووتکەری مێژوی گەلەکەماندا تۆمار بکرێ.

حەوتی پووشپەڕ ئەم ڕۆژە ڕەش و نەگریسە بوو کە ناحەزان و خوێنمژان دەستیان لە کۆمەڵێک مرۆڤی ئاشتی خواز بە رابردوویەکی پڕ لە شانازیەوە وەشاند. ڕۆژێکە کە دەستی ڕەش و چەپەڵی نەیاران، بەرۆکی هەزاران کوردی بێدیفاعی گرت و هەناسەی گەرمی ژیان و مانەوەیان لە گەروودا سارد کردنەوە. ڕۆژێکە کە نسێی قورسی مەرگ و نەمان باڵی بەسەر شارەکەماندا کێشا و بە دەیان ژن و پیاو و منداڵی بێتاوانی کردە قوربانی کارەساتێکی نەخوازراو .

شیمیابارانی شاری سەردەشت لە ڕۆژی حەوتی پووشپەڕی ١٣٦٦ دا تراژێدیایەک بوو کە دوای تێپەڕ بوونی بیست ساڵ بە سەر ئەم ڕۆژەدا ئێستاش قوربانی دەگرێ و هەر ڕۆژ و هەر ساتێک خۆشەویست و جگەر گۆشەیەکمان لێ دەستێنی و دایکی نیشتمانمان زک سووتاو دەکا.

ئەمڕۆش بە هەزاران کەسی زامدار و لەش سووتاو و هەناسەسوار، شەونخوونی ئێش و ئازارەکانی ئەم کاتن کە لە تۆماری ئەم بیست ساڵەدا هەر ڕۆژێکیان ڕۆژی مەرگە و هەر شەوێکیان تاریکە قەبرە .

بیست ساڵ تێپەڕ بوو، یەک و دوو ... و بیست هاتن و ڕۆیشتن، بە دەیان و سەدانی دیش دێن و دەڕۆن، بەڵام ئێش و ئازار و مەرگ و قوربانی ئێمەی بێتاوان، زامداری ماڵ کاول کراو و دڵ برینداری شەهیدانی جگەر گۆشەمان هەرگیز نایەنە ئاخر. هیچ ڕۆژێک و هیچ ساڵێک نەبووە و نابێ کە سوکنایی ئەم ڕۆژە پڕ ئێشە بخاتە دەروونمان. ئێمەین کە بیست ساڵ لەمەوبەر بووینە قوربانی، کلۆڵ و لەش سووتاو و لە خوێندا شەلاڵ، لاپەڕی مێژوویان پێ نووسین. بەڵام بە شایەدی هەموو گیان لە بەرانی بیزمان و گشت مرۆڤی رویی جیهان و هەرچی لای ئێمەیە و لای ئاسمانیان، هەروا لە سەر پێین و ژیانمان ژیاندەوە، کەم و زۆر هەناسەمان گەرم و پڕ تین بەرەو ئاسۆی گەش و روون وەگەڕ کەوتین.

کوان ئەوانەی داری سێدارەیان بۆ دەناشتین؟ کوان ئەوانەی خەونی نەمان،ژینۆساید و گۆڕی بە کۆمەڵیان پێوە دەدین؟ کوان ئەوانەی کوێر بوون و تابلۆی رابردووی ئێمەیان نەدەبینی؟ کوان ئەوانەی کەڕ بوون و چیرۆکی قارەمانەتی کاوەکانی ئێمەیان نەدەبیست؟ دەڕۆن ئەوانەی پاڵ پشتی ڕەوڕەوەی نەمانی من بوون، دەڕۆن ئەوانەی بێژمار دۆلاریان کردە ژەهر و گازی شیمیایی بۆ خنکانی من.بەڵام من هەروا ئاشتیخواز و نەمر دەمێنم هەر چەند دڵپڕ و چاو بەفرمێسکی لە دەستدانی خۆشەویستترین خۆشەویستانم.

سیروان حەدداد ٥ ی پووشپەڕی ١٣٨٦ی هەتاوی سەردەشت

ماڵپەری سەرچاوە

بیست ساڵ دەرد و ئازار

نووسینی:حەسەن حاتەمی

سەردەشتی جوان و رازاوە یە کێک لە شوێنە پڕ دیمەن و سروشتیەکانی کوردستان؛ ٢٠ ساڵ لە مەو بەر لە پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ ی هەتاوی دا، کەوتە بەر هێرشی فرۆکە شەڕکەرەکانی رێژیمی بەعسی دژی کورد. لەو کاتەوە، تا ئێستا بە داخەوە هەموو ساڵێ کە هاوین دادێ، ئەو شارە بە سروشت جوانە، بە هەیبەت بەرز، بە شوێن پێگەیەکی گەورەی جووڵانەوەکانی ئازادیخوازانی کوردە، دەبێ باس لە دەرد و زامی ئەو خەڵکە بکرێ، کە ٢٠ ساڵە دەرد و ئازار دەکێشێ.

با دیمەنێک لە منداڵ گەلێک بێنییە بەرچاو، کە ئەو کات، ساڵی یەکەمی قوتابخانەیان تەواو کرد بوو. ئەوان چەندەیان خۆزگە و ئاوات هەبوو. ئەوان زۆریان هیوا بە ژیان بوو. دایک و باوکیان، پێیان چرای ماڵێ بوون و دڵ و گیانیان لە لایان بوو.

منداڵەکان لە قمارگەیەکی گەڕەکی خۆیان کۆ ببوونەوە. بە پێی تێگەیشتوویی خۆیان، باس و خواسی منداڵانەیان، هاوکات لە گەڵ کایە کردن دا دەکرد. لە پڕ چەند فرۆکەی شەڕکەری بۆمب هاوێژ، بە گرمە وهارە ودەنگ و بۆمباران، دنیای جوان و ئاسمانی ساماڵ و ژیانی ئاسایی لێ تێکدان. چەند کەس لە منداڵەکان، بەداخەوە، لەشیان لەت و پەت بوو. چەند کەسیان بلۆقیان دەرکرد و سووتان. یەکێک چاوی لە دەست دا. ئەوی دیکە لاقی پەڕی.

دوای چەند ساڵ تێپەڕین بە سەر ئەو کارەساتە دڵتەزێنە دا، ژمارەیەک لە منداڵەکان، کە بە سەقەتی، ژیانیان تێپەڕ دەکرد؛ یا دایکیان نەمابوو، یا باوک. یان هەردووکیان. هەروەها چەند کەس لە هاوپۆلەکانی ساڵی یەکەمی خوێندیان لە دەست دابوو. ئای گەلوو! رووداوێکی زۆر تاڵ بوو. ئەوە چارەنووسی زۆر کەس لە مناڵانی شارە خنجیلانەکەی سەردەشت بوو.

بازاڕی شار قەرەباڵغ بوو. خەڵک بە هەموو نارەحەتییەکی کە هەیانبوو، ژیانیان پێخۆش بوو. پۆلە ژنێک لە دووکانێکی کووتاڵ فرۆشێک، خەریکی هەڵگرتنی جل و بەرگی بووکێ بوون. فرۆشیار چەند تۆپ، پارچەی رنگاورنگی جوانی نەرم و ناسکی؛ مۆدی رۆژی، لە پێش ژنەکان دانا. هەر کەس رنگێکی پێ جوان بوو. کیژێکی باڵا بەرزی چاو ئەستێرەی کوڵمە سووری رووگەشی خوێن شیرین، هێندێک دوورتر لە ئاپۆرەی ژن و کچەکان راوەستا بوو. پوور قڵەوە چالاک و جوانەکەی، سێ تۆپی سوور و سپی و سەوزی، تاو دایە و بۆ لای کچە جوانی برد هەتا یەکیان پەسند کا. کچەکە هەر سێکیانی پێ جوان بوو، بەڵام بۆ بووکیە نییە دەستی لە سەر سپیەکە دانا. هەر دەستی لە سەر قوماشەکە بوو، دەنگ و زرمە و دووکەڵێکی نەناسراو دووکانەکە و بازاڕی داگرت. هەر گریان و هەرا و دایە ڕۆ و بابە ڕۆ، پووریێ ڕۆ و خوشکێ ڕۆ دەبستران.

دوای چەند کاتژمێر، کچەکە لە نەخۆشخانەیەک کە دەست و باسکی لە تختە کە بەسترابوو، وە هۆش هاتەوە. هاواری دایک و باب و پوور و خۆشەویستەکەی دەکرد. نەی زانیبوو دایک و پوور و خۆشەویستەکەی، وایان لەهاتبوو هەر بۆ کەس نە ناسرابوونەوە. هۆشی دەستپەڕینی خۆشی هەر نەبوو و...

ئەو دوو تابلۆیە، خەیاڵی من لە رۆژی ٧ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٦ ی هەتاوی بوو. بەڵام بە داخەوە دەیان رووداوی لەوانە دڵتەزێنتر، لە هێرشی جینایەتکارانی، هێرش کەرانی بۆمبارابی شیمیایی سەردەشت، شاری تێکۆشەر پەروەرە و پەناگای لە شکان ناهاتووی ئازادیخوازانی کورد روویان دا.

ئەم ساڵ ئازار چێشتوانی ٢٠ ساڵ شیمایی بارانی سەردەشت و ناوچەکانی، کە برینی زۆر قووڵی لەشی و دەروونیان هەیە_کە بە قەولێک قت سارێژ نابن._، دەبینن، ئەو رێژیمە ئازادی کوژەی، ئەو دەرد و مەینەتیانەی بە سەر خەڵکی سێڤیل(مەدەنی) هێناوە و تووشی ئەو کارەساتە دڵتەزێنەی کردوون؛ رووخاوە و بە مێژوو سپێردراوە. سەرکۆمارە مرۆڤ کوژەکەیان لە دار درا و لە نێو تاقمە جینایەت کارەکەی دا؛ عەلی حەسەن مەجید (عەلی شیمیایی)_ یەکێک لە کورد کوژان بە چەکی شیمیایی، چاوەڕوانی تاوانی سزا ئینسان کوژانەکەیەتی.

حەسەن حاتەمی ٢٨ ی جوونی ٢٠٠٧ ، کانادا.

غەدری مێژوویی لە شاری خنکاوی سەردەشت

بە بۆنەی بیستەمین ساڵوەگەڕی بۆمبارانی کیمیایی سەردەشت .

نووسینی: وریا ز.محەممەدیان

سەرەتا دەمەوێ کورتەیەک لە مێژووی بە کار هێنانی چەکی کیمیایی لە کۆن و نوێدا باس کەم کە ڕەنگ بێ بۆ هەندێک کەس جێی سەرنج بێ.

بە کارهێنانی چەکی کیمیایی (ژاراویی) دەگەڕێتەوە بۆ شەڕی نێوان ئەتیناو سپارتا واتا چوار سەد ساڵ بەر لە زایین.

لە رووی مێژووییەوە چەکی کیمیایی لە سەرەتادا بە شێوەی ئاگر و گاز بە کار هێندراوە، بەڵام لە سەدەی نۆزدەهەم دا لە شەڕگەکانا بە پێچەوانەی کۆنڤاسیۆنی بروکسێل لە ساڵی ١٨٤٧ و کۆنڤاسیۆنی هاگ(١) لە ساڵی ١٨٩٩ کە زۆربەی وڵاتان مۆریان کرد بوو بە شێوەی "ژار"یش بە کارهاتووە. (ناوەرۆکی کۆنڤاسیۆنەکە: بە کارهێنانی گازی خنکێنەر و زیانبەخش قەدەغەیە)

لە شەڕی جیهانی یەکەم دا، دنیا شایەتی بە کار هێنانی بەرینی ئەو چەشنە چەکانە بوو.

سەربازەکانی ئاڵمان، یەکەم ڕێژەی گازی ژاراویان لە ٢٢ ئەیپرڕلی١٩١٥ لە سەر شاری ییپرێس(٢)ی بلژێک بە بڕی ١٦٨ تەن کلۆرین(٣) بە کارهێنا کە بوو بە هۆی کوژرانی ٥٠٠٠ سەربازی بریتانی، فەرانسی و کەنەدی و ئەو ڕۆژە ناوی لێنرا " ڕۆژی لە دایک بوونی شەڕی چەکی کیمیایی نوێ". هەروەها ئاڵمانیەکان بۆ یەکەمجار لە مێژوودا گازی خەردل لە سێپتامبری ١٩١٧ بە کارهێنا.

لە کۆیایی شەڕی یەکەمی جیهانی دا ١٢٤٢٠٠ تەن چەکی کیمایی (کلۆرین، خەردڵ وهتد) باراندراکە بەو هۆیەوە ١.٢ میلوێن مرۆ زیانیان بەرکەوت و لە نێو وانشدا ٩٠٠٠٠ کەس تووشی ئازاری کوشەندە هاتن.

ئاکامەکانی ترسناکی سرووشتی و مرۆیی بە کارهێنانی چەکی کیمایی لە شەڕی جیهانی یەکەم دا وای کرد کە لە ساڵی ١٩٢٥ دا لە جێنێڤ پرۆتۆکۆڵێک(٤) مۆر بکرێ کە تێیدا بە کار هێنانی گازی خەردل و خنکێنەر و ئەو گازانەی زیانی مەزنیان لێ ئەکەوێتەوە قەدەغە کرا. بەڵام دیسان بە پێچەوانەی ئەو پرۆتۆکۆڵە، سەربازەکانی ئیتالیا لە ١٩٣٥ لە کاتی داگیرکردنی ئەبیسینا(٥) کەڵکیان لە چەکی کیمیایی وەرگرت. دواتر لە نێوان ژاپۆن و چین دا چەکی کیمیایی بە کارهات. لە شەڕی جیهانی دوهەم دا وڵاتە زل هێزەکان لە گەڵ ئەوەشدا بە ڕێژیەکی یەکجار زۆر کەرەسەی کیمیاییان لە جبەخانەکانا هەبوو بەڵام بە کاریان نەهێنا، ئەویش ڕەنگبێ لە ترسی تۆڵە سەندنەوە لە لەیەنەکانی بەرانبەر بوو بێ کە ئەگەر بە هاتبا و هەر یەک لە لایەنەکانی شەڕ بە کاریان هێنا با کارەساتێکی وێنا هەڵنەگری لە مێژووی مرۆڤایەتی تۆمار دەکرد.

لە ساڵی ١٩٦٢-١٩٧١ هێزی سەربازەی ئە مریکا گازی گەڵاڕێژ(٦) و گازی وشککەری گیا و گژ (٧) بە مەبەستی بە چۆک داهێنانی ڤییەتنام کەڵکیان وەرگرت کە پتر لە ٢ میلیۆن لە هەر دووک لا کووژا و بریندار بوون.

هێرشی بەرفراوانی کیمایی ڕژیمی دڕەندەی سەددام لە دژی هاووڵاتیانی کورد:

١- نۆڤامبری ١٩٨٣ خەڵکی بێ پەنای پێنجوێن بوونە ئامانج.

٢- لە ئۆگۆستی ١٩٨٣ خەڵکی بێتاوانی پیرانشار(خانێ) لە ڕۆژهەڵات و حاجی ئۆمەران لە باشووری کوردستان بوونە ئامانجی دڕەندانەی سەددام.

٣- ٢٨ی جونی ١٩٨٧ شار و گوندەکانی سەردەشت لە ڕۆژهەڵاتی نیشتمان بوونە قوربانی.

٤- بۆردمانی مەریوان و گوندەکانی دەوروبەری لە مارسی ١٩٨٨.

٥- کارەساتی هەڵبجە لە ١٦مارسی ١٩٨٨.

٦- بۆمبارانی کیمایی شاری سەرپێڵی زەهاو و گوندەکانی دەوروبەری، گیلانی ڕۆژئاوا و شنۆ لە مەی و جوونی ١٩٨٨.

٧- کیمابارانی دەڤەری بادینان و دۆڵی باڵەکایەتی و سەدان شوێنی دیکەی کوردستان کە بەداخەوە بە هۆی دەست نەگەییشتن بە سەرچاوەی پێویست نەمتوانی ئاماژە بە ڕێکەوتی دروستی ڕوداوەکان بکەم .

کاریگەری چەکی کیمیایی:

هەر چەند ئەم بەشە کاری پسپۆڕانە و پێویستی بە لێکۆڵینەوەی هەمەلایەنە هەیە و لە توانای کەسێک و دوو کەس دا نیە بەڵام بە پێی لێکۆڵینەوە سەرەتاییەکان بە گشتی، ئەو کاریگەریانە بەر چاو دەکەون:

١- ژینگە و کشت و کاڵ؛ چاو پێداخشانێکی خێرا بە سەر ئەو ناوچانە ی کوردستان کە بەر کیمیایی کەوتوون بەڵگەی حاشا هەڵنەگر لە سەر زیانی بێ ئەژماری سروشتین بە شێوەیەک کە بە دوای تێپەڕ بوونی چەندین ساڵ هێشتا بەرهەمی نا تەواو لە کێلگەکان هەڵدەگیرێتەوە و ئەوەش هەموو جووتیارانی کوردستان و شارەزایانی بواری کشت و کاڵ شایەتی لە سەر دەدەن.

٢- نەخۆشی ئەعساب.

٣- د ئن ئەی" و جێنێتیک: لێکۆلینەوەی پرۆفیسۆر "مستەفا سادات" مامۆستای کۆلێژی بایۆ لۆجی زانکۆی شیراز لە سەر قووربانیانی کیمیایی سەردەشت دەری خستووە کە بە دوای کیمیابارانی شاری "سەردەشت" نیسبەتی نێرینە و مێیینە گۆڕاوە و ١% ی لە دایکبوانی کچ زیادیان کردوووە.

٤- لە درێژ خایەن دا گازی خەردڵ کاریگەری خۆی لە سەر سیە و هانا دەر دەخات و هەروەها کاریگەری یەکجار زۆر لە سەر سیستەمی ئەمنی لەش دادەنێ(٩)

٥- شێرپەنجە بە تایبەت شێرپەنجەی سیەکان.

٦- شێواندنی ڕێکوپێکی جێنێتیک(١٠)

٧- دەروونی؛ تاکی زامدار هەست بە نامۆیی ئەکات لە ناو کۆمەڵگای خۆی دا ئەو هەستە ڕۆژ بۆ ڕۆژێ لە دەروونی تاک دا پەرە دەستێنێ (١١)

٨- PTST:

Post Traumaticstress disorder

نەخۆشیەکی دەروونی‌یە کە بە دوای ڕووداوێکی تاڵ دا بە دی دێت و وردە وردە پەرە دەستێنێ. لێکۆڵینەوەکان دەریان خستووە، کە بە دوای کیمیاباران دا، خەڵکانێکی زۆر تووشی ئەم نەخۆشیە دەبن و ڕێژەیان یەکجار زۆرە و کاریگەری ئەو نەخۆشیە لە هی کاریگەری برینی لەش زۆرترە بە جۆرێک کە لە درێژخایەندا دەبێتە هەرشەیەکی گەورە.

لە زیان دیتوانێک کە بۆ ماوەیەک لە ژێر چاوەدێری دوکتۆراندا دا بوون ئەم زانیاریانە بە دەست هاتوون:

١- چەکی کیمیایی لە سەر ژنان (کوورت خایەن درێژخایەن) لە ڕووی دەروونی و کۆمەڵایەتیەوە لە بەراورد لە گەڵ پیاوان زۆرتر کاریگەری لێکردوون.

٢- ئەو کەسانەی کە لە کاتی کیمیایی باراندا تەمەنیان لە ژێر ١٩ ساڵ بووە لە درێژ خایەن دا پتر مەترسی زیانی دەروونیان لێدەکرێ.

٣- بە پێی پێوانەی (ستاندارد) پی تی ئێس دی (١١) ٦٨.٥%ی پیاوان و ٨٩% ی ژنان زیانیان بینیوەذ.

ئەو کورتە باسەی من بە بۆنەی بیستەمین ساڵرۆژی بۆمبارانی شیمیایی شاری بێ ئەنوای سەردەشتەوە بوو کە بە داخەوە تا ئێستا لە هیچ لایەکەوە ئاوڕیان لێ نەدراوەتەوە و

دەتوانم بڵێم کە غەدرێکی مێژوویان لێکراوە و ئەو غەدرەش لە سێ ڕووەوە دەبیندرێ:

١- لە ڕووی مافەوە: سەددام و دارو دەستەکەی گۆڕ بەگۆڕ کران و هەروەها لەو ڕۆژانەش دا عەلی کیمیایی بکەری سەرەکی وخوڵقێنەری دەیان کارەساتی وەک سەردەشت بە سێدارە حوکم درا بەڵام لە هیچ شوێنێکا هیچ باسێک لە قوربانیانی شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری نەکرا کە جێی خۆی بوو بەرپرسانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە پرۆسەی دادگایی مرۆ کوژاندا ئاورێکیش لە خەڵکی بەشخوراوی شاری سەردەشت بدەنەوە.

٢- کەمتەرخەمی جڤات و ڕاگەیاندنی کوردی.

٣- هەوڵی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ شێواندنی ڕێکەوتی کارەساتەکە.

من ئەو گلەیەم لە ڕاگەیاندن و میدیای کوردی هەر چوار پارچەی کوردستان چ ڕادیۆ، تەلەفزیۆن، چ گۆڤار و ڕۆژنامە و بە تایبەتی ماڵپەڕە ئینتێرنێتیەکان هەیە کە لە گواستنەوەی ڕووداوەکان بۆ هاووڵاتیانی کوردی هەموو بەشەکانی کوردستان کەمتەرخەمی دەکەن. ئێمە لە نەیارانی کورد چاوەڕوانی خێر و بێر ناکەین چونکە ئەوان سوێندیان خواردوە کە تا کوردێک بمێنێ نەسرەوِن بەڵام ئاخۆ کورد لە بەرامبەر ێ و هەموو دڵڕەشیەی ناحەزانی گەلەکەی چەندە تەبایە بۆ پووچەڵکردنەوەی پلانەکانی یەک بە دوای یەکی دوژمنان؟

بۆ دەبێ ئێمە سەبارەت بەو هەموو کارەساتانەی لە بنان گوێی ئێمە دەقەومێن هێندە کەمتەرخەم بین؟ بۆچی مرۆی کورد دەبێ ئەوەندە لە ماڵی خۆ و دەرد و ئازار و مەینەتە بە بەژن براوەکەی بێ ئاگا بێ؟ بۆ دەبێ ئێمە هەوڵ بۆ دروست کردنی ڕۆڵەیەک نەدەین کە هەست بە ئازار و مەینەتی گەلەکەی لە هەر شوێنێکی گۆی زەوی بکات؟ ڕەنگبێ هەندێک کەس بڵێن جا ئەوە چ پەیوەندییێکی بە غەدر لە شاری سەردەشتەوە هەیە بەڵام بە ڕای من کەمترین پەیوەندی ئەوەیە کە سەردەشت مشتێک لە خەرواری کوردستانە واتە لە بست بە بستی کوردستان دەیان کارەساتی لەو چەشنە بە دەستی دوژمنانی مرۆڤایەتی خوڵقاون کە تاکی کورد لێی بێخەبەرە. من ئەو بێ خەبەرییە لە خودی کارەساتەکە بە کارەساتتر دەزانم چونکە تا ئێمە وەخەبەر نەیەن و لە خەوی قورسی نەزانی ڕانەبین، یەک هەستی و یەک ڕۆحی لە تاکی کورد بەدی نەیەت ئەو هەموو هەوڵ و پەلە قاژانە وەکوو بڵقی سەرئاو و ئاسنی سارد کووتانە!

لە سەر هەموو تاکێکی کوردە لە ڕۆژێکی ئاوا پڕ لە ئازار و پڕ لە مەینەتا قۆڵی کوردایەتی و مرۆڤدۆستی لێ هەڵماڵێ و بە بکوژانی گەلەکەی بڵێ ئێمە لە کوشتن، خنکان، قڕ کردن و کیمیاباران سڵ ناکەینەوە و هەر گەڵایێ کە بە تەرزەی ڕەشی نەیارانی کورد لە دارستانی کوردستان دەوەرێ دەبێتە چەقڵ و لە چاوی دوژمنانی ڕادەچێ و هەر زامێکی مرۆی کورد خاڵێکی ڕەشە لە سەر ناوچاوانی شەمشەمە کوێرانی نامۆ بە مەکتەبی مرۆڤایەتی .

زۆر لە مێژە مێژووی پڕ لە هەوراز و نشێوی گەلەکەمان بە دەستی ڕژدی دوژمنانمان دەنوسرێتەوە و بێ بەزەییانە لە هەوڵی ئەوە دابوون بە کێفی خۆیان جێ گۆڕکێ بە ڕاستیەکان بکەن و قارەمانەکانمان بە خایین، خایین بە نەتەوەکەمان بە قارەمان و سەرکەوتنەکانمان بە شکست پێناسە کەن و ڕووی ڕاستی مێژوو لێڵ و چۆنێک پێیان خۆش بێ ئاوای وێنا بکەن. ئەو جارەش بە تەما بوون ڕۆژی ڕێکەوتی کارەساتی بۆمباران شیمیایی شاری سەردەشت بگۆڕن بەڵام هەی هوو سەریان دای لە بەرد و بە خۆشیەوە لە گەڵ بەر پرچ دانەوەی تووندی خەڵکی زامداری شارەکە ڕووبەڕوو بوونەوە، ئەو پلانەشیان پوچەڵ بۆوە. (شایانی باسە کە ڕێک لە ڕێکەوتی بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت بەڵام لە ساڵێکی جیا دا نوسینگەی سەرۆک کۆماری ئێران تەقێندرایەوە و بوو بە هۆی کوژرانی چەند کەس لە بەرپرسانی کۆماری ئێسلامی ئێران، جا لە بەر ئەو هۆیە دەیانویست ڕۆژەکە دەستکاری کەن و ئێستاش لە میدیاکان دا بە ڕۆژی ساختەی خۆیان ناوی دێنن.)

بەڵام ڕژیمی کۆماری ئیسلامی دوای ئەوە کە بێجگە لە ڕوو ڕەشی هیچی پێ نەبڕا ئەمجار هەوڵی دا ئاماری قوربانیان دەستکاری بکات و لە ناو کۆمەڵگای نێو دەوڵەتیش هەر بەو ئامارە خۆ پەسەندە مامەڵەی لە گەڵ بکەن. من پێم وایە مەبەست لە هەڵبەستنی ئەو ئامارە درۆیینە لە لایەن ڕژیمی دژە مرۆی کۆماری ئیسلامی ئێران لە لایەک کاڵ کردنەوەی ئاستی ئەو ستەمەیە کە بە سەر کورد دا تێپەر بووە و لە لایەکی دیکەش لە بە جیهانی کردنی پرسی کورد بە هەر شێوەیەک بێ نیگەرانە و بێجگە لە هەمووی ئەوانەش خۆ دزینەوە لە قەرەبوو کردنەوەی زیان لێکەوتووانە لە ڕووی مادیەوە. بە داخەوە ڕژیم بە تەواوی لەو بوارە دا سەرەکەوتوو بووە، بە شێوەیەک کە خەڵکانێکی زیان دیتووی یەکجار زۆر هەن کە لە بەر نەبوونی توانایی ماڵی چەندین ساڵە ئازار دەچێژن و هیچ لایەنێکیش نیە بە هانایانەوە بچێت و تەنانەت کەسانێکیش بیانهەوێ خزمەتێکیان پێبکەن لە گەڵ کەندو کۆسپی نەبڕاوەی ڕژیم ڕوو بەڕوو دەبنەوە و بە کردەوە هیچیان پێ ناکرێ .

بە پێی ئاماری کۆماری ئێسلامی ئێران، لە بۆمبارانی شیمیایی شاری سەردەشت دا ١٠٩ کەس کوژران و ٨٠٠ کەس برینداری لێ کەوتەوە.

جێی وەبیر هێنانەوەیە کە لە ئێوارە ی ٢٨ی جونی ١٩٧٨ لە لایەن فرۆکەوانە دڵڕەشەکانی ڕژیمی فاشیستی بەعس لە چوار لاوە شاری خۆشەویست و هەردەم سەر سەوزی سەردەشت گەمارۆ دراو لە ئاسمانە شین و بێ گەردەکەی ڕا ١٠٠٠ کیلۆ ماددە (١٣) ی کیمیایی بە سەر خەڵکی بێ گوناح دا باراندرا و زیاتر لە ١٥٠ کەس شەهید و پتر لە ٨٠٠٠ کەس بریندار بوون و ڕۆژ نیە بە ڕێژەی کاروانی شەهیدانەوە زیاد نەبێ.

لە کۆتایی دا بۆ هاتنە دەری ڕووداوەکان لە ژێر تەپووتۆزی مێژوو چەند پێشنیارێک دەخەمە بەردەم هەڵسووڕی مافی مرۆڤ، ڕووناکبیر و جڤاتی کوردی بە گشتی:

١- دانانی پلاتفۆرمێکی گشتی و هاوبەش کە تێیدا هەموو ڕووداو کارەساتەکانی کە بە سەر گەلەکەمان هاتووە دەست نیشان و ڕۆژمێر و ناسنامەی بۆ دابنرێت و بە گوتار، دۆکیۆمێنت و دەزگای ڕاگەیاندن بگوازرێتەوە بۆ نێو کۆمەڵگای کوردی لە هەر چوار پارچەی کوردستان و دوا جاریش کۆمەڵگای نێو دەوڵەتی.

٢- دامەزراندنی ڕێکخراوێک کە بە دانانی بۆنە و ساڵرۆژی ڕووداوەکان هەستێ. ئەوەش دەبێ بەرین بێ بە شێوەیەک کە هەموو کۆمەڵگای کوردی بگرێتەوە بۆ ئەوەی گشت تاکێکی کورد بە ڕووداوە مێژوویی‌یەکانی خۆی ئاشنا و پردێک لە نێوان رابردوو ئێستا دا دروست بێ.

٣- لێکۆڵینەوە و بە دوا دا چوونی مافناسی و زانستی ڕووداوەکان و دواجاریش پێشکەش کردنی ئاکامی لێکۆڵینەوەکان بۆ ڕای گشتی کۆمەڵگای کوردی.

٢٨ی جۆنی ٢٠٠٧

گیارەنگ

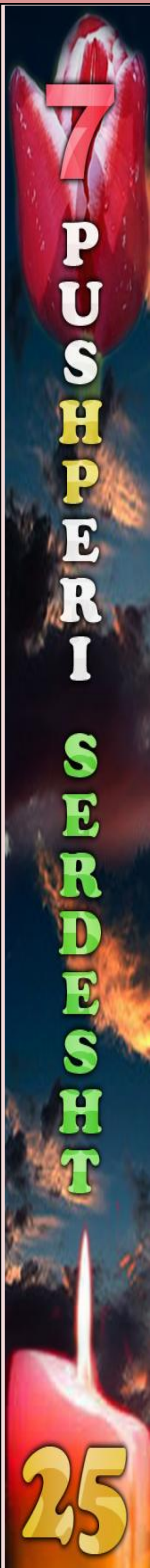

کارەساتی ٧ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی شاری سەردەشت

نووسینی: حەمەڕەسووڵ کەریمی

کارەساتی ٧ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی بەرامبەر بە ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧ی زائینی خاڵێکی ڕەشە بە ناوچاوانی ڕێژیم بەعس و ڕێژیمی ئێرانەوە هەموو ئەو کەسانەی کە شارەزای ناوچەی پڕ سەوزەڵان و لێرەواری سەردەشتن، دەزانن کە ئەم ناوچەیە جیا لەو سەرسەوزی‌یە، چەندین تاڤگە و ئاو هەڵدێری جوان و سەر بە کۆڵکە زێرینە و باخ و باخاتی پڕ لە میوەی هەیە. سەردەشتی پڕ لە گوڵ و لالە، بە دەیان چیای سەرکەشی وەک بوڵفەت، دووپەزە، هۆمل، گیارەنگ، دۆلان و زەردکە و گەردنەی زمزیران و کەپری و مەیدان چۆغە و دەیان بەرزایی دیکە دەوریان داوە، ئەم بەرزایانە شاری سەردەشتیان لە زۆر بەڵای جۆراوجۆری ڕۆژگار و دەستی چەپەڵی دوژمنان پاراستووە، شاری سەردەشتیان وەک کۆرپەیەکی جوان و بە دیمەن بۆ دوا ڕۆژی نیشتمان لە باوەش گرتووە و پاراستوویانە بۆ نەوەی داهاتووی گەلەکەمان.

چاوی دوژمنانی گەلەکەمان، هەمیشە بۆ خاپوور کردنی نیشتمان و وڵاتی کوردان، بە زەقی و سووری دیار بوون و لە ئاست نەتەوە و نیشتمانی ئێمە دا لە هیچ کردەوەیەکی دزێو و نامرۆڤانە دریغیان نەکردووە و ناکەن. شاری سەردەشت یەکێکە لەو شارانەی کوردستانی ڕۆژهەڵاتە، کە مێژوویەکی سەدان ساڵەی لە بەرخودان و خۆراگری دا هەیە، هەر بۆیە لە ڕق و کینی دوژمنان بێ بەری نەبووە و زۆرجار بە باهۆزی ڕق و کینی نەیاران و دوژمنان خاپوور و وێران کراوە و دوایەش بە هیممەتی و خۆڕاگری دانیشتوانی ئەم دەڤەرە ئاوەدان کراوەتەوە. بەڵام هیچ یەک لە زامەکانی پێشووی بە قەد زامی شیمیابارانی٧ ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی بەرامبەر بە ٢٨ی جۆنی ١٩٨٧ی زائینی بەژان و قووڵ نەبوون، بۆ خەڵکی هەژارو دڵسۆز و شۆڕشگێری سەردەشت و ناوچەی سەردەشتی ڕەنگین.

دوای هێرشە یەک لە دوای یەکەکانی هێزە سەرکوتکەرەکانی ئێران و عێراق بۆ سەر یەکتر و بە خاک و خوێن کێشانی شار و گوندەکانی ئەم دوو وڵاتە بەڵا لێدراوە، کۆمەڵێک خەڵکی بێدیفاع و سڤیلی کوردستان بوونە قوربانی شەری نێوان ئەم دوو دیکتاتۆرەی زاڵ بە سەر کوردستان دا. هەر لە سەرەتایی دەست پێکرانی شەری نێوان ئێران و عێراقەوە ناوچەی سەردەشت دەیان جار کەوتە بەر پەلامار و بۆردوومانی تۆپە گەورە و دوور هاوێژەکانی عێراق و زیاتر لە ١٠ جاریش بە فرۆکە هێرشی کراوەتە سەر، فرۆکەکانی عێراقی لە کاتی هاتن بۆ نێو خاکی ئێران و بەرێوەبردنی پەلامارەکانیان بۆ سەر بنکە وشەرەگەکان دا و دوای ئەوە کە بە حیسابی خۆیان کارەکەیان تەواو کردووە، ئەگەر بۆمبی زیادەیان پێ مابا لە گەرانەوەیان دا بە سەر سەردەشت دا بۆمبەکانیان بە تاڵ دەکرد و یا لانی کەم لە کاتی گەرانەوەیان دا دەنگ و هارەی ترسناکی خۆیان بە سەر شار دا بەردەدا و بە حیساب دیواری دەنگی خۆیان دەشکاند، ئەو کارەی فرۆکەکان لە لای خەڵک ببوو بە شتێکی ئاسایی و لەو کاتە دا ماوەیەک خەڵک خۆیان حەشار دەدا، بەڵام دوای ڕەوتی ژیان لە شار دا ئاسایی دەبۆوە. بەشێکی بەرچاو لە گەرەکەکان و گوندەکانی دەوروبەری شار و شاروچکەی ڕەبەت و ناوچەکانی ئالان و باسکی کۆڵەسە و بەری سوێسنایەتی و گەورکایەتی ئەو مەڵبەندە ڕازاوەیە، کەوتوونە بەر پەلاماری بۆمب و ناپاڵمی فرۆکە شەرکەرەکانی عێراق و لە ئاکام دا بە سەدان کەس شەهید و بریندار و کەم ئەندامی لە دوای خۆی لێکەوتوونەوە. تا کۆتایی شەری ئەو دوو دیکتاتۆرە خوێنرێژە چەندین جار سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەر چۆڵ کراون و خەڵک و دانیشتوانی ئەو ناوچەیە پەریوەی شار و گوندەکانی دوورتر بوون و ماڵ و حاڵیان بە جێ هێشتووە و پاش ماوەیەکی دوور و درێژ ئاوارەیی و بێ دەرەتانی بە هیوای ژیانی نوێ گەراونەوە سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری ئەو شارە .

دوایین هێرشی فرۆکە بۆمب هاوێژەکانی حکوومەتی بەعس هیرشی شیمیایی بوو بۆ سەر شار و گوندەکانی دەوروبەری سەردەشت، لە دوای شەری دووهەمی جیهانی ئەوە یەکەم جار بوو کە بۆمبی شیمیایی و گازی خەردەل و بە کۆمەڵکوژ دژی خەڵکی بێدیفاع و تەنانەت شەرگەکانیش کەڵکی لێ وەر دەگیرا، ئەوەش لە کاتێک دا بوو کە دوژمن زۆر چاک دەیزانی کە ئەم شارە جیا لە خەڵکی هەژار و بێ دیفاع نەبێ هیچ بنکە و کارگای گەورەی ئابووری و درووستکەری تێدا نەبوو بۆ ئەوە کە لایەنەکەی دیکەی شەر کە حکوومەتی نگریسی ئاخوندی بوو بە چۆک دابێنێت، بەڵام داگیرکەرانی کوردستان لە هەموو سات و وەختێک دا بۆ خاپوور کردنی کوردستان و لە نێو بردنی گەلی کورد لە هیچ پیلان و ئاژاوەگێری و هێرشێک خۆیان نەبواردووە و تا بۆیان کرا بێ بە چەکی قورس و تەنانەت ناپاڵم و بۆمبی شیمیایی و گازی خەردەل و چەکی کۆمەڵکوژ هێرشیان کردۆتە سەر دانیشتوانی کوردستان، هیچ کات بە ژن و منداڵ و تەنانەت بە گیان لە بەرانی دیکەشیان رووحم نەکردووە و هەوڵی لە ناو بردنی کوردان یەکەم ئامانجی داگیرکەر و دیکتاتۆرانی زاڵ بە سەر کوردستان دا بووە .

لە ئێوارەی ڕۆژی ٧ی پووشپەری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویی بەرامبەر بە ٢٨ ی جۆنی ١٩٨٧ ی زائینی دا و لەو کاتە دا کە دانیشتوانی شاری سەردەشت خەریکی ئیش و کاری ڕۆژانەی خۆیان بوون و دەیان هەویست کە هەوای فێنک و بێ گەردی ئێوارەی شار هەڵمژن و بووکی ڕازوەی سرووشت لە ئامێز بگرن، ڕاست لەو کاتە دا کە هەموو لایەک لە بەر فێنکای و سێبەری گردەسووری خۆراگر و ڕازاوە دا هەر کەسەی بە کاری خۆیەوە خەریک بوو، لە کاتێک دا کە کۆڵانەکانی شار لە منداڵان کە یاری و کایەیان دەکرد جمەی دەهات و لە ساتە دا کە کرێکاران بەو برە پارەیەی کە لە کاری ڕۆژانە دا وەریان گرت بوو و بۆ شتوومەک و پێداویستی‌یەکانی ژیان ڕۆژانەیان دەوری دووکانەکانی سەرچاوەی شاریان دابوو، لە پڕ کوندەبووی مەرگ ئاوازی مەرگی بە کۆمەڵی لە ناوەندی شار دا خوێند، چوار فرۆکەی ڕەش سێبەری شوومی خۆیان بە سەر شار دا کێشا و هێرشیان کردە سەر شار و چەند گەڕەکی ئەو شارە سەر سەوزەیان بە گڕ و دووکەڵی گاز و بە دەنگی بۆمب وێران و نووقمی خوێن کرد.

ناوەندی شار ئەو شوێنەی کە خەڵک و دانیشتوانی شار و ڕێبوار و مسافیرەکانی گوندەکان و شارەکانی دیکە لێ کۆ دەبنەوە کەوتە بەر هیرش و پەلاماری بۆمب و لە هەناسە

7 PUSHPERI SERDESHT 25

کێشانێکی کورتدا، ئاسمانی پاک و بێ گەردی شار بە دووکەڵ ڕەش هەڵگەڕا و هەوای فێنک و سارد و بۆنی خۆشی گوڵ و ڕیحانەکانی ئەو باخچە ڕەنگینەی کوردستان، بوو بە خەڵووز و لە جیاتی بۆنی خۆش و هەوای فێنک، گەرمایەکی ترس هێنەر لە گەڵ بۆنێکی ناخۆشی گەنیو ئاسمانی شاری داگرت و خەڵکی بە تەواوی گیرۆدە و نەخۆش و زامدار کرد. دوای ئەوە کە گەڕەکانی سەرچاوە و بە تایبەت ماڵی شەهید ڕەسووڵ جەنگدووست و چوار ڕێیانەی فەرمانداری و ڕاستە شەقامی نێزیک ترمیناڵ کۆنی شار و گەڕەکێک لە گەڕەکەکانی نێزیک ڕەزی

جۆلا و هەروەها نێزیک گوندی ڕەشەهەرمێ لە چەند کیلۆمیتری شاری سەردەشت کەوتنە بەر ئەو پەلامارە، بە گورج و گۆڵی خەڵکی گەڕەکانی دیکەی شار، وەک عادەتی هەمیشەیی خۆیان بۆ ڕزگار کردنی بریندار و هێنانە دەری شەهیدەکان لە بن خانووە رووخاوە و تەپیوەکان دا، خۆیان گەیاندە شوێنی تەقینەوەکان و دەستیان بۆ کۆ کردنەوەی شەهید و برینداڕەکان کرد. بە پێی ئەزموونێک کە هەیان بوو، زۆریان پێ سەیر بوو کە چوار گەڕەکی شار کەوتوونە بەر پەلامار بەڵام شەهید و بریندار کەمن هەر بۆیە بە دڵەوە لەوە خۆشحاڵ بوون کە ئەو هێرشە شەهید و برینداری کەمن، خەڵک بە پەلە بریندار و شەهیدەکانیان بەرەو نەخۆشخانەی شار ڕادەگوێزتن.

لە کاتی ڕاگوێزتن و یارمەتی دان دا، خەڵک هەستیان کرد کە بۆنێکی ناخۆش و گەرم دڵ و دەروونی هەموو لایەکی پڕ کردووە و چاوەکانیان دەکرۆزێتەوە و هێندێک خەریکی ڕشانەوەن و لەشیان خەریکی دەر کردنی بلۆق و برینە، هەر بۆیە بەشێک لە دڵسۆزان هاواریان لە خەڵک کرد کە ئەو شوێنە بە جێ بێڵن، بە دەنگی نیوە نوساوەوە دەیانگووت: ئەو بۆمبانە بۆمبی شێمیایین و ناوچەکە چۆل بکەن، بەڵام تازە درەنگ ببوو و کار لە کار ترازا بوو و خەڵک بەشی هەرە زۆری تووشی ناسازیی دەروونی و زامداری ببوون و بە کۆمەڵ خەریکی ڕشانەوە و بە عەرز دا کەوتن بوون. چاوە پڕ لە هیواکانیان ڕوو بە زەردی هەڵگەڕان و لەشی شلک و ناسکی کیژانی دەم بە پێکەنینی شار و سینگ و بەرۆکی دایکانی دڵسۆز و بە ئەمەگ و باسک و مەچەکی شۆرە سوار و کوران و پیاوە بە ئەزموونەکانی شار ڕوو بە سووری و هەڵگەڕان و بلۆقی سەر دەست و سینگ و پشتیان تا سەر ئێسقان پڕ بوون لە ئاو و کێم و هەوا و تووشی نابینایی و کۆخە و بە عەرز دا کەوتن بوون .

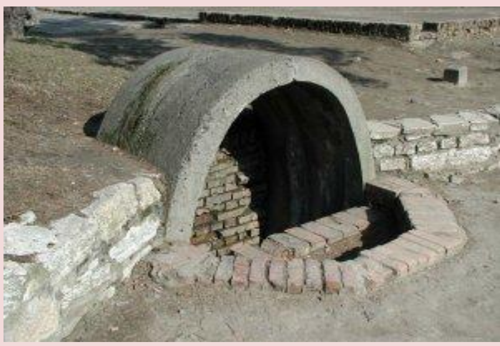

شار بوو بە وێرانە هیچ دەنگێک نەدەهات جیا لە ناڵە و هاواری بریندار و زامدارەکان نەبێ، شەقامی شار پڕ بوو لە جەستەی بریندار و نیوە لە هۆش‌چوو، دەنگ و زریکەی دایکان و منداڵان تێکەڵ بە هاوار و ناڵەی زامداران ببوو، وڵاتێکی سەوزی بەر لە بۆردوومان، ببوو بە وڵاتێکی وێرانە و سووتاو، ئاسمانی شار لە دووکەڵ و تەپوتۆز و بۆنی ناخۆشی ژەهر پڕ ببوو، بە دەیان باڵەندەی جوان و خۆش‌خوان کە پێشتر ئاوەدانی شاریان بە چریکەی خۆیان بە گوێی خەڵکی شار دا دەخوێند، لە شەقام و کۆڵانەکانی شار دا وەک پەلکە گوڵ هەڵوەری بوون، سەرچاوەی ئاوی بە ناوبانگی شار و دار و گوڵ و ڕیحانە بۆن خۆشەکانی سوێبان و بەر پەنجەرەکان، تۆزی سپی ژەهریان گرت بوو، خەڵک ڕووی لە هەر لایەک دەکرد ڕەشەی بای مەرگ بۆنی ژەهری بە گەروو دا دەکردن و بە کۆمەڵ بە عەرزی دا دەدان، هیچ دەستێک نەبوو کە بە فریا و هانای ئەو زامدار و گیرۆدە بووانەوە بێت، کەس و کاری شەهید و بریندارەکان ئەو کەسانەی کە تا ڕادەیەک حاڵیان لەوانەی دیکە باشتر بوو، پەتوو و مەلافە و جامانە و هەرچی لە بەر دەستیان بایە تەڕیان دەکرد و بە سەر خۆیان دا دەدا و بە هانای خۆشەویستانی خۆیانەوە دەچوون، بەڵکوو بتوانن ئازیزانیان لە مەرگی نا بەوەخت ڕزگار بکەن، کەم نەبوون ئەو کەسانەی کە بۆ ڕزگاری کەسانی دیکە گیانی خۆیان لە مەترسی هاویشت و پاش ڕزگار کردنی چەند کەسێک، بۆ خۆیان زۆر لەوان قورستر تووشی زامداری و ناسازی دەروونی بوون و هەتا ئێستاش بە زەحمەت و دژوارییەکی زۆرەوە ژیان تێپەڕ دەکەن و لە نەهامەتی و نەخۆشی دا دەژین .

ڕزگار کردنی زیاتر لە هەزار کەس لە زامداران لەو کاتە دژوارە دا کارێکی ئاسان نەبوو، بەڵام خەڵک بۆ خۆیان بە هانای یەکترییەوە دەچوون بە پەلە زامدار و بریندارەکانیان لە گەڵ خۆیان بەرەو شوێنی دوورتر لە شار ڕادەگوێزت و ڕزگار کردنی دۆستانیان پێ وەک زەماوەندی سەرکەوتن وابوو. خەڵک بە پەلە بوون بگەنە ئەو شوێنانەی کە ئاوی لێیە، حەشیمەتێکی زۆر لە دەوری حەوزی گەورەی شار و حەمامی گەورە و مزگەوتی سوور کۆببوونەوە و خۆیان لە ئاو هەڵدەکێشا، ئەو کارەش بوو بە هۆی ئەوە کە ئاوەکان زۆرتر ژەهراوی ببن و ئەو کەسانەی کە دوای ئەوان دەهاتن چاکتر تووش دەبوون و زامەکانیان قوڵتر دەبوون، چەند کەس لە دانیشتوانی شار دوای ئەوە کە تەرمی شەهیدە ئازیزەکانیان بۆ دواجار لە باوەش گرت بوو بە بۆن و تۆزی سپی ژەهراوی سەر جەستەی ئەو شەهیدانە زۆر بە سەختی بریندار ببوون، تەنانەت کەسی دیکە هەبوو کە لە کاتی بوردومان دا لە شار نەبوو بەڵام بە هۆی یارمەتی دان بە دۆستان و کەس و کاری، زۆر بە توندی تووشی ناسازی و گیرۆدە بوون ببوو. ئەوەی کە جێگای نیگەرانی خەڵکی شار بوو، ئەوە بوو کە ئەزموونێکی زۆر کەمیان لە بۆمبی شیمیایی هەبوو، هەر بۆیە بە داخەوە بەشێکی زۆر لە دانیشتوانی شار تووشی زامدار بوون و نەخۆشی سیپەلاک و هەناسە کێشان بوون و دەم و چاویان بای کردو تووشی ئەستوور بوون و بلۆق دەر کردن بوون.

نەخۆشخانەی شار ئەو شوێنەی کە دەبوو زامدارەکانی لە چارەسەر بکرێ ببوو بە شوێنێک کە خەڵکی شاری تێدا زیاتر گیرۆدە دەبوون، ئەوانەی ساخ بوون بە دوای کەس و کاری ون بوویان دا دەگەران و بە هیوای دۆزینەوەی ون بووەکانیان، بە ناچار دەبوو ڕوو لە نەخۆشخانەی شار بکەن، بەڵام سەد مخابن، هەر کە پێیان دەنا حەوشە و هاڵی نەخۆشخانە ئەوانیش وەک باقی بریندارەکان بە عەرز دا دەکەوتن. تاقە دوکتۆری پسپۆر کە لە ناوچەکە دا بوو، دوکتۆر حەسەن سەقەت فرۆش بوو، کە ناوبراویش لە سەرەتای بۆردوومانەکە دا لە نەخۆشخانە نابێت، نەخۆشخانەی شار، جیا لە چەند کەسێکی دڵسۆز و خەمخۆر نەبێ کەسی پسپۆڕ و شارەزا لە بواری شیمیایی دا لێ نەبوو، ئەو دڵسۆزانەش لە توانایان دا نەبوو بە هەموو لایەک رابگەن، هەر بۆیە ڕێژەی بریندار و زامدارەکان هەر دەهات و زیاتر دەبوو.

چەند ڕۆژ پێش بۆردوومانی شار هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بە ماسک و جلوبەرگی تایبەتی لە ناو شەقامی شار دا مانۆریان لێدا بوو، تەنها شتێک کە زۆر قسەیان لە سەر کرد بوو ئاژیر و سیگناڵی تایبەتی بوو کە چەند جۆریان لە سەر بڵیندگۆ لە ناو شەقامەکان دا لێدا بوو و بە خەڵکیان ڕاگەیاند بوو کە هەر کات گوێتان لەو جۆرە سیگناڵە بوو بزانن کە بۆمبەکان شیمیایین، کە بە داخەوە لە کاتی بۆردوومانەکەش دا زۆر بە درەنگی ئاژیر و سیگناڵەکەیان کەڵک لێ وەر گرت، بنکەیەکی گەورەی دژە شیمیایی لە

نێزیک گوندی هاوار سێمان لە لایەن ڕێژیمەوە درووست کرا بوو، بەڵام ئەوان تەنیا بیریان لە هێزەکانی خۆیان کرد بۆوە و بەشی سەرباز و هێزەکانی خۆیان دەرمان و ماسک و جلوبەرگی تایبەتی شێمیایی هێنا بوو، و تەنیا دوکتۆرێکی شارەزایان هەبوو کە ئەویش دوکتۆر حەسەن سەقەت فرۆش بوو و نابراویش بە گووتەی خۆی ئەو کات لە ناو شار بووە و لە نەخۆشخانە نەبووە و هەر کە زانیویەتی بۆردوومانەکە شیمیاییە گەڕەواتەوە گوندی هاوار سێمان و تا خۆی ئامادە کردووە و گەڕاوەتەوە ماوەیەکی زۆری پێچووە، دوای گەڕانەوەی بۆ شار و نەخۆشخانە، لە گەڵ ئەوە دا ماسک و جل و بەرگی تایبەتی شیمیایی لە بەر دا بووە ئەویش لە کاتی دەرمان کردنی منداڵێکی ٥ ساڵە دا بریندار دەبێ و بەم شێوەیە دوکتۆری پسپۆڕیش زامدار دەبێ و ناوبراویش وەک تێکرای زامدارەکانی دیکە ڕەوانەی مەهاباد دەکرێ .

هێزی سەرکوتکەری ڕێژیمی ئاخوندی لە جیاتی بە هانای خەڵکەوە بچێت وەک ماری سرِ خۆیان لە چاڵە داپۆشراوەکانی لە پێش دا ئامادە کراو دا حەشار دابوو و ئەو ئیمکاناتەی کە دەبوو لە کاتی بۆردوومانی شیمیایی دا کەڵکی لێ وەر بگرن لە بەر دەستیان دا بوو. لە کاتی بۆردوومان دا زۆربەیان خۆیان پاراست و ماسک و جلوبەرگی تایبەتیان لە بەر کرد بوو. ڕێژیم زۆر چاک دەیزانی کە شاری سەردەشت دەبێتە ئامانجی شیمیایی دوژمن، هەر بۆیە بەشێکی بەرچاو لە هێزەکانی خۆیان لە شار ڕاگوێزت بوو و لە مۆڵگەی جوندوڵلا و نێزەرۆ و دەشتی کەپران و نێزیک گوندی هاوار سێمان و شوێنەکانیتر دا کۆی کرد بوونەوە، چەند ڕۆژ پێشتر ٣ ماشێنی تایبەتی کۆکەرەوەی مەوادی شیمیاییان هێنا بوو بۆ ناوچەی سەردەشت و لە مۆڵگەی گوندی هاوار سێمان ڕایان گرت بوون، بەڵام بە داخەوە ئەوانیش لە کاتی خۆی دا بە هانای خەڵکەوە نەهاتن.

خەڵکی دڵ پڕ لە هیوای شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری شار پەڕیوەی شار و گوندەکانی دیکەی کوردستان بوون، هێندێک لە زامدارەکان لە لایەن نەخۆشخانەی شارەوە بۆ شوێنی دیکە بەڕێ کران، بەشێکی بەرچاو لە زامدارەکان بە خەرج و ئیمکاناتی ماددی بنەماڵەی خۆیان بۆ نەخۆشخانەکانی کوردستان و شارەکانی دیکەی ئێران ڕاگوێز کران و هێندێکیش بە یارمەتی دڵسۆزانی ناوچە بە بێ ئەوەی بزانن زامدارەکە کێیە بە ماشین و کەرەسەی خۆیان بەرەو نەخۆشخانەکان ڕەوانە کران. هێندێک لەو قوربانییانە لە کاتی ڕاگوێزتن دا بە داخەوە گیانی شیرینیان بەخشی و لە ساردخانەی نەخۆشخانەکان دا ڕاگیران، لە هێندێک لە نەخۆشخانەکانی کوردستان کە چارەسەری زامەکان نەدەکرا، بە پەلە جەستەی نیوە گیان و سووتاوی زامدارەکانیان بە ماشێن بەڕێ دەکرد بۆ نەخۆشخانەکانی دیکە و نەشیان دەهێشت کە کەس و کاریان لە گەڵ زامدارەکان بچن و ئەوەش دەبوو بە هۆی ون بوونی زامدارەکە و کەس و کاری لە نیگەرانی و دڵەخورپە دا دەمایەوە، کەسی وا هەبووە کە چەند نەخۆشخانەیان پێ کرد بوو تا جێگای بۆ دۆزرا بۆوە، بەشێک لە کەس و کاری زامدار و شەهیدەکان عەوداڵی دیتنەوەی باقی وون بووەکانی خۆیان بوون و لە کاتی گەڕان و بە دوا داچوون دا شارە دوور و نێزیکەکانی ئێران و کوردستان گەڕان. چەند کەسێک لە زامدارەکان کە برینەکانیان قورس بوون لە ژووری تایبەت و لە پشت شووشە پەنجەرەوە ڕاگیرا بوون، لە هەر نەخۆشخانەیەک هەر کەس کە چاوی بە زامدارێک دەکەوت کە ئێستاش هەناسە دەکێشی مزگێنی مانی زامدارەکەی بە کەس و کاری دەدا و خەڵکە ون بووەکە بۆ کەس و کاری دەدۆزرایەوە، بەشێک لە زامدارەکان بۆ ماوەیەکی زۆر نەیان دەتوانی کە دەوروبەری خۆیان بە چاکی ببینن و تووشی چاو ئێشە و زگ ئێشە و تەنگە نەفەسی و ڕشانەوەی بەردەوام ببوون و هێندێکیان تووشی لە هۆش چوون و نەناسینەوەی یەکتر ببوون، قەڵافەت و شێوەی بەشێک لە زامدارەکان بە هۆی دەر کردنی بلۆق و سوور هەڵگەڕان و با کردن بە تەواوی گۆڕا بوو هەر بۆیە بەشێکیان یەکتریان نەدەناسیەوە و لە کاتی یەکتر دیتنەوە دا خۆیان بە یەکتر دەناساند .

بە داخی گرانەوە لە بەر کەم داهاتی و هەژاری خەڵکی شاری سەردەشت بەشێکی بەرچاو نەیان توانی کەڵک لە نەخۆشخانە گەورە و بە ئیمکاناتەکانی شارەکانی ئێران و کوردستان وەر گرن و هەژاریش وەک ژەهرێکی دیکەی ئەو ڕۆژگارە دەستی خستە ناو دەستی زاڵمان و کۆترە سپییەکانی ئاسمانی شین و بێ پەڵەی سەردەشتی لە شەقەی باڵ خست و داخێکی دیکەی نایە سەر دڵی لە لێدان نەکەوتووی شار. خەڵکی ئاوارە و پەڕیوەی شار ئەو کەسانەی کە کەمتر گیرۆدە ببوون بە بێ ئیمکاناتی لە ژێر سێبەری دار و لێرەوارەکانی ناوچە دا بە ئازار و ژانەوە ژیانیان تێپەر دەکرد، خەڵکی ئاواییەکانی ناوچە یارمەتیدەری ئاوارەکان بوون و خواردن و ئاوی پاک و شیر و شتوومەکی دیکە و پێداویستییەکانیان بە بێ هیچ چاوەڕوانییەک لە بەر دەستی ئەو خەڵکە دانابوو، دوای چەند ڕۆژ مانەوە و ئازار کێشان و چاو کروزانەوە دەستەی یارمەتیدەر پزیشکی بە کەل وپەلی سەرەتاییەوە بۆ دەرمان کردنی زامدارەکان هاتنە ناوچەکە و تا ڕادەیەک هێندێک کەسیان لە گیرۆدە بوونی زۆرتر پاراست و چەند کەسێکیشیان بۆ سارێژ کردن بەرەو نەخۆشخانەکان دوورتر ڕەوانە کردن. بەشێک لە زامدارەکان لە نەخۆشخانە دا بۆ ماوەیەکی زۆر مانەوە .

لێرە دا مەبەست ئەوە نیە کە ناوی هەموو ئەو کەسانەی کە بوونە قوربانی بێنمە سەر لاپەڕە، چۆن ئەو ئەرکە لە توانای تاقە نەفەرێک دا نیە و پێویستە کە چەند کەسێکی دڵسۆز کە لە شوێنی کارەساتەکە دەژین و ئیمکانات و لیستەکانیان لە بەر دەست دایە ئەو کارە بکەن و هەوڵی زۆرتری بۆ بدەن. کارەساتی شیمیابارانی شاری سەردەشت قوربانی زۆری لێ کەوتەوە، ژن و منداڵ و پیر و لاو، کەوتنە بەر ئەو پەلامارە ناجوانمێرانەیە و بە گشتی زەرەرو زیانێکی زۆری گیانی و ماڵی بە دواوە بوو، چەند بنەماڵەیەک بۆ هەتا هەتایە چرای ژیانیان کوژایەوە و کەسیان لێدەر نەچوو، ماڵی وا هەبوو چوار کەسی شەهید ببوون و بەشێک لە ئەندامانی بنەماڵەشیان زۆر بە دژواری بریندار ببوون، هیوا بە ژیان لە نێو زامدارەکان دا زۆر بە قووەت نەبوو، بەڵام لە گەڵ ئەوەش دا تروسکای هیوا لە دڵ و دەروونیان دا نەبرا بوو، هەروا بۆ مانەوەی ژیان خۆراگریان دەکرد و ئازاریان دەکێشا، بەشیک لە کەس و کاری زامدارەکان حەقی سەردانی ئازیزانی خۆیان نەبوو، لە بەر ئەوە مەترسی گیرۆدە بوونی زیاتری لێدەکرا، و یا ئەگەر بۆ سەردانیش چووبان دەبوو لە پشت شیشە پەنجەرە و بە تەلەفون قسەیان کرد بایە.

لە سەریەک بە پێی "بەیاننامەی ئەنجوومەنی بەرگری لە زامدارانی شیمیایی سەردەشت" لە ماوەی ١٨ ساڵی ڕابردوو دا نێزیک بە ١٥٠ کەس شەهید بوون و هەروەها ٨ هەزار کەسیش تووشی نەخۆشی جۆراوجۆر و زامدار بوونی دەروونی واتە "تەنگە نەفەسی و سەر ئێشە و کەم ئیشتیایی لە خواردن دا و نارەحەت بوون لە کاتی گەرما و سەرما دا و

هەروەها سەردانی دائیمی بۆ لای پسپۆڕ و دوکتۆری تایبەتی" بوون، بەشێکی بەرچاو لەو زامدارانە لە ماوەی ١٨ ساڵی ڕابردوو دا بە ئێش و ئازارەوە ژیانیان بە سەر بردووە، بە داخەوە ساڵانە چەندین کەس دوای ئێش و ئازارێکی زۆر ماڵئاوایی یەکجارەکی لە کەس و کاریان دەکەن و ڕۆژ بە ڕۆژ بە ڕێژەی شەهیدەکانەوە زیاد دەبن.

شار خاپوور کرا و خەڵک بە کۆمەڵ کوژران و ئاوارە کران، بەڵام ئەو تراژیدیایە لە مێدیاکانی ئەو کاتدا وەک شێوەی پێویست دەنگی نەدایەوە و سەرپۆشی لە سەر دانرا و لە ئاکام دا قوربانیانی شاری سەردەشت بە فەرامۆشی سپێردران و دەنگ و هاوار و ناڵەی کوژراو و بریندارەکان نەگەیشتە گوێی مرۆڤ دۆستان، هەر ئەو بێ دەنگیەش بوو بە هۆی ئەوە کە کارەساتی هەڵەبجە دوای شیمیابارانی شاری سەردەشت بەڕێوە بچێت. بە دڵنیایەوە ئەگەر ئەو کات ڕێژیمی نگریس و شەرخوازی ئێران، ڕووداوی شیمیابارانی سەردەشتی زەق کردبایەوە و ئیزنی بە دونیای دەرەوە دابایە بۆ لێکۆڵینەوە لە سەر ئەو کارەساتە دڕندانەیە، کە لە مێژوو دا کەم وێنە بوو، بێ شک ئەمڕۆ کارەساتی هەڵەبجە و گەرمیان و بادینان و دۆڵی جافایەتی لە کوردستانی باشوور و گوندی زەردە لە پارێزگای کرمانشا نەدەخوڵقا و گەلی کورد بەم شێوەیە قەلاچۆ و ژەهر خنکێن نەدەکران.

ئەگەر ڕێژیمی بەعسی ئەفلەقی و دیکتاتۆر دەستی چۆ گەروی دانیشتوانی شاری سەردەشت و باقی شوێنەکانی دیکەی کوردستان و خەڵکی بێ دیفاعیان ژەهر خنکێن کرد، ئەوە کۆماری ئیسلامیش وەک لایەنێک لە شەری نێوان ئەو دوو ڕێژیمە، تاوانبار و خوڵقێنەرەی بەشێک لە کارەساتەکانە، ئەمڕۆ سەددامی دیکتاتۆر و دارو دەستە خوێنڕێژەکەی لە دەستی عەداڵەت دان و هەر بینا لاشەی بۆگەنیان بە دار دەکرا، بەڵام زۆر پێویستە بەر لە دار دانی ئەو دیکتاتۆرانە، دۆسیەی شیمیابارانی سەردەشت وەک خاڵیکی ڕەش و پڕ لە تاوان لە دادگایی سەددام دا بخوێندرێتەوە و ئەو جینایەتەش ببێت بە یەکێک لە خاڵەکانی لێپرسینەوە و محاکمەی ئەو تاوانبارانە، با خوێنی بە ناحەق ڕژاوی شەهید و زامدارانی شاری سەردەشت بە فیرۆ نەڕوات و بە ساتێکیش بێ چاوە پڕ لە فرمێسکەکانیان، ترووسکەی شادیان تێگەڕێ و بەشێک لەو خەمە گەورەیەی سەر شانیان کەم بێتەوە .

کۆماری ئیسلامی ئێران داوای لە ڕێژیمی نوێی عیراق کردووە کە دۆسیەی شەرگەکانی شەریش لە دادگای سەددام دا وەک تاوانی گەورە لە سەر سەددام بنووسرێ، بەڵام نابێ ئەوەمان لە بیر بچێ کە کارەساتی شیمیابارانی شاری سەردەشت لە گەڵ شەرگەکانی شەری ماڵ وێرانکەری ئێران و عێراق جیاوازی زۆری هەیە، چۆن شەرگەکان شوێنی پێک دادان و هێرش کردنە سەر یەکترە و لە ماوەی نێوان شەرەکە دا شتێکی ئاسایە کە ئەو دوو ڕێژیمە هێرش بکەنە سەر سەنگەر و بنکە سەربازیەکانی یەکتر، بەڵام شاری سەردەشت نە شەرگە بووە و نە سەنگەری بەرگری کردن، بەڵکوو بە پێچەوانە شاری سەردەشت شارێکی پڕ لە حەشیمەت و خەڵکی بێ دیفاع و کاسبکار و وەرزێری تێدا دەژیان. ئەوانەی کە بوونە قوربانی بە تێکرای خەڵکی بێ دیفاع بوون و بەشی بەرچاو و دیاریان ژن و منداڵ و پیر بوون. کۆماری ئیسلامی دەیهەوێ لەو نێوە دا جارێکی‌تر خوێنی بە ناحەق ڕژاوی خەڵکی شاری سەردەشت بکاتە کەرەسەیەک بۆ وەرگرتنەوەی قەرەبووەکانی خۆی لە دەوڵەتی عێراق دا، بۆیە دەبێ بە هەموو لایەک هەوڵ بدەین کە داواکاری بۆ ئەم مەسەلەیە، لە لایەن زیان وێکەوتووانی شاری سەردەشتەوە بێت نەک دامودەزگای کۆماری ئیسلامی کە هیچ کات قازانجی گەلی کوردی نەویستووە و بە دائیم هەوڵی لە ناوبردن و سڕینەوەی گەلی کوردی لە کوردستانی گەورە و بە تایبەتی کوردستانی ڕۆژهەڵات داوە، با یەک دەنگ لە گەڵ خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەری داوا بکەین کە پەروەندی شیمیابارانی سەردەشت وەک پەروەندەی شەرگەکانی نێوان ئێران و عێراق چاو لێ نەکرێت، بەڵکوو وەک تاوانێک بە دژی مرۆڤایەتی سەیری بکرێ و لێبکۆڵدرێتەوە.

بە هیوای ئەوە کە زامدارانی شیمیایی سەردەشت لە نێوچوونی کۆماری ئیسلامی ئێرانیش وەک ڕێژیمە پڕ لە تاوانەکەی عێراق بە چاوی خۆیان ببینن و ئەو جار بزەی شادی یەکجارەکیان بکەوێتە سەر لێو و نەفرەت بنێرن بۆ تاوانباران و خوڵقێنەرانی ئەو کارەساتە.

یادی شەهیدانی ٧ی پووشپەڕ بە خێر و بە هیوای سارێژ بوونەوەی زامدارانی ئەو کارەساتە

١٥ی جۆنی ٢٠٠٧

شارەکەم سەردەشت

نووسینی: سەید ئەحمەد حوسێنی

ئێستا پاش نیوەڕۆیەکی گەرمی ڕوژی ٧ ی یەکم مانگی هاوینە, سەردەشت تازیەباری ڕۆڵەکانی شاخە و ئازاری جەرگبڕی پۆستاڵی داگیرکەر دەچێژێ و لە باوش گردەسوور دا خۆ ڕادەژێنێ و دوور دەڕوانێتە هۆمل و گێاڕەنگ و دەشتی ڕەبەت. نێزەرۆ بە سەر ڕەزی جۆلای دا شۆڕ بۆتەوە و لە مەلاپیرە ئالاوە مارەغانی داستانی قووچی بۆ نیسکاوێ دەگێڕێتەوە و باسکەدوو شێعری حەماسەی پردی بریسوێ و سێ ڕێیان دا دەڕێژێ. لاوانی شار دوان‌دوان و سێ‌سێ دێن و دەچن و قارەمانەتی پێشمەرگە لە شەرەکانی نستان و دارساوێن و گرژاڵ و بیوران دا بۆ یەکتر دەگێڕنەوە، جۆانە کیژێکی ڕەش پۆش فرمێسکی دووری دەزگیرانە پێشمەرگەکەی هەلدەرێژێ و دایکێک وێنەی تاقانە شەهیدەکەی لە پیش خۆ داناوە و پێی هەڵدەڵێ. مناڵانی گەرەک بە دەم فرۆشتنی نوقڵ و شیرنیەوە باسی گیانبازی حوسین‌شەمامی و

میرزاعبدوڵای نێشکۆڵان و عەلی شوانە و ڕەسوڵ خەبات دەکەن. ژنانی لادێ لە دەوری سەرچاوێ گێیا و گۆڵی کوێستان و ماست و پەنیرێ خۆماڵیان فرۆشتوە و سەرقاڵی کرینی پێداویستیەکانیانن، شۆرمەزە و بامێە و زولبیایی شیلەدار بازاریان گەرمە، چاخانە و کەبابخانەکان جمەیان دێت و بۆن و بەرامەی ئاڵەت و زەردە چێوە و دارچینی دوکانی نەریمانی تۆمار تۆمار دەرواتت، محەممەدی هەباسی بەرەیەکی بە سەر شانی دا داوە لەو سەری شەقامەکان بۆ ئەو سەری شەقامەکان دێت و دەچێت و هەراجی دەکات، مینە بێتوشی بلێندگۆ بە دەست پەیتا پەیتا ئاگاداری بڵاو دەکاتەوە، قالە قەیسی پر بە زار لە بەر دەرگای گاراجەکەی شار هاوار دەکات، جگە لە قەلافەتی خۆ سەپێنی پاسدار و جاش و سەربازەکان هەموو شتێک وەک جاران ئاسایە و شار دیمەنێکی تازیەبار و هێمنی هەیە، چەند فروکەی شەرکەر بۆردومان، چوار پینج تەقینەوە، دوکەڵ و تەپ و تۆزێکی سامناک سەر ئەنجام بۆنی سێو سەرانسەری شار دادەگرێ، هاوار و زیقە و هەڵات هەڵات و تێک هاویشتن شین و ڕۆڕۆ و بڵاو بوونەوەی هەواڵی بۆمبارانی شیمیایی. خانووی ڕوخاو بڵێسەی ئاگر، بۆمب، پەنجەی بە هێزی گازی شیمیایی، لەشی بێ گیان، چاوانی لێڵ بوو، پێستی سوتاو و هەناوی گڕ گرتوو، قڕ بوونی بنەماڵە و سەدان شەهید و هەزاران بریندار لە چرکە ساتێکی گەلێک کورتدا دەبێتە چارەنووسی سەردەشت شاری ئارام گرتووی باوەشی گردەسور

هۆ شارەکەم

کاتێک ئەسپی جوبرەئیل لە شەقام و کۆڵانەکانتدا حیلاندی و وحی گێان کێشانی دا بە ئیزرائیل لاشەی سەدان کەس لە سەر پشتی ماندوت ریز کران، کاتێک زەویەکەی پیش حەمامی ئازادی سینگی کردە بەرماڵی نوێژی بە جەماعەتی زامدارانت ئاسمان کوژایەوە و زەوی لە تاریکای دا و هەتاو لە شامی غەریباندا خەریکی تەلیلە بوون، منیش لێرەوە هاورێ لە گەڵ زکری با و شاخ لە پاڵ تاشە بەردیکی چیای هیوا دا دەستم بە قژی گردەسور داهێنا تا داوێنی فەلەک بۆ بارینی بارانیکی ڕەحمەت بگرێ بۆ شوشتنەوی ژاری فرۆکەکان و فرمێسکی کانیەمەڕی بکاتە دوا چۆڕە ئاوی سەر دەمی زامدارانت دەستە و داوێنی پەرییەکان بووم تا کەزیەکانیان بکەنە باوەشێنی زامدارانت

سەردشتی‌زامدارم

ڕۆڵەکانت بەر لەوەی بچنە جێژوانی هەنارەکانی ئالان و بن سێبەری دارە گوێزەکانی ڕەزی جۆڵا و ئامێزی گەرمی نێزەڕۆ بوونە چیروکی مەرگ، ئێستاش بولبول و قومریەکانی بێوران و مارەغانی هاورێ لە گەل شنەی باوە: داستانی ئەو ڕوژە ڕەشە بۆ گوڵە سوورەکانی باغی بەهەشتی خوا دەگێڕنەوە و تاشە بەردەکانی گرژاڵ و بۆڵفەت و زردکە و هەرزنێ و کانیاوەکانی نستان و زمزیران و مێرئاوی گوێی بۆ ڕادەگرن .

ئەو ڕۆژە شمشێرە کۆنەکەی قابیل کاژەلاکی سەری ئەسحابەکەی قەراخ مزگەوتی سەرچاوەی شەق کرد و نوێژی حاجی و سوفی شاری بڕی و " پیلا تۆ سانە " خۆی لە خوێنی تەلیلەیەکدا بسمیل کرد و بە سەر هەڵدانی تەکبیریک بۆ بارەگای ئەرحمەالراحمین ڕجۆع بۆوە, ئەو ڕوژە خوێنی هابیلەکانیان کردە گوێزەبانەی لە دایک بوونی کوڕی ئەنفال و جیهاد و پەڵە هەورێکی چڵکنی ژاراویان ناردە سەر ڕومەتی فاتیحا تا فرمێسکی ژەهر ببارێنی, ژاریان ئاوێزانی سینگ و هەناوی خەڵکی شار کرد تا بەر لەوەی دەستیان بگاتە هێشوە ترێیەکانی ڕەزی بەختیاری، خەزانی خۆزگەکانیان لە بەهاری ژیاندا بوەرێنن و خەرمانەی خەونەکانیان بە سایەقەی وێشکی ژار سەر ببڕن, مانگی چاوەکانیان خستە خۆار, کەزیەی تریفەی بزەیان ڕنی, دەرگای هەناسەکانیان داخست و تاوانیان کردە داری حەد بۆ وەر گرتنی میداڵیای سەرکەوتن و پەڕینەوە لە پردی سیرات شارەدڵگرەکەم کە تۆ ژار خۆر کرای, زمانی بێدەنگی کەنیسە و مزگەوتەکان لە دایک بوو ، لاڵ بوون نەشتەرگەریەکی دیکەی مایکڵ جکسۆن بوو بە مانشیتی ڕۆژنامەکان, چەند سەروک کۆمار و وەزیری دەرەوی دونیا دەستی حاکمانی تاران و بەغدا و ئەنکارایان بە گەرمی گوشی یەکیەتی ئوروپا و ئینترناسیونالی سوسیالیست هەواڵی هاتنە خواری ڕێژەی بێکارانی ئوروپایان بە فەخرەوە ڕاگەیاند کوڕانی شاخت کە بیستیان دەرمانداو کراوی, وەک ئەگەرێکی نێوان گۆمان و حەقیقەت دیمەنی تویان لە بەردەم لەشکری تاعوندا هاتە بەرچاو کە بە چاو و سینگی زامدارەوە وەک دار چنار وەستاوی و بە چۆک دانەهاتووی، پیشمەرگەکانت چەکەکانیان سوار کرد و تورەیی ئەو کارەساتەیان بە قرمژنی گوللە کردە سمفونی سروودی کوردایەتی بۆ کۆڵان و شەقامەکانت, ئەوان لە غەمزەی چاوانی بریندار و هارەی هەناسەی سوار برینی سەر پیستی ڕۆلەکانت تابلویەکی بێ وێنەیان لە سەر روبەری دڵ کیشایەوە و لە سەنگەرەکانی (گەڵو و بناوێ) وە, لە مەتەریزەکانی بێوران و ئالانەوە لە بنکەکانی باژاڕ و مەزرایەوە سەر ئەنجام لە سەر چەپەرەکەی ئەمەر پاشاوە سوجدەیان برد بۆ قارەمانەتیت .

ئێستاش منی دورە وەڵات هەموو ڕوژێک ژەقنەمووتی غوربەت بە شیلەی یادی هەنجیرەکانی ئالانەوە دەخۆم و لە تاریکی شەوێکی ساردی وەلاتێکی نامۆ دا هەنیسکی ژانی ئەو مەرگەساتە جاریکی‌تر دەکەمە، هەوێنی شینی بە کۆڵم بۆ تەرمەکانی کوژراوی ژار، لێرەوە سەفەرێک بەرەو تراژدیای بارانی ژار دەکەم و دەگەرێمەوە ناو کۆڵان و شەقامەکانی . خەونەکانم و چیروکی بێ کۆتایی ڕەشبەڵەکی مەرگی بە کۆی شارەکەم لە مەلبەندی حەسرەت و غوربەت دا دەنوسم, لێرەوە منی دوورە زێد پەیامی هەناسە سواری و ئازاری چاو و بلۆقی سەر پێستی زامداران دەخوێنمەوە و گوێ بۆ شیوەنی هەتاو و موناجاتی مانگ و دوا سرتە و چپەی دڵدارانی ناو شار رادەگرم کە بوونە بەرانی قوربانی خۆدایانی شەر, منی دوور کەوتە کوری ڕژد و لیرەوار دوا سەفەری پەپولەکان لە ئایاتی ئەنفالدا دەنوسمەوە و پرسە بۆ ئەو کوترانەی ئەوین دەگێرم کە (با)ی ژاراوی ئامبازیان بوو و سنوری پاریزگاری دەستی مووبارەکی ئایشە و فاتمان و عەزەمەتی ئایەتەالکرسی بەزاند و بە وتنی بسم‌اللەیەک گڕی دان

سەردەشتی خوراگرم

هەر وەک لە مێژوی خۆتدا بە دەیان کارەساتی دڕندانەی دوژمنانت بە چۆک دا نەهاتووی دڵنیام قەت نابەزی و هەروا مەکۆی ئازادی و سەنگەری کوردایەتی و پاڵپشتی شورشگێران دەبی.

٨ی ئاوریلی ٢٠٠٧

ئەمرۆ لە مێژوو دا.

نووسینی: حەمەڕەسووڵ کەریمی

ئەمرۆ لە مێژوو دا بەرنامەییێکە کە کاناڵە ئاسمانیەکانی کورد دوای تەواو بوونی هەواڵەکانیان باسی ڕۆژە مێژوویەکانی کوردستان و تەنانەت دەرەوەی کوردستانیشی تێدا دەکەن،

ئەم بەرنامەیە لە جێدا زانیاری باش دەداتە دەست بینەران و جێگای دەستخۆشی لێکردنە و دەکرێ وەک بەرنامەیەکی باش و تا ڕادەیەک مێژوویی سەیری بکرێ.

لە ماوەی چەند ڕۆژی ڕابردوو دا زۆر بە تامەزرۆیەوە بۆ ئەو بەرنامەیە دانیشتم و چاوم لە هەموو گۆشەکانی ئەو بەرنامەیە کرد، لە هەر کام لە تەلەفزیۆنەکان واتە کوردسات و کوردستان تی‌ڤی هەر کامەیان بە پێی ڕۆژمێری حیزبەکەی خۆیان باس لە ڕووداوە مێژووەکانی کوردستان دەکەن و جارجار باسێک لە ڕۆژانی مێژوویی وەک ڕاپەرینە مەزنەکانی کوردستانی گەورە بە هەموو ڕاپەرینەکانی‌یەوە دەکەن و جارجار باسی چالاکی پێشمەرگەکانی سەر بە لایانی خۆیان دەکەن کە چۆن چالاکی و قارەمانەتی‌یان نواندوە و تەنانەت باسی سەردانی کۆمەڵیک لە کاربەدەستانی وڵاتانی ئۆروپایی و دەرەوە دەکەن و دیدار و چاو پێکەوتنەکانیش بوونە ڕۆژی مێژووی و ... هتد، و کاناڵە ئاسمانی‌یە کوردی‌یەکان بەم شێوەیە بەرنامەکەی خۆیانی پێ پڕ دەکەنەوە.

بۆ ئەوە زیاتر لە سەر ئەو بەرنامەیە نەدوێم ڕاست دێمە سەر مەبەستی نووسینەکەم.

وەک ئاگادارن لە ماوەی شەری ٨ ساڵەی نێوان ئێران و عێراق دا چەندین شار و گوندی کوردستان لە باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان کەوتنە بەر هێرشی هەوایی و زەمینی سەرباز و عەسکەرەکانی هەر دوو دیکتاتۆری ئێران و عێراق و بە تۆپ و تەیارە بەشێکی زۆر لە کوردستانیان کاول و وێران کرد و خەڵکێکی زۆر لە دانیشتوانی کوردستانیان شەهید و بریندار و ئاوارە کرد.

یەکێک لە دڕندانەترین هێرش و پەلاماری حوکومەتی گۆڕکراوی بەعس، هێرش کردن بۆ سەر شاری سەردەشت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو، ئەم هێرشە بە چەند فرۆکەیەکی بۆمب هاوێژ بۆ سەر شاری سەردەشتی خۆراگر دەستی پێکرد و لە ئاکام دا سەدان کەس شەهید و زیاتر لە هەشت هەزار کەسیش زامدار بوون، ئەم بۆمبانە بۆمبی ئاسایی نەبوون و بەڵکوو بۆمبی شیمیایی و کۆمەڵکوژ و بە تایبەت خەردەل بوون، بە هۆی ئەم گازە و تەوژمی بۆمبەکان خەڵکێکی زۆر بوونە قوربانی و چەندین بنەماڵە هەتاهەتایە چرایان کوژایەوە و بە سەدان کەس هەتیو و بێ دایک و باوک بوون و خەڵکێکی زۆریش زامدار و نەقوستان بوون و هەنووکەش بە زامەکانیانەوە دەناڵێنن و چاوەڕوانی مەرگ دەکەن.

لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوو دا جیا لە خەڵکی شاری سەردەشت و لە دوو، سێ ساڵی ڕابردووش دا جیا لە چەند نوێنەرێکی شاری هەڵبجەی دەستە خوشکی سەردەشت، هیچ کەس و لایەنێکی حوکومەتی و ناحوکومەتی لە ناو خۆی ئێران و دەرەوی وڵات و بە تایبەت هێزە سیاسی‌یەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دوو حیزبی سەرەکی باشوری کوردستان ئاوڕیان لە شاری سەردەشت و ئەو کارەساتە دڵ تەزێن و نامرۆڤانەیە نەداوەتەوە. لێرەدا نامهەوێ بڵێم کە خەڵک چی دەڵێن، بەڵام زۆر گرینگە کە ئەو کەس و لایەنانەی کە ئیدیعا دەکەن و دەڵێن کە جیاوازی لە نێوان کوردەکانی کوردستانی گەورە دا نی‌یە و هەموو برای یەکن، بە داخەوە لەم بارەوە ڕاست ناکەن و بەڵکوو تەنیا بۆ بازار گەرمی خۆیان ئەو شوعارەیان هەڵگرتووە و هەستی خەڵک بەم چەند وشەیە بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن، ئەگینا کوا ڕاستی ئەو قسەیەتان، باشە بەڕێوەبەرانی کوردساتی بەڕێز و سەرنووسەرانی ڕۆژنامەکانی کوردستانی نوێ و خەبات و کوردستان و ڕادیۆ سەربەخۆکان و هەموو مێدیاکانی‌تری کوردی ... خۆ ئەمرۆ لە مێژوو دا نابێ پشت گوێ بخرێ بۆچی ئەمرۆژە ڕەش و نەهامەتی‌یەی شاری سەردەشتان نەکردۆتە ڕۆژێکی مێژووی، یان هەر بە ئانقەست ئاوڕی لێ نادەنەوە، ئەگەر باوەڕیشتان بەوە نی‌یە کە نابێ ببێتە ڕۆژێکی مێژووی، ئەوە ڕۆژگار نیشانی دەدات، ئەگەر ئێوە باسیشی نەکەن هەر بۆتە ڕۆژێکی لە بیر نەکراو بۆ شاری سەردەشت و دەوروبەری و ناوچەی موکریانی جێگای متمانەی شۆڕشی ڕزگاریخوازنەی گەلی کورد.

خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بە تایبەت شاری سەردەشت و دەوروبەری، هەر لە سەرەتای دابەش کردنی کوردستانی گەورە دا و لە گەڵ یەکەم دەست پێکردنی بزووتنەوەکانی کورد بۆ ڕزگاری کوردستان، لە هەموو کات و ساتێک دا دلێرانە و ئەمەگناسانە پشت و پەنای بزووتنەوەکانی کوردستان و بە تایبەت باشووری کوردستان بوون و بە گیان و بە ماڵ لە خزمەت برا کوردەکانیان لەم دیوادیوی سنووری دەستکرد دابوون و ئێستاش هەروەک جاران پشت و پەنای شۆڕشگێرانی هەر چوار پارچەی کوردستانن و بە دڵەوە بۆ ڕزگاری کوردستان تێدەکۆشن، هەر بۆیە حەق وابوو لە بیستەمین ساڵیادی ئەم تراژیدیایە دا وەک ڕۆژێکی مێژووی لە بەرنامەی " ئەمرۆ لە مێژوو دا " دەبوو باسی لێوە کرابا و هاودەردی و هاوخەمی خۆتان و خەڵکی باشووری کوردستانتان وەک پەیامێک بۆ پشتیوانانی ڕاستەقینەی خۆتان لە سەردشت ڕاگەیاندبایە و بەم شێوەیە یاد و بیرەوەری ئەم ڕۆژەتان لە گەڵ کردبایانەوە.

بە هیوای ئەوە کە ستافەکانی بەڕێوەبەری کوردسات و هەموو کاناڵە کوردی‌یەکانی دیکەی کوردی و مێدیای کوردی بە گشتی لە بەرنامەکانی تایبەت بە مێژوو دا ئاوڕێکی چڕ و پڕ لە ڕووداوەکان بدەنەوە، با چیتر مێژووی گەلی کورد چەواشە نەکرێت و بۆ خۆشمان ڕێخۆشکەر نەبین بۆ وون کردنی ڕۆژە مێژوویەکانی گەلەکەمان.

بۆ ئەوەی نەوەکانی داهاتووی گەلەکەمان شارەزای مێژووی گەلی خۆیان بن، پێویستە کە ئەم ئەرکەی خستووتانە سەر شانی خۆتان دریغی لێ نەکەن و ئەمەگناسانە ئەو ئەرکە بەڕێوە بەرن، ئەگەر ئەم ئەرکە بە باشی بەڕێوە بەرن جیلی داهاتوو ئافەرینتان پێ دەڵێن و ئێوەش خزمەتێکی گەلێک بەرچاو بە گەلی کوردمان دەکەن، سەرکەوتنتان لە هەموو بوارەکان دا بۆ بە ئاوات دەخوازم.

٢٩ی جۆنی ٢٠٠٧

لە رێورەسمێکی تایبەت دا یادی بیست ساڵەی بۆردمانی شیمیایی سەردەشت کرایەوە

ئەم رێورەسمە ئەمرۆ پێنج شەممە ۷ی پووشپەڕ لە یەکێک لە ساڵۆنەکانی بنکەی دەفتەری سیاسی بەرێوەچوو، بە سروودی "بە تەنیا جێم مەهێڵە" دەستی پێ کرد.

لە درێژەی بەرنامەکانی ئەم رێورەسمە دا:

پەیامی دەفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن کاک حەسەن رەستگار ئەندامی دەفتەری سیاسی حیزبەوە پێشکەش کرا لە برگەکانی دیکەی ئەو رێورەسمە ئەم بابەتانە پێشکەش کران:

پارچە پەخشانێک (مامۆستا بێبەش)، پەیامی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی کوردستان (عەبدوڵلا عەبدوڵلا پوور)، سروودی "وا دیسان هەرای جەنگە" (فەرهاد ساڵحی)، شێعری شاری شیمیایی بەزێن (ئەحمەد قادری)، پەیامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان (فەریبا وەیسی)، بیرەوەری کچێکی سەردەشتی لە بۆردمانی شاری سەردەشت (خوێندنەوەی ئارەزوو مەلایی)، شێعری کوردستانی سوور (ئاسۆ خەبات)، بابەتێک سەبارەت بە لایەنەکانی بۆردمانی شیمیایی سەردەشتو ناوچەکانی دیکەی کوردستان (ئەحمەد زورەیی).

رێورسمەکە کاتژمێر ۱۰،۳۰ دەستی پێ کردو کاتژمێر ۴۰, ۱۱ کۆتایی پێ هات.

شایانی باسە لە رێکەوتی ۷ی پووشپەڕی ۱۳۶۶ی هەتاوی‌دا لە جەنگەی شەڕی ئێران عێراق دا فڕۆکە شەڕکەرەکانی رژێمی بەعس شاری سەردەشتیان بە بۆمبی شیمیایی بۆردمان کردو لە ئاکامی ئەو پەلامارە دژە مرۆییانەدا سەدان کەس کوژرانو بە هەزاران کەسیش کەوتنە ژێر کاریگەرییە کوشندەکانی مادده شیمیاییەکانیو ساڵانە چەندین کەس لەوان بە هۆی ئەو نەخۆشیانەی لەو مادانەوە تووشی بوون گیانیان لەدەست دەدەن.

کوردستان و کورد

پەیامی سەرکردایەتی پارتی سەربەستیی کوردستان، بەبۆنەی بیستەمین ساڵرۆژی بومبارانی شیمیایی شاری سەردەشت

پارتی سەربەستیی کوردستان،لە بیستەمین ساڵیادی ئەم کارەساتە هەرگیز لە یادنەکراوەدا سەرەخۆشی وداخ وپەرۆشی خۆی بۆخەڵکی ئەوناوچە زێڕینەی کوردستان دەردەبڕێت،هاو کات بەڵێن بە خەڵکی سەردەشت وسەرجەم شاروناوچە شیمیاباران کراوەکانی کوردستان دەدەین،

گەلی مافخوراو وڵاتداگیرکراوی کوردستان،خەڵکی کوردستانپەروەری شاری سەردەشتی سەرسەوز،

بیست ساڵ لەمەوبەر شارە شۆڕشگێرو قارەمانەکەی سەردەشت بە چەکی کۆمەڵ کوژی دوژمنانی دژی گەلی کورد بەرهێرشی بومبای ژاراوی کەوت،وبە داخەوە کۆمەڵێکی زۆرلە هاووڵاتیانی کوردستانی لە شاری شەهیدکراوی سەردەشت دا گیانی پڕ لە هۆمیدیان لەدەست دا،و لاپەڕەیەکی دیکەی بە ژیانی پڕلە نەهامەتی خۆیان لە ژێر داگیرکەری دوژمنانی دا بە تراژیدیایێ مێژووی خۆی تۆمارکرد،

دیارە هاوکات لەگەڵ ئەو بومبارانە شاری سەردەشتی سەرسەوز دەیان هەزارلە هێزە سەربازییەکانی رژێم لەوشارەداگیرکراوەدا بوون،کە تاکە سەربازێکیشیان بە ژاری ئەو بومبانە نەکەوتن وهەموویان هەڵگری ماسکی دژی ژاربون،بەڵام هیچ خەڵکی سەردەشتیان بۆئەو کارەساتە ئاگادار نەکردبووەوە، ئەمەش بۆخۆی پرسیارێکی بێ وڵامە،کە پێویستە ئێمەو سەرجەم داکۆکی کارانی کارەساتی سەردەشت بە دوای وڵامەکەیدا بگەڕێین،کە ئایا ئەم کارەساتە لە لایەن رژێمی درندەوکورد کوژی بەعس بوو،یا هەمان کات کاری رژێمی دیکتاتۆرو دژەکوردی کۆماری ئیسلامی ئێران بوو کە دەیەویست ئەو چەکە کۆمەڵ کوژەی بە سەرکوردا تاقی کاتەوە،چون بێگومان تاوانەکانی ئەو ۲ رژێمە کە لەو کاتەدا لەگەڵ یەک بە شەرهاتبوون بەرامبەر بە گەلی کورد وەک یەک وهیچیان لە هیچی دیکەیان باشتر نەبوون، وێرای دژایەتی کردنی یەکتریان بەڵام هەموویان ئاواتیان سڕینەوە گەلی کورد بووە،لە ڕوانگەی ئەواندا ئێمەی کورد دوژمنی ئەوانین،مافی ژینمان لەسەر زێدی باب وباپیرانی خۆمان لە ڕوانگەی ئەوانەوە نییە .

پارتی سەربەستیی کوردستان،لە بیستەمین ساڵیادی ئەم کارەساتە هەرگیزلەیادنەکراوەدا سەرەخۆشی وداخ وپەرۆشی خۆی بۆخەڵکی ئەوناوچە زێڕینەی کوردستان دەردەبڕێت،هاو کات بەڵێن بە خەڵکی سەردەشت وسەرجەم شاروناوچە شیمیاباران کراوەکانی کوردستان دەدەین،کە ئەوپەڕی هەوڵی خۆمان دەخەینەگەڕو بە هاوکاری رێکخراو ولایەنەکانی دیکەی کوردستانی بۆ بە جیهانی کردنی ئەو کارەساتە .

پارتی سەربەستیی کوردستان چاوەڕێی یەکگرتووی ویەک ڕیزی خەڵکی سەردەشت و سەرجەم کوردستان دەکات،بۆ ڕاماڵینی تەواوی هێزەکانی داگیرکەر لە خاکی پاکی کوردستان، پێویستە هەمووومان خۆمان بە باشی بۆ سەربەخۆیی و ڕزگاری یەکجاری ئامادە بکەین،

سەرکردایەتی پارتی سەربەستیی کوردستان

۱ی پووشپەڕی ۲۷۰۷ ی کوردی، ۱۱ی جۆنی ۲۰۰۷

خنکاندنی شاری سەردەشت ....

نووسینی: عەزیز شێخانی

لە یادی ١٧ ساڵەی خنکاندنی شاری سەردەشت، لە لایەن داگیر کەرێکی کوردستانەوە، واتە ڕێژیمی بەعسی یەوە...

سڵاو و ڕێز، لە گیانی شەهیدانی بێ تاوانی ئەم کارەساتە،
سەر شۆڕی و شەرمەزاریش بۆ کورد کوژان
شار تەنیایە و دنیای مرۆڤایەتیش، لە بیستنی کارەساتدا کەڕ و بێدەنگە

ئێوارەیە و شنەی شەماڵی ئێوارەی پووشپەڕ
بسکی کیژۆڵەی شار دەبزوێنێت
باوەش باوەش، بۆنی گژ و گیای سرووشت و
بۆنی گوڵ و ڕیحانەی سەر بانیژەی گوندەکان
بۆ ئامێزی سەردەشتی بسک سەوز دێنێت

ئێوارەیە و چیرۆکی شار، لە هەنبانەی گردەسوور دا
خەریکە تیشکی خۆری پووشپەڕ
وەک سەرچاوەی ژیان و ڕووناکی
بۆ پێدەشت و دارستان و ڕەز و رووبار دەبات

ئێوارەیە و سێبەری مەرگ و ئاگری شەڕی دوو داگیرکەر
بەر بە سەوزەڵانی شار و سرووشت دگرێت
سێبەری نەهامەتی و مەرگ و وێرانی
بە گژ ئێوارەی پووشپەڕی ئاودەانی و مەزرادا دەچێتەوە

سەردەشت وێنە و نوێنەری ئەهورا مەزدایە و
شەڕی دوو دیکتاتۆری ڕەشپەرەست و بێ ئاگایە
شار نوێنگەی زەردەشتی ڕووناکی و دژی تاریکییە
ئاسمانیش تۆز گرتویی غەریبی شار و فرمێسکی نادیارە

ئاسمانی بێ نازی شار و گڤەی بایی ئێوارە
دێنە هەواری غەم و سەر بە باوەشی گۆڕستان دا دەکە ن
دەنگی ناسازی پەلاماری نامرۆڤانە و
گرمەی پڕژانی گازی خنکێنەر و شار کوژ، پەیامی مەرگە
شار خنکیندرا و سەوزەڵانی بوونی سەردەشت
کەوتە بەر پەلاماری خەردەلی وێرانی
سیمای پووشپەڕی ژیان و جووڵەی شار بوونەتە دیلی
نەیارانی ژیان و کورد کوژانی سوێند خواردو، بەرووحی ئەهریمنی

گەڵای سەوزی دارستانی گۆڕستان هاتنە سەما
باڵای گردە سوور هاتە سەر چۆکی خەم و کۆست
سەرچاوەی شار بو بە فرمێسکی بە خوڕی خەمباران و
ڕێچکەی شار بۆ هەموو گۆند و لایەک بوونە دەنگی هاوار

ئێوارەیە و ئێدی بۆنی گژو گیا و ریحانە هەموویان
لە بەردەم کۆستی گەورەی شار دا بێ بۆنن
کیژی شار و بسکەکەی بەرەو باوەشی ئێوارەی بێدەنگی و
بەرەو جیهانی نامۆیی راکێش دەکرێن
خۆری تیشک زەرد، لە دیتنی ئێوارەی ٧ ی پووشپەر دا
دەکەوێتە بەردەم هەستی شەرم و بێدەنگی و
بە هێمنی و کەسەرەوە شار جێ دێڵێت
شار تەنیایە و دنیای مرۆڤایەتیش، لە بیستنی کارەساتدا کەڕ و بێدەنگە

بۆ شارەکەم !

نووسینی: حەمەرەسووڵ حەسەن‌پوور

هۆ شارەکەم!
سەردەشتەکەم !
تۆ بەهاری ژینی من بووی
تۆ ئەستێرەی
ئاسمانی
تاری من بووی.
گەشاوە بووی وەک
گوڵی باخ
شەکاوە بووی
چەشنی بەیداخ
لە پڕ دەستێکی تاوان
دەیان خونچە و گوڵی تۆی
هەڵوەران.
بە بۆمبارانی شیمیایی
هێزی ڕەشی ئەهریمەنی
هەناسەی لە گەروودا
کوشی
••••
سەردەشتەکەم!
ئەی شارەکەم!

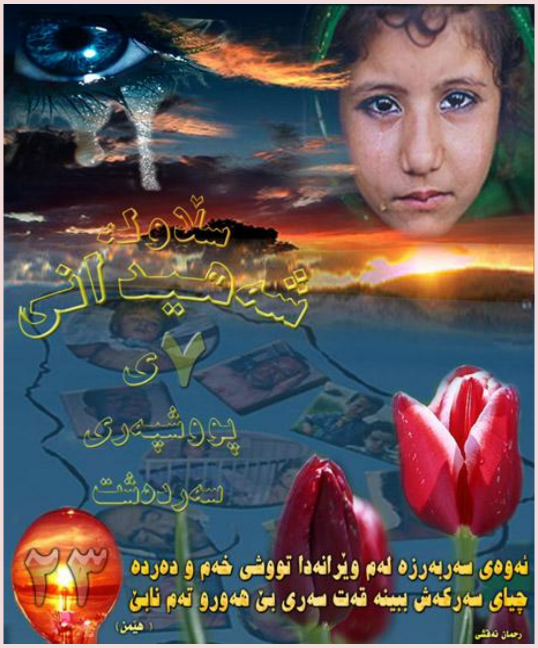

فێنکی دڵە بریندارەکەم
ڕووحم بۆ تۆ بە پەرۆشە
گشت کاتێکم
"حەوتی چواری شەست و شەشە"
لە هەر کوێ بم
لە نێو دڵمی
سوکنایی دڵی بە کوڵمی.
بۆمبارانی شیمیایی شارە جوانەکەم سەردەشت بە هۆی فرۆکەکانی بەعسی خوێنڕێژەوە.
یادی شەهید و بریندارەکان بەخێر.
٤ی ئاوریلی ٢٠٠٧

گوللەی تایبەتی

نووسینی: جەلال حاجی زادە

ئەوەی سەربەرزە لەم وێرانەدا تووشی خەم و دەردە
چیای سەركەش ببینە قەت سەری بێ هەوروتەم نابێ
(مامۆستا هێمن)

لە نێو هەر كۆمەڵگاوشار و كۆمەڵێك، كارەسات و پێش هات و بە سەرهاتی خۆش و ناخۆش هەیە كە لە زەینی مێژوویی– دەروونی، جەماوەردا شوێن دانەرە و بەردەوامیش دەمێنێتەوە. بێگومان یەكێك لەو كارەساتە دڵتەزێنانەی شار و كۆمەڵگای سەردەشت، پرۆسەی كیمیا باران و كۆمەڵكوژی خەڵكی مەدەنی سەردەشت، دێتە ئەژمار. دیارە ئەو رووداوە ناسروشتی و نامرۆڤانە، خەڵكی لێ قەوماویی، لە گەڵ گەلێك چەرمەسەری و گرفتی جەستەیی، هەروەها كۆمەڵێك كێشەو ئازاری دەروونی دیارو نادیار، ئاسایی و نا ئاسایی، كۆتاو درێژ خایەن، ڕووبەڕوو كردۆتەوە.

بیر و بۆچوون لە مەڕ ئەو ڕووداوە گەلێك زۆرن، تەنانەت كۆمەڵێك ناتەبایش لە نێوانیادا وەبەر چاو دەكەوێت .

هەر كەس و كۆمەڵێك، ڕێكخراو و حیزبێك لە ڕوانگەی بەرژەوەندی خۆی سەیری ئەو مەسەلەیە دەكات، لە ڕوانگە گەلی چەپی چەپ بگرە تا دید و بۆچوونی ڕاستی ڕاست، بەڵام ئەوەی كە تا ئێستا ڕوونە ئەوەیە، هەموو ئەو ڕاو بۆ چوونانە هیچ خێرێكی ئەو تۆیان بۆ خەڵكی سیڤیلی شاری سەردەشت بە تایبەتی و بۆ نەتەوەی كورد بە گشتی نەداوەتەوە، بگرە لە زۆربەی كاتیشدا تووشی قەیران هاتوون و تەنانەت بوونەتە هۆی تێكشكانی كەسایەتی و كەرامەتی خۆیان و خەڵكی بەخت ڕەش و داماوی سەردەشت.

نۆزدە ساڵ لەمەوبەر، واتە لە ڕێكەوتی(٧ی پووشپەڕی ١٣٦٦) ی هەتاوی، فرۆكەكانی رژێمی دڵ لە قین و خوێنرێژی دیكتاتۆری سەددام، بە ئاگاداری و ڕاوێژكاری، مەجلیسی قیادەی سەورە (سەركردایەتی شۆڕش) لە هێرشێكی بێ بەزەییانەی ئاسمانی نامرۆڤانەدا شاری سەردەشت و گوندەكانی بە گوللەی تایبەتی (چەكی كیمیایی) بۆردومان كرد.

دوابەدوای ئەو ڕووداوە، دەنگۆی ئەوە هەبوو كە، خوێنرێژانی دڵ پیسی سەددام، ئەو چەكەیان نە لە سەر خەڵكی بێ دیفاعی شار، بەڵكو لە سەر دوژمنان و خایەنە كانی ناو خۆیی، واتە هێزەكانی ئێرانی و مام جەلال لە كار كردوە.

هەر ئەو پڕوپاگەندەیە لە شاری هەڵەبجەشدا وەك دەنگۆیەك بڵاو دەكرایەوە. بە پێی هێندێك بەڵگەو شایەد حاڵی حاشا هەڵنەگر، لە ڕۆژانی ١٣ی و١٤ی مارچی ١٩٨٨ هێزەكانی ئێران گردەكانی دەورو بەری هەڵەبجەیان داگیر كرد، ١٥ی مارچی ١٩٨٨ پێشمەرگەكانی (یەكێتی - پارتی و سوسیالیست) و هێزی ئێران بە ناوی هێزی هاو بەشی ئێران و پێشمەرگەكان چوونەوە ناو شاری هەڵەبجە .(١)

بە هۆی ئەوەیكە ناوچەی هەڵەبجە لە ژێر دەستی ئیران دا بوو ، ڕۆژی ١٦ی مارچی ١٩٨٨ بە پێی بڕیاری سەددام حوسێن و سەركردایەتی شۆڕش، هەڵەبجە بە بەشێك لە خاكی ئێران لە قەڵەم درا، هەر بەو بیانویەشەوە فەرمانی بۆردومان كردنی دەڤەری هەڵەبجە وەك پارچەیەك لە خاكی دوژمن (ئێران) بە گوللەی تایبەتی (كیمیایی) بە فرۆكەوانەكان ڕاگەیەندرا.

دوای پاشەكشەی هێزی هاوبەشی ئێران و پێشمەرگە لە هەڵەبجە بەرەو ڕۆژهەڵاتی كوردستان، ناوچەكانی تری كوردستان وەك گۆك تەپە، زێوە، فرجینی و قەڵا و قارنێ ، كەوتە بەر پەلاماری دڕندانەی رژێمی بەعس و هیتر ....

ئەگەرچی ئەم وتەیەی سەروو، وەك هۆكارێكی سەرەكی ناتوانێت شرۆڤە و پاساوی ئەو جینایەتەو تاوانە گەورە یە بكات بەڵام ناشێت ئەوەیش بشاردرێتەوە كە كیمیا بارانی هەڵەبجە، زێوە، گۆك تەپە و سەردەشت، بە واتایەك، ناوچەكانی نێوان ئەو دوو شارەی كوردستان، پێوەندیەكی گرێدراوی بە دەنگۆیەكەوە هەبێت، بەو مانایە كە لە لایەكەوە ڕۆڵی زۆر زەقی هێزی ئێران وەك دوژمنی دەرەكی (لە ڕوانگەی عێراقیەكان) و هێزەكانی مام جەلال وەك خایەنێكی ناو خۆیی كە لەو سەردەمەدا بە پیاوی ئێران دەناسرا، لەو تاوان و كارەساتە دا نكوڵی لێ بكرێت و وە بەرچاو نەگیردرێت، لە لایەكی دیكەشەوە كێشەی كورد و كەش و هەوای دەوڵەتەكان لەو بەشەی كوردستاندا (ڕۆژهەڵات و باشوور) حەشار بدرێت.

هەروەك ئاماژەی پێدرا لە مەڕ شاری بە كیمیا كراوی سەردەشت (وە هەڵەبجەش) هەر گرووپ و دەستەیەك، تێڕوانینی تایبەتی خۆی هەبووە، تاقمی ناو خۆ و تاقمی دەرەوەی وڵات، تەنانەت بۆ بەرژەوەندی كەسی، بنەماڵەیی و بگرە عەشیرەتی یان بەرژەوەندی حیزبی، كەڵكی نادرووست و دوور لە بەرژەوەندی و مەسڵەحەتی تاكەكانی خەڵك و نەتەوەیی لێ وەردەگرن و چاوەڕوانی خێردانەوەیەكی حیزبی و كەسین.

بە داخێكی زۆرەوە، ڕووانگەی زۆربەی هەرە زۆری حیزب و ڕێكخراوەكانی سیاسی و مەدەنی هەروەها خەڵكی لێ قەوماو و ئازار پێدراوی سەردەشت ، لە سەر دوو ئاستی زۆر نزم و كەساسیەوە، دارێژراوە.

ڕوانگەی بەرژەوەندی تاكی و یارمەتیەكی بێ بایەخی ماڵی بگرە تەنانەت دۆسیەیەكی پزیشكی و كارتێكی جانبازی!

ڕوانگەی دووهەم كە هی كەسایەتی و ڕێكخراوەكانە، لە گۆشە نیگایەكی ماڵی و بازرگانی واتە وەك مامەڵەیەكی مادی سەرچاوە دەگرێ.

پڕ ئاشكرایە، پرۆسەی كارەسات و روداوەكانی كیمیا بارانی هەڵەبجەو سەردەشت پێش ئەوەیكە، ڕووداو و ڕوخساری ناحەزی شەڕ و قۆناغێكی كاتی بژمێردرێت، پرۆژەیەكی

درێژخایەن و گەڵاڵە دارێژراوی ژینۆ سایدی نەتەوەی کورد (کە تا ئەمرۆش درێژەی بووە) دێتە ئەژمار.

راستە شاری سەردەشت بە یەکێ لە شارەکانی سنووری جۆگرافیای ئێران لە باری تۆپۆگرافیەوە دەناسرێت، کە لە کاتی شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عێراقی دەستکرد، کەوتە بە پەلاماری ئاگر و گازی کیمیایی شۆڤێنیستەکانی عەرەب ، بەڵام لە هەمان کاتیشدا، لە گۆشە نیگایەکی ترەوە لە لایەن کار بە دەستانی قیادەی سەورە بەدی کراوە، ئەمەش ئەوەیە، سە ردەشت وەک بە شێک لە نەتەوەی کورد، کەوتۆتە بەر هێرش و پەلاماری کیمیایی بەعسیەکان.

خۆ ئەگەر هەڵەبجەی خوێناوی و ناوچە و گوندەکانی ڕەش کوژکراوەکانی نێوان هەڵەبجەو سەردەشت، واتە، ئەو شوێنە ڕەشە، وەبیر خۆمان بێنینەوە، بێ شک ئەوە لامان مسۆگەر دەبێت.

ئاشکرایە، لەو تراژێدیە تاڵە دا، تەنانەت جێ پێی بەعسیەکانی عێراق نابینرێت، بەڵکو، شوێنی پێی زۆربەی مڵهوڕ و دەوڵەتە زلهێزەکانی وەک : ئەمریکا، ئاڵمان، ئینگلیز، فەڕەنسە و میسر و .... بگرە کۆمکاری عەرەبیش وەک ڕۆژ ڕوونە. جا هەر لەو سۆنگەیەوە، ئەو تاوانە نامرۆڤانە نە تەنیا نابێت وەک ئاسەوار و ئاکامی شەڕ و دیاردەیەکی ناحەزی جەنگ سەیری بکرێت، بەڵکو پێویستە بە چاوێکی ژیرانە و ورد بینانە، وەک پرۆسەیەک لە پرۆژەیەکی ڕەش بەدی بکرێت.

جێی حەشاردان نیە، ئەگەر کارەسات و ڕووداوەکانی دژ بە گەلی کورد لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، بە تایبەت کە لە لایەن ڕێژیمە جۆراوجۆرەکان کەش و هەوای ئایدیۆلۆژیکی جیاوازی تورکیە، سوریە و عێراق و.... لە ماوەی هەشت دەهە دا لە خۆمان نە شارینەوە و وەک پرۆسەیەک لە پرۆژەیەکی گەورە سەیریان بکەین، هیچ ئەگەر و پرسیارێک لە خۆیدا ناهێڵێتەوە.

ئەوەش ئاشکرایە، هەموو ئەو پرۆسە دڵتەزێن و نامرۆڤانە، بە هاو بیری، هاریکاری و چرای سەوزی مادی و مانەوی مل ئەستورانی ناوچەیی و نێونەتەوەیی بە ئەنجام گەیشتوە، تەنانەت کپ بوونیان بە ڕەزامەندی خوێندراوەتەوە.

بڕوا ناکەم کەسێک بدۆزینەوە کە پرۆژەکانی تواندنەوەو ئاسمیلاسیۆنی نەتەوەی کورد لە مێژوو دا ئینکار بکات.

نزیکەی (٧٠٠) ساڵە نەتەوەی کورد بەردەوام لە گەڵ ڕاگوێزان و قەلا چۆ کردن، توانەوەو ئینکار لێکردن، ئاشنایی هەیە، (٥٥٠) ساڵ لە مەو بەر (١٥١٤ز) بە دابەش کردنی نەتەوەی کورد لە شەڕی نێوان سەفەوی و عوسمانیەکان بە ڕەسمی پڕ ۆژەکە لە سەری داسە پێندراو دەستی پێکرد.

دەسپێکی ژینۆسایدو ئاسمیلاسیۆنی نەتەوەی کورد لە ژێر پرۆژەیەکی درێژ خایەن و گۆشە نیگای جیاواز و وێکچوو لە گەڵ بەرژەوەندی و بارودۆخی پێویست، هەر لەو کاتەدا هاتۆتە کایەوە کە کوردەکانی ڕۆژئاوای ئێران، بۆ ڕۆژهەڵاتی ئێران (خوراسان و قوچان و ....) ڕاگوێزران و نەتەوەیەکی کۆچەری‌تر لە زێد و مەڵبەندی ئەوان، جێ نشین کران. هەر لە درێژەی ئەو پرۆژەیەشدا، لە پارچەیەکی تری کوردوستان، کوردەکان بە دەستی پان تورکیستەکانی تورکیە، لە وڵاتی خۆجێی باب و باپیرانیان شار بە دەر کران و هەر ئەو پیلانە ش کت و مت لە لایەن عەرەبەکانی عێراق و ڕەگەز پەرستەکانی سوریا ڕەچاو کرا .(٣)

لێک دابڕکردنی خاکی کوردوستانی گەورە لە لایەن ئیستیعماری ئینگلیس و فەڕەنسەو بە فەرمی ناسینی ئەو دابەشکاریە لە لایەن کۆمەڵگای نێو نەتەوەیی بە تایبەتی ئەمریکا، جەمسەرێکی دیکەی پرۆژەی لە ناو بردن و پاک کردنەوەی نەتەوەی لە مێژینەو خاوەن کەلتوور و شارستانیەتی کورد دەستەبەر دەکرێت. ئاخۆ کێ هەیە نەزانێت، لە سێ دارەدان و ڕە شە کوژی و شار بەدەر کردنی سیاسەت وانان و پیاوە گەورەکانی کورد وەکوو شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری، شێخ مەحمودی نەمر، سمکۆ، شێخ سەعیدی پیران و شەهیدان، قازی نەمرو قاسملوو، مەلا مستەفا و ئاپۆ و... هەر لە ڕەهەندی ئەو پرۆژەیەوە مانا پەیدا دەکات.

پێویست بە گوتن ناکات، ئەگەر کارەساتی کیمیایی سەردەشت بە ڕووداوێکی جەنگی لە قەڵەم بدەین و لە چوارچێوەی شاردا بوەستێت، یان باشتر بڵێین لە چوار چێوەی هەندێک دۆسیەی پزیشکی و ماڵی گیان بەخت کراوەکان! بەرژەوەندی لاوازی حیزبی و... مەسڵەحەتی بێ دەلیل و نەشیاودا، سەری داپۆشین، جگە لە چەواشە کردن و بە لاڕێ دا بردنی ووشەیەکی تری ناتوانین بۆ بدۆزینە وە، دیارە ئەوەش لە پیلان و پلانەکانی خوازراوی نەیارانی نەتەوەی کورد دێتە ئەژمار و تەنانەت دەبێتە هۆ ی کەڵپ گرێ کردنی دوژمنان.

باسێک لە وە دا نیە، کیمیا بارانی سە ردەشت، کار دانەوەیەکی تریشی لە سەر دەسەڵات دارانی شۆڕشی ئیسلامی ئێران و کەش و هەوای سیاسی و دۆخی ناوچەکە، داناوە لە بەر ئەوە لە سەرەتاوە خوێندنەوەیەکی تایبەتیان لەسەر کردووە.

دەبێ بڵێین ئەگەر ئە گە ر ئە و کارە ساتە ڕە شە تەنانەت ڕووداوێکی جەنگی لە نێوان ئێران و ئێراق دا بوایە، دەشێت پاش تەواو بوونی شەڕ و پێکداادان، ئەو شارە بە تەواوی خاوێن کرابا، ئاوەدان کردنەوەی سەردەشت بە پێی بە رنامەیەکی تایبەتی و جیاواز لە بوودجەو بەرنامەکانی ئاسایی، دەستی پێ کردبا و بوودجەیەکی تایبەتی بۆ لە ناو بردنی ئاسە وار و کاریگەریەکانی شەڕ، هەروەها کەم ڕەنگ کردنەوەو قەرەبووی دەرئەنجامەکانی دەروونی و جەستەیی تەرخان کرابا، بەڵام نەتەنیا ئەو کارە نەکراوە، بەڵکو لە لایەکەوە لە بوودجەی دەوڵەت و پارێزگای ئاساییشدا، ئاوڕێکی لە سەر نەدراوەتەوە و لە لایەکی دیکەشەوە تە نانەت لە هەوڵی ئەو خاڵانەی خوارەوە دا بوون:

١- تا ئەو جێگەیەی بۆیان بووز دەخوات نەتەنیا کاردانەوەیەکی نێو نەتەوەیی بەڵکو ناوخۆیشی نەبەێت، لە چوارچێوەی شاردا دا پۆشرێت و تەنانەت بەرەی داهاتووی شار بە تەواوی لێی بێ خەبەر بێت و پێداچوونەوەی لە سەر نەکات.

٢- زۆربەی ئیمتیازات و کەرەسەی ماڵیِ وەکوو یارمەتی تەکنیکی و پسپۆڕی ئوروپاییەکان و ژاپۆنیەکان بۆ چاک سازی و گۆڕانکاری ڕووخساری شارەکە و هەڵگرتنی فەقر و نەداری خەڵک لە گەڵ پارە بگۆڕدرێتەوە و لە لایەن دەوڵەتی ناوەندی بۆ جێگاو شوێنێکی تری ناو وڵات (جا با نەڵێین دەرەوەی وڵات) بقۆزرێتەوە.

٣- مەخابن، زۆربەی بانگەوازو بانگەشەی ڕاگەیاندراوەکانی وڵاتانی دیکە بە مەبەستی هاوکاری و هاریکاری و ئامادە بوونیان بۆقەرەبوو کردن و ئاوەدانکردنەوەی بنەڕەتی شاری سەردەشت لە لایە ن دەوڵەتەوە، دەستی ڕەتی لێدراوە، هۆی قەبووڵ نەکردنیشی بە هۆکار و ئیستیدلالی ئەمنیەتی و بارودۆخی تایبەتی ناساندراوە.

٤- بە پێی زانراوەکانی ناوخۆی خەڵک، تاقمێکی بەرچاو ئاسانکاری و بوورسیەی خوێندکاری لە بواری پزیشکی، ئەندازیاری ئامێرەکانی پزیشکی و ڕشتە گەلی دەروون ناسی و هەروەها لە بەستێنی پسپۆڕی و زانیاری کیمیایی بۆ خوێندکاران و لاوانی شاری سەردەشت بە چە شنێکی تایبەتی لە لایان تاقمێک لە دەوڵەتەکانی ئەورووپایی و هی تر

تەرخان کرابوو، بۆ بنەماڵە و نووەچاوەکانی ... قۆزراونەتەوە، کە زیاتر لە سەت فەقەرە بەراورد دەکرێت.

٥- تا ئەو جێگەیەی کە رێی هەبووە، هەوڵ دراوە سەردەشت وەکوو یەکێ لە شارەکانی دیاردەی شەڕی داسەپێندراو، ناو ببردرێت و زیاتر لە رادە زەق نەکرێتەوە تا مەبادا ببێتە هۆی هەڵچوونی هەستی نەتەوایەتی کوردەکانی ئێران و پارچە دابەشکراوەکانی دیکەی کوردستانی بن دەستی تورکیە و ئێراق و سوریا، لە هەمان کاتیشدا وڵاتانی پێوەندیدار لە گەڵ کێشەی کورد بەردەوام لە هەوڵی ئەوە دا بوون کە مانای کیمیاوی کراوی شارەکانی سەردەشت و هەڵەبجە چەواشە بکەن تا نەخوازا لە داهاتوودا وەک بەڵگەیەک بۆ دابین کردنی مافی چارەنووسی خۆیان و برپیارێکی حەق خوازانە کەڵکی لێ وەربگرن.

ڕەنگە جێی هیچ ئەگەرێک نەبێت کە کارەسات و تاوانی بە پیلان و بەرنامەی کیمیا بارانی نەتەوەی کورد (باشوور و باکوور و رۆژهەڵاتی کوردوستان) خوێندنەوەیەکی نێو نەتەوەیی لە سەر بکرێت .

کیمیاوی کرانی کوردستان کتو مت لە قالبی شەڕی داسەپێندراوی ئێران و ئێراق، خوێندنەوەو لێکدانەوەیەکی سەخت ئامێری و رواڵەتی لە سەر دەکرێت و بە یەکێک لە دیاردە ڕوخێنەرەکانی شەڕ و تێک هەڵپرژان لە قەڵەم دەدەن. بە دەگمەن دەبیسرێت و دەبینرێت کۆمەڵگای جیهانی و ڕێکخراوی نێو دەوڵەتی لەو بارەوە کارێکیان بۆ کورد، نە وەک نەتەوەو گەلێکی لێ قەوماو بەڵکو وەک مرۆڤێک، کردبێت.

خاڵێکی هەرە گرینگی ئەو ڕووداوە لەو ڕوانگە وە دێتە بەرچاو کە پرۆژەی تواندنەوەو قڕ کردنی گەلی کورد لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناویندا وەک رۆژ روون و ئاشکر دەکات، بۆیە ڕەوایە ئەو کارەساتەش لە سەر جەمسەری ئەو پرۆژەیە توێژینەوەی لێبکرێت و بەرنامەی گونجاو و پێویستی بۆ دابرێژرێت.

لە باری یاسایی و سیاسیەوە، ژینۆساید و قڕکردنی نەتەوەی کورد (بە تایبەت کیمیا بارانی سەردەشت و هەڵەبجە) لە ماوەی یەک سەدەی ڕابردودا خاڵ و بەڵگەیەکی زۆر دان پێدا هێنەر و جێی سەرنجە؛ ئێمە وەک میللەتی کورد (وەک نەتەوەیەکی جیاواز) بۆمان هەیە لە هەموو بارێکدا داوای مافی دابین کردنی دیمۆکراتیکانەی چارەنووسی خۆمان بکەین و لە سەر مەسڵەحەت و سەقامگیر کردنی مافە ڕەواکانی خۆمان بڕیار بدەین. چوونکو مەخابن لەو چەشنە پرۆژانەدا واتا، فەتوای شەڕ لە سەر کورد، ڕەش کوژی خەڵکی مەدەنی بێ چەک، بێ سەرو شوێن کردنی لاوان و هەستیارانی بە ئەمەگ، شار بە دەر کردنی گەلێک لە وڵاتی خۆجێی خۆی، ئاوارەو دەر بە دەر کردنی سەدان هەزار کورد، ئەنفال کردنی مرۆڤی کوردی کافر و بێ دین! شوشتنەوەی مێشک و زەینی لاوی کورد بە مەبەستی دابڕان لە ڕابردوی نەتەوەیی خۆی، قەڵا چۆکردنی زێد و مەڵبەندی کوردەکان، کیمیابارانکردنی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردوستان بە گوللەی تایبەتی و.... بە شێوە گەلی جۆراوجۆر و بە پێی داب و دۆخی زەمان هەر درێژەی هەیە، جا هیچ جیاوازیەکی نیە، بە هەر ناوێک و لە سەر هەر شێوازێک بە رێوە بچێت.

شاعیرانەیە ئەگەر وا بیر نەکەینەوە کە گوللەی تایبەتی لە قاپۆڕی ژینۆسایدا بەرامبەر بە کورد، دابەستراوە و لە حاڵی جوڵانەوەدایە، بۆیە پێویستە ڕێگە چارەیەکی سەرەکی و هەمیشەیی بۆ پێشگیری و بەرگری کردن لە کیمیا بارانێکی تر و ژینۆساید و جەنایەتێکی دیکە، بدۆزرێتەوە.

بێ شک خوێنەرانی ئەو بابەتە لەو ڕاو بۆچوونە لە گەڵماندان کە، تەنیا کارێکی بەرچاو لە بەستێنی کیمیاوی کراوی شاری سەردەشت کراوە ئەوە بووە کە تاقمێک مرۆڤی نەشیاو لێنەزان، لە هەمان حاڵیشدا گرێدراو ، لەسەر بەرژەوەندی تاکی و بنە ماڵەیی و هەروەها گوێڕایەڵی ، هەڵسوڕانێکی لاوازیان هەبووە ، عەینی ئەو کەرەسەیەش لە لایەن کوردەکانی بەشێکی تری کوردستان (واتە بن دەستی ئێراق) ، بە شێوازێکی دیکە ڕەچاو کراوە ، کورد گوتەنی تا گیرفان و جانتایان خاڵی بووە، کیمیا بارانی هەڵەبجەو سەردەشتیان وەک کراسی عوسمان و بنێشتە خۆشکە، بەرز کردۆتەوە و پاش پڕ کردنی گیرفانی کەسی و حیزب حیزبێنەی خۆیان کپ بوون، بە واتایەکی تر نەتەوەیەکیان کپ و دەمکووت کردووە. چالاکی و هەڵسوڕانی حیزبە سیاسیەکانی کوردوستانی فیدراڵی ئێراق هەروەها گرووپ و ڕێکخراوەکانی رۆژهەڵاتیش لەو بوارەدا، کۆمەڵێک پرسیار و سەر سوڕمان دێنێتە کایەوە. قسەی لە سەر نیە کە بە رەها کردنی بنەما سەرەکیەکان و چەسپان بە هێندێک قازانجی ناسەرەکی و پەراوێزیەوە نەتەوەیەکی بن دەستیان فرۆشتووە و هەربە تەواوی مانای ووشەوە نووزەیان لێ بڕاوە.

خۆ ئێستا کورد لە باشووری کوردوستان ئازاد بووە، تەنانەت ماوەیەکی زۆرە (١٥ ساڵە) چەکمەی دوژمنان خاکیان گڵاو ناکات، ئەدی بۆچی کاربەدەستەکان و ماقووڵەکان و سیاسەتڤانانی ئەو بەشەی کوردوستان هەر بە جارێکی نووزەو وزەیان لێ بڕاوە، لەگەڵ ئەوەش هەر دەنگێکی حەق خوازانە و ڕەوا لە مەڕ بە ئاکام گەیاندنی تاوانی کیمیا بارانی هەڵەبجە و بگرە سەردەشتیش کپ دەکەن و لەگەڵ کوت و زنجیر ڕووبەڕوویان دەکەنەوە. خۆ ئێستاکە کەس پێشی پێ نەگرتوون، سەددامی درندە لە سەر مێزی دەسەڵات دا نەماوەتەوە، ئایا جیا لەوەیە کە لە سەر خوێنی کوردی بێ تاوان و زوڵم لێ کراو، مامەڵەی نهێنی و ئاشکرای ماڵی و...دەکرێت. ئێمە بە قوورسی لە سەر ئەو باوەڕەین کە، فیدا کردنی بەرژەوەندی نەتەوەیی و ڕەوایی گەلەکەمان لە پێناوی بەرژەوەندی و مەسڵەحەتی کاتی حیزبی و کەسی خەیانەتێکی نەبەخشراو و زۆر گەورەیە. (٦)

دووپات کردنەوەی ئەو قسەیە دەبێتە هۆی سەر ئێشی کە سیاسەت وانان و چالاکانی مەدەنی و ڕێکخراوەکانی هەڵسوڕ لە سەر ئەو پرۆسەیە، وا باشترە لە بیری بەرژەوەندی گشتی و نەتەوەیی دابن تا لێڕوانین ولێکدانەوەیەکی بەرتەنگ و کاتی.

دەر ئەنجام:

کارەسات و تراژێدی دڵتەزێنی گازی کیمیایی لە سەر خەڵکی سەردەشت و بەشەکانی دیکەی کوردستان وەها گەورەیە کە لە مێژووی مرۆڤ دا، لە سەر مرۆڤ و بە دەستی مرۆڤ ڕووی داوە، بە جۆرێک کە مرۆڤایەتی و داهاتووی مرۆڤ بۆ هەمیشە دەبێت پەنجەی شەرم بگرێتە بەر ڕوخساری خۆی. مەخابن هیچ کەسیش لە مەڕ ئەو رووداوە ڕاناچڵەکێ، هەروەک بەرامبەر بە پرۆسەکانی دیکەی ژینۆسایدی کورد هیچ کەسێک تەنانەت داخێکیشی هەڵنەکیشاو دەستی سەر سووڕمانی لە بن چەناگەی خۆی نەچەقاند ! ئەگەر بە وردبینی هەموو کون و کەلێنەکانی مێژووی جیهان تاوتوێ بکەین، جینایەتێکی وا بە ر بڵاو و ژینۆسایدێکی وەها نامرۆڤانە، کە بە درێژایی مێژوو، بەر دەوام و بێ پسانەوە لە سەر کورد کرابێت ناتوانین بدۆزینەوە.

ئەگەر بە کورتی چاوێک بە سەر دیاردە و ڕووداوی راستەقینەی هۆلۆکاست بخشکێنین و لە شیشەی ئەو ڕووداوە ئاوڕێک بدەینەوە سەر کارەساتی کیمیا بارانی سەردەشت (و هەڵەبجە) بۆمان دەردەکەوێت کە کورد چەندە چەوساوەتەوە و تا چ ڕادەیەک زوڵمی لێکراوە. دیارە بەرامبەر یەک دانمانی کارەساتی هۆلۆکاست لە گەڵ تاوان و رووداوی

گازی کیمیایی سەردەشت و ژینۆسایدی نەتەوەی کوردبە هیچ شێوەیەک دروست نیە و ناش گونجێت.

رژێمێکی تایبەتی بە ئایدیۆلۆژیەکی کاتی و هەندێک مرۆڤی ڕەگەز پەرست بە دەستی هیتلێر کارێکی کردووە، تاکوو ئێستاش لە قازانجەکانی ئیسرائیل بە تایبەتی و یە هوودیەکان بە گشتی کەڵکی لێ وەر دەگرن و بە رهەمیان بۆ دەداتەوە، بەڵام ژینۆسایدی ڕەشی نەتەوەی کورد لە ماوەی (٧٠٠) ساڵ، بە تایبەتی یەک سەدەی هاوچاخدا بەردەوام وبێ قرتان لە لایەن رێژیم گەلی جیاواز و لە سەر بنە مای ناتەبا، هەر درێژەی بووە، ئاشکرایە دەم بەستن و کپ بوونی دەوڵەتە باڵا دەستەکان و رێکخراوەکانی نێو نەتەوەیی و کۆمەڵگای جیهانیش دە ستیان بەم پرۆژەیە ڕەنگینە.

بە کار بردنی بۆمبی ئەتۆم لە مەڕ شلرەکانی هیرۆشیما و ناکازاکی ژاپۆن لە لایەن ئەمریکا، ئەگەرچی جێگەی شەرمەزاری و مەحکومە، بەڵام ئاسەواری درێژخایەن و بەردەوامی نەبووە، گازی بە سەرداریژراوی سەردەشت جگە لە پێک هێنانی گیر و گرفت و ئازارێکی زۆری جەستەیی، کاریگەری و ڕەنگدانەوەی لە سەر خەڵکی ئەو کات و منداڵان و بەرەی داهاتوو ی سەردەشت و گووندەکانی هەیە و هەردەشیبێت، ئەوەش بە بەڵگەیەکی زۆری زانستی و توێژینەوەیەکی لە سەر پێ، مسۆگەر دەبێت . جا ئەگەر نەوەی داهاتووی سەردەشت زوو تووڕەو عەسەبی دەبێت، ئەگەر بینیتان و بە گوێتان گەیشت کە منداڵێکی ناسرووشتی و سەقەت لە دایکبوو، بۆمان نیە، سەرمان سووڕ بمێنێ و بە گەڕان لە هۆکاری تایبەتی خۆمان ماندوو کەین، مانگە شەو سەر بە ئێوارە دیارە. ڕەنگە ئەگەر ئێستا ئەفلاتوونی حەکیم زیندوو بایە، پەرتووکی یاساکەی (قوانین) خۆی بە شێوەیەکی تر و لە سەر میحوەرێکیتر دەنووسی. وەیان مووسا جۆرێکی تر لە مەڕ فیرعەونیەکاندا بەرەنگاری و بەربەرەکانی دەکرد، ئامۆژگاری پێغەمبەرەکانیش لە سەر شێوازو بنەمایەکی دیکە دادەرێژرا، جا ئەرەستووش پێناسەیەکی دیکەی لە مەڕ فەیلەسووف، مرۆڤ و فەزیلەت دەهێنایە کایەوە.

بە بێ قسە تاوانی کیمیا باران کردنی شاری سەردەشت پێوەندیەکی پتەوی بە پرۆژەی مێژوویی ژینۆساید و قڕ کردنی کوردەوە هەیە. ئەوەی کە لە سەرووی گشت لێکدانەوەو بیروڕاکان لە مەڕ ئەو جینایەتە دەبێت لە بەر چاو بگیرترێ، ئەوەیە کە، کارەساتی وا دڵتەزێن و بێ وێنە لە مێژووی ژیانی مرۆڤدا پێش هەموو شتێک ژینۆسایدی نەتەوەیەکە، تەنیا بەڵا و رووداوێک لە سەر خەڵکی شاری سەردەشت بەدی ناکرێت.

بە درێژایی چەند سە د ساڵە کورد بەردەوام و بێ پچڕان لە ژێر چەرخی پڕۆسەی ژینۆساید و لەت لەت کردن دایە، پڕۆسەی سڕینەوەی بیری نەتەوەیی، کۆمەڵکوژی و ئەنفال، کیمیا باران کردن و کەوتنە بەر قامچی گوللەی تایبەتی و هەزاران بەڵاو بەسەرهاتی دیکە، لە لایەن دوژمنانی راستەو خۆ و بە ئاریکاری و ئیزنی چاوزەقکەران و ملهوڕەکانی سەردەم ، بەردەوام و نامرۆڤانە لە ئارا دایە، جا کاری کوردی چارەڕەش و بێ کەس ! بەو جێگایە گەیشتوە کە زرتە بۆزێکی ئەفریقایش لە کێنیا ،لێیکەوتۆتە پیلان و بەر هەڵستکاری لە گەڵدا دەکات، هەر ئەو قوڵە ڕەشەی کە ئاپۆ و باکووری کوردستانی بە دوژمنانی گەلی کورد فرۆشت تا بەڵکو زۆرتر خۆی ڕووسپی بکات.

بە ڕاستی سەرمان لێ شێواوەو نازانین کام برینە سای ێژ بکەین، برین و داخی ڕاگوێزان و قەڵا چۆ کردن، برینی نکووڵی و ئینکار لێ کردن، برین و داخی ئەنفال و ڕەشە کووژی وە یان هەڵەبجەو سەردەشت. بە هیچ شێوەیەک ڕەواو دروست نیەو ناشێت کیمیا بارانی سەردەشت لە کارەسات و جینایەتەکانی مێژوویی خۆمان جیا بکەینەوە، بە بێ دوودڵی و ڕاڕایی دە بێ چاو لەو ڕاستیە بکەین کە ئەو پرۆژەیە بە شێواز و ئامراز و بەرنامەی کاتی بەرێوە چووە و بەرێوە دەچێت، بۆیە هەڵاواردنیان لە یەکتر هەڵەیەکی زۆر زەقی مێژووییە.

تاوانی کیمیا باران کردنی سەردەشت بە دادگایی نمونەی وەک ئەنرات و سەددام و گەدەو گودەکانی کۆتایی پێ نایەت، بە دابین کردنی رۆژێکی سەمبولیک و مۆنۆمێنتێکی بێ رووح! پێک هێنانی چەند دۆسیەیەکی پزیشکی و بیمەیی و گیان بەخت کراوەیی، کۆمەڵێک هۆنراوەو بەیانیە، دروشم و شوعاری رێکخراوو جەماعەتێکی حەق لە لایەن و لایگەری کردن لەم لاو لا و خۆ دەپاڵ هاویشتنی ئەم و ئەو، ناتوانین و پێ ناچێت شانی خۆمان لە بن قورسایی و گرینگی ئەو جینایەتە بخزێنین و بۆ هەمیشە خاتر جەم بین و چاو دا پۆشین.

تۆ بڵێی ئەو کارەساتانە هەمووی نەگەڕێتەوە سەر ئەو راستیە کە کورد وەک نەتەوەیەکی بن دەست لە گەڵیان ڕووبەڕوو دەبێتەوە؟

با خۆمان لەو راستیە تفت و تاڵەش گێل نەکەین کە کورد لە هەموو لایەکەوە بە یەک چاو تەماشا دەکرێت و گشت دوژمنان یەک خۆێندنەوەو بۆچوونیان لە مەڕ کورد هەیە. ئەو وتەیە خۆی لە خۆی دا هەڵگری بەشێکی دیکەی ئەو ڕاستیەیە کە کورد تاکوو ئێستا وەک هە موو میللەتەکانی تر دانی پێ دانەنراوە، وێنەی نەتەوەیەکی خاوەن ماف لە لایەن سوریە و تورکیەو ... هەروەها کۆمەڵگای نێو نەتەوەیش نەناسراوە و نە سەلمێندراوە.

لە دەر ئەنجامی ئەو بابەتەدا دەتوانین پەنجە بۆ هێندێک خاڵ رابکێشین کە پێویستە ڕەچاو بکرێت:

١- دەوڵەتی ئێستای عێراق وەک دەوڵەتێکی عێراق و بەرپرسی سەروەرایەتی دەوپەتەکانی پێشوو، پێوستە لە خەڵکی شاری سەردەشت بەڕەسمی داوای لێبوردوویی(عوزرخواهی) بکات، هەروەها پێویستە لە هەوڵی قەرەبوو کردنەوەی ئەو تاوانە ڕەشەی دا بێت.

٢- پێویستە لێژنەیەکی نێو دەوڵەتی بە سەرپەرشتی رێکخراوی نێو نەتەوەیی لە مەر ئەو تاوانە پێک بێت، بە شێوەیەک کە هیچ پابەندیەکی بە هیچ دەوڵەتێکەوە نەبێت و سەربەخۆ و راستەو خۆ کار بکات تا هەموو تاوان بارەکانی ،راستەو خۆ و ناراستەو خۆ بداتە بەر دەستی عەداڵەت و لێ پرسینەوە.

٣- پێویستە خوازیاری ئەوە بین رۆژێکی دیاریکراو لە ژێر ناوی رۆژی جیهانی کیمیا باران و ژینۆسایدی گەلی کورد لە لایەن (un) ەوە و بە رەسمیەت بناسرێت و ئەو کردەوە دژ بە مرۆڤایەتیە مەحکووم بکرێت. چوونکو ئەو کارەساتە پێوەندی بە کۆمەڵگای جیهانی و بە مرۆڤایەتیەوە هەیە.

٤- رێکخراوی نێو نەتەوەیی، بە یارمەتی دانی ئابووری و زانستی و پزیشکی خەڵکی شارەکان لە هەوڵی قەرەبوو کردنی ئەو جینایەتە دابێت و ئەو کارەش هەر دەبێت ڕاستەو خۆو لە ژێر بەرپرسایەتی خۆیدا بێت.

٥- پێکهاتەو رێکخراوەکانی دەرەوەی وڵات لە تاراوگەدا پێویستە ئەو جینایەتە وەک خۆی بە دەوڵەتەکانی دیکە بناسێنن.

٦- ئەرکی سەرشانی هەموومانە کە لە هەر چوارپارچەی کوردوستان و تاراوگەدا، بەردەوام لە سەر ئاسمیلاسیۆن و ژینۆساید کردنی گەلی کورد پێداگر بمێنینەوە تا مافی نەتەوەییمان لە لایەن کۆمەڵگای جیهانی و پێکهاتەی نێو نەتەوەیی بە فەرمی بناسرێت و دانی پێدا بهێنرێت.

٧- گشت رێکخراوو ئەنجومەنەکانی چالاک لە بواری کارە ساتی کیمیایی سەردەشت و هەڵەبجە دەشێت راستەو خۆ و سەربەخۆ بەرنامەی پێویست دابرێژێت، پرۆسەو پێداویستیەکانی خۆی بەڕێوە بەرێت، بە بێ ئەوەیکە هیچ وابەستەیی و پێبەندیەکی بە کاربەدەستان وماقووڵەکانە وە هەبێت، بە مانایەکی دیکە، راستەو خۆ و بوێرانە بەرنامەکانی خوی، بۆ خۆی بە ئەنجام بگەیەنێ. جێ گوومان نیە بەرێوە بردنی بەرنامەکانی ساڵوەگەری کارەساتی کیمیایی بە کارگێی ی دەوڵەت و خۆتێ هەڵقووتێنەران، دەرئەنجام و بەرئەنجامێکی گرینگی هەبێت، جگە لە چەواشە کردن و بە لارێ بردنیدا، چی تری لێ هەڵناکەوێت.

٨- پێویستە هەموو ئازار پێ گەیشتوان و قوربانیانی شاری سەردەشت و تەواوی گوندەکانی سەردەشت بە بێ هیچ جیاوازیەک قەرەبووی ئەو تاوانەیان بۆ بکرێتەوە؛ حەق وایە بۆ هەموو خەڵکی شار و گووندەکان بە بێ هیچ جیاوازیەک، ئەوانەی ئێستا لە ژیان دان و ئەوانەی نەوەی داهاتووش، دەبێ بەو پەڕی رێز و حورمەتەوە، لە ژێر چاوە دێری رێکخراوە نێو نە تە وە ییە کان دۆسیەی تایبەتیان بۆ ساز بکرێت.

٩- پێویستە دەفتەری رەهبەری، دەوڵەتی ئاغای ئەحمەدی نەژاد، مەجمەعی تەشخیسی مەسڵەحەتی نیزام، پارلەمان و.. بە بەرنامەو بودجەیەکی تایبەتی لە هەوڵی ئاوەدانکردنەوەو پەرەپێدانی پیشە سازی و پرۆژە خزمە تگوزاریە کان، زانکۆ و پرۆژەی بنەڕەتی دارشتن بۆ خەڵکی لێ قەوماوی سەردەشت بن، تا لە داهاتوویەکی نزیکدا روخساری ناحەزی شار و کۆمەڵگای سەردەشت بەرەو پێشکەوت و گەشە سەندن هەنگاو هەڵبنێتە وە.

کۆتایی:

ئێمە لە سەر ئەو باوەرەین تا کێشەی کورد لە سەر بنەمای دیاریکردنی مافی چارەنووسی نەتەوایەتی، بە شێواز و میتۆدێکی دیمۆکراتیانە، لە ناوچەی رۆژهەڵاتی ناویندا چارەسەر نەکرێت، بە بێ درێژگی کارە سات و رووداوی لەو چەشنە، بەردەوام، بە شێوازگەل و لە ژێر سەردێڕی جۆراو جۆر لە جێی خۆی دەمێنێتەوە، واتە کێ بەرکێی نەیارانی کورد لە داڵدەدانی کوردی لێ قەوماو دا، ژینۆساید و قڕ کردن، جارێکی تر بە ناوێکی تر لە رۆژگارێکی تر بە سەری دا دەسەپێت و درێژەی پێ دەدرێت و کۆتایی پێ نایەت.

لە راستیدا چەرمەسەری و ژینۆساید و خاشەبڕکردنی گشت نەهاتەکانی گەلەکەمان و قەرەبووی هەموو رووداوە تاڵەکانی مێژووییمان بۆ هەمیشە بە گەیشتن بەو مافە رەوایەوە بەستراوەتەوە.

٦ی پووشپەڕی ٢٧٠٦ - پووشپەڕی ١٣٨٥

سەردەشت

کیمیاباران کردنی سەردەشت، تاوانێکی گەورەیە بە تەوێڵی دوژمنانی نەتەوەکەمانەوە .

نووسینی: مەریوان نستانی

بە درێژایی مێژووی ململانێی هێزەکانی ناوچەیی و جیهانی کە لەسەر خاکی کوردستاندا بوون، گەلی کوردستان سەرەڕای ماڵوێرانی و دەربەدەری بەزۆر و بە ناچاری کراونە سووتەمەنی ئەو ململانێ نارەوایانە و زۆرترین زیانیان وێکەوتووە، شاری سەردەشت و کیمابارانکردنی ئەو شارەش لە لایەن رێژیمی لەنێوچووی بەعسی عێراقەوە دەکرێ بەیەکێک لە ئاکامەکانی ئەو ململانێیانە دابنرێ، دەکرێ روونتریش ئاماژەی پێبکەین یەکێک لە ئاکامە تاڵەکانی شەڕی نارەوای نێوان عێراق و ئێران، کە نزیک بە دوو میلیۆن مرۆڤی هەڵلووشی.

رەنگە زۆر پاساو بۆ ئەو مەسەلەیە هەبن، مەبەستم بۆمبارانی کیمیاوی شاری سەردەشتە، لەوانە کاتێک دوو دەوڵەت لەشەڕدان ماڵوێرانی بۆ هەردوولا لێدەکەویتەوە، بەڵام من لەو بڕوایەدام هیچ پاساوێک نییە بۆ لەنێوبردنی دڕندانەی خەڵکی بێتاوان و بێچەک ئەویش بە بەکارهێنانی چەکێکی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی، کە هیچ عورف و یاسایەک پشتیوانی لەبەکارهێنانی ئەو چەکە ناکا، لەبەرەکانی شەڕیشدا هەتا بگا بەوەی کە بەدژی خەڵکی مەدەنی بەکاربهێنرێ .

رەنگە دووبارە گێڕانەوەی رووداوەکە پێویست نەبێ، بەڵام لەبەر ئەوەی بەداخەوە ئێستا زۆربەی خەڵکی کوردستانیش لەم تاوانە گەورەیە وەکو پێویست ئاگادارنین بە پێویستی دەزانم هەرچەند بەکورتیش بێ، ئاماژەیەک بە رووداوەکە بکەم، ساڵی ١٩٨٧ ئێوارەی رۆژی ٢٨ی مانگی شەش (٧ی پووشپەڕی ١٣٦٦) فرۆکە جەنگییەکانی رێژێمی بەعسی لەنێوچوو هێرشیان کردە سەر شاری سەردەشت و چەند گوندێکی دەوروبەری و بە گازی خەردەل و بۆمبی کیمیاوی بۆردومانیان کردن، چەکێکی کاریگەر و بەکۆمەڵ کوژ بەو شێوە فراوانە بۆیەکەم جاربوو بەکار دەهات، بەتایبەت دژی خەڵکی بێچەک و سیڤیل، دیارە کەمتر لە ساڵێک دوای ئەو تاوانە هەمان چەکی کیمیاوی قەدەغەکراوی نێودەوڵەتی لە ١٦ی مارچی ١٩٨٨ لە شاری هەڵەبجەدا بەکارهێنرا و ئەم جارەیان هەزاران کەسی کردە قوربانی.

لە ئاکامی ئەو تاوانەی رێژێمی بەعس دژی مرۆڤایەتیی و دژی خەڵکی کوردستان و شاری سەردەشت، وێڕای وێرانی و خاپورکردنی چەند بینایەک بەگوێرەی ئەو زانیاریانەی کە تۆمارکراون زیاتر لە ٢٠٠ کەس گیانیان لەدەست دا و دە هەزار (١٠.٠٠٠) کەس بریندداربوون، بێگومان ئێستاش ژمارەیەک لە بریندارەکانی ئەو تاوانە چاک نەبوونەوە و لەو ژمارە زۆرەی بریندارەکان ژمارەیەکی زۆریان لە ئاکامی سەختی برینەکانیان و نەبوونی چارەسەری پێویست بۆیان و کەمترخەمی بۆ پێراگەیشتنیان تا ئێستا گیانیان لەدەست داوە و کەم ئەندام بوون، سەرەڕای ئەوەش کاریگەری بەکار هێنانی ئەو چەکە ئێستاش دوای هەژدەساڵ بەسەر خەڵکی ئەم شارە و سروشتی جوانی ئەو شارەوە دیارە، بە جۆرێک بۆتە هۆی وێرانی هەتا کانی و ئاو و رووەکەکانی ئەو ناوچەیەشی ژاراوی کرد.

دزێوی و سامناکی ئەو کارەساتە لەوەدایە کە کەسانێک بوونە قوربانی هیچ تاوانێکیان بەرامبەر لایەنی هێرش بەر نەبووە، هەر لەوکاتەدا لە لایەن رێژێمی حاکم لە وڵاتی

خۆشیان دا مافەکانیان پشێل کراوە و زوڵمیان لێکراوە، ئەوان تەنها لەبەر ئەوەی کورد بوون بۆیە مەحکوم بوون بە مردن.
چ لە ئاستی نێوخۆیی و چ لە ئاستی نێونەتەوەییدا بەداخەوە تا ئێستا کارێکی بەرچاو و شایان بۆ زیندوو هێشتینەوەی بیرەوەری شەهیدان و قوربانیانی ئەو کارەساتە و قەرەبووکردنەوەی زەرە ر و زیانەکانیان نەکراوە، بە بڕوای من ئەرکی هەموو مرۆڤێکی ئازادیخواز و مرۆڤدۆستە کار بۆ ئەم مەسەلەیە بکا.

بە دۆکیومێنت کردنی ئەو تاوانە:

پێویستە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ چ لەبواری یاسایی و چ لە بواری ئامار و پزیشیکی و ...هتد، ژمارەی دروستی قوربانیان، برینداران و چەندێتی و جۆری گازە بەکار هێنراوەکان، زەرەر و زیانی ئەو گازانە بۆسەر ئاژەڵ، کانی و ئاو، ڕوەک و سروشتی ئەو ناوچەیە و وەزعیەتی ئێستای بریندارەکان و هەروەها ئاسەوارە درێژخایەنەکانی ئەو گازانە و جۆری نەخۆشی‌یەکانی کە بەهۆی ئەم گازانەوە تا ئێستاش بەردەوامن و گیان لە بریندارەکان دەستێنن، پێویستە بەوردی لێیان بکۆڵرێتەوە و وەکو پەروەندەیەک ئامادەبکرێ، چونکە ئەوەندی من ئاگام لێبێ قوربانیانی ئەو کارەساتە لەهیچ لایەکەوە قەرەبوو نەکراونەوە.

ناساندنی ئەو تاوانە و ئاگادرکردنەوەی خەڵکی جیهان:

دیارە لە بازنەیەکی بەرتەنگ دا هێندێک لایەنی نێونەتەوەیی ئاگاداری ئەو مەسەلەیە هەن، بەڵام زیاتر ئەو ئاگاداریەش لە ڕووی پێڕاگەیشتنی پزیشکی و دەرمانی‌یەوە بووە، بەشی گەورەی خەڵکی جیهان یان ئاگاداری ئەو تاوانە نین یان وەکو یەکێک لە دەرەنجامەکانی شەڕی نێوان دوو وڵات سەیری دەکەن و ئەوەی کە لەو نێوەدا باسی ناکرێ و کەس ئاگای لێ نی‌یە قوربانیانی ئەو تاوانە و کوردبوونی ئەوانە.
بۆیە پێویستە ئەو مەسەلەیە گرینگی تایبەتی خۆی بدرێتێ و خەڵکی زمانزان و شارەزا لە وڵاتانی دنیادا پێویستە کۆڕ و سیمیناری تایبەت بەم مەسەلەیە لە دانیشگاکان، پارلەمانەکان و شوێنە شیاوەکانی ئەم باسانە بەڕێوەبەرن و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بابەت و لێکۆڵینەوەی پیوەندیدار بەم تاوانە بنووسن و بڵاو بکەنەوە.

یادکردنەوەی ئەم کارەساتە:

بەداخەوە ئێستا هەموو خەڵکی کوردستانیش زانیاری تەواویان لە چۆنیەتی ئەو کارەساتە و سامناکی‌یەکەی نی‌یە، بە مەبەستی ئاگادارکردنەوەی هەمووان و لە لایەکی دیکەوە بۆ لەبیر نەچوونەوەی قوربانیانی ئەو تاوانە بە پێویستی دەزانم ساڵانە یادی کیمیا بارانکردنی شاری سەردەشت و ناوچەکانی دەروبەری لە سەر ئاستی کوردستاندا و فراوانتر لە ئاستە نێونەتەوەیی‌یەکاندا بکرێتەوە هەر وەک چۆن یادی کیمیا بارانکردنی شاری هەڵەبجە و دۆڵی بالیسان و ..هتد دەکەینەوە، لەم پێوەندی‌یەدا ئەرکی حیزبە سیاسی‌یەکان و ڕێکخراوە مەدەنی و پیشەیی و کۆمەڵایەتیی‌یەکانە ڕۆڵی کارای خۆیان بگێڕن.
حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بەخۆشیەوە ئێستا هەردوو ئیدارەکانی یەکیان گرتۆتەوە و کەش و هەوایەکی تازە بۆ خزمەتی هاولاتیان لە سایەی بارودۆخی ئێستای ناوچەکەدا هاتۆتە ئاراوە، بۆیە چاوەڕوان دەکرێ حکومەتی هەرێمی کوردستان فێستیڤاڵی ساڵانە بۆ یاد کردنەوەی قوربانیانی شاری سەردەشت بەڕێوەبەرێ، هیوادارم چیدی لەو بارەیەوە کەمترخەمی نەکرێ.

٢٨ی جۆنی ٢٠٠٦
گیارەنگ

دادگای کردنی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە شاری لاهەی هولەند

نووسینی عەلی ڕەحیمی

لە ڕۆژی ٢١ی نوامبروە تاکوو ٩ دیسامبری ٢٠٠٥ی زائیینی دادگای ڕەسمی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە شاری لاهەی هولەند دەستی پێکرد.
ئەو دادگایە لە سەر شکایەتی ٢ کەس لە خەڵکی شاری هەڵەبجە بە ناوەکانی دالیا محەممەد و ڕێباز قادر و عەلی ڕەحیمی خەڵکی شاری سەردەشت و دانیشتووی وڵاتی هولەند دەستی پێکرد. پاش لێکۆلینەوەی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە مانگی ٦ی ٢٠٠٣ لە لاهە کۆمیتەی چاک وەک کۆمیتەیەک دژ بە ئەنفال کردن و ژینوسایدی گەلی کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستانی داگیرکراو، ئەم شکایەتەی بردە مەجلیسی هولەند .
پاشان بە هاوکاری PS (sosyalistise partaye) لە هولەند دەست کرا بە لێکۆلینەوە. تاوانبار فرانس ڤان ئانرات کە لە ساڵەکانی ١٩٨٥ هەتا ١٩٩١ لە کرین و فرۆشتنی موادی شیمیایی بۆ حکومەتی فاشیستی بەعسی عێراق هاوکاری و دەستی باڵای هەبووە، ناوبراو بۆ بە دەست هێنانی ماددەی شیمیایی بۆ درووست کردنی گازی خەردەل، لە ژێر دانانی شیرکەتەکانی جۆراوجۆر لە سەنگاپوور و سوئیس و ئیتالیا و ژاپۆن و ئۆردۆن، لە ڕێگای ئەمریکاوە بۆ ژاپۆن و ئیتالیا و لەوێوە بۆ ئانتیوێرپن لە بلژیک و لەوێ را بۆ بەندەری ئاقابە لە ئۆردۆن و دوایە بۆ بەغدا و پاشان گوازتنەوەیان بۆ کورەخانەکانی درووست کەری موادی شیمیای بۆ درووست کردنی گازی خەردەل یان موستەر گاز و تالڤۆن لە گازەکانی جۆراوجۆر و موادی TDG POSL3 POL3 و چەندین گازی دیکە کەڵک وەر گیراوە، بۆ بە دەست هێنانی ئەو گازانە و چەندین گازی دیکە تاوانبار فرانس ڤان ئانرات یارمەتی حکوومەتی بەعسی داوە بۆ بە کار هێنانی دژ بە گەلی کورد.
یەکەمین شار کە بەو گازە بەر بۆمبارانی شیمیایی لە پاش شەری دووهەمی جیهانی‌یەوە (پاش شەری ئیپر لە بلژیک) کەوت شاری سەردەشت بوو، ئەم شارە بە دەستی فرۆکەکانی میراژی فەرانسە بۆمباران کران، لە کاتژمێر ٤:٤٠ دەقیقەی ڕۆژی ٢٦ ی جۆنی ١٩٨٧ لەم ڕۆژەدا بە هەزاران کەس بە هۆی نەزانین و کەم ئەزموونی گیانیان کەوتە مەترسی و تووشی زامدار بوونی جەستەی و دەروونی بوون.
لە کاتی بۆمباران دا و ساتەکانی یەکەم دا ٢٩ کەس شەهید بوون و ناوەندی شاری سەردەشت لە چوار لاوە کەوتە بەر پەلاماری فرۆکەکانی عێراقی و هەروەها لە دەرەوەی

شاریش گوندی ڕەشەهەرمێ و دەوروبەری بێران و شلّماش و بێژوێ و ئالّوەت لەو ناوچەیە کەوتنە بەر ئەو پەلامارە دڕندانەیە.

پاش دوو ساڵ نیو لە کارەساتی بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت و دەوروبەری هەئیەتێکی پزیشکی هاتووتە ناوچەکە و بەشێک لە شەهیدان و برینندارەکانیان لە لیستەی زەرەر دیتوانی شیمیایی دا تۆمار کردووە، کە بە داخەوە ئەو لیستە تۆمار کراوە لیستەی تەواو نییە و زیاتر لە ٧٠% لە برینندارەکان لەو لیستە دا تۆمار نەکراون، هەر چەند بەداخەوە کاریگەری ئەو گازە شیمیاییە بەشی هەرە زۆری خەڵکی ئەو ناوچەیەی گرتۆتەوە، بەڵام کەمکاری زۆری دەرحەق کراوە، یەکێک لە هۆیەکان ئەوەیە کە بەشێک لەو خەڵکە زامدارە بە هۆی ئیمان هەبوونیان بە مەسەلەی کوردایەتی ناوی خۆیان وەک زامداری شیمیایی تۆمار نەکردووە لە بەر ئەوە ناویان دەچێتە ناوی ئیدارەی گیانبەختان (جانباز) و ئەو شوێنەش زۆرتر بۆ پیاوانی سەر بە حکوومەت دامەزراوە و لە ئاکام دا پێیان وایە کە دەبێ ئەوان ناویان لە لیستەی جاش و خۆفرۆشەکانی سەر بەو ئیدارەیە و سەر بە حکوومەت جیا بکرێتەوە و ناویان لە پاڵ لیستەی جاشە کوژراو و برینندارەکان دا نەبێت. بەشێکی دیکەش لەو خەڵکە بە هۆی ئەوە کە کەس و کاری پێشمەرگە بوون، پێیان وابووە کە ئەوەش شەرعیەت دان بە دەوڵەتە و دەوڵەت دەیهەوێ بە ناوی ئەوان مەسەلەی خۆی زەق بکاتەوە، "هەر چەند دەوڵەت ئەو کارەشی کردووە". لە سەر ئەو بنەمایە بەشێک لە زامدارانی شیمیایی سەردەشت نەچوون ناوی خۆیان تۆمار بکەن، لە هەمان کاتیشدا کاربەدەستانی حکوومەت بە ئانقەست و بە تۆڵەستاندنەوە لە کەس وکاری پێشمەرگە ڕاستەوخۆ بەرگری لە ناونووسی ئەوان کردووە، هەر بۆیە ئەو لیستە تۆمار کراوە کە لە لایەن چەند پزیشکێکەوە ئامادە کراوە، تەواو نییە. بە داخەوە تاکوو ئێستا زیاتر لە ١٠٠٠ کەس شەهید و هەروەها زیاتر لە ٥٠٠٠ کەسیش بریندار بوون و لە شەهیدەکان تەنیا ناوی ١٠٩ کەس بە ڕەسمی ناو نووس و تۆمار کراون. بەشی هەرە زۆری ناوی شەهید و برینندارەکان ناویان لە لیستی تۆمار کراو دانییە. و ئەگەریش بچیە ناو قوڵایی ئەو مەسەلەیە ئەو کات بۆمان دەر دەکەوێ کە ئەگەر ئەو کات کاربەدەستانی حکوومەت هەوڵیان دابایە و هەموو ئەو کەسانەیان بە بێ جیاوازی ناونووسی کردبایە و ئەو کارەساتەیان هەر ئەو کات لە قاو دابایە، ڕەنگە قەت ڕووداوی هەڵەبجە و گۆگتەپە و زێوە و شێخوەسانی زەردە و شنۆ بادینان و دەیان شوێنی دیکە کوردستان و هەروەها ١٨٢٠٠٠ ئەنفالکراو و ٨٥٠٠ بارزانی و ٨٠٠٠ کوردی فەیلی (کوردەکانی فەیلی ئەو کوردانەن کە لە مێژساڵە چوونە نێو عێراق و لە ڕەگ و ڕیشەوە پەهلەوین، بەڵام لە بەر ئەوە لە عەرەبی دا پیتی " پ " ی نی یە و ئەو پیتە بە پیتی " ف " دەخوێندرێتەوە لە ئاکام دا پەهلەوی بۆتە فەهلەوی و دوایەش وشەی فەهلەوی کورت کراوەتەوە بۆتە کوردی فەیلی.) و سەدان جینایەتی دیکەی لەو شێوەیە دژ بە گەلی کورد ڕووی نەدابایە، هەر بۆیە دوای ئەو بێدەنگییە داگیرکەرانی کوردستان بە کەیفی خۆیان لە کوشتن و بڕینی کوردەکانی کوردستانی باشوور و باکووری ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا و کوردستانی ڕۆژهەڵات " سنە، قەسری شیرین، ئیلام، نەوسوود پاوە، بانە، مەریوان و قارنێ و قەڵاتان و سەقز و سەردەشت و دەیان شوێنی دیکەی ئەم کوردستانە " بە کەیفی خۆیان شەرعیەتیان بە کورد کوژی داوە. لەو کوشتن و بڕینە دا هەر جارەی لە ژێر ناوێک، بۆ نموونە لە ژێر ناوی مەزهەب و دین، پان تورکیسم، شوڤینیستی عەرەبی و ناسیونالیستی ئارییایەوە گەلی کوردیان قەلاچۆ کردووە .

لێرەدا ڕەخنە لە سەر کوردەکانی هەر چوار پارچەی کوردستان و بە تایبەت ئەو هێز و ڕێکخراوە سیاسییانەی کوردە هەیە کە بە شێوەیەکی باش و ڕێکوپێک و زانستیانە لە بەرامبەر ئەو هەموو جینایەت و کردەوە ناحەزانەی دوژمنان و داگیرکەرانی کوردستان دا هەڵوێستی ڕوون و بەرچاویان نەبووە. هەر بۆیە دەبوو، بەرژەوەندی گەل و نیشتمان لە سەروی بەرژەوەندییە شەخسی و حیزبییەکانەوە بایە، ئەو بەو مانایە نییە کە بمهەوێ زەحمەت و تێکۆشانی هێز و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان لە بەر چاو نەگرم بەڵام ئەو گلەیی و ڕەخنەیە لە سەریانە و هیوادارم کە لە داهاتوو دا بتوانین ئەزموون لە هەڵە و کەمکارییەکانی گەلەکەمان و حیزبەکان وەر بگرین.

لە ڕۆژی ٥ی دیسامبیر چەند کەس لە شاهیدەکانی شاری سەردەشت و هەڵەبجە و ئالّوەت و زەردە و لە شارەکانی ئاباdan و خوڕڕەمشەهر را کە هەر هەموویان خەڵکی سیڤیل و کاسبکار بوون، بەشداری دادگایی تاوانبار فرانس ڤان ئانرات بوون. ئەوەی کە جێگای سرنج بوو، شاهید دانی چەند کەسێک بوو بە ناوەکانی بەڕیزان، قادر مەولانپوور و حەسەن واحیدی و کاک سالّح عەزیزپوور ئەقدەم و عەبدوڵڵا شەریفی و چیمەن سەعیدی و باوکی چیمەن بوو. کە هەر هەموویان خاوەنی چەندین شەهید و برینداری شیمیایی بوون، هەروەک بەڕێز عەلی مەحموود لە نووسراوەکەی خۆی دا لە ژێر ناوی " عومەری خاوەری سەردەشت" دا، بابەتێکی بڵاو کردەوە و تێیدا ڕۆڵی مام قادر و کەسانی دیکەی تێدا باس کرد بوو جێگای سوپاس و پێزانینە، بابەتی ناوبرا ڕاستییەکانی تێدا زەق کردوونەوە، بۆیە منیش خۆم لەو باسە نادەم و تەنیا هێندێک ئاماژەی کورت بە دادگایەکە دا دەکەم.

مام قادر مەولانپوور کاتێک لە دادگا دا باسی شەهید بوونی منداڵە جگەرگۆشەکانی کرد و باسی کچە ئەنفالکراوەکەی خۆی کرد، هەموو بیسەرانی نێو هۆڵی دادگا بە جارێک، کڕ و بێدەنگ بوون و بێدەنگییەکی مچۆڕک هێنەر تەواوی هۆڵی دادگاکەی داگرت و هەموو لایەکی سەرسامی ئەو جینایەت و ڕووداوە کرد کە بە سەر خۆی و ماڵ و منداڵی هات بوو، بە تایبەت کاتێ خاتوو زیخ ڤێلد وەکیلی قوربانییەکان وێنەی کچێکی کە لە کتێبی " دوکتۆر فروتەن" بە مام قادر نیشان دا و پرسیاری لێکرد کە ئەو وێنەیە دەناسی؟ هۆڵی دادگا کەش و هەواییێکی خەمباری بە خۆیە و گرت .

مام قادر دەستی کرد بە گریان و وتی: ئەوە شەهینی کچمە.

لێی پرسی تاکوو ئێستا ئەو وێنەتان بینیوە؟ وەڵامی دایەوە، وتی ئەوە یەکەم جارە کە ئەم وێنەیە دەبینم، حاکمی دادگا و هاوکارەکانی و تەنانەت وەکیلەکانیش بە هەموو بەشدارانی نێو هۆڵی دادگاوە بێجگە لە چەند نوێنەرێک کە پیاوی داگیرکەرانی کوردستان بوون هەر هەموویان دەگریان و فرمێسکیان بە سەر گۆناکانیان دا دەهاتنە خوار ئەم دیمەنە هەموو لایەکی نارەحەت و غەمبار کرد و نێزیک بە ١٥ دەقیقە هۆڵی دادگا بەم شێوەیە بێدەنگ و مات بوو.

ئەو پیاوە ڕەشید و بە جەرگە مام قادر ساڵی ڕابردوو لە گردی قوچی مارەغانی برایەکەی بە دەستی جاشە خۆفرۆشەکان شەهید کرا بوو، پێشتریش مام قادر وەک پێشمەرگە

خزمەتی بە گەلەکەی کردوە و وەک مرۆڤێکی باش و جێگای متمانەی خەڵک ناوبانگی دەر کردووە، لە هۆڵی دادگا دا زۆر بە جوانی و بە ڕێکوپێکی قسەکانی خۆی پێشکەش بە بەشداربووان کرد و لەوێش سیمای پێشمەرگانە و کوردانەی مام قادر بە تەواوی خۆی نواند بوو، و قسەکانی ئەوەندە بە جێوڕێ بوون کە جێگای هیچ شک و گومانێکی بۆ خەڵکی بەشداربووی نێو هۆڵی دادگا نەهێشت بووە.

دوای ماوەیەک بێدەنگی رئیسی دادگا ڕووی لە وەکیلەکانی فرانس ڤان ئانراتی تاوانبار کرد و گووتی: پرسیارتان لە باوکی ئەو کچە ئەنفالکراوە هەیە؟ وەکیلەکان لە وەڵام دا تەنیا بە ئیشارەی سەر وەڵامی نەیان دایەوە.

ئاخر کاتێک مام قادر دەگەڕایەوە بۆ تەورێز، خێزانیشی لە دەست دابوو، پێش ئەوەی خێزانی لە دەست بدات ئەوان ببونە ساحەبی کچێک و ناویان لێنا بوو ژیان، بەڵام بە داخەوە دوای مردنی خێزانی کچەکەشی بێ سەروشوێن کرا و یا چاکە ئەوە بڵێین کە ئەنفالکرا، بەڵێ ئەوە داستانێکی واقیعی و ڕووداوێکی نێو کۆمەڵگای کوردەواری ئێمەیە کە تا ئێستا لەو ڕووداوانە بە هەزاران جار دووپات کراوەنەوە و هەموو لایەک خۆیان لێ بێ دەنگ کردووە و ئێستا وردە وردە دوای گیران و محاکمەی کردنی سەددام حوسێنی دیکتاتۆر و داروودەستەکەی خەریکە پەردە لە سەر جینایەتە سامناکەکانی حوکمەتی عێراق و ئێران هەڵدەدرێتەوە، کە هیوادارم ئەو ڕەوتە زۆر بە باشی بچێتە پێش.

دوای قسەکانی مام قادر، بە نۆرە شاهیدەکان قسەیان لە سەر ڕووداوەکە کرد. کاک حەسەن واحیدی بەسەرهاتی غەمناکی خۆی ئاوا باس کرد کە چۆن سەلاحی کوری و خێزانی و هەموو ئەندامانی بنەماڵەکەی بە دەست گازی شیمیایی‌یەوە لە نێوچوون و دەنگی نووساو هەناسە سواری کاک حەسەن هەموو کارەسەتەکەی پێوە دیار بوو کە ئەوەش لە سەر ڕەوتی دادگایەکە کاریگەرییێکی زۆر باشی هەبوو. هەروەها کاک ساڵح عەزیزپوور ئەقدەم باسی بریندار بوونی خۆی و دەرد و ئازارەکانی کرد و زۆر بە گەرمی و ڕاستگۆیانە پەردەی لە سەر ئەو جینایەتە هەڵدایەوە و دەستی بۆ تاوانبار فرانس ڤان ئانرات ڕاداشت و داوای لە بەڕێوەبەرانی دادگا کرد کە لەو جۆرە تاوانانە خۆش نەبن و حوکمێکی عادڵانەی بۆ دیاری بکرێ بۆ ئەوەی هەرچی تاوانبارە تەنبێ بکرێ و تاوانباران لە دەست قانوون و یاسا ڕزگاریان نەبێت و گووتی پێم وایە باشترین دەرمان بۆ زامدارانی شیمیایی سەردەشت و باقی شوێنەکانی دیکە حوکم دانی تاوانبارانە.

چیمەن سەعیدی بە دەنگێکی گۆڕاو و بە تەنگە نەفەسی‌یەوە چیرۆکی خەمباری لە دەست دانی دایکی و برا و کەس و کاری خۆی بۆ بەشداربووان باس کرد، ئەویش وەک چیرۆکی ڕاستەقینەی مام قادر، نێو هۆڵی دادگای بە تەواوی هەژاند، باسی ئەوەی کرد کە چۆن چۆنی دوکتۆرەکان لە دەرمان کردنی نائۆمید بوون و پێیان گووتوە کە لە داهاتوویێکی زۆر نێزیک دا بینایی چاوەکانی لە دەست دەدا و چیدی ناتوانی دونیای ڕوون ببینێت. ئەو گووتی لەو کاتەوە کە دوکتۆرەکان ئەو قسەیان پێ گووتووە هەموو کاتێک بیر لەوە دەکاتەوە کە کەی دەبێ ئەو ڕۆژە ڕەشە ڕووی تێبکات و لە دونیای ڕوون بێ بەری بێت.

هەروەها لە درێژەی شاهیدی دان دا ٣ کەس لە شاهیدەکانی گووندی زەردە لە پارێزگای کرمانشان هەڵکەوتوو لە کوردستانی ڕۆژهەڵات باسی بەسەرهاتی خۆیان بە وردی باس کرد. ئاغای ساڵحی بە دەم گریانەوە باسی ئەوەی کرد کە بۆ خۆی بە تەنیا ٢١ کەس لە ئەندامانی بنەماڵەکەی ناشتووە، ئەو لە کاتی قسە کردن دا کۆخەیەکی زۆری هەبوو و بە دەست ئەو کۆخە و تەنگەنەفەسی‌یەوە دەیناڵاند و گووتی کە ساڵانێکی دوور و درێژە بە دەست ئەم دەردەوە دەناڵێنم و هەر بۆیەش زیاتر نەیتوانی درێژە بە قسەکانی بدات. بەڵام دوای ئەو عوسمان کە هەر دوو چاوی کوێر بوون و خەڵکی گوندی زەردەیە باسی بە سەرهاتی تراژیدی خۆی و گوندی زەردەی کرد و کۆمەڵێک زانیاری خستنە بەر دەم دادگا. دانیشتوانی گوندی زەردە هەر هەموویان یارسانین و هەر ئەوەش بۆتە هۆی ئەوە کە دەرد و ئازارەکانی لە لایەن هەر دوو حکوومەتەکانی شەرکەر واتە ئێران و عێراق بشاردرێتەوە و هیچ باسی لێ نەکرێت. گوندی زەردە لە دواین ساتەکانی شەری ئێران و عێراق دا بوردومان کرا و خەڵکێکی زۆری تێدا شەهید و بریندار بوون و ڕێژیمی فاشیستی عێراق بۆ لە نێو بردنی ئەو گوندە و دەیان گوندی دیکە لە هیچ کردەوەیەکی دژی ئینسانی دریغی نەکردووە و تاوانی تێدا خوڵقاندوون. گوندی زەردە بە گازی خەردەل (موستەر گاز) بۆمباران کراوە و نێزیک بە ٢٧٣ کەس شەهید بوون و زیاتر لە ١٤٠٠ کەسیش بە تووندی بریندار بوون و ماوەیەکی یەکجار زۆرە کە بە دەم ئازار و ژانەوە ژیان لە بێ ئیمکاناتی دا بە سەر دەبەن و هیچ کەس و بە تایبەت کاربەدەستانی حوکمەتی ئێرانیش تا ئێستا ئاوڕیان لێ نەداونەوە، تەنانەت هیچ ڕێکخراوێکی خێر خوازی نێودەوڵەتیش کاریان بۆ چارەسەری برینەکان و ئازارەکانی ئەو گوندە نەکردووە و ناویان بە تەواوی پەردەپۆش کراوە.

پاش زیاتر لە ساڵ و نیوێک بە سەر داداگای تاوانبار فرانس ڤان ئانرات دا، لە ڕۆژی ٢٣ی مانگی دیسامبری ٢٠٠٥ دا لە دادگای وەزارەتی دادی لاهەی هولەند دا لەدوایەن وتەکانی قازی یەکەمی دادگا دا ئاوا باس لە سەر تاوانبار کرا کە، تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە جینوسایدی گەلی کورد و عێراق دا دەستی نەبووە و هیچ بەڵگەیەک بۆ سەلماندنی جینوساید کردنی کوردان لە لایەن تاوانبار فرانس ڤان ئانرات لە دەست دا نیە، بەڵام هەموو لایەکمان و هەروەها بەڵگەکان نیشان دەدەن کە ناوبراو هاوکاری نێزیکی حکوومەتی عیراق بووە بۆ بە دەست هێنانی مەوادی شیمیایی و هەر بەو مەوادانە گەلی کورد جینوساید کراوە، هەر بۆیە ئەویش بە تاوانی هاوکاری کردن لە گەڵ حکوومەتی دیکتاتۆر و هەڵوەشاوی عیراق حوکم دەدرێ و حوکمەکەش بە ڕای گشتی جیهان و ئێوە بەشدار بووان ڕادەگەیەندرێ.

پاش چەند خولەکێک قازی دادگا، لە چەند وتەیەکی دیکە دا باسی قانوونی وڵاتی هولەندی کرد و حوکمەکەی بەم شێوەیە ڕاگەیاند. تاونبار فرانس ڤان ئانرات بە ١٥ ساڵ حەپس لە گرتووخانە دا مەحکووم بووە، ڕەنگ بێ بڵێن 15 ساڵ بۆ تاوانبارێکی ئاوا کەم بێت، بەڵام ئێمە پێمان وایە کە ئەو دادگایە، حوکمێکی عادڵانە و لە هەمان کاتدا بە جێ و ڕێکوپێکی بۆ تاوانبار دیاری کردووە.

دوای ڕاگەیاندنی حوکمەکە، لە نێو هۆڵی دادگا و دەرەوەی دادگا خەڵک بە دڵ خۆشی و بە ڕەزامەندی سوپاسی زەحمەت و تێکۆشانی هەموو ئەو کەسانەیان کرد کە ئاوا لێبراوانە بە دوای دۆسیەی دادگای تاوانبار فرانس ڤان ئانرات دا ڕۆیشتوون، هەرچەند ئەو حوکمە خۆشی زۆری خستە دڵی بەشێکی بەرچاو لە زامداران و خەڵکی ئاسایی و شار و گوندە بوردمان کراوەکانی کوردستان و بە تایبەت شاری سەردەشت و هەڵەبجە، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا هێندێک دڵسۆزی دیکە هەبوون کە بەو حوکمە ڕازی نەبوون و پێیان وایە کە تاوانبار دەبوو زیندانی زیاتری بە سەردا سەپا بایە.

چەند کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی چاک و بە تایبەت یەکێک لە ئەندامانی ئەو کۆمیتەیە کە لە هولەند دەژی لە گەڵ ئەوە دا کە پیرۆزبایی لە هەموو خەڵکی کوردستان و بە تایبەت بنەماڵەی قوربانی‌یانی ئەو کارەساتە دەکا لە هەمان کاتیش دا بەو حوکمە نارازی یە و پێی وایە دەبوو تاوانبار فرانس ڤان ئانرات حوکمی زیاتری بە سەردا

سەپا بایە.

دەبوو تاوانبار بە حوکمی قڕ کردن و جینوسایدی کوردان محاکمە کرا با نەک بە حوکمی فرۆشتنی کەل‌وپەل بە حوکمەتی عێراق، هەر ئەوەش بۆتە هۆی ئەوە کە بەشێک لە خەڵک نارازی بن بە دەر کردنی ١٥ ساڵ حوکم بۆ تاوانبار فرانس ڤان ئانرات.

لە کۆتایی دا بە ناوی خەڵکی زامداری شارەکانی سەردەشت و هەڵەبجە و گوندی ڕەشەهەرمێ و ئاڵوەت و زەردە و نۆدشە و هەموو ئەو شوێنانەی کە زەرەر مەندی ئەو کارەساتە بوون، سوپاسی هەموو ئەو کەسانە بکەین کە لەو دادگایە دا تا دواین کاتەکانی لە گەڵمان بوون و هاوکاری و هاودەردەیان لە گەڵ کردووین، بە تایبەت بەڕێزان کاک ئەمیر قادر و مارتین تیرلاخ و کریستین ڤان فێلزێن ئەندامی حیزبی PS لە هولەند و هەروەها کاک عەلی مەحموود ئەندامی کۆمیتەی چاک و دژ بە ئەنفال و جینوسایدی کوردستان کە زەحمەتی زیاتر و زۆرتریان لە سەرشان بووە، بە نوێنەرایەتی هەموو ئەو شوێنانەی کە ئاماژەم پێکردوون دەستی بە توانایان دەگووشم و داوای سەرکەوتنیان بۆ بە ئاوات دەخوازم.

بە پێویستی دەزانم سوپاسی هەموو ئەو کەسانە بکەین کە لە کۆ کردنەوەی بەڵگە و سەنەد دا یارمەتیان داوین، بە تایبەت بەڕێزان کاک مستەفا چاوڕەش و کاک ڕەحیم قادری و کۆمیتەی دیفاع لە زامداران و شەهیدانی شاری سەردەشت دا کە زۆر لێبراوانە و دڵسۆزانە هاوکاری تا سەری ئەم دۆسیەی دادگای کردنە بوون.

لە کۆتایی دا هیوادارم کە ئەم دادگایە ببێتە هەوێنی دادگای کردنی هەموو تاوانبارانی جینوساید کردنی گەلی کورد و گەلانی دیکەی جیهان و دەرگایەکی ئاوالا بێت بۆ تەنبێ کردن و دادگایی کردنی هەرچی تاوانبارە.

لە گەڵ ڕێز و پێزانین

عەلی ڕەحیمی

بۆ شارەکەم "سەردەشتی خوێناوی

سەرەخۆشی بێت لە گوڵە جێ ماوەکانی شەهیدانی سەردەشتی هەمیشە سەرسەوز. لە ساڵیادی پوشپەڕی خوێناوی، لە بیرەوەری ئازیزانی لە یادا زیندو لە هەڵدانەوەی لاپەرەکانی پرسەرەخۆشی بێت لە گوڵە جێ ماوەکانی شەهیدانی سەردەشتی هەمیشە سەرسەوز. لە ساڵیادی پوشپەری خوێناوی، لە بیرەوەری ئازیزانی لە یادا زیندو لە هەڵدانەوەی لاپەرەکانی پر لە مەینەت و ژانی نەتەوی ژێردەست، دەستە گوڵێکی چنراو لە کوێستانەکانی هەر چوار پارچەی کوردستانی داگیرکراو بۆ سەر گۆری ئازیزان هەدیەی منە و کرنۆش ئەبەم بۆ بالایان کە بەرزایی هیمالایاش قەت نایگاتێ. نوێ کردنەوەی بەلێنمە، بۆدرێژەدانی خەباتم، تا گەیشتن بە ئازادی، ئەو هیوایەی کە نەپێکرا لە ژێر خەردل و موستاردا قەت ون نابێت. دایە گەورە دەیلێتەوە بۆ پەپولەی پێ گەیشتوو، کە چۆن مەینت پشتی چەماند، بەس نەیتوانی ورەو هیوای لەناو دلی بروخێنێت .

کاتێک شار و چیای جوان و دڵگیر پر بوو لە پۆستال رەشی مەلایی، رێگا نەبوو لە بەر دوژمن، لە بازار و کۆلاناندا، گرتی بیانوو، بەعسی جەلاد بۆ نەمانی شاری ئاشتی. داخی گران، بووینە دەستاوی سیاسەت یاخو گەمەی نەدامەتی، هاوار هاواری زارۆکان، تەرمی گولێک لەناو بێشکە، دلی سوتاوی دایکێکە، هیوا لە باوەش باوکی دا، ئەسرین لە گەڵ هەڤاڵەکەی، چرۆ لە ناو هەیوانەکەی، بابەگەورە لەسەربەرمالەکەی، کە هات ناپالمی دوژمنان ئەو جارەیان جیاوازی بوو جیا لە دەنگ و لەرزینی شارەکە، دیاری تری پێ بوو دوژمن بوو، هەناسەی گشت کپ کرا، هەروەک دەنگی گشت کوردێک هەوڵی کپ کرانی درابوو، سنوور کەوت، چرۆ پەری وەک پەپولە، هیوا و هەڵمەت لە لای هاوکار چونە خەوێک بۆ هەمیشە، دایە کەوتوو هاواری بۆ ئاسۆ و ئامانج و کۆرپەی نازداری شیلانی لە گەروی دا بۆ هەمیشە بو بە ئاواتێک و خنکێندرا .

بۆ تو بێت ئازیزەکەم درێژە دانی ئەم شۆرشە پرمەینەتە، لە ژێر چەپۆکی مەلایی، بەعسی سووری یاخۆ عیراقی یاکو ئاتای تورکی فاشیست، گەر نەجولێی هەر بەشمانە لە ئاگری یاخۆ ئامێد، لە سەردەشت بێت یا هەڵەبچە.

sardasht@sardasht.com

گیارەنگ

گەرمەشین بۆ سەردەشتی شیمیالێدراو .

نووسینی: حاجی حسێن‌حداد

ڕێکەوتی ٩ی ئاوریلی ١٣۶۶ نەخۆشخانەی شۆڕشی(حدکا) لە گوندی وێرانکراوی «دەشتێو»ی پشدەر« گەرمەشین بۆ سەردەشتی شیمیالێدراو . «

هاوڕێیان قەت مەکەن لۆمەم کە دەگریم ئەمن بۆ شاری وا شۆخم چۆن نەگریم
من دیتوومە شار بگری بۆ ناوداری دەبێ چۆن بێ گریان بۆ تەرمی شاری
ئەمە هاوین نی یە عەینی زستانە بەفرانبارە، با کووتە،ڕێبەندانە
شەختەی شیمیا کەدای لە بەژنی شاری تەمی مەرگ بوو بە سەر شاردا دەباری

سەرچاوەی کانیێ حۆریانی ساڵانم   مزگەوت و خانەقا و تەکیەی جارانم
بە شیمیایی ڕەنگوڕوویان بزرکاند   میوان و خانەخوێ خوێنیان دەچرکاند
کۆنە قەسسابخانەی ساواکی جاران   کە ئێستا وەک ئوتێلیشاری تاران
هەر وەک جاران جێژوانی زۆر و بۆرە   ئێستاکەش لێی میوانن سۆرەوتۆرە
خاوەن ئوتێل بۆ دیناریێ، دۆلاریێ   بە پێخاوسی لە سێقات دێتە خواریێ
لە ئوتێل دا هەیە، ئی وایە مەستە   کەس پێی ناڵێ، درەنگە مەستە هەستە
هەر لەو مەستانە دووانی زمان بە هاوار   سیخوڕی بەعس بون لە ناو شار و لە بازاڕ
خەبەری (موئتەمەر)یان دا بە خوێنخوار   تەیارەی بەعس هەڵیکوتایە بۆ سە رشار
بە شیمیایی ڕشاندی کووچەو بازاڕ   داسی مەرگی خستە ناو خەڵکی هەژار
کردیە دۆزەخ ڕاست و چەپ و سەرو خوار   شەهید کەوتن لە خەڵکیشار بێ ئەژمار
مناڵی وا لە لانک دا بەر کەوتبوو   هەتا دایک پێی زانی گیانی دەرچوو
کیژی ناسک، لاوی ساددەی بە سیما   لەوێ کەوتن، وەکخەڵکی هێرۆشیما
هەتا خوشکی گەیشتە تەرمی کاکی   کاکی بێ گیان وەک خوشکی ناکازاکی
سەردەشت بۆتە قەسابخانەی زوحاکی   سووتا وەک هێرۆشیما و ناکازاکی
دایک کۆرپەی نەماوە کۆرپە، داکی   برا بۆ خوشکی دەگری خوشک بۆ کاکی
باوک جەرگی بڕا بۆ کوڕی بە کاری   بۆ جێگر و دڵسۆزی بۆ کاروباری
پێرار و پارو ئەو ساڵ هەر پەشێوم   قوڕی ئاران و زۆزانان دەپێوم
ڕۆژئاوای پێری ئاسۆ ڕەنگیخوێن بوو   شەو و شەوگارەکەی زۆر دڵتەزێن بوو
لە خەوما دیتم سەردەشت ماتیمات بوو   ڕۆژی ڕۆژگاری دوێنێی کارەسات بوو
سەبەب کارت سەردەشت یاخوا بەکەم بێ   لە دونیا دا بەشی دەرد و ماتەم بێ
هەر کەس خۆشحاڵە بەم دەرد و جەخارە   بە خەنجەر جەرگی بکرێ پارەپارە
ئەمن چبکەم؟ کە هیچم لە دەست نایەت   لە بەر ناڵین شیعری ئاڵم بۆ نایەت
ئەمن چیدی ناگریم تۆش مەگری کاکە   بۆ ئەم دەردە وەدۆزین چارێ چاکە
ئەمن ئیتر ناگریم! تۆشبەسیە دایە   خرمانی شینوگریان هەر بەڵایە
کوڕم مەگرین،کچم مەگرین بێ کەڵکە   هەتا یەکتر نەگرێ، گشتی ئەو خەڵکە
گەلی کورد هەر بە ژێر دەستی دەمێنێ   بە ژینی نەگبەتی و پەستی دەمێنێ
فارس و تورک وعەرەب دەدەن ئازاری   تا یەک نەگرین قەت ناگەین بە ڕزگاری
بۆ ئەم پەندە،کێ جەرگی دێشێ، بێشێ   کە دار هۆرەی لەخۆی بوو هەر دەقڵیشێ
کە شارم دێتە بەر نیگام دەناڵم   کە دێنە بەرچاوم ئامۆزا و خاڵم
کە خوشک و برا و برازا دێنە یادم   دەگاتە چەرخی گەردوون گاز و دادم
کە گەنجانی ئەو شارە کەوتنە زاری   فرمێسکی خوێن لە چاوی من دەباری
کە پیران و لاوانی گیان لە دەستچوو   هاتنە ڕیزی شەهیدی هەر دەم زیندوو
ئەمن کوڵ گرتمی گڕ کەوتە ناخم   ڕەش داگیرسا دەوروپشت و قەراخم
دەمێکە من سەنا بێژی گوڵ و باخم   ئەمن شینگێڕی لاوی شار و شاخم
بۆ شەهیدی وەتەن، شاسوار، پێشمەرگە   پەسن بێژێکی،سوار چاک و پەرداخم
هەر دەم بوومە شینگێڕی، گوند و شاری   لە ناچاری ئەسرینی من دەباری
دڵم هێلانەی دەردی دڵ تەزێنە   جەرگم بەم دەردەوە پڕ زام و خوێنە
وەکوو ئاسۆس ڕووخێندرا بێ بە سەرما   لە عەربەت کڵپەی گڕ کرا بێ بە بەرما
منی کۆستکەوتە، بەو دەردە تەپیوم   ویشک بووم لە جێگایخۆم مەییوم
ئەمن چبکەم لەغەیری داد و گریان   لەو گەرمێنە سووتام بە سۆزی زریان
لە غەم خانەی دڵم شادی تۆراوە   شەو ورۆژ، کاتوساتم لێ گۆڕاوە
سەرتا پای دەفتەری کۆنم بە سەر کرد   پاکی لاواندنەوە و سۆز و زووخاوە
نەمدی شیعرێک تەڕو پاراو و دڵگیر   دڵ هەر فەرهادە و بۆ شیرین گریاوە

ئەمن چبکەم بۆ سەردەشت چم لەدەست دێ　　لە غەیری خوا، سکاڵا بەرمە بەرکێ
چ ڕەنگێ بوو بۆ ئەم شارە ڕژاندیان　　چ گورزێ بوو لە ئەم شارە وەشاندیان
ئەگەر جەژنە، ئەگەر شاییە و لۆغانە　　بەشی سەردەشت هەر تۆپ و بۆمبارانە
زارۆکو پیر و جوانی دڵ بەخوێنن　　لاوکی ئازار و شینو خەم دەخوێنن
شەوی نەورۆز و میعراج و بەراتێ　　ڕەمەزان و قوربان لە جیات خەڵاتێ
ژینۆسایدی (تەزار) و شا و خومەینی　　سەددامی کوردکوژیش بۆمبیان دەداتێ
دەیان جار لەم ناوچەی داوە بە ناپاڵم　　بۆ گاو و گەردوونیش کیمیای دەباتێ
بە شەڕ هاتنی میوانی ناسپاسیان　　بە جاسووسی نەفام و کەس نەناسیان
لە جیات پاسدار خەڵکی شاری دەکوژن　　ئەمەش تیرۆریزمە لای گشت سیاسیان
بە ئاوری خانەخوێ و خوێی ئەو میوانە　　بوو بە هێرۆشیما ئەو شارە جوانە
سەدان لاو و پیرو منداڵ و زارۆک　　بۆ بەدبەختی کرانە پەندی زەمانە؟...!

بۆنۆزدە یەمینساڵیادی شێمیابارانی شاری»سەردەشت«
لە وەڵاتی نۆروێژ ۷ی پووشپەڕی ۱۳۸۵

بەرەو یادی بیست و دووساڵەی تاوانی بۆردومانکردنی شاری سەردەشت

کەس و کاری قوربانیانی شاری سەردەشت
جەماوەری کوردستان
پارت و ڕێکخراوە کوردستانییەکان

هەموومان ئاگادارین ۲۲ ساڵ پێش ئێستا , لە بەرواری ۲۸ی جۆنی ۱۹۸۷ فڕۆکە مەرگهێنەرەکانی بەعس , کاتژمێری ۴:۳۰ سەر لە ئێوارە ژەهری قینی خۆیان بەسەر خەڵکی شەهید پەروەر و کورد پەروەری شاری سەردەشتی قارەمان و گوندی ڕەشە هەرمێ و دەوروبەریدا باراند , ۴ فڕۆکەی مەرگهێنەر , بەم تاوانەیان , زیاتر لە هە شت هەزار هاووڵاتی سڤیلی ئەم دەڤەر و شارەیان شەهید و بریندارکرد , چەندین خێزانیان لە بنەچەوە پاککردەوە , تاکو ئێستا زیاتر لە ۱۰۰۰ هاووڵاتی بونەتە قوربانی ئەو تاوانە نامرۆڤانەیە.
لە کاتێکدا ئێمە یادی ۲۲ ساڵەی ئەو تاوانە دەکەینەوە , هێشتا مەرگەساتی سەردەشت نەبۆتە دۆزێک بۆ تاوانبارانی بەغدا , هێشتا بریندارەکانی ئەم شارە لە ئێش و ئازاردا دەژێن و چارەسەری پێویستیان بۆ نەکراوە , هێشتا ونبوەکان نەدۆزراونەتەوە , هێشتا لە لایەن ڕەوەندی کوردی و لایەنە سیاسییەکان بە تایبەت لە خۆرهەڵاتی کوردستان و دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە گرنگی بەم مەرگەساتە گەورەیە نادرێت , هێشتا سەردەشتییەکان بە تەنها یادی قوربانییەکانیان دەکەنەوە و لە شیندا هاوڕێیان بێکەس و هاوڕێن.
ئێمە لە چاودێری کوردۆساید کە یەکەم دەزگای کوردی بووینە گرنگیمان بەم یاداوەرییە داوەو لە ۶ ساڵی ڕابردووەوە , ساڵانە یادمان لە قوربانیانی سەردەشت کردۆتەوە , لە یادی ۲۲ ساڵەی ئەم تاوانەدا , داوا لە هەموو لایەک دەکەین , ئەمساڵ یادێک لەوتاوانە و و لەو قوربانیانەمان بکرێتەوە , شایانی گەورەیی یاداوەری ۲۲ ساڵەی کارەساتەکە بێت , ڕۆژی یاداوەرییەکە بکرێتە ڕۆژێک بۆ ڕسواکردنی دوژمنانی گەلەکەمان و بەکارهێنانی چەکی کۆمەڵکوژی کیمیاوی و هاوپشتی لەگەڵ داواکارییەکانی خەڵکی ئەم شارە و پاڵەپەستۆکردن بۆ کردنەوەی دۆسیەی ئەو تاوانە لە دادگای باڵای تاوانەکان.

پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکانی خۆرهەڵاتی کوردستان

بێدەنگی ئێوە لە ئاست ئەم دۆزە گرنگە و گرنگی نەدانتان بەم کارەساتە گەورەیە , مایەی نیگەرانی ئێمەو خەڵکی شاری سەردەشت و گوندی ڕەشە هەرمێ و تەواو قوربانیانی کۆمەڵکوژییە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان , بۆیە داواتان لێدەکەین با هەموومان یەکگرتووانە بەرەو یادکردنەوەی کارەساتی قوربانیانی شاری سەردەشت, یادێکی وای ئەو تاوانە بکەینەوە , لە ئاستی گەورەیی تاوانەکە و ژمارەی قوربانیانی و تێکۆشەری و مێژووی پڕ لە شانازی شاری سەردەشتدا بێت.

چاودێری کوردۆساید - چاک

سەردەشت: ڕێوڕەسمی یادی بیستەمینساڵیادی شیمیابارانی سەردەشت

هەموو ساڵێک لە ڕۆژی ٧ی پوشپەڕ دا خەڵکی شاری سەردەشت و دەوروبەری بۆ ڕێز لێنان لە یادی قوربانیانی شیمیابارانی سەردەشت بە دەستی ڕێژیمی بەعس دێنە سەر شەقام و بە نیشان دانی چەندین چالاکی جۆراوجۆر ڕێز لە شەهیدان و قوربانیانی ئەو کارەساتە دەگرن.

ئەمساڵ دوای ئەوە کە لیژنەی ئامادەکاری بۆ باشتر بەڕێوەبردنی ئەو یادە هەڵبژێردرا، لە یەکەم کۆبوونەوەی ئەو لیژنەیە دا بریار درا کە سێ ڕۆژ بە دوای یەک دا واتە ڕۆژانی٨،٧،٦ی پوشپەڕ بە شێوەیەکی جوان و باش کە شیاوی ئەو ڕۆژە بێت، ڕێوڕەسمەکە بەڕێوە بەرن.

یادی بیستەمین ساڵرۆژی شیمیابارانی سەردەشت بەیانی ڕۆژی ٦ی پوشپەڕ بە بەشداری سەدان کەس لە خەڵکی سەردەشت و دەوروبەری لە بنکەی فەرهەنگی هونەری سەردەشت لە ژێر ناوی کۆنگرەی کارەساتی شیمیابارانی سەردەشت دەستی بە کارەکانی خۆی کرد، دوای ئەوە کە چەند کەس لە بەشداربووان قسەیان لە سەر ئەو جنایەتە کرد، لە سەر سەرچاوەی سەردەشت لە ناوەندی شار مۆنێمێتی یادی شەهیدانی شیمیابارانی سەردەشت بە فەرمی کرایەوە، پاش نێوەڕۆی هەمان ڕۆژ لە سینمای شاری سەردەشت دوای بەخێر هاتنی بەشداربووان و بە تایبەت وەفدی هەڵبجە دەستی خوشکی سەردەشت، بەرنامەکان دەستی پێکردەوە و کۆمەڵێک بەرنامەی جۆراوجۆر بۆ ئەم یادە لە کات و ساتی خۆیدا بەڕێوەچوون، دەستەیەک لە دووچەرخەسوارانی شاری مەریوان لە لایەن هەئیەتی بەڕێوەبەری و لیژنەی ئامادەکاری بە خێرهاتن کران، دووچەرخەسوارانی مەریوان بە هاتنیان بە دووچەرخە بۆ شاری سەردەشت ڕێزیان لە قوربانیانی ئەو کارەساتە گرت و هەڵگری هاوخەمی و هاودەردی خۆیان و خەڵکی شاری مەریوان بوون بۆ بنەماڵەی قوربانیان و خەڵکی زامداری شاری سەردەشت. لە درێژەی بەرنامەکانی یەکەم ڕۆژ دا کۆمەڵێک لە کچانی دەڤەری سەرسەوزی سەردەشت بە پێشکەش کردنی سروودێک سرنجی هەموو لایەکیان بۆ لای خۆیان ڕاکێشا، هەر ئەم ڕۆژە کۆمەڵێک چالاکی دیکەش بەڕێوە چوون، یەک لەوان کردنەوەی پێشانگای وێنە بوو، کە کۆمەڵێک وێنە و نیگاری جۆراوجۆری شاری سەردەشت و دەوربەری لە خۆ گرتبوون، ئەو وێنە و ڕەسم و نیگارانە بەرهەمی چوارکەس لە هونەرمەندانی دەست ڕەنگینی شاری سەردەشت بوون و بریارە کە شەش ڕۆژ ئەو پێشانگایە کراوە بێت بە ڕووی خەڵکەوە.

سەر لە بەیانی ڕۆژی ٧ی پوشپەڕ شەقامەکانی شار جمەیان دەهات، دووکان و بازارەکان داخرا بوون، نێزیک بە ٤٠٠٠ کەس خەڵک لە شەقامی سەرەکی شار کۆببوونەوە، دەیان پلاکاردی جۆراوجۆر و وێنەی شەهیدانی کارەساتی شیمیابارانی سەردەشت بە دەست خەڵکەوە بوون، هەموو چین‌وتووێژەکانی شاری سەردەشت و دەوروبەری بەشداری ئەو یادە بوون، خوێندکار و مامۆستا، کاسبکار و بازاری، کرێکار و وەستا و بە گشتی منداڵان، لاوان، ژن و پیاوان و پیر و بە ساڵاچوان و هەموو دڵسۆزانی شار کۆببوونەوە، پاش ئەوە کە چەند کەس لە بەشداربووان قسەیان کرد بە گشتی خەڵک بە ڕێپێوان بە نێو شەقامەکانی شار دا بە دابونەریتی ناوچەکە بە دەف لێدان بەرەو مەزاری شەهیدان و گۆرستانی گردەسوور کەوتنە ڕێ و لە ماوەی ڕێگا پێوانیان دا، تا لە گۆرستان نێزیک‌تر دەبوونەوە ئاپۆرای خەڵک و ڕێپێوانەکە زیاتر دەبوو، دەستەیەک لە شاخەوانانی شاری سەردەشت (تیم کوهنوردی هەژار) وەک ڕێز لێنان لە شەهیدانی ئەو کارەساتە بە نووسراوە و پلاکاردی تایبەت بە گرووپی خۆیان تێکەڵ بە ئاپۆرای خەڵک بوون، دیارە دوای سەردانی خەڵک لە گۆرستانی شەهیدان و دانانی چەپکە گوڵ لە سەر گۆری شەهیدانی ئەو کارەساتە تا ئێوارە کۆمەڵێک چالاکی هونەری و ئەدەبی دیکە بۆ ڕێز لێنان لەو ڕۆژە بەڕێوەچوون و چەندین کەس لە بەشداربووان هەستی خۆیان بە نووسراوە سەبارەت بە جنایەتی ٧ی پوشپەڕ بە دەستی ڕژیمی بەعس دەربری.

ڕۆژی ٨ی پوشپەڕ تایبەت بوو بە کێبەرکێی وەرزشی، خەڵکێکی زۆر لە باشگای شار کۆببوونەوە بۆ دیتنی کارە وەرزشی‌یەکانی وەرزشڤانانی شار و تیمەکانی میوان، دیارە پێویستە ئاماژە بەوە بکرێ کە نێزیک مانگێک پێشتر داوا لە تیمی کاراتەکارانی وڵاتانی فەرانسا، ئینگلیس، پورتەقاڵ، ئۆزبەکستان و ژاپۆن کرا بوو کە بەشداری لەو کێبەرکێیە دا بکەن و ئەوانیش ئامادەگی خۆیان دەربری بوو، بەڵام دوای ئەوە فدراسیۆنی وەرزشی ئێران و پارێزگای ورمێ ئامادە نەبوون کە خەرجیی میوانەکان بکێشن و ڕزایەتیان بۆ هاتنی ئەو تیمانە نەدا، لە جێگای ئەو تیمانە، بۆ خۆیان بانگهێشتی ٥ وڵاتی دیکەیان کرد بوو، کە بریتی بوون لە ئێراق، تورکیە، ئەفغانستان، لوبنان و فەلەستین، دیارە لەو ٥ وڵاتەش دوو تیمی ئێراق و تورکیە بەشداری ئەو کێ بەرکێ یە نەبوون.

لەو کێبەرکێیە دا کاراتەکارانی شاری سەردەشت و پارێزگای ورمێ توانیان تیمی میوانەکان ببەزێنن و پلەی یەکەم بە دەست بێنن، ئاکامی ئەو کێبەرکێیە بەم شێوەیە بوو، کاراتەکارانی سەردەشت و ورمێ پلەی یەکەم، کاراتەکارانی ئەفغانستان پلەی دووهەم و کاراتەکارانی لوبنان پلەی سێهەمیان وەدەست هێنا، دوای کۆتایی هاتنی کێبەرکێ لە لایەن کۆمیتەی ئامادەکاری و لیژنەی ئەو ڕێوڕەسمە خەڵات بە سەر تیمەکان دا دابەش کرا و چالاکی‌یەکانی ئەو ڕۆژەش بەم شێوەیە کۆتایی پێهات.

دیارە لە سەریەک لە یادی بیستەمین ساڵوەگەری شیمیابارانی سەردەشت دا کۆمەڵێک چالاکی وەرزشی و هونەری و ئەدەبی بەڕێوە چوون و ئەمساڵ زۆر بەشکۆوە ئەم یادە کرایەوە.

خەڵکی شاری سەردەشت و دەوربەری نیشانیان دا کە هەموو کات و ساتێک ڕۆژە مێژوویی‌یەکانی خۆیان لە بیرە و ئامادەن بە کەمترین ئیمکاناتیش بێت یاد و بیرەوەری ڕۆژە مێژوویی‌یەکانی خۆیان و گەلەکەیان بگرن و ڕێز لە خۆشەویستانی لە دەستچووی خۆیان بگرن.

سڵاو لە شەهیدانی ٧ی پوشپەڕی ١٣٦٦ی هەتاوی شاری سەردەشت

هیوای ساخ بوونەوە و سارێژبوونەوەی زامی، زامدارانی شیمیابارانی سەردەشت بە ئاوات دەخوازین.

چاوانی شار چاوەڕوانە .

نوسینی: هیوا گەڵ محەممەدی

لە ساڵیادی شەهیدانی کیمیا بارانی سەردەشت دا، پیشکەشە بە سەردەشتی سەرسەوز. ئا لێرەدا شار وەک کۆرپەیەکی ساوا بێ غەل و غەش بەڕوی داهاتو دا پێ ئەکنێ،

دەرونی ساف و بێگەرد سەر سەوز وەک شنەی شەماڵی ئێواران، چاوانی ڕون و زوڵاڵ وەک کانیاوی بنار چیا...

ئا لێرەدا خۆشەویستی وەک فەلسەفەی ژیان و ژیان وەک حەقی گیان لەبەرانێ و خۆش ویستن بۆ بەردەوامی لە هەناسەی سینگی سروشتا لە هەڵچون و داچونایە...

ئا لێرە دا کاروان، کاراون بەرەو لوتکە بەرێوەیە، چەپکی گوڵی سور و سەوز و شینیان بە دەستەوە و کۆڵ و باری گرانی نەسرەوتن بە کۆڵەوە، ڕێگا ئەبرن، ڕۆژ و هەفتە و مانگ و ساڵ هەدا نادەن تا ئەوکاتەی گوڵی حەزیان لە یەخەی شار ئەدەن و چۆپی زەماوەنی سەرکەوتنی نیشتمان وەک ئاڵای ئاڵ و واڵای کوردستان سورێ ئەدەن...

چاوانی شار زۆر بێ قەرار سالەهای ساڵ چاوەڕوانە بۆ گەڕانەوەی کۆچ و کۆچبار...دڵی گەورەی شار، پاییز و بەهار لە لێدانە بۆ پێک گەیشتنی یار و دڵدار...

ئەوساکە شار هەموو ڕۆژێ چەندین جار پێ ئەکەنێ ، شایی و خۆشی وەک دیاری بوک و زاوا بە سەر ماڵ بە ماڵ و گەڕەک بە گەڕەک و گوند بە گوندی ئەم مەڵبەندە سەوزە دا ئەبەشی...

ئەوساکە شار وەرزی تەنیا بەهارێک بوو ، گەرمی و ساردی و خەزانی لە خۆ دا کۆ کردبووە، و سەوزی و سەوزەڵانی دابەش ئەکرد، هەموانی وەک یەک دڵخۆش ئەکرد...

بەڵام ئێستا جەستەی شار بریندارە، بە ئازارە، بێ قەرارە..بەڵام ئێستا شار تەنیا بزەیەکی کاڵ بووەوەی لە سەر لێوە و لە شەو لە تاریکی و تەنیای زۆر بێزارە...

بەڵام ئێستا شار نە هاوینی گەرم، نە زستانی بەفرین، نە پاییزی بە گڤە و نە بەهاری گوڵ لە بەرۆکە...

ئێستا ئیتر شار و دیار، بۆ تۆزقاڵێ هەوای کۆسار بۆ دیتنی گوێ بەگوارەی خێڵی مەڕدار و بۆ ئاشق بونی کچانی خاڵدار ئاخ و داخ و دەرد و ئازار هەڵ ئەکێشێ....

ئێستا ئیتر شار لە بن دەستی نەیار وەک بوکی زیز دایگرتوە خەم...وەکو چیای ئاستەم لوتکەی داگیراوە بە تەم...

هەموساڵێ شار لەم ڕۆژە دا لە چریکەیەک ، ئەچریکێنێ دڵی مرۆڤ دڵی سروشت و گیانی زەردەشت ڕائەچڵەکێنێ...

گۆرانی خەم، گۆرانی کۆچ ، گۆرانی لێک دابڕان لە ناخی حەیرانێکا بە گوێی مێژودا ئەدا و ئەڵێ...

ئەوێ ڕۆژە لەو بەرزەوە
باڵەفڕی دوژمن هاتن بە جوتە
بەریان داوە دەعبای ڕەش
هەناسەیان قەدەغە کرد
شار وێران و گۆڕستانیان ئاوەدان کرد
دوژمن وایە ئاگادار بن
چارێکی داهاتوتان کەن

بەڵێ ئیتر لەو ڕۆژەوە هەموو ساڵێ لەم کاتە دا ڕێبوارێک لێرە ئەوەستێ ، چاو دائەخا، دەفتەرەکەی دەر ئەهێنێ و قەڵەمەکەی وەکار ئەخا...تەنیا دوو دێرێ ئەنوسێ... شارەکەمان هێشتا بریندارە، برینەکانی بە ئازارە، بە هیچ کەس و بە هیچ جۆرێ نایکرێ چارە تا ئەوکاتەی هەموو یەک نەگرن ئەم کوردە هەژارە و ئاڵای سەربەستیان وەکو میدال نەدەن لە سینگی ئەم شارە...

٢٦ی جۆنی ٢٠٠٤

گیارەنگ

با نەهێڵین شیمیابارانکردنی سەردەشت ببێ بە مێژوو

شاهۆ حەسەنپوور

١٧ ساڵ لەمەوبەر لە ڕۆژی ٧ی پووشپەڕێ ١٣٦٦ (٢٨ی جونی ١٩٨٧) شاری سەردەشت بەهۆی فڕۆکە بۆمباوێژەکانی ڕێژیمی بەعسی عێراق بۆمباران کرا و لە ئاکامدا زیاترلە ١٠٠ کەس گیانیان لەدەستدا و بە هەزاران کەسیش بریندار بوون. ئاکامەکانی شیمیایی ئێستاش بەسەر لەشی بریندارەکانی ئەو شارەوە ماوە و ساڵ نییە کۆمەڵێک لەم تووشبوانە بە هۆی ئەم گازە گیانیان لەدەست نەدەن. دیارە ئەمە یەکەمین تاوان نەبوو کە ئەم ڕێژیمە دەرحەق بە خەڵکی کورد و کوردستانی ڕۆژهەڵات دەیکرد و هەر وەها یەکەمین تاوانیش نەبوو کە دەرحەق بە خەڵکی ئەم شارە دەکرا. هەر بە دەستپێکردنی شەڕی نێوان ئێران و عێراق تەیارەکانی

ڕێژیمە لەناوچووەکەی بەعس بۆمبەکانی بەسەر گەرەکی قەبراندا هەڵرشتن و لە ئاکامدا خەڵکێکی زۆر شەهید بوون.
لە ئاکامی شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عێراق، خەڵکی کورد گەورەترین زیانەکانیان وێکەوت. لە ماوەی ئەم هەشت ساڵەدا گوند و شارەکان بۆمباران کران. شەهیدانی شاری بانە لە ئاکامی ئەو شەڕەدا ژمارەیان لە ٦٠٠٠ کەس تێپەر بووە... تۆپ و فڕۆکەکانی ڕێژیمی سەدام بۆ پادگان و پایگا نیزامییەکان نەبوون و ئامانجەکان خەڵکی بێدیفاع بوون. ڕێژیمی مەلاکانی ئێرانیش بە هەمان جۆر شار و گوندەکانی باشووری کوردستانیان بۆمباران دەکرد.
ئەم ڕۆژانە کە لەسەر ماڵپەڕی ڕۆژنامەکان کلیکم دەکرد لە هیچ ڕۆژنامەیاکی حیزبی و غەیری حیزبی چاوم بە هیچ نووسینێ لە بارەی شیمیابارانی سەردەشت نەکەوت. تۆ بڵێی ئەمەش کارەسات نەبێ!؟ بڵێی حافزەی مێژووی کورد کوێر نەبێ!؟ خوێنەران ئێوە چ ناوێک لەمە دەنێن؟ ڕۆژانە گوێمان لە دەیان ڕاگەیەندراو لە لایەن حیزبەکانەوە دەبێ سەبارەت بە ڕۆژە مێژووییەکانی خۆیان. یان ساڵیادی ڕۆژە مێژوویەکانی خۆیان گەلێ پڕ بایەخ ترن!؟ حیزبە نەتەوەییەکانی کوردستان بۆ زمانیان تەڵەی تێدا تەقیوە؟ تۆ بڵێی ئەگەر کۆبوونەوەکەی بەرەی کوردستانی لە شوێنی ڕووداوەکەی بۆمبارانەکەدا ما با ئەوانیش بەشێک نەدەبوون لە قووربانیان و یان ئەگەر لەم ڕێگایەوە پووڵ و پارەیەک بۆ دەستی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات کەوتبا ئەو کات ئیدی خەمی ئەوەمان نەدەبوو کارەساتی شیمیای سەردەشت هەروا زوو ببێ بە مێژوو؟ باش نەبوو کاناڵەکانی سەتەلایت بەشێکی کەم لە بەرنامەکەیان لەو ڕۆژەدا لە جیاتی ریکلام بۆ چاو برنج و شەربەت بۆ ئاوڕدانەوە لە دەرد و ئازارەکانی خەڵکی شاری سەردەشت دیاری کردبا!؟

١٢ی جۆلای ٢٠٠٤

پیام انجمن دفاع ازحقوق مصدومین شیمیایی سردشت به مناسبت بیست و سومین سالگرد فاجعه بمباران شیمیایی سردشت

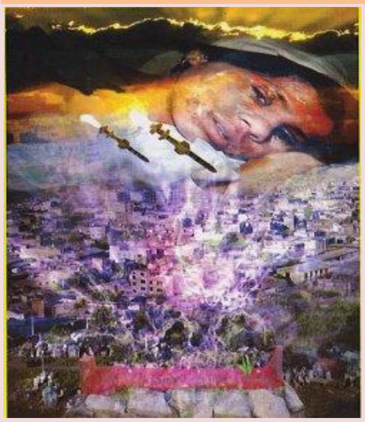

مردم عزیز و بزرگوار سردشت ، هم میهنان گرامی
درآستانه بیست وسومین سالگرد بمباران شیمیایی شهرسردشت و

روستاهای اطراف هستیم ، بمبارانی که به استناد مقررات و کنوانسیونهای بین المللی کاملا ممنوع و در تضاد باتمامی موازین حقوقی بوده که در آن آشکارا سلاحهای ممنوعه وحاوی گازهای خردل وتاول زا علیه مردم غیر نظامی به کار رفت ومتاسفانه آنگونه که شایسته آن بود با محکومیت واعتراض خصوصا ازطرف مجامع وسازمانهای مسئول بین المللی مواجه نگردید و به همین دلیل است که هنوزهم ترس و دلهره از ساخت وکاربرد سلاحهای کشتار جمعی یک واقعیت تلخ جامعه بشری است. ما در بیست و سومین سالگرد این فاجعه در کنار محکوم کردن آن وضمن همدردی وتسلیت مجدد به قربانیان وبازماندگان اعلام میداریم .

۱- این بمباران نه تنها جنایتی علیه مردم سردشت بلکه جنایت علیه بشریت بود، لذا برای هیچ کس، دسته یا گروهی روا نیست ازآن بهره برداری سیاسی، اقتصادی وغیره به عمل آورد مگر اینکه در راستای منافع ومصالح جامعه بشری باشد.

۲- ما مردم سردشت و بازماندگان بمباران شیمیایی این شهر بر خود روا نمی داریم که مراسمی به نام ما وشهدای ما برگزارگردد درحالی که در آن مراسم از مردم سردشت، قربانیان و مسائل و مشکلاتشان صحبت به میان نیاید وبه دست فراموشی سپرده شوند.

۳- این انجمن به عنوان نماینده مصدومین شیمیایی سردشت اعلام می دارد مردم سردشت در بیست وسومین سالگرد این فاجعه انتظار داشته و دارد نتایج آزمایشات پزشکی که طی سالیان گذشته وبا همکاری مردم وقربانیان این شهر در راستای دستیابی به دارو ودرمان موثرترجهت مداوای مصدومین وهمچنین یافتن راهی برای شناسایی مصدومین و تشخیص درصد صدمات وارده به آنان صورت گرفته در اختیار جامعه پزشکی وعلی الخصوص مردم سردشت قرار گیرد.

۴- با توجه به اثبات دخالت دولتها وشرکتهای خارجی در تسلیح رژیم سابق عراق به سلاحهای ممنوعه شیمیایی ازدولت وقوه قضائیه خواستاریم با حضور فعال در محاکم خارجی از جمله پیگیری پروندهء آقای آن رانت، دلال محکوم شده به اتهام فروش مواد اولیه تولید سلاح های شیمیایی به رژیم سابق عراق و همچنین جریان دادرسی سران رژیم بعثی عراق، حقوق مادی ومعنوی پایمال شده ما قربانیان به طور کامل اعاده و وصول گردد. عدم پیگیری حقوق زیان دیدگان وقربانیان با توجه به وجود مدارک واسناد مثبته فراوان موجبات ناخرسندی خاطر مصدومین را فراهم ساخته وشایسته هم نیست بانیان این عمل ضد انسانی از تعقیب ومجازات مصون باشند.

۵- ما با تشکروقدردانی از مصوبه مجلس شورای اسلامی مبنی برتصویب قانون شناسایی مصدومین شیمیایی کشور والزام وزارت امور خارجه به ملی و بین المللی نمودن فاجعه سردشت اعتقاد داریم بازتاب گسترده این فاجعه ضمن اثبات فداکاری، رشادت، و مظلومیت مردم کشورمان در اذهان جهانیان و حتی نسلهای آینده از تکرار دوباره این گونه فجایع ممانعت جدی و اساسی به عمل می آورد. لذا برگزاری مراسم درخور با ابعاد فاجعه در شهر سردشت ضمن دلجویی از مردم رنجدیده این شهر و کاهش درد و آلام آنان، گامی مهم در شناساندن بهتر و بیشتر این فاجعه می باشد . در خاتمه اعلام میداریم بی شک وضعیت فعلی این شهر به هیچوجه زیبنده مردمی نیست که طی هشت سال جنگ تحمیلی حاضر نشدند حتی یک روز هم خانه وکاشانه خود را رها کنند و بیش از دو دهه هر لحظه درد زخمهای شیمیایی را لمس میکنند، ودر سالی که به نام همت مضاعف ، تلاش مضاعف نامگذاری شده است لازم است
عقب ماندگی های فراوان این شهر محروم و مصیبت دیده جبران شود.

به امید دستیابی به جهانی عاری از سلاحهای کشتار جمعی و مملو از صلح و دوستی

انجمن دفاع از حقوق مصدومین شیمیایی سردشت

۷خرداد ۱۳۸۹

جنایتی کم‌نظیر

صالح نیکبخت

روزهای هفتم و هشتم تیرماه هریک به مناسبتی در تاریخ گذشته و آینده کشور ما ماندگار خواهند بود که سال یاد آن برگزار و تکرار می‌شود.

ساعت ۴ بعدازظهر روز هفتم تیرماه سال ۱۳۶۶ بار دیگر چند فروند هواپیمای جنگی عراق بر فراز «سردشت» چرخی زده و سپس چهارنقطه شهر را که یکی از آنها دقیقا نزدیک منبع آب آشامیدنی شهر بود، مورد حمله قرار دادند .

هنوز آخرین بمب را فرو نریخته بودند که مردم دریافتند این بمباران غیراز بمباران‌های قبلی سردشت وسایر نقاط کشور در زمان جنگ است.

این بار سردشت چون شهر «ایپریت» در بلژیک در جنگ جهانی اول و «هیروشیما و ناکازاکی» ژاپن در جنگ جهانی دوم مستقیما مورد حمله بمب‌های کشتار جمعی قرار گرفته بود. مردم آشنایی چندانی با نحوه مبارزه با این نوع بمباران‌ها و عوارض آن نداشتند، گرچه پدافند شیمیایی ارتش در اندک زمانی به‌کار افتاد، ولی عمق حادثه و عوارض آن چنان بود که در کمتر از یک ساعت تعداد قربانیان به دهها نفر رسید.

از آن تاریخ بمباران شیمیایی این شهر به عنوان سالروز بمباران مناطق مسکونی و غیرنظامی همچون نمادی از وحشی‌گری رژیمی که با شعار پان عربیسم و سوسیالیسم و آزادی به قدرت رسیده بود به ثبت رسید. بمباران شیمیایی سردشت چنان گسترده و وحشت آور بود که در کمتر از ۲۴ ساعت تعداد قربانیان به مرز ۱۰۰ نفر نزدیک و تعداد مصدومان آن هم از ۵ هزار نفر تجاوز کرد .

در شهرهای مرزی چون سردشت، امکانات اندک آنچنان نبود که از لحاظ پذیرش و مداوا و معالجه پاسخگوی این جنایت وحشتناک باشد. بیمارستان‌های استان‌های اطراف نیز نتوانستند این همه مصدوم شیمیایی را مداوا کنند. گروه کثیری به تهران اعزام و عده‌ای هم به کشورهای اروپایی گسیل شدند.

برای اولین بار اروپاییان خاطره بمباران شیمیایی «ایپریت» در جنگ جهانی اول را به یاد آوردند و با مداوای این مهمانان با بدن‌های تاول زده، مردمی که توان نفس کشیدن نداشتند مواجه شدند. هرچند نیروهای رژیم عراق درکمتر از چهارماه بعد از آغاز جنگ به لشکریان ایران درجبهه غرب حمله شیمیایی کرده و در روزها و سال‌های بعد پاره‌ای حملات تکرار شد ولی تا حمله شیمیایی سردشت سازمان ملل متحد این حملات را محکوم نکرده بود.

حمله شیمیایی به مناطق غیرنظامی محدود به سردشت نبود، روستاهای اشنویه در آذربایجان غربی، «آلواتان» در بانه و «نژمار» در مریوان و «زرده» و در کرمانشاه و دهها نقطه دیگر در استان‌های مجاور مرز عراق عرصه ترکتازی صدامیان بود .

خانواده بیش از یکهزار نفر کشته این حملات و افزون بر ده هزار نفر مصدوم شیمیایی با چشمان خود سرنوشت صدامیان را دیدند و ایمان آوردند که ستمکاران خواهند فهمید چه سرنوشتی در انتظار دارند ولی آیا حقوق این قربانیان و مصدومین استیفا شده است و خدماتی که به آنان داده می‌شود جوابگوی آلام آنهاست؟ ما در مقاله‌ای مفصل در همین روزنامه که شنبه آینده منتشر می‌شود این موضوع را مورد بررسی قرارداده‌ایم.

*وکیل دادگستری

این یادداشت در روزنامه هم میهن به چاپ رسیده است

گمشده‌ای دیرین

زینب محمودزاده

" قصه‌ایست این قصه، قصه، آری قصه‌ی درد است."

شعر نیست،

این عیار مهر و کین مرد و نامرد است.

آری کین نامردانی که وحشیانه حمله کردند، نابود کردند، کشتند و هستی را از شهر زیبایی که عشق در آن حاکم بود، گرفتند

از نامردانی می‌گویم که وجدانشان در زیر پاهایشان لگدکوب شده بود و معنی مردانگی در مرامشان خفته و از شهری که در آن زندگی سبز بود و با هر نفسی که می‌کشیدی عشق در رگهایت جریان پیدا می‌کرد و از مهر مردانی که در آن شهر مانند کوه استوارانه می‌زیستند.

از مردانی که پایه و اساس زندگیشان در راه عشق به زندگی و هدفشان پوششی از همان عشق بود.

آن جا «سردشت» بود. شهری کوچک و زیبا که آسمان آبی‌اش نقش زیبایی از زندگی و طراوت با طبیعتش درخشندگی بیش از وصف نور خورشید بود. مردم شهر در آن تابستان زیبا به کارمشغول بودند، بچه‌ها در کوچه پس‌کوچه‌ها مشغول بازی بودند و قهقهه‌های کودکانه‌اشان تا اوج آسمان می‌رفت و به آسمان غرور می‌داد. اما به ناگاه آن لحظات شاد و پرامید به لحظه‌ای شوم برای آنها تبدیل شد. در آن لحظه شوم بود که ناگهان غرور زیبای آسمان به وسیله غول‌های آهنی دشمنان تیره و تار شد و این شهر زیبا، آماج طغیان‌های دشمنانی گردید و قهقهه‌های زیبای کودکان برای همیشه از چهره‌ها محو شد و کالبدشان با سرب‌های داغ دشمنان عجین گشت و چشمانشان ساقط از روشنایی.

آری عزیزان، ۷ تیر ۶۶ بود که خبر بمباران شهر سردشت در سرتاسر کشور ایران پیچید و مردم کل کشور را داغدار کرد. داغدار هجوم وحشیانه رژیم بعث و هر بار زمزمه‌هایی شنیده می‌شد که چگونه مردان و زنان و بچه‌های معصوم، شجاعانه روح از جسم بدر بردند و یا با از دست دادن عضوی از بدنشان و کم‌سو شدن چشمانشان و هزاران عارضه و درد دیگر خود را عادت داده بودند هر چند که هیچکدام از اینها نتوانست امید به زندگی را از مردمان این شهر بگیرد.

آن روزها من نوجوانی بیش نبودم و سن کم مرا از درک هجوم وحشیانه عاجز کرده بود و قربانی شدن این مردم معصوم در باورم نمی‌گنجید.

اما امروز که سال‌ها و یا بهتر بگویم ۱۹ سال است که از آن زمان می‌گذرد، درک آن برایم سهل و آن باور ناباور در باورم گنجیده است. چرا که دوست مهربانم (شیرینم) یکی از قربانیان این حادثه شوم است که امیدوارانه زندگی می‌کند و غرور در چشمانش، نشانی از عشق به زندگیست. عشق او باعث چرخیدن قلم در دستانم گشت تا به نگارش درآورم آنچه را که امروز در باور خود احساس کرده‌ام و آنچه را که در ماورای چشمان شیرین و شیرین‌ها، قلب هر همنوعی را به لرزه درمی‌آورد.

می‌خواهم بنویسم از آنانی که جان فدا کردند. از آنانی که تن خود را با بیماری‌های پوستی، ریوی و بیماری‌های ناشناخته دیگری که برگرفته از همین فلزهای داغ دشمنان است عادت دادند و چشمانشان را پر از احساس بودن و قلبشان را لبریز از امید کردند و از آنانی که یأس نتوانسته است ذره‌ای از احساس زندگی کردن را در آنها کمرنگ و یا زندگیشان را تسخیر کند بلکه با اقتدار هر چه تمامتر، استوارانه و هدفمند به سوی جلو گام برمی‌دارند و مقصد و مسیر زندگیشان را با عشق می‌پیمایند بدون آنکه فریادرسی داشته باشند و این سرانجام زیبائیست که آنها روی شانه‌هایشان حمل می‌کنند و سنگینی این بار به شانه‌هایشان ابهت بخشیده.، آنها سکوت مرده‌اند. پس ما فریاد می‌زنیم و سکوتشان را با فریاد جواب می‌گوییم که «آنها فقط نیستند – آنها زندگی می‌کنند».

پس بیائید نگذاریم در باور سکوتشان، بشکنند و نگذاریم که شاخه عشقی را که در وجودشان پرورانده‌اند خشک شود. بیائید یادشان را همواره داشته باشیم و چشمانشان را خیره به امیدی سازیم که فریادرسی هست و خواهد بود تا پیام صدای بی‌صدا و سکوت سنگینشان را به تک تک مردم برسانند.

همه ما به یاد ۷ تیر ۱۳۶۶ هستیم که باعث به شهادت رسیدن حدود یک ۱۰۰۰نفر و به جا ماندن ۸۰۰۰ مصدوم و مجروح شیمیایی در این شهر شد و با نبودن تجهیزات لازم تلفات بیشتری را به جای گذاشت. واقعاً آن شهر کوچک که در آن زمان جمعیتی حدود ۲۰/۰۰۰ نفر داشت تا چه اندازه می‌توانست تحمل داشته باشد؟

کجا و چه کسی می‌تواند آن همه آثار تخریبی و تاول‌ها و سوزش‌های بی‌امان چشمان فریبا را که دیگر فروغی نداشتند بر دوش بکشد؟ از دست ما چه برمی‌آید؟

جز آنکه احساس همدردی کنیم و با فریادهایمان و با صدایی رسا خواستار یاری و طلب کمک برای آنها شویم.

پس بیائید فریاد بزنیم و بگوییم،

«باور کنید آن جا حتی می‌تواند به زیارتگاهی مقدس تبدیل شود».

بله:

آن فاجعه دردناک بشری پس از جنگ جهانی اول، بزرگترین و وسیع‌ترین حملات شیمیایی در طول تاریخ بود. بکارگیری دو نوع مهم از عوامل شیمیایی در جنگ ایران و عراق، توسط عراق به اثبات رسید.

گاز خردل (سولفور موستار یا عامل تاول‌زا)

عامل اعصاب (عمدتا تایون و گاهی سومان)

هر چند این دو نوع عامل شیمیایی از نظر نوع علائم کاملا با هم متفاوتند ولی در کل استفاده از این سلاح‌ها باعث عوارضی بر روی پوست، چشم، ریه، راههای تنفسی و فشارهای روحی – روانی می‌گردد. اما منشاء بسیاری از عوارض عصبی – روانی در جانبازان شیمیایی، تصورات و توهمات غیرواقعی از نوع بیماری خودنگرانی از بروز عوارض خطرناک و ناشناخته و نیز تأثیر رفتار نادرست اطرافیان در اثر همین توهمات غلط می‌باشد. بنابراین یکی از مهم‌ترین راههای کاستن از این اضطرابها و افسردگی‌ها، از بین بردن منشاء آن یعنی کسب اطلاعات درست و زدودن توهمات و تصورات نادرست در مورد عوارض شیمیایی است. بدیهی است به تدریج با انتشار این اطلاعات صحیح و علمی باورهای نادرست موجود در اجتماع نیز جای خود را به تصور درست و واقعی از جانبازان شیمیایی خواهد داد و بدین ترتیب نه تنها اطرافیان و افراد اجتماع باعث بروز ناراحتی‌های روحی و روانی برای جانباز نمی‌شوند بلکه می‌توانند در کاستن از این ناراحتی‌ها سهم بسزایی داشته باشند. اما اقدامات انجام شده طی این چند سال:

از سال ۱۳۶۷ به بعد، هیچگونه مراسم و برنامه‌ای برای گرامیداشت قربانیان حادثه برگزار نشده است و از سال ۱۳۸۰ به بعد انجمن دفاع از حقوق مصدومین شیمیایی

سردشت (ODVCW) توسط جمعی از جانبازان و خانواده‌های درگذشتگان و مردم شهر تأسیس شد که تاکنون تلاش‌های خود را جهت هر چه بهتر برگزار کردن این برنامه‌ها انجام داده‌اند و هر ساله یادآور آن می‌شوند و می‌خواهند به گوش همه برسانند که ما جان داده‌ایم، جانباز داده ایم و شهرمان، شهر قربانی سلاح‌های شیمیایی است و این واقعه جنایتی آشکار بود بر شهرمان.

می‌خواهند فریاد سر دهند که شهر کوچک ما دو بار مظلوم واقع شده است (به قول آقای رحیم کریمی واحد عضو خانواده‌ای که ۱۰ نفر از اعضاءشان در اثر بمباران شیمیایی شهید شده‌اند) یک بار در سال ۶۶ و روز بمباران و بار دیگر در زمان حال که جزء فراموش شدگانیم.

اما در تاریخ ۸۴/۰۰/۰۰ پس از دستگیری «فرانس وان آن رایت» دلال سلاح‌های شیمیایی و محکوم نمودن او به ۱۵ سال حبس در لاهه هلند به همت کمیته حقوقی انجمن، چه غوغایی به پا شده بود. اشک شوق در چشمان مردم حلقه بسته و بغض دیرینه‌شان در گلو ترکیده بود. آنها شادمانی و پایکوبی می‌کردند و با فریادهایشان می‌خواستند از تمام کسانی که در این راه تلاش کرده بودند و در جلسه‌های دادگاه داخلی لاهه شرکت کرده بودند و با اعتراضات خود خواستار محکومیت او و توجهات بیشتری به مردم مظلوم سردشت شده بودند، تشکر کنند. اشک شوق آنها حاکی از همه چیز بود و یاد و خاطره ناگوار آن روز شوم و به تصور درآوردن 7 بمب غول پیکر 250 کیلوگرمی هر لحظه گونه‌های این مردم مظلوم و گمنام را خیس‌تر می‌کرد.

ای کاش می‌شد کاری کرد که هر ساله همایشی در همه شهرهای کشور برپا گردد تا هرگز به دست فراموشی سپرده نشود و در آنجا همه گرد هم آئیم و یکصدا شویم و بگوئیم که دوستتان داریم و در تمام صحنه‌های زندگی یاورتان.

مسئولان هم آن چنان که تا حال لطفشان را دریغ نکرده‌اند مطمئنا از لحاظ عمرانی- اقتصادی – بهداشت و درمان- فرهنگی و هنری و ... مردم این خطهٔ محروم را با تمام قوا یاری خواهند کرد.

زینب محمودزاده – دانشجوی رشته حقوق

گیارەنگ

دلایلی چند بر محکومیت بمباران شیمیایی سردشت

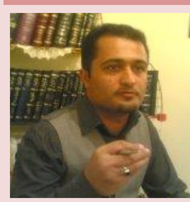

عثمان مزین

هدف اصلی و اساسی در هر جنگی، بدست آوردن پیروزی است. طرفهای درگیر به انحاء مختلف سعی می‌کنند که در خاتمه‌ی جنگ به عنوان نیروی غالب شناخته شوند.

لذا برای رسیدن به آن از تمامی راهکارها و قابلیت‌های خود استفاده می‌کنند.

جنگ هشت ساله‌ی ایران و عراق از ویرانگرترین جنگهای منطقه و دهه‌های اخیراست که آثار سوئی را برای هر دو طرف بر جای گذاشته است. هر چند آغازگر بودن کشور عراق و تأیید متجاوز بودن وی طی گزارشات منتشره‌ی سازمان ملل متحد برای مسئول شناختن دولت عراق کافی است اما بررسی اقدامات صورت گرفته توسط حاکمان عراق، علاوه بر افزایش آگاهی نسبت به زوایای آن، موجب خواهد بود تا راهکارهائی جهت جلوگیری یا کاهش اقدامات مشابه توسط حاکمان جبار اتخاذ گردد. اگر با دید حقوقی به جنایات صدام حسین و هیأت حاکمه‌ی عراق نگریسته شود، بسیاری از حقایق روشن و طرق جبران خسارات وارده یا راهکارهای مناسب به منظور جلوگیری از تکرار این‌گونه جنایات مشخص می‌شوند.

سلاح شیمیائی چیست؟

در بیشتر نوشته ها یا گفته‌ها دو سلاح شیمیائی و بیولوژیک به یک معنا و مفهوم در نظر گرفته و توجه لازم به تفاوت های آنها نشده است . هر چند این دو سلاح از لحاظ نتیجه‌ی حاصله (کشتار وسیع و دسته جمعی) شبیه هم هستند اما از جهات ف و حقوقی با هم متفاوتند. قبح استفاده از سلاحهای بیولوژیک و نهی مقررات بین المللی بر استفاده از این گونه تسلیحات شدیدتر است.

«عوامل شیمیائی به ترکیباتی اطلاق می گردد که در صورت کاربرد مؤثر علیه انسان، حیوان یا گیاه، منجر به مرگ یا ضایعات قابل توجه دائمی یا موقتی در ساختار اندامی آنها می‌شود.» اما« مواد بیولوژیکی مشتمل بر ارگانیسم‌های زنده، قطع نظر از ماهیت یا مواد عفونی مشتق شده از آنهاست که باعث بیماری یا مرگ انسانها، حیوانات یا گیاهان می‌شود و اثر آنها برای تحت تأثیر قرار دادن ارگانیسم یک شخص، حیوان یا گیاه، به قدرت تخریبی آنها بستگی دارد.۲» پس مواد شیمیائی عواملی هستند که بصورت جامد، مایع یا گاز تهیه شده‌اند و انتشار این مواد موجب مرگ یا ضایعات دائمی یا موقتی در ساختار اندامی انسان، حیوان و گیاه شده و اما ارگانیسم‌های زنده یا موادی که توسط مواد بیولوژیکی پخش می‌شود باعث اثرات مذکور خواهند بود. عوامل بیولوژیکال بصورت باکتری، قارچ، ویروس و یا میکروبی است که خود یا مواد مترشحه از آنان بتدریج موجب نابودی انسان، حیوان یا گیاهان است.

با توجه به وجود و حیات مواد بیولوژیک آنان در درون موجود زنده و جابجایی آن موجود به مناطق مختلف، قابل انتقال و انتشار به مسافت‌های دور هم هستند، اما مواد شیمیائی فاقد این قدرت بوده و صرفا در مکان توزیع شده موجب کشتار و نابودی خواهند شد. نتیجتا از دیدگاه حقوقی نیز استعمال و کاربرد سلاحهای بیولوژیک مذموم‌تر است.

حسب اعلام کارشناسان مربوطه، تسلیحات کشتار جمعی به کار رفته توسط حکومت بعث عراق، از نوع تسلیحات شیمیائی بوده‌اند. در ادامه سعی می‌شود اثرات حقوقی

استفاده از این گونه تسلیحات مورد بررسی قرار گیرد.

۱- نقض فاحش حقوق جنگ:

بسیاری از صلح‌طلبان، خواستار رسیدن به دنیایی عاری از جنگ و درگیری هستند لذا آنان در تلاشند تا با تدوین مقررات گوناگون، تحدیدات فراوانی را برای جنگ‌طلبان ایجاد کرده و جنگ را در هر شرایطی ممنوع سازند. تحقق اهداف و آرزوی قائلین به این دیدگاه در شرایط فعلی محال است و علم حقوق بنا به دلایلی تاکنون نتوانسته مانع همیشگی در مقابل جنگ‌طلبان ایجاد کند. حقوق جنگ سعی می‌کند جنگ و اصول حاکم بر آن را نظام‌مند کرده و مقرّرات و اصولی را وضع کند که طرفین درگیر در چارچوب اصول مدونه به جنگ و پیکار با هم بپردازند. پس «حقوق» و «جنگ» به هم نزدیک شده و تا حدودی سر سازگاری پیدا کرده‌اند و مؤید این واقعیت خواهد بود که بروز جنگ و درگیری به معنای کنار گذاشتن حقوق نیست و دانش حقوقی در زمان جنگ نیز تأثیرگذار است.

قاعده‌مند شدن جنگ و الزام طرفین درگیر نسبت به رعایت قواعد آن به معنی پذیرش جنگ به عنوان یک واقعیت موجود در نظام بین‌الملل بوده و حقوق جنگ سعی می‌کند از اثرات و خرابی‌های ناشی از جنگ بکاهد و ضمانتهایی . هر چند ناچیز . به منظور ایجاد مانع بر سر استفاده از هر گونه سلاح و روشی بوجود آورد که موجب کشتار انسانها می‌شود. در یک عبارت، اهتمام «حقوق جنگ» برقراری و تدوین اصول مربوط به «حقوق صلح» است.

میثاق جامعه‌ی ملل و بعدها منشور سازمان ملل متحد به طور صریح کشورها را از توسل به جنگ بر حذر داشته و احکام صادره از دادگاههای «نورنبرگ» و «توکیو» به طور آشکار سرنوشت متوسلین به جنگ و افراد جنگ‌افروز را رقم زده است. مقررات بین‌المللی جنگ را امری نامشروع می‌داند. تمامی مدارک و اسناد بین‌المللی جنگ را یک جنایت دانسته و تبعا جنگ‌افروزان نیز جنایتکار شناخته می‌شوند. در تعاقب این‌گونه تفکرات بود که دادگاههایی موسوم به دادگاه جنایتکاران جنگی ایجاد شده و مقررات راجع به ممنوعیت جنگ را از حالت نوشته خارج و در مقام عمل به اجرا گذاشته شده است. دادگاه جنایتکاران جنگی، برخی از افراد را پشت میز محاکمه کشانده و آنان را وادار به جوابگوئی در خصوص جنایاتشان نموده است. حداقل دستاورد دادگاه، دادن درس عبرت به جنایتکارانی است که هنوز بر اریکه‌ی قدرت جلوس کرده‌اند. شرط عقل آن است با مشاهده‌ی عواقب جنایتکاری، نباید قدم در راه جنایتکاران گذاشت؛ البته اگر درس عبرتی باشد.

اهتمام حقوق جنگ در جهت برقراری نزدیکی بین ضروریات جنگ و عواطف و اندیشه‌های صلح‌طلبانه‌ی بشر است تا حدوث جنگ موجب نقض اهداف متعالی انسان نشود. به موجب ماده‌ی ۲۲ عهدنامه‌ی چهارم کنفرانس لاهه (سال ۱۹۰۷) متخاصمان حق ندارند هر وسیله‌ای که دلشان خواست برای زیان رساندن به دشمن به کار برند و بند اول ماده‌ی ۳۵ پروتکل اول ۱۹۷۷، الحاقی به کنوانسیون‌های چهارگانه‌ی ۱۹۴۹ ژنو تصریح می‌کند که در هر درگیری و جنگ مسلحانه، طرف‌های درگیر در انتخاب روش‌ها یا وسایل جنگی دارای اختیار مطلق و نامحدود نیستند. طبق مقررات مختلف حقوق بین‌الملل در صورتی که ضرورت توسل به جنگ با ملاحظات انسانی برخورد کند این ضرورت کنار گذاشته شده و خواسته‌ها و ملاحظات انسانی ارجح است و انتخاب توسل یا عدم توسل به جنگ به صلاحدید حاکمان و متخاصمان گذاشته نمی‌شود. بی‌شک استفاده از تسلیحات شیمیایی که موجب کشته شدن وسیع افراد و نیروها خواهد بود از موارد نقض حقوق مخاصمات مسلحانه است که عواطف انسانی اجازه‌ی استفاده از آنها را نمی‌دهد. استعمال این گونه سلاح‌ها دهن‌کجی به احساسات و عواطف جامعه‌ی انسانی تلقی می شود.

۲- ممنوعیت ایجاد بلا و مصائب زائد:

اصل مذکور مانع استفاده از هر گونه سلاح خطرناک در جنگ است. استفاده از سلاح هایی که باعث ایجاد درد و رنجهای زائد و غیرضروری در نیروهای مقابل گردد منع شده است. هدف عمده‌ی کاربرد اسلحه در جنگ جلوگیری از پیروزی نیروی دشمن و شکست دادن وی است؛ چنانچه در زمان جنگ آسیب و رنجی به نیروهای دشمن وارد گردد که با این هدف نامتناسب بوده و آثار اسلحه‌ی بکار رفته به زمان بعد از درگیری سرایت نماید، با لحاظ این واقعیت که مصائب ایجاد شده صرفا محدود به زمان درگیری نبوده، غیرضرور و زائد محسوب می‌گردند.

در تأیید این ادعا بند ۲ ماده‌ی ۳۵ پروتکل صدرالذکر اشعار می‌دارد: « ممنوعیت بکارگیری سلاحها و پرتاب‌شونده‌ها و مواد و همچنین روشهای جنگی به نوعی که بلای زائد ایجاد کند».

حتی اگر بپذیریم که کشتن نیروی مقابل هدف اصلی و منع نشده‌ی جنگ است، آیا ایجاد سوختگی‌های شدید، تاول های دردناک، از دست دادن بینایی، تهوع، سرفه‌های شدید و دردآور، مشکلات حاد ریوی، مرگهای سخت و جانکاه و نابودی اعصاب وروان که در اثر بمباران شیمیائی بوجود می‌آیند برای پیشبرد جنگ ضروری و لازم است؟ این اثرات لازمه‌ی جنگ و درگیری نبوده بلکه زائد و غیر ضرور هستند. هر چند کشتن و سلب حیات صراحتا ممنوع نشده، اما حقوق بین‌الملل عرفی کشتن نیروهای متخاصم و دشمن را در هر شرایطی نمی‌پذیرد. به طریق اولی ورود صدمات زائد که موجب مرگ تدریجی می‌شوند و به برخی از آنها اشاره شد، اقبح است. ورود خسارات غیر ضرور در اثر عملیات جنگی امری غیر قانونی و سلاحهای شیمیائی خسارات وارد بی‌پایانی را به بار می‌آورد که خسارات وارده بیشتر از منافع نظامی است.

۳- عدم لحاظ تفاوت بین نظامیان و غیر نظامیان:

«جنگ به هیچ وجه رابطه‌ی انسان با انسان نیست، بلکه رابطه‌ی دولت با دولت است که در این رابطه افراد خصوصی به گونه‌ای اتفاقی دشمن یکدیگر شده‌اند و این نه به عنوان دو انسان بلکه به عنوان شهروند، نه به عنوان اعضاء یک میهن بلکه به عنوان مدافع.۳» در جریان جنگی که دو دولت با هم درگیر شده و رزمندگان و نیروهای نظامی خود را برای جنگ به جبهه‌ها گسیل داشته‌اند، افراد غیر نظامی که رزمنده نیستند دخالتی نداشته و نباید آثار جنگ که طبعا سوء است دامنگیر آنها شود. طبق مقررات وضع شده در سال ۱۸۷۴ (کنفرانس بروکسل) و سالهای ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ (کنفرانس لاهه) کشورهای متخاصم ملزم شده‌اند که از سرایت جنگ به افراد غیر نظامی خودداری کرده و افراد غیر نظامی را از صحنه‌ی درگیری خارج نمایند. علاوه برآن از گسترش جبهه‌های جنگ به مناطق مسکونی منع شده‌اند.

مضاف بر آن کشوری که در یک یا چند جبهه درگیر است و تمامی نیروی خود را مصروف جبهه‌های مورد نظر می‌کند چنانچه به ناگاه و از نواحی دیگر مورد حمله قرار گیرد با توجه به غیر قابل پیش‌بینی بودن آن حمله شرایط دشواری بوجود می‌آید؛ مخصوصا اگر منطقه‌ی مورد حمله، مسکونی و افراد حاضر در آن نیز غیر نظامیان باشند؛ با

لحاظ عدم آمادگی غیرنظامیان برای مواجهه با این رخداد حمله به آنان بسیار ناپسند خواهد بود. کشور متخاصمی که در اثر حمله به مناطق غیر نظامی و کشتار افراد غیر رزمنده برای خود پیروزیهایی را کسب کرده باید این پیروزی را موجب رذالت بداند نه دلیل مباهات.

حملات نظامی بیشتر به قصد تصرف سرزمین دشمن یا باز پس‌گیری مناطق خود که قبلا از دست داده صورت می‌گیرد. اگر از بعد نظامی قضیه مورد بررسی قرار گیرد؛ حمله به شهرستان مرزی سردشت به قصد بازپس گیری آن نبوده چون این شهر یک شهر ایرانی محسوب می‌شود و با توجه به اینکه حتی یک نفر از نیروهای عراقی وارد این شهر نشده، آن را تصرف نکرده، فراتر از این نیروهای عراقی فاقد برنامه‌ای برای ورود به خاک ایران در سال ۶۶ بوده‌اند، لذا قصد تصرف آن را نداشته‌اند. حکومت عراق در حمله به سردشت دارای مقاصد دیگری بوده است. موارد زیر از آن جمله‌اند: اثبات عصبیت بعثی، دشمنی دیرینه با ملت کرد، ایجاد سردرگمی در بین نظامیان ایران، کاستن از توجه نیروهای ایرانی به جبهه‌های جنوب که در آن جبهه‌ها نیروهای عراقی شکست‌های فجیعی را متحمل شده‌اند و . . .

اصطلاح «غیر نظامی» به طور مرسع تفسیر و باید در آن «موقعیت» مورد لحاظ قرار گیرد. اعضاء نیروهای مسلح و نیروهای مدافع که بدلیل جراحت، بیماری، مرخصی و ... دست از جنگ کشیده‌اند را دربرگرفته و نیروهای پلیس و یا نیروهای دفاعی محلی هم غیر نظامی تلقی می‌شوند. لذا هر گاه جمعیت غیر نظامی مورد تجاوز یا حمله قرار گیرد از لحاظ مقررات حقوق بین‌الملل جرم جنایات جنگی ارتکاب پیدا کرده است. در صورت استفاده از سلاحهای شیمیائی، با توجه به نابودی و مصدومیت تمامی افراد حاضر، به سختی می‌توان از ورود صدمه به غیر نظامیان خودداری کرد و تفکیک غیر نظامیان از نظامیان غیرممکن خواهد بود. معمولا افراد نظامی آموزش‌های لازم و کافی در خصوص نحوه‌ی مواجهه با سلاحهای شیمیائی را فرا گرفته‌اند اما غیر نظامیان فاقد آگاهی و دانش مرتبط هستند. نتیجتا افراد غیر نظامی در برابر حملات شیمیائی آسیب پذیرتر خواهند بود.

حسب اعترافات و اظهارات مقامات عراقی، گزارش‌های منتشره توسط هیأت‌های خارجی، مدارک و اسناد سازمان ملل و ... بیشترین مناطق مورد حمله بوسیله‌ی گازهای شیمیائی مناطق غیر نظامی و مسکونی بوده و در مواردی که به اهداف نظامی حمله شده اغلب افراد غیر نظامی دچار صدمه شده اند. در حالیکه حتی یک گزارش مبنی بر استفاده‌ی نیروهای ایرانی از این گونه تسلیحات واصل نشده است.

مخلص کلام اینکه:

صدام حسین و اعوان وی به شهرهای عراقی هم رحم نکرده و در شدیدترین حمله شهر حلبچه را با خطرناک‌ترین و پیشرفته‌ترین نوع گاز خردل بمباران کرده است. کشور ایران با اعزام مصدومین شیمیائی به کشورهای اروپایی علاوه بر مداوای آنان، سعی کرده جهانیان را با جنایات صورت گرفته علیه ایرانیان آشنا کند. مسئولین ایرانی در برگزاری کنفرانس بین‌المللی خلع سلاح شیمیائی در پاریس (ژانویه‌ی ۱۹۸۹) نقش موثری داشته و اقدام به افشاگری نمودند. این افشاگری‌ها نقش سازنده‌ای در انعقاد کنوانسیون ۱۹۹۳ پاریس درباره‌ی منع توسعه، تولید، ذخیره‌سازی و بکارگیری سلاحهای شیمیائی و لزوم انهدام آنها داشت. هر چند این کنوانسیون کشورها را ملزم به نابودی کامل تسلیحات شیمیائی نمی‌کند اما گامی است موثر در راستای نیل به جهان عاری از سلاح شیمیائی.

وفق مقررات بین‌المللی کشور ایران و زیان دیدگان ایرانی می‌توانند به اتهام جنایات جنگی و جنایت ضد بشریت علیه صدام حسین و اعضاء حکومت بعث اقامه‌ی دعوی کنند و شاهد محاکمه‌ی صدام در یک دادگاه بین‌المللی باشند. به موجب مواد ۱۱، ۱۲ و ۱۳ اساسنامه‌ی دادگاه صدام، شهروندان غیر عراقی نیز قادر به طرح شکایت در دادگاه فعلی صدام حسین هستند. گذشته از آن؛ چنانچه شکایت ایرانیان مورد پذیرش و رسیدگی آن دادگاه قرار نگیرد میتوان تقاضای استرداد صدام حسین به ایران و محاکمه‌ی وی در یک دادگاه داخلی را نمود. متأسفانه تاکنون نه در زمان جنگ و نه پس از جنگ این مهم انجام نشده؛ حتی پس از سقوط و دستگیری صدام نیز وضع بر همین منوال بوده؛ در حالیکه حسب شنیده‌ها ایرانیان مقیم کویت که از حمله‌ی عراق به آن کشور متضرر شده غرامت خود را دریافت کرده‌اند.

اگر بسیاری از کشورهای قدرتمند بدلیل سکوت در قبال استفاده‌ی حکومت صدام از تسلیحات شیمیائی در جنگ علیه ایران و شهروندان عراقی مورد سرزنش ایرانیان قرار گرفته و بدلایل مختلف آن کشورها را شریک جرم و مشوق صدام در ارتکاب جرائم اینچنین گسترده می‌دانیم باید متولیان امر را که در شرایط فعلی و با توجه به در اختیار داشتن تمامی مدارک و امکانات از طرح شکایت علیه صدام خودداری می‌کنند نیز به همان اتهام مورد بازخواست و مؤاخذه قرار داد. آزاداندیشان و صلح‌طلبان جهان و صدمه‌دیدگان ایرانی بمبارانهای شیمیائی که نزدیک به یکصد هزار نفر از آنان زنده بوده و در حال تحملدرد و رنج هستند قضاوت صحیحی در مورد عدم درایت و فرصت سوزی‌های ما نخواهند داشت.

به موجب ماده‌ی ۲ کنوانسیون منع بکارگیری سلاحهای شیمیائی مصوب ۱۹۲۵ میلادی استفاده از تسلیحات شیمیائی حتی در جبهه‌های جنگ و علیه نیروهای نظامی ممنوع و استفاده کننده‌ی از آن قابل تعقیب است پس به طریق اولی استفاده از این تسلیحات در مناطق مسکونی قبیح‌تر است.

علی‌ایحال روشن است که جنایات صورت گرفته علیه مردم سردشت فاجعه‌ای است بس عظیم و هدف اصلی این انجمن علاوه بر احقاق حقوق کشته شدگان و مصدومین، آشنایی جهانیان با فاجعه و جلوگیری از تکرار آن در دیگر نقاط است.

*. مدرس دانشگاه و دبیر کمیته‌ی حقوقی انجمن دفاع از حقوق مصدومین شیمیایی سردشت (odvcw)
mozayyan@ hotmail.com

منابع:

۱. حسین علایی، تاریخچه‌ی کاربرد جنگ افزارهای شیمیائی، مجموعه‌ی مقالات، آذرماه ۱۳۷۱، دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران. ص۲

۲- Rauch»Ebiological warfar« Encyclopedia of public international law, 1982, Vol. 3, p. 45

۳- شارل روسو، حقوق مخاصمات مسلحانه، ترجمه‌ی سید علی هنجنی، نشر خدمات حقوق بین‌الملل ایران، چاپ اول، زمستان ۱۳۷۰، تهران، ص ۱۰. (به نقل از ژان ژاک روسو در کتاب قرارداد اجتماعی)

۱۱۳ شەهیدی شیمیابارانی ۷ ی پووشپەڕی ۱۳۶۶ شاری سەردەشت

۱	حوسێن فەتتاحی	۳۱	گوڵێ کەرەمی	۶۱	محەممەد بایەزیدی	۹۱	محەممەد مەعروفی
۲	مەلا عەبدولباقی واعزی	۳۲	عایشە قادری	۶۲	سەید مەحمووود مەحموودی	۹۲	ئەمیر خەلیل پوور
۳	محەممەد ئەمین کاکی	۳۳	فاتمە حەدداد	۶۳	رەسووڵ مەعروفی	۹۳	رەحمان خزری
۴	رەحیم کەریمیان	۳۴	فاتمە دیبانی	۶۴	حەسەن ئاتەشەک	۹۴	قادر ئەمینی
۵	رەحمان بەزرچی	۳۵	ناهید شێخی	۶۵	رەحمەت کەریمی واحد	۹۵	سالح رەسووڵ پوور
۶	ئیبراهیم عەداڵەت	۳۶	عەبدووڵڵا مەعروفی	۶۶	حەمید کەریمی واحد	۹۶	ئیسماعیل محەممەدزادە
۷	رەحیم پەناهی	۳۷	حەسەن ئەحمەد پەنجە	۶۷	مستەفا کەریمی واحد	۹۷	سەیید جەلال حوسێنی
۸	مەحموود عەزیزی	۳۸	حوسێن کەریم نیژاد	۶۸	سەلاح کەریمی واحد	۹۸	ئیبراهیم ئەحمەدزادە
۹	ئەبووبەکر شەممامی	۳۹	رەسووڵ رەسووڵ زادە	۶۹	قادر کەریمی واحد	۹۹	یووسف گوودەرزی
۱۰	هووشەنگ حەیدەری	۴۰	عەبدووڵڵا مینایی	۷۰	شەهین کەریمی واحد	۱۰۰	ئامین کەرەمی
۱۱	محەممەد محەممەدئەمینی	۴۱	محەممەد مەولانی	۷۱	ئیدریس کەریمی واحد	۱۰۱	خوورشید کەرەمی
۱۲	حاجی کەسرایی	۴۲	ناسر مەولانی پوور	۷۲	عەبباس جەنگدووست	۱۰۲	خوورشید فەتتاحی
۱۳	عووسمان عەلی پوور	۴۳	ماڵماڵ مەولانی پوور	۷۳	زێنەب جەنگدووست	۱۰۳	کولسوم فەتتاحی
۱۴	رەحمان ساڵح پوور	۴۴	نەوزاد شێخی	۷۴	کولسوم جەنگدووست	۱۰۴	شەهین مەولانی پوور
۱۵	حوسێن بایەزیدی	۴۵	محەممەد مەلایی	۷۵	پەری جەنگدووست	۱۰۵	مریەم بابەکرزادە
۱۶	کەماڵ قادرپوور	۴۶	ئەحمەد حەسەن پوور	۷۶	فەرەیدوون جەنگدووست	۱۰۶	عەلی عەبدووڵڵازادە
۱۷	قادر ئەسەدزادە	۴۷	ئیسماعیل فەتتاحی	۷۷	فواد جەنگدووست	۱۰۷	زارا عەلی زادە
۱۸	عەلی ئەسەدزادە	۴۸	خاتوون خەڕڕازی	۷۸	بێگەرد جەنگدووست	۱۰۸	ئارەزوو خانی
۱۹	رەحمەت ئەسەدزادە	۴۹	لەیلا فەتتاحی	۷۹	مروەت جەنگدووست	۱۰۹	ئارەزوو عەلی پوور
۲۰	هادی ئەسەدزادە	۵۰	سەبری ئەفەندی	۸۰	رەسووڵ جەنگدووست	۱۱۰	رۆژین شێخی
۲۱	سەعادەت ئەسەدزادە	۵۱	عیسمەت ئەفەندی	۸۱	ناسر قادری	۱۱۱	خەجیجە رەسووڵی نییا
۲۲	جەمیلە ئەسەدزادە	۵۲	شەوکەت فەیزە	۸۲	قادر ئەمینی	۱۱۲	مریەم ئیبراهیمی
۲۳	حەسەن ئەحمەدی	۵۳	نەوید پیر خزری	۸۳	رەشید عەلی دووست	۱۱۳	ئەحمەد ئەحمەدیان
۲۴	خدر ئەحمەدی	۵۴	حوسێن شەکوری	۸۴	حەسەن مەعروفی		
۲۵	حەسەن ساڵح پوور	۵۵	عەبدووڵڵا قادری	۸۵	حوسێن سەدیقی		
۲۶	پیرۆت غەیوری نیا	۵۶	رەسووڵ ئەمینی	۸۶	رەحیم عەبباسی		
۲۷	عەزیز ئەحمەدزادە	۵۷	عەبدووڵڵا بەرزگەر	۸۷	لوقمان بەرزگەر		
۲۸	سەیید موحسین حوسێنی	۵۸	حاجی رەسووڵ نەریمانی	۸۸	حەسەن خزری		
۲۹	نازدار خزرنییان	۵۹	حاجی عومەر محەممەدیان	۸۹	ئەمیر گوودەرزی		
۳۰	عایشە ساڵح زادە ئەقدەم	۶۰	مەلا محەممەد عەزیزی	۹۰	محەممەد سالح رۆستەمی		

ئەوە تەنیا ناوی ئەو شەهیدانەیە کە لەلایەن (بنیاد شهید و امور ایارگران) ی شاری سەردەشت ناویان تۆمار کراوە ، بەڵام بە دەیان شەهیدی دیکەمان لە شار و ناوچای سەردەشتدا هەن کە تا ئێستا لەلایەن هیچ ئیدارە و ئۆرگانێکەوە نەناسراون.

سەرچاوە: بڵاوکراوەی (ستاد یادوارە شهدای شیمیایی شهرستان سردشت)

۱۴ی پووشپەڕی ۱۳۸۵– سەردەشت

سیروان حەدداد

ماڵپەڕی سەرچاوە

وێنەکانی بۆمبارانی شیمیایی سەردەشت

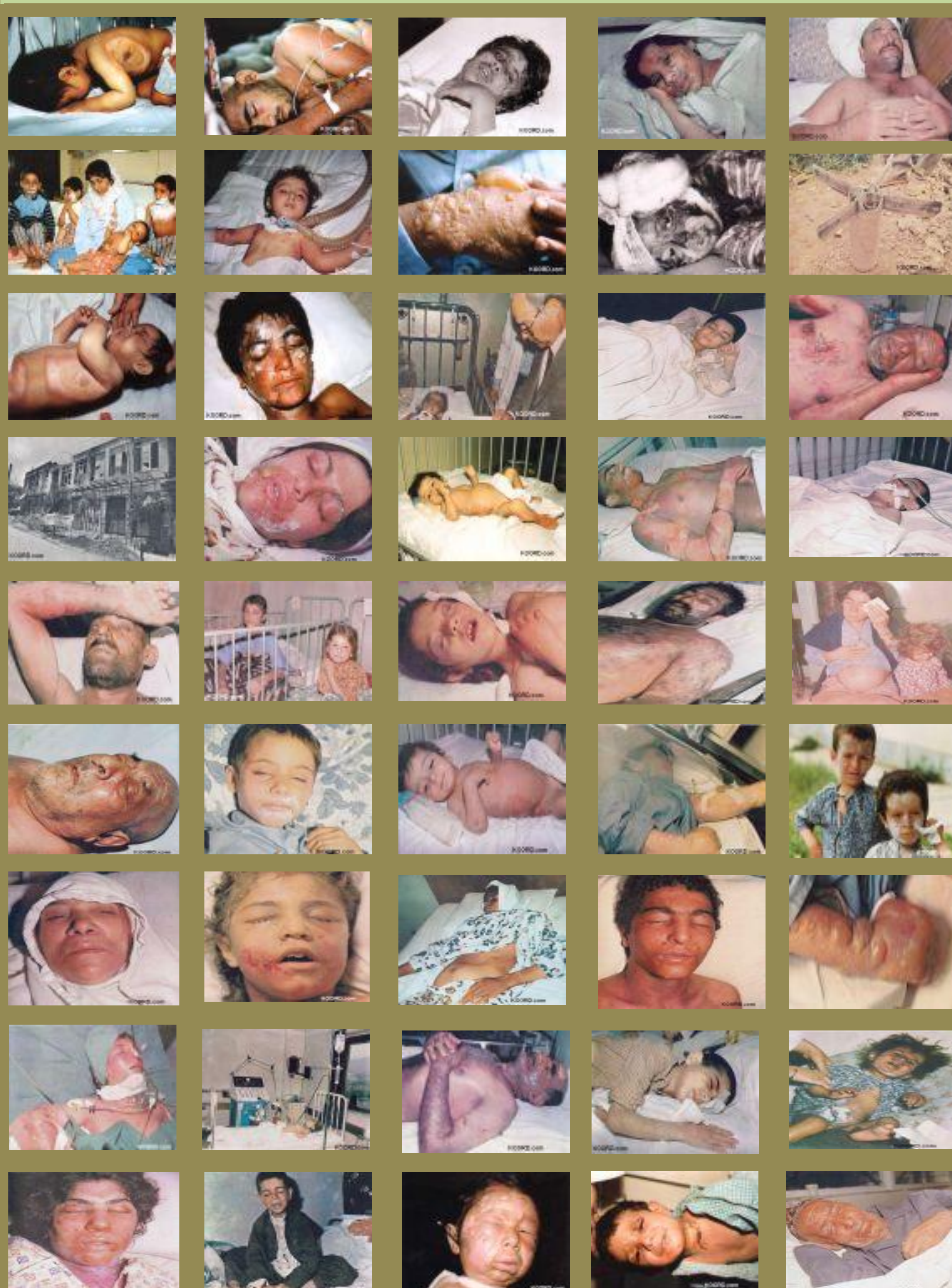

7
PUSHPERI
SERDESHT
25

سڵاو لە گیانی پاکی شەهیدانی
کارەساتی کیمیا بارانی سەردەشت
٢٢
ڕەحمان نەقشی

ئەم شارە هەر بەسەوزی دەمێنێتەوە.

نووسینی : موکریان نستانی

ئەم شارە هەر بەسەوزی دەمێنێتەوە.

١

سەردەشت!

برینێکی هەمیشە بەژانە

لە بیرکردنەوەی کورد و

لە ناخی مێژوو دا.

بە سەوزی مانەوەی

خەونی دارستان و باخچەکانی شار

دوای ژەهرباران.

خەتێکی ڕاست و چەپی هێنا

بەسەر هیوای.

خوێنڕێژانی دڕەش و بیژوو دا.

٢

هیچ بورکانێک

وەک دوا زریکـــــەی کانیـــــەکی

ژەهراویکراو

دڵی چیا ناهەژێنێ.

ئەم تاوانە.

هەر وا بێ سزا نامێنێتەوە.

ئەمشـــەو ئـــەم ئـــازارە. لـــە ناختـــدا

هەڵگرە

بەیانی کە خۆرهەڵات.

هەموو کوردستان دەتلاوێنێتەوە.

==

ئامادە کردنی : ڕەحمان نەقشی .... r_neqsi@yahoo.ca